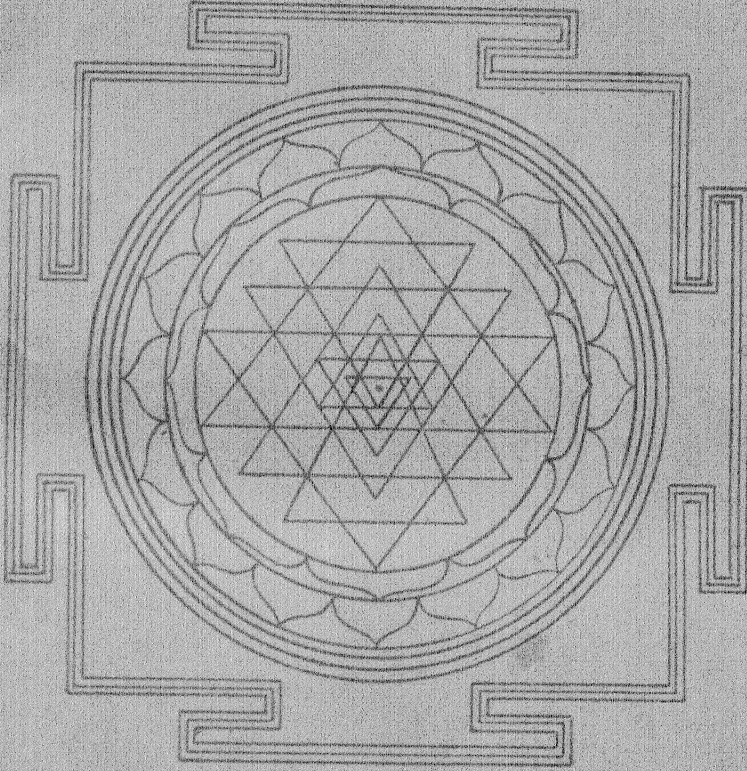

TANTRIK TEXTS

Edited by ARTHUR AVALON

VOL. III

PRAPANCHASĀRA TANTRA

Edited by TĀRĀNĀTHA VIDYĀRATNA

CALCUTTA :

SANSKRIT PRESS DEPOSITORY,
30, Cornwallis Street.

LONDON :

LUZAC & Co.,
46, Great Russell Street, W.C.

TANTRIK TEXTS

TANTRIK TEXTS

VOL. I. TANTRĀBHIDHĀNA with VĪJANIGHANṬU and MUDRĀ-NIGHANṬU.

VOL. II. SHATCHAKRANĪRŪPAṆA of Pūrṇananda Svāmi. with Commentary of Kālicharana and notes by Shangkarā. PĀDUKĀPANCHAKA, with Commentary of Kālicharana. With these are notes from the Tika of Vishvanātha on the Second Patala of Kaivalya Kalikā Tantra.

VOL. III. PRAPANCHASĀRA TANTRA.

VOL. IV. PRĀNAKRISHNASHABDAMBUDDHĪ.

VOL. V. KULACHUDĀMANI.

[In the press.]

[In preparation.]

WORKS ON TANTRA BY ARTHUR AVALON

TANTRA OF THE GREAT LIBERATION (MAHANIR-VĀVA TANTRA). A Translation from the Sanskrit, with Introduction and Commentary.

PRINCIPLES OF TANTRA (TANTRATATTVA). Vol. I.

PRINCIPLES OF TANTRA Vol. II. [In the press.]

THE SIX CENTRES AND THE SERPENT FORCE (SHATCHAKRANĪRŪPAṆA). [In the press.]

OCEAN OF KULA TANTRA (KULARĀVA TANTRA). [In preparation.]

BY ARTHUR AND ELLEN AVALON

HYMNS TO THE GODDESS (from the Tantra and other Shāstra and the Stotra of Shangkarāchāryya).

TANTRIK TEXTS

EDITED BY
ARTHUR AVALON

VOL. III

PRAPANCHASĀRA TANTRA

EDITED BY
TĀRĀNĀTHA VIDYARATNA

CALCUTTA
SANSKRIT PRESS DESPOSITORY
30, CORNWALLIS STREET

LONDON
LUZAC & CO
46, GREAT RUSSELL STREET, W.C.

1914

CALCUTTA :
PRINTED BY THACKER, SPINK & CO.

INTRODUCTION.

THE Prapancha is the extended universe composed of the five elements (Mahâbhûta) or "Ether," "Air," "Fire," "Water," "Earth." The title of the work, therefore, means the essence, or the account, of the Prapancha.

This celebrated text is attributed to the great philosopher and devotee Shangkarâchâryya. At the time printing was commenced it had not been previously published but after the receipt of the Text from the press and when this Introduction was being prepared, the twentieth and twentyfirst volumes of the collected works of Shangkara were published by the Vâṇî Vilâsa Press, at Srirangam, Madras, containing the present work. An examination, however, of its text has shown it to contain some errors and therefore this present edition, even apart from the Introduction which follows, will not prove to be unnecessary.

In preparing this edition use has been made of three manuscripts : one in the possession of the Asiatic Society of Bengal ; another the property of the Varendra Anusandhâna Samiti of Rajshahi ; and a third belonging to Sj. Akshaya Kumâra Maitra. This third manuscript was formerly the property of the late Achalânanda Swâmî and is, according to the information one of his Shishya's, in the Guru's own handwriting.

As I have said this work is in India currently attributed to Shangkara the author of the Shâṛirakabhâshya and was, therefore, included in the collection above mentioned. The author of the Prapanchasâravivarana states that Shiva is the author of this work through his incarnation (Avatâra) the philosopher Shangkara. The names of other Shangkaras occur in Tantrik literature such as the son of Kamalâkara the author of the Vâsanâtattvabodhinî or Târârahasya-vṛttikâ, and the Shangkara who is a commentator upon the Shatchakranirûpana published in the preceding volume of this series. The colophon at the end of the Madras edition refers to its composer as Bhagavân Shangkarâchâryya, a

title which is only applied to the author of the *Shârîraka-bhâshya* who is believed to have been an incarnation of Shiva Himself. It is not stated, however, whether that colophon appears in the manuscript from which the Madras edition was prepared. In the three manuscripts on which this edition is based there is no such colophon. Whether, however, the work is rightly accredited is another question. It is common knowledge that in the history of all religions, works are attributed to great names to gain for them an authority which their real author could not perhaps have achieved. Doubtless some writings which pass under the great name of Shangkara are not really his. I have pointed this out in connection with one of the hymns attributed to him and which I have published⁽¹⁾ in collaboration with my wife Ellen Avalon. So again we find the *Târâpajjhatikâ Stotra* (which is given in the Tantrik compendium the *Târâ-rahasyavrittikâ* above mentioned) attributed to *Shangkarâchâryya* though the same hymn is elsewhere in another manuscript ascribed to the *Atharvanîyo Upanishad*.⁽²⁾ In support of the accredited authorship I have been referred, in addition to the general style, and authoritative tone of the work, to the 60th verse of the 20th *Patâla* where in enumerating the different *Avatâras* the name of Buddha is omitted. Now Buddha has been recognised as one of the ten *Avatâras* from the days of the *Purânas* to those of Jayadeva. It has, therefore, been suggested that only an author of the authority of *Shangkarâchâryya* who in particular strongly combated the Buddhist doctrines would have presumed thus to run counter to such a recognised tradition. On the other hand, in one of the smaller hymns attributed to *Shangkarâchâryya* Buddha is recognised as one of the *Avatâras*. Further in support of the accredited authorship we have the fact that both *Râghava Bhatta* in his commentary on the *Shâradâtîlaka* and *Kâlîcharana* in his *Shatchkranirûpana* refer to the author of the *Prapanchâsâra* as *Shrîmadâchâryya* by which term the great Shangkara alone is meant. I leave however others, who may think that the contents of the work itself notwithstanding its authoritative tone and general style tell against the tradition as to its authorship, the developement of their thesis.

Whoever the author may be the Tantrik character of the text admits of no doubt. It is constantly cited as an

(1) Hymns to the Goddess, page 95.

(2) The name of the *Upanishad* is given as it appears in the manuscript.

authority in other Tantrik works, notably by Râghava Bhatta, one of the greatest of Tantrik commentators, the author of the *Bhâshya* on the celebrated *Shâradâtilaka* of Lakshmanâchâryya. It is also referred to by Kâlîcharana in his notes on the *Shatchakranirûpana* and by Vishvanâtha in the *Shatchakravivriti* and by many others. The work is not only frequently quoted, but it has been the subject of general commentaries, namely the *Prapanchasârasambandhadîpikâ*, the *Prapanchasâravivarana*, and the *Prapanchasârasârasangraha*; the last two dealing chiefly with ritual and Mantra. Further than this the philosophical doctrine relating to sound-creation, the general terminology, Devatâs of worship and the ritual character of its contents from the fifth chapter to the end of the work makes any further elaboration of this point unnecessary which will be obvious to any one who is conversant with the Tantras and the present text. For others I need only for example draw particular attention to the reference to the Tantrik Bhûtashuddhi rite; the detailed account in the ninth chapter of the worship of Tripurâvidyâ and to the Japa, Vîja, Yantra, Mudrâ and so forth which as H. H. Wilson(1) long ago pointed out are distinguishing marks of Tantrik ritual.

Having, however, regard to the alleged authorship the question may be asked, whether the work should be described as a Tantra or Tantrik text, such as, for instance, the *Shâradâtilaka*, *Shâktânandataranginî* and like works. If it be not an original Tantra then the authoritative style and form of the work would render it more akin to the *Shâradâ* than to the *Shâktânandataranginî*, *Tantrasâra*, and other similar works which do not profess to be anything but compendia. The Madras edition says—Bhagavat Shri Shangkarâchâryya virachita; that is, “composed or compiled by Bhagavân Shangkarâchâryya.” If it be the fact that it is the original composition of Shangkarâchâryya then unless we can regard the work as the teaching of Shiva in his Avatâra as the great philosopher it would not be a Tantra in the proper sense of the term. For such a view however there is the authority of the statement of the *Prapanchasâravivarana* to which I have referred. Still less would the text be such a Tantra if the author was some other Shangkara. On the other hand, the form in which the work appears is that of a discourse of the Mahâvishnu in answer to questioning by

Brahmâ. An old and learned Orissan Pandit to whom this question was referred stated to me his opinion to be that Shangkara was not the author of the work but its redactor or compiler, thus occupying the same position in regard to it as the *Rishis* did to the Vaidik Shruti. The question has importance because, amongst other reasons, of the fact that the Mahâsiddhasâra Tantra includes a Tantra called the Prapanchasâra amongst the group of 64 assigned to the Rathakrântâ.⁽¹⁾ Whether the Tantra there referred to is the text before us I cannot say. It may be another of the same name. Thus we find in the group of Tantras mentioned by the Mahâsiddhasâra the Panchadashî. All are aware that the Panchadashî is not a Tantra but a Vedântik treatise. It is possible, however, that a Tantra was also so-called just as there is one which is entitled Matsyasûkta. I have been informed, though I have not yet seen any such manuscript, that there was an ancient Tantra called Prapanchapanchaka, and it has been suggested that the text before us is a summary of that work. The title is not inconsistent with such view. For "sâra" may here refer either to the essence of the material world (prapancha) or to a summary of the Prapanchapanchaka though in that case the title would more properly be Prapanchapanchakasâra in the sense of the word "sâra" as used in the title of the well-known treatise of Krishnânanda, the Tantrasâra.

Whatever be the authorship, the question last discussed seems to be concluded by the statement contained in the work itself. For at v. 62, Chapter 33, Mahâvishnu says, "Oh Lotus-born! in this Tantra (Tantre'smin) I have shown Thee the Prapancha in its five-fold aspect."⁽²⁾

The text is a very important one and service would be rendered by its complete translation. A summary of the work which deals with the worship of all the Devatâs is as follows :—

(1) See Introduction to my edition of the first part of "Principles of Tantra."

(2) It must however be noted that the word Tantra is sometimes used in a wider sense, that is in a sense in which it is not an original Tantra e.g., the Shâradâ speaks of itself as a Tantra. See Introduction to my "Principles of Tantra," Vol. I.

CHAPTER I.

At the close of the period of dissolution (Pralaya) Brahmâ, Vishnu and Rudra(1) who are respectively distinguished by the Gunas (Gunaprabhinna) Rajas, Sattva and Tamas appeared. Wondering how it was that They came into being and the object thereof they approached Nârâyana (here the Mahâvishnu) then resting in the Ocean of Nectar and began to sing His praises. Pleased thereat He displayed to Them His great and beauteous form ; the sight whereof awed and astounded them.

Brahmâ then said " Oh Lord, be merciful and tell us who we are and whence we have sprung ; what is our cause and what is that which we are to do (Kriyâ) ".

Nârâyana replied " You have been brought forth by the Eternal Imperishable (Akshara). Your respective work is to create, to preserve and to destroy."

Brahmâ then asked " What is the Eternal Imperishable ; what is Its nature ; whence has It come ?"

Nârâyana replies with a discourse on the creation of the world and teaches Brahmâ, Vishnu, and Rudra the nature of Purusha and Prakriti(2) or Pradhâna(3) the two supreme Tattvas.(4) Of the twenty-five Tattvas, Purusha and Prakriti are stated by the Mahâvishnu to be eternal (Nitya) ; Prakriti extending over and enveloping the whole universe " including Thee Oh Brahmâ and Myself Nârâyana." Of Prakriti the latter says " She knows Herself. None know Her but I as Kâla only. Kâla it is (He says) who effects Vikriti or change in Prakriti with Her three gunas, Sattva, Rajas and Tamas(5) which exist throughout the whole universe and permeate all the Vikâras.(6)" The Mahâvishnu continues His discourse of which the following is a summary.

(1) For they are the effect of the working of Prakriti and manifest Her gunas though in different proportions according to Their specific activities.

(2) See note at p. 29 *post*.

(3) See note at p. 29 *post*.

(4) Prakriti is the invisible ultimate source as *noumenal* matter of all manifestation through whose contact with Purusha the whole universe arises.

(5) With their characteristics of happiness, sorrow, and delusion and functions of revealing, inciting to activity and veiling or suppressing, respectively. Guna is that which works for another as they do for Purusha. See my Introduction to the Mahânirvana Tantra under the heading " Guna."

(6) Or effects or transformations of Prakriti.

Prakṛiti by contact with the light (Jyotiḥ)(1) is Chinmâtṛa.(2) In the desire to create She "solidifies" or "thickens" (Vichikîrṣhu ghanîbhûtâ) and appears as Vindu.(3) Through the instrumentality of Kâla the Vindu divides itself into three, viz., Sthûla (gross) Sûkṣhma (subtle) and Para (supreme). These are Vîja, Nâda(4) and Vindu,(5) respectively. On this self division of (the supreme) Vindu there arises an inarticulate sound (Avyaktarava)(6) which is the Shabda Brahman or Sound Brahman.(7) The latter is beyond speech (Avâchya) and is understandable to Itself alone (Svasangvedyasvarûpa).(8) The wise know "sound" to be the Shabda-brahman. It permeates all substance and in the animal body exists as the five "elements" (Panchabhûtât-makadeha).

From this sound originates Mahat(9) or Buddhi and from the latter Ahangkâra which is threefold; Vaikârîka,

(1) Puruṣha.

(2) That is, She who is in the first place Tattva (mere "thatness") quickens under the influence of Chit or consciousness which according to the Sâṅkhya system She reflects; then She longs to create (Vichikîrṣhu) and "solidifies" (Ghanîbhûtâ) and appears as Vindu. See post and notes. The verse is quoted variously and reads also Chinmâtṛa referring to the Light.

(3) That is the Kârana or Causal Vindu which the Brahman becomes after passing from its state in Pralaya to that called Vichikîrṣhâ when Karma ripens. As to the meaning of this, see Arthur Avalon's Introduction to "The Six Centres, and the Serpent Force."

(4) Sâ tattvasangjnâ chinmâtṛâ jyotiṣhâ sannidhestadâ.

Vichikîrṣhurghanîbhûtâ kvachidabhyeti vindutâm.

Kâlena bhidyamânastu sa vindurbhavati tridhâ.

Sthûla sūkshma paratvena tasya traividhyamishyate.

Sa vindurnâdavijatvabhedenâ cha nigadyate.

(5) That is the Kârîya or effect Vindu as Nâda is the Kriyâ Vindu.

Another reading given by Kâlîcharana substitutes dvividhâ for tridhâ in the third line and the remaining lines differ. According to this version the division is two-fold into Hang and Saḥ (See Vol. II, Tantrik Texts, p. 66), the combination being Hangsaḥ.

See Introduction to my Edition of Mahânirvâna Tantra.

(6) See as to this Râghavabhaṭṭa's commentary on the Shâradâtilaka, and p. xxii of my Introduction to the Mahânirvâna Tantra.

(7) So also the Shâradâtilaka (ch. 1) says:—Bhidyamânât parâdvindoravyak-tâtmâ ravo'bhavat.

Shabdabrahmeti tam prâhuḥ.

(8) Thus (to illustrate the meaning of this term), whereas others may see in me a man I alone really know what a man is, and what I am. One must be a thing to know what it is. The existence of Prakṛiti is only inferrible from Her effects which exist in their cause.

(9) It is said that this word does not as is generally supposed mean "great" but is derived from Maghas which means Light (Jyotiḥ).

Taijasika, and Bhautika.(1) From Ahangkâra issued the five Tanmâtras;(2) from which were developed the five gross elements (Mahâbhûta)(3) viz., "ether," "air," "fire," "water," "earth".(4) From Ahangkâra through Shakti with Guna and Dosha(5) urged by Kâla, sound is produced and from sound, ether (Ākāsha); from ether, air (Vāyu); from air, fire (Agni); from fire, water (Jala); and from water, earth (Prithivî). The Mandala of ether is circular and of air hexagonal(6); of fire triangular; that of water resembles a crescent moon and that of earth is a square. Ether contains air, and air fire; fire contains water, and water earth; and in earth is all that is moving and motionless in the universe.(7) From Ahangkâra also issue the five organs of action (Karmendriya), namely the anus, feet, genitals, mouth and hands the functions of which are excretion, walking, procreation, speech and the power to hold; the five organs of knowledge (Jnânendriya), viz., eye, ear, nose, tongue and skin; and the internal sense (Manas).

(From the combination of these elements the whole material world or Prapancha is produced)(8) (Mûlaprakṛiti is Prakṛiti only) but Mahat Ahangkâra and the five Tanmâtras, these seven are both Prakṛiti and Vikṛiti.(9) The

(1) That is the pure, passionate, and dark or elemental aspects of Ahangkâra in which the gunas Sattva, Rajas and Tamas predominate, respectively. According to the Sāṅkhya the first produces the eleven senses, the last the Tanmâtrâ or cause of the gross elements (bhûta), and the second produces both. According to the Shaiva school the first is said to produce Manas, the second the ten senses, and the third as above. See Bhâskara-râya's Comm. on Lalitâsahasranâma v. 397.

(2) The subtle, imperceivable (to ordinary sense), "thing in itself," of which there are five, viz., Shabda (sound) Sparsha (touch) Rûpa (form and sight) Rasa (taste) Gandha (smell): that is sound as such, touch as such etc.

(3) Perceivable by the senses in those products which are made up of them.

(4) So ether (Ākāsha) arises from the Shabda Tanmâtra and its Guna is Shabda. The word "element" is here retained for default of any better term though the "ether" etc., here spoken of is not to be confounded with the elements air, fire, earth, and water, in an English sense.

(5) See post, p. 11 *et seq.*

(6) Not in the ordinary sense of a hexagon but of a figure with six points which is formed by two equilateral triangles (one reversed) superimposed.

(7) That is all things may be resolved into "earth": the latter is sublimed into water, and water into fire and so on, until ether is reached which potentially contains them all.

(8) The parentheses in English here and later on are added to the text in a form which gives continuity to the summary.

(9) That is both cause and effect: they are each the effect of the preceding cause and the cause of the succeeding effect. Prakṛiti is cause. "The seven" or Mahat

remaining sixteen Tattvas, viz., the ten Indriyas, Manas, and the five Mahâbhûta are purely Vikṛiti. They are called the sixteen Vikâras. The eight Prakṛitis are Avyakta, (1) Mahat, Ahangkâra and the five Tanmâtras the last seven being also Vikṛitis of Prakṛiti. The Karanas (2) are Buddhi, Ahangkâra, Chitta and the Indriyas both Jnâna and Karma. (3)

(Nârâyana then gives the divisions of time from the minutest, namely the Lava to the duration of Brahmâ's life (or a period of 36,000 days and nights, each of 8,640,000,000 human years duration) as follows :—

1 Lava=the time it takes to pierce a lotus leaf with a needle.	1 human year=1 day of the Devas.
30 Lavas=1 Truti.	360 days of the Devas=1 celestial year.
30 Trutis=1 Kalâ.	12,000 celestial years=1 age (Yuga).
30 Kalâs=1 Kâshthâ	1,000 Yugas=1 day of Brahmâ.
30 Kâshthâs=1 Nimesha.	1,000 Yugas=1 night of Brahmâ.
8 Nimeshas=1 Mâtrâ which is equal to one breath (Shvâsa)	30 days and nights of=1 month of Brahmâ.
360 Shvâsas=1 Danda or Nâdikâ.	12 months of Brahmâ=1 year of Brahmâ.
2 Nâdikâs=1 Muhûrtta.	100 years of Brahmâ } = the period of the life of Brahmâ.
30 Muhûrttas=1 day.	The duration of } that of the outgoing Brahmâ's life } = breath (nishvâsa) of Kâla.
30 days=1 month.	
12 months=1 human year.	

The sun, moon, fire and all Devatâs are in constant movement for the preservation of the world. (The close of the day of Brahmâ or Kalpa is followed by a night of Brahmâ and this is what is called the intermediate dissolution or Pralaya of which there are as many as there are nights in the life of Brahmâ. At the close of Brahmâ's life with the in-drawn breath of Kâla there is the great dissolution or Mahâ-pralaya). At the time of dissolution says Nârâyana all the universe re-enters Prakṛiti.

Nârâyana then treats of the generation of bodies. In Prakṛiti which is moved by Kâla, there are four kinds of bodies, namely, those which spring from the ground (Udbhijja)

Ahankâra and the five Tanmâtras are both cause and effect ; and the "sixteen" or the eleven senses (Indriya) including Manas and the five elements (bhûtas) are effects only. Purusha is neither cause nor effect. All effects exist in their causes. Prakṛiti and Purusha have themselves no cause.

(1) Mûlaprakṛiti or unmanifested Prakṛiti whom the Pancharâtra Āgama calls "the one Mother of the universe the Mother of the Scriptures, Sarasvatî who has no origin." Vyakta on the other hand is Mahat and the other categories for they are manifested.

(2) A Karana is that by which another thing is done, an instrument or agent.

(3) The inner agents (Karana) are Buddhi, Ahangkâra, Chitta and Manas which sums up in itself and presides over the ten outer agents or senses (Indriya) of knowledge and action.

from moisture (Svedaja) ; those which issue from eggs (Andottha) and lastly such as have their origin in the uterus. Motionless things (such as trees, etc.), are called Audbhida or Udbhijja as they pierce through the ground. The Svedaja originate from the combination of the five elements. The Andaja or Andottha are produced by Shukra (semen) and Shonita (female ovum), and are formed into a ball. The Jarâyuja sprung from the uterus is the result of sexual intercourse. It is born with a body which contains the twenty-four Tattvas. Vâyu ("air") or nerve force takes the discharged semen and there mingles it with the seed of the Shonita. The seed of the female is called Mâyîya and that of the male is Kârmana. The uterine air nourishes the united seeds (Vîja) which are called Ānava (or Ālavya) and in which, in subtle forms, the twenty-four Tattvas exist. If there be a preponderance of Shonita the child becomes a female ; if the proportions are even the child becomes hermaphrodite and when Shukra predominates then the child becomes a male. The combined seeds in the course of the day by the action of air, fire, and water solidify into a body the size of the mother's thumb. Next day the embryo becomes a frothy body (budbudākâra). In the course of fifteen days it becomes quadrangular in shape and draws nourishment from the food taken by the mother. In time by the action of Vâyu (in the uterus) a straight long Nâdî (nerve or artery) called Sushumnâ is produced. The mouth of the Nâdî is downwards (that is in the Mûlâdhâra). There is a Nâdî on each side of it. That on the left is Idâ and that on the right is Pinggalâ. With these seven other Nâdîs are connected. Idâ, connected with the left scrotum, encircles Sushumnâ, passes by the right hip, goes to the heart—and thence passing by the left shoulder proceeds to the right nostril. Pinggalâ originating from the right scrotum goes in a similar way to the left nostril.

The other Dhamanîs (Nâdî) above mentioned are Gân-dhârî, Hastijihvâ, Pushâ, Alambushâ, Yashasvinî, Shang-kinî, and Kuhu. These are ramified all over the body. The embryo continues to increase drawing its nourishment from the food taken by the mother through a Nâdî which is attached to the wall of the uterus. As it goes on increasing it receives a part (Kalâ) of the Supreme Light (Paramajyotih) and this Kalâ is consciousness (Kshetrajatâ). The body which is thus possessed of consciousness is compounded of the elements (Bhautika) and has qualities of its own (Saguna). In the case of the male the testicles fully

exist ; but in the case of the hermaphrodite only slightly. The female embryo has none.

Besides the central Nâdī Sushumnâ there are various other Nâdīs with branches and sub-branches and altogether they are 300,000 in number. Vâyu (v. *post* p. 11) passes throughout the body by means of these Shirâs (Nâdī). Vâyu is spread all over the body from the Mûlâdhâra upwards proceeding along Idâ and Pinggalâ towards the nostrils and thereafter stops at a distance of twelve fingers breadth therefrom. There is a constant upward and downward movement of Vâyu along the path of the Sun and Moon.(1) Vâyu goes to the north by the left ; to the south by the right. Different views are held about this consciousness (Chetanâ). Some speak of it as the effect of Shukra and Shonita : others as produced by the food taken by the Mother. Others again say that it is the product of the Rasa (essence, juice) of the food or lymph chyle. Some speak of it as the effect of Karma : others as a manifestation (Vyâpti) of the Parama Dhâma (Supreme Light). Some again say that the body and the Âtmâ of the father repeatedly act and re-act the one upon the other with the result that the lustrous supreme Light is communicated by Mâruta (Vâyu) to the Shukra as it were the light from one lamp to another. Others suppose that when the material body of elements (Bhautika) is born the Jivâtmâ issuing elsewhere comes and enters it.

Nârâyana then says that the great (Mahîyasi) Prakṛiti is distinguished by the Gunas (Gunabhinna) and is Tridoshâ (v. *post*). She pervades and possesses the qualities (Guna) of the five elements. The seven substances or fundamental principles (v. *post*) are Her characteristics (She is Saptadhâtubhinnâ). She is in the Indriyas ; both in the five Karmendriyas, and in the five Jnânendriyas (She is Panchabuddhiprabhâvinî). She issues from the unmanifested state when quickened by Her proximity to the Supreme Light. When She is well awakened by the Supreme Light then She is Manas and of great power and is in the state of uncertainty—certainty (Sangkalpavikalpakṛityâ). When in the act of determining with certainty (nishchinute) then She is called Buddhi or determination. When She knows Herself as the knower She is Ahangkṛiti (Ahangkâra). When She withdraws into Herself (abhilîyate) She is Herself alone.

(1) That is Idâ and Pinggalâ.

When She the Great One is moved to manifest Herself in Her different ways it is then that the sound which issues upon the bursting of the Vindu becomes clearly perceptible.

CHAPTER II.

Matured in this way the embryo goes on increasing at every moment of time. It is first composed of six parts, *viz.*, head, two hands, two legs, and the middle portion. Consciousness then enters these six parts. If the *Doshas viz.*, Vâta or Vâyû, Pitta, Kapha are favourable then eyes, nose, mouth, ears, cheeks, chin, chest, belly, breasts and so forth are formed.

[At this point it is necessary to make an explanatory digression. These three terms are generally translated air, bile, and phlegm. While, however, they have this significator they, however, mean a great deal more.(1) Vâyû is not atmospheric air nor is it an effete material such as gas generated during the process of digestion. Sushruta defines it as a force which sets the whole organism in motion. It is the principal factor which determines the genesis, continuance and disintegration of the living body. Its vibration takes a course as the controller of the correlative functions of the system. Taking into consideration the various functions which the living body has to perform this Vâyû is classified into Prâna, Udâna, Samâna, Vyâna and Apâna which are said to correspond with the divisions of functions performed by the cerebro-spinal and sympathetic nerves of Western physiology. The Tantras abound in description of the Nâdîchakras (nerve plexuses) and give detailed accounts of the motor, sensory, and mixed nerves according to differences in their functions and relations.

In Chapter XV of the Sûtrasthânam of the Sushruta it is said that the imparting of motion to the body (Praspandanam), the carrying of the sensations of the respective sense organs (Udvahanam), the passing down of food to its proper receptacles (Pûranam), the separation of excretions from the assimilated food matter (Viveka), and the retention and evacuation of urine, semen, etc., (Dhâranam) should be ascribed to the functions of the five kinds of Vâyû which support the body.

(1) For what follows on the medical side I am indebted and refer my reader to the Sushruta Sanghitâ, an English translation of which with a very useful introduction has been published at Calcutta by Kavirâja Kunjalâla Bhishagratna.

In short the term Vāyu not only means nerve-force but is extended to include any kind of electro-motor or molecular force (as when we speak of the Vāyu of the soil) though the term is now loosely applied to signify gas or air.

The functions of the Pitta consists in metamorphosing the chyle to protoplasmic substance and is thus said to correspond to the metabolism of Western physiology. It means both bile and metabolism of tissues as well as the bodily heat which is the product of the latter. All metabolic processes in the organism whether constructive or destructive are called Pitta which is said to be in the products of those processes whether serum, bile, blood, albumen, etc., which are either essential to the substance of the body or to the proper performance of any organic function. It also has five sub-divisions according to functions and locations, *viz* :— Pāchaka, Ranjaka, Sādhaka, Ālochaka, and Bhrājaka; or digestive heat or bile; pigment; rhythmic cardiac contractions; the Pitta of sight and in the skin. The Sushruta in the Chapter cited says that pigmentation (Ranjaka) digestion and metabolism of tissues (Pāchaka) the vitalisation and nutrition of protoplasmic cells (Ojakrit) origination of the faculty of intellection⁽¹⁾ (Medhākrit) these last two coming under the common heading Sādhaka; the origination and preservation of eyesight (Ālochaka) and the germination of heat and maintenance of bodily temperature (Bhrājaka) are the functions of the five kinds of Pitta which contribute to the preservation of the body through its fiery or thermogenetic potency (Agni-karma).

Kapha or Shleshma is also of five kinds the functions of which according to Sushruta are the lubrication of the interior of the joints; contributing to the gloss of the body; to the formation of healthy granules in sores; to the size of the body; building fresh tissues; imparting a pleasant or soothing sensation to the body; increasing its strength and giving firmness to the limbs and thereby contributing to the welfare of the body by supplying it with its watery element.

(1) The Editor of the work last cited after stating that Sādhaka which is situated in the heart indirectly assists in the performance of cognitive functions by keeping up the rhythmic cardiac contractions says that it was perhaps this view of the heart's construction which predisposed many ancient Indian physiologists to hold it to be the seat of cognition (Buddhisthānam).

At every moment the animal body dies. The etymological significance of the term Sharîra (body) which comes from the root Shrî "to wither up" testifies to ancient knowledge of the combustion which is taking place at every moment in the human system. The internal fires would unduly feed upon its constituent principles were it not for the cooling and watery principle of Shlesh/ma which surcharging it with its own essential humidity keeps intact the integration of its component molecules. The Rasa or lymph chyle which is formed out of the ingested food prevents the internal bodily fires from preying upon the vitals by coursing freely throughout the whole organism. The Rasa thus generated undergoes a kind of purification, the purified portions being called Prasâdabhûta and the excreted portion Malabhûta. Kapha or Shlesh/ma is that portion of Rasa which fills all the intercellular spaces of the body thus holding them together in a kind of cooling embrace⁽¹⁾ and prevents the combustion which would otherwise have been caused by organic heat.

Thus "air" is the correlative, as "fire" and "water" are the sustentative functions which, with generation, constitute the threefold activities of living matter. The lymph chyle or Rasa produced by the digested food potentially contains the elements (Dhâtu) which build up the human organism through physiological metamorphosis. Vâyu, Pitta and Kapha are thus fundamental principles of the human economy or the primary subtle dynamics of organic life, when in virtue of their correlative and sustentative functions they ensure an equipoise among the different vital and physiological processes, essential to its perfect health. But when the equilibrium is disturbed, pathological conditions arise which form the *esse* of disease and then they are said to be transformed into *Doshas* or morbid diathesis.⁽²⁾ They are denominated as *Malas* when observed in grosser or superficial principles of the organism producing those excretions or organic lesions which are the sphere of morbid anatomy. Thus Vâyu, Pitta, and Kapha embrace both the biological

(1) The root Shlis/ in Sanskrit means "to embrace." Vâyu comes from the root Vâ (to move) and Pitta according to the author cited comes from "tap" (to burn) from which he says it should be inferred that motion, heat, and union and integration are the respective attributes of the vital Vâyu, Pitta and Kapha or Shlesh/ma, (Vol. I, p. 195.)

(2) Thus blood which is a fundamental substance (dhâtu) of the organism may be designated a *dosha* when owing to congestion it produces a pathological condition.

and pathological principles of the organism. The same principles which sustain the organism are transformed into the dynamics of disease and the grosser excretory changes and organic lesions which form the subject of morbid anatomy and are sometimes confounded with the disease itself. It is, therefore, incorrect to translate Vāyu, Pitta and Kapha as "air" "bile" and "phlegm" except under those circumstances in which they are transformed into Malas but they are not "air," "bile" and "phlegm" in those planes of their functions which determine the genesis, growth, and continuance of the organism as well as its death, decay and disintegration. These principles thus embrace the whole sphere of organic existence.(1)]

The text then continues as follows: The embryo is moved by Vāyu at the time of delivery. It issues with its head downwards causing great pain to its mother. At that time its eyes and nose are (in the uterus which is itself steeped) in the filth of the mother's intestines; and it repeatedly thinks of the thousands of sins committed by itself in previous births (which have caused it to be thus again re-born). It is tormented by the heat of the mother's body and is smeared with her secretions. Its body which is rolled up into a ball is agitated by Vāyus moving in all directions. It is at this time that it longs for liberation (Moksha).

Before this period Prāna and other Vāyus had lodged themselves in its body, Apāna and Prāna now pull against one another. When Samāna fans the fire of digestion then Vyāna goes with the extract produced thereby (Rasa) all over the body. Udāna accompanies Prāna. Nāga causes belching. Kūrmaka causes movement of the eyelids(1) Kṛikaraka causes hunger: Devadatta yawning; and Dhananjaya causes various sounds (Rava) meaning apparently motions in the body and does not leave it even after death. As there are ten airs, so there are ten fires in the body. Of these, seven fires are in the seven substances (Dhātu) and three in sweat (Sveda) phlegm (Kleda) and entrails (Antra). The Dhātus are skin (Tvak), blood (Asṛik), fat (Meda), bone(2) (Asthi), flesh ((Māngsa), marrow (Majjā) and semen (Shukra).

(1) *op cit* of Kavirāja Kunjalāla Bhisāgratna whose exposition I have above condensed and re-arranged.

(2) According to the Kāmikāgama cited by Bhāskararāya (Lalitā V. 116) the first five Dhātus are derived from Devī; and the last two together with breath and vitality (Jīva) from Shiva. The tenth substance is called Parāśakti.

They are called *Dûshya* or that which is affected. *Dosha* is that which affects and the *Doshas* are *Vâta*, *Pitta* and *Kapha*.⁽¹⁾ The universal spirit (*Vishvâtma*) is *Samavâyî*.⁽²⁾ Action shows whether it affects or is affected. Hunger and thirst, grief and ignorance, decay and death are known as the six *Urmis* and exist in *Prâna*, *Buddhi*, and as characteristics of the body (*Dehadharma*). From semen originate marrow (*Majjâ*), bone (*Asthi*) and nerve (*Snâyû*); from blood come skin (*Tvak*), flesh (*Mângsa*) and *Shonita* (female ovum). These are the six⁽³⁾ *Koshas* of the body. In the *Dhâtus Rasa* and so forth is matured (*Pâka*). With maturity *Ojas* is produced which is the eighth product (*Dosha*). [It is said in Part I of the *Bhâvaprakâsha* that "health and strength reside latent in the *Ojah Dhâtu* as butter (*Ghritam*) lies latent in milk." What it is, is not certain. According to some it is albumen or glycogen. But the medical Editor of the *Sushruta* already cited says (Vol. I., p. LIII) that the term has been used to denote that vital principle in the organism which is essential to the maintenance of a healthy combustion in its tissues and to the due performance of their normal functions and activities, no matter whether that principle is patent in the form of protoplasm, protoplasmic albumen, glycogen, or mucosin in accordance with the difference of their functions, geneses, and conditions of protoplasmic metabolism.] This *Ojas* according to the text seeks to attach consciousness (*Kshetrajna*) to itself as oil seeks union with the lamp or the firmament the splendour of the thunder bolt. When fire is covered by a pot which has holes in it, the lustre of its flame issues through these apertures and illumines the surrounding space. In the same way the lustrous consciousness (*Kshetrajna*) although covered by the body gathers knowledge through the different senses. Ether is in the ears, air in the skin, fire in the eye, water in the tongue and earth in the nostrils. This is how knowledge is acquired.

When *Pitta* moved by *Vâyû* dissolves the *Dhâtus* and is itself dissolved, it also dissolves blood in *Lasikâ*⁽⁴⁾ and the

(1) That is, they are the things which affect the *Dhâtus* as above explained. In *Ayurveda* it is said that these three acting on the body in different ways produce various results.

(2) This word is an adjective of *samavâya*: which means an intimate and inseparable connection between things such as that which exists between a thing and the material of which it is made.

(3) External.

(4) Described by Charaka as the fluid which is between the skin and the flesh.

dissolved Lasikâ working forward in the direction of the skin issues in the form of particles of perspiration. When Kapha is moved upward by Vâyu and Pitta then there is Praseka of the mouth and nose—that is apparently these organs function by salivation, dribbling, running at the nose and so forth.

Here follow some verses dealing with diseases and their causes. Thus from the taking of unwholesome food discharge from the penis (Prameha), strangury (Mûtrakrichhra), diarrhoea (Grahani) and other diseases arise.

It is next stated that after food of the six different tastes is introduced into the mouth it is made palatable by Kapha. The six kinds of taste of edible things are sweet, sour, salt, bitter, hot and astringent. Food first goes to the stomach (Āmāshaya) and then to the seat of bile (Pittāshaya) and through contact with it becomes pungent (Katukā). Entering the intestines it is matured by the bile. The essence (Rasa) which is produced by the process of digestion assumes the form of blood and so forth and is carried through the body by Vâyu. The refuse is collected by Anila (air). This is called the excretion. It passes into the small intestines (Grahani) and remains there for some time when it passes out by way of the anus. In a similar manner the watery part passes through the thin Nâdis which spread all over the body into the bladder (Vasti). Vasti is the recipient (Āshaya) of urine (Mûtra) and is bent in shape like a bow. The water which passes out of it is called urine.

The embryo (Jantu) covered by the caul (Jarâyu) is moved by the Vâyu into the uterine passage. It is the way of all sinful beings that they strive hard to come out of the womb. "Oh Lotus-born" (Brahmâ), says Nârâyana, "the ways (Vritti) of men are various and wonderful." It is then born and shakes with fear. It yawns and suffers from fever. It breathes heavily and cries through its terror.

The text then proceeds to deal with what is called the Bhâvas or states of sound.(1) The Bhâva which first arises in the lowest Tâttvik centre the Mûlâdhâra is called

(1) The whole of this verse occurs in the Alangkāra-Kaustubha as quoted in the Shabdakalpadrūma with the difference that the word Tāra is substituted for Bhâva.

Parâ.(1) In its next state it is Pashyantî.(2) When it reaches the heart (*Hridaya*) and is united with *Buddhi* it is called *Madhyamâ*.(3) Then in the mouth and with the desire for utterance it is known as *Vaikhari*.(4) or uttered speech. From this last arises by the action of air (*Pavana*) all the letters.(5)

The letters are not clearly manifested because the necessary apertures have not appeared such as the throat and the like. Until these come into existence and become the seats of pronunciation the letters remain in their place of origin (*Varnavyaktisthânasangstha*). When the embryo reaches the stage (*Bhâva*) in which the thought arises. "I am knower" or "It is I who know" (*Jnâtâ'smi*) it acquires *Buddhi*, *Ahangkâra*, and *Manas*. Consciousness thus increases by degrees and causes the child to become attached to its mother, father and kinsmen. Drinking abundantly of the mother's milk it cries out when it desires to suck the breasts again. The sight of father, brother and uncles makes the child happy. Through this arising attachment to the world (*Sangsâra*) the child forgets its actions in previous births, the agony endured in the mother's womb, and the pain caused on its delivery therefrom. When troubled it calls to its mother in half-formed words. These words are indistinct like the confused murmur of *Kundalinî*.(6) in the *Mûlâdhâra*.(7)

The aspects of *Kundalinî* are various. She is the imperceptible omnipresent *Shakti* who is *Kâma*, *Agni*, *Nâda*, *Târa*.(8) and *Ong*. Some call Her *Shakti*, others the *Paramâtmâ*.(9)

(1) In the bodily aspect (*Adhyâtma*) the *Kâraṇavindu* resides in the *Mûlâdhâra* as the *Shakti Pinda Kundalinî*. Here it is in its non-differentiated condition. The *Shabdabrahman* remaining here is called *Parâ* sound.

(2) That is when it proceeds with slight motion (*Sâmānyaspaṇḍa*) from the motionless (*niḥspaṇḍa*) state as far as the navel *chakra* (*Maṇipūra*) and is associated with *Manas*. According to some accounts the *Svâdhishṭhâna* is substituted for *Maṇipūra*. *Bhâskararâya Lalitâ*, v. 80.

(3) As the former sounds possessed the nature of the *Kâraṇa* and *Kârṇya Vindus* respectively, it is here in the *Nâda* state endowed with more definite motion (*Visheshaspaṇḍa*). *ib.*

(4) Here it is in the nature of the *Vija* aspect with quite distinct motion (*Spashtatara*). *ib.*

(5) Which exist in a latent or unexpressed state in the *Suṣumnâ*.

(6) Known as *Pinda* or She in whom all energies (*Shakti*) are stored (*Pindita*). See Introduction, *Mahânirvâṇa Tantra*.

(7) The basic plexus. See *ib.* and Author's "Six Centres and the Serpent Force."

(8) Another name for "Ong."

(9) For the two are the same.

Her threefold aspect is that of the three *Gun*as, the three *Dos*has,(1) three colours;(2) *Trayî*, (3) the three *Lok*as;(4) the three lines (*Trirekhâ*).(5) She is *Târa* because She saves, (*Târana*) and *Shakti* because She is the support (*Dhriti*) of all.

In Her fourfold aspect She manifests as the *Sûkshma Karana*s;(6) *Jâgrat* etc.(7)

In Her fivefold aspect She is represented by all things which are classified by five; such as the five groups (*Vargas*) of letters; the five colours(8) and the five *Vâyus*.(9)

In Her sixfold aspect She is the six *Koshas*,(10) six *Ûrmis*(11) and six *Rasas*.(12) She it is who forms the divisions of the six-chambered *Yantra* (*Shadgunita Yantra*).

In Her seven fold aspect She is the component parts of *Târa*,(13) namely, A, U, M, *Vindu*, *Nâda*, *Shakti* and *Shânta*: and the component parts of *Hrillekhâ*(14) or H, R, Î, *Vindu*, *Nâda*, *Shakti* and *Shânta*. In Her seven aspect fold—she is the regions (*Loka*), Mountains (*Adri*), Islands (*Dvîpa*), *Pâtâla* (Nether Regions), Oceans (*Sindhu*),(15) Planets (*Graha*),(16) the Sages (*Muni*),(17) the Tones (*Svara*) and Substances (*Dhâtu*),(18) and all things which have a seven fold existence.

(1) V. *ante*, p. 11.

(2) That is three colours of the three *Gun*as—white, red, black.

(3) The three *Vedas*—*Rik*, *Yajus* and *Sâman*.

(4) *Bhûh*, *Bhuvah*, *Svah*, or the upper, terrestrial and nether worlds.

(5) The three lines of the *Akathâdi* triangle, *viz.* *Vahni*, *Indu* and *Arka*. See Introduction *Mahânirvâna* and “Six Centres,” *ante*,

(6) *Buddhi*, *Ahangkâra*, *Manas* and *Chitta*.

(7) *Jâgrat*, *Svapna*, *Sushupti* and *Nidrâ* or *Turiya*.

(8) The five elements are coloured; transparency (ether), black (air), red (fire), white (water), yellow (earth).

(9) *Prâna*, *Apâna*, *Samâna*, *Udâna*, *Vyâna*.

(10) V. *ante*, p. 11.

(11) V. *ante*, p. 15.

(12) Or tastes, v. *ante*, p. 16.

(13) The *Mantra Ong*

(14) A name for the *Vija* “*Hring*.” As to *Shakti* and *Shânta* See p. 36, n 1, *post*.

(15) V. *post*, notes to p. 36.

(16) That is the seven planets which give their names to the days of the week. Omitting out of the nine planets *Râhu* and *Ketu*, *viz.* *Ravi* or *Sûryya* (Sun), *Soma* or *Chandra* (Moon), *Mangala* (Mars), *Budha* (Mercury), *Vrihaspati* (Jupiter), *Shukra* (Venus), *Shani* (Saturn).

(17) See *post*, p. 36.

(18) *Ib.*

In Her eight-fold aspect She is the eight Prakritis,(1) the eight Vasus,(2) the eight points of the compass(3) and the eight Mothers (*Ashtamâtara*h).(4) The text then continues with the ten-fold aspect as manifested in the ten directions(5) and so forth ; the twelve-fold aspect as in the signs of Zodiac and the great twelve syllabled Mantra. Finally Shakti manifests in the fifty-fold form as the fifty letters of the Sanskrit alphabet.

CHAPTER III.

This Chapter deals with the letters of the Alphabet, which are of a three-fold character, lunar (Saumya), solar (Saura), and fiery (Āgneya). The vowels are lunar, the consonants (Sparsha) other than the Vyâpaka(6) are solar and the latter are fiery.

The letters A (अ) to Visarga (:) are vowels (Svara) some of which are short and others long. The short (Hrasva) vowels are, a (अ) i (इ) u (उ) *ri* (ऋ) *lri* (ॠ) and vindu. (°) The long (Dîrgha) vowels are â (आ) î (ई) û (ऊ) *ri* (ऋ) *lri* (ॠ) and Visarga (:). The vowels e (ए) ai (ऐ) o (ओ) and au (औ) are not mentioned in the text probably because e (ए) is formed by long or short a with long or short i ; ai by long or short a with e ; o by long or short a with u ; and au by long or short a with o. The short vowels a (अ) i (इ) u (उ) and vindu(°) are masculine (Pung) : the long vowels â (आ) î (ई) and û (ऊ) and Visarga (:) are feminine (Strî) ; and the vowels *ri* (ऋ) *lri* (ॠ) and *lri* (ॠ) are neuter (Napungsaka). The text mentions the last four and the Prapanchasârasambandhadîpikâ the other vowels.(7) These four exist in two states according as they are in the right or left nostril. When Prâna is in the right nostril there is what is called *Dakshinâyana* and outgoing breath, and when in the left nostril *Uttarâyana* and ingoing breath.

(1) See *ante*, p. 8.

(2) Aditya Maruta, Ashvin, Indra, Ushas, Rudra, Vâyu and Kuvera.

(3) N. S. E. & W. N.-E. (Ishâna) N.-W. (Vâyu) S.-W. (Nairîta) S.-E. (Agni).

(4) See *post*, p. 35 *nr* and p. 27.

(5) See note (3) adding above and below.

(6) That is the letters Ya (य) Ra (र) La (ल) Va (व) *tâlavya* Sha (श) *mûrddhanya* Sha (ष). Sa (स) Ha (ह) Lla (ळ) and Ksha (क्ष)

(7) According to the *Dîpikâ* these four appear (*ayanasthiti*) in *sushumnâ* when *Prânâvâyu* is in that *Nâdi*; and by *ri* and *lri* there is outgoing breath (*dakshinâyana*) and by *R* and *Lri* ingoing breath (*uttarâyana*).

The five short vowels manifest⁽¹⁾ when *Prâna* is in the right, and the five long vowels when it is in the left nostril.⁽²⁾ *Vindu* and *Visarga* whose manifestations are dealt with later are the sun and moon respectively.

The *Sparsha Varnas* the last letter of which *viz.*, *Ma* (म) is the sun and the *Ātmâ*⁽³⁾ are divided into five groups (*Varga*) of five letters each. Twenty-four⁽⁴⁾ are the twenty-four *Tattvas*. The whole twenty-five letters are therefore both solar as governed by *Ma* the sun and elemental (*Panchabhautika*).

The *Vyâpaka* are divided into two groups of five letters each,⁽⁵⁾ and are *Fiery* (*Āgneya*) and *Panchabhautika*. They are so called because in union with the vowels (*Svara*) they emanate from "moon" (*Shashî*) "sun" (*Ina*) and "fire" (*Agni*).

From the letters of the alphabet there arise thirty-eight *Kalâs*;⁽⁶⁾ Sixteen lunar (*Saumya*) *Kalâs* come from the vowels: twelve solar (*Saura*) *Kalâs* come from the twenty-four conjoined *Sparshas*; and ten fiery (*Vahnija*) *Kalâs* from the *Vyâpaka*. From these *Kalâs* the *Sâdhaka* attains his

(1) In other words *Prâna* is in the south with the utterance of the five short vowels.

(2) See *Dîpikâ*; which also says that the short vowels are *bhautika* (elemental) and the long ones are of the nature of the five *Kalâs* *Nivṛitti*, *Pratishthâ*, *Vidyâ*, *Shânti*, and *Shântyatitâ*. See also *Shâradâ Tilaka*. Chapter 1, *Pinggalâyâng sthîtâ hrâsvâ idâyâng sanggatâh* pare. *Ib.*, Chapter 2.

(3) For *Ma* is *Vindu* and the Sun or *Ātmâ* among the letters. The *Dîpikâ* says that by the *Ātmâ* is meant all the animate world as a whole (*jîva-samashṭi*) and the Supreme Spirit dwelling therein (*tadantaryâmi*). *Shruti* says "the Sun is the Soul of the universe" (*sûryya âtmâ jagatastasthushashcha*).

(4) That is the *Sparsha Varnas* other than *Ma*.

(5) That is *ya* (य) *ra* (र) *la* (ल) *va* (व) and *sha* (श); and *sâ* (ष) *sa* (स) *ha* (ह) *lla* (ळ) *ksha* (क्ष).

(6) *Kalâ* means "part" according to the Commentary on the *Haṭhayogapradîpikâ* (Ch. IV, v. I.) *Kalâ* is a part of *Nâda* (*Kalânâdaikadeshah*). The *Kalâs* are the various parts into which the *Prakṛitic* substance is considered as being divided. In every creation of the world it is said that *Mûlaprakṛiti* assumes the different gradations of *Angsharûpini*, *Kalârûpini* and *Kalângsharûpini* or manifests Herself in portions, (such as *Durgâ*, *Lakshmi*, *Sarasvatî*) in parts (such as *Pushî*, *Tushî*) and other secondary *Devis* and portions of parts and further sub-divisions such as all women-kind who are all venerable as manifestations of the *Mahâprakṛiti*. See H. H. Wilson's *Essays on the Religion of the Hindus*, pp. 245, 246, Vol. I. Here the connection between the various (letters) and the *Kalâs* is shown and these *Kalâs* are unfolding qualities of their cause.

desired aim. From the letters of the Târa⁽¹⁾ originate the all pervading fifty Kalâs which can be divided according to the five elements (Bhûta), From these⁽²⁾ originate the Shaktis and Mâtris⁽³⁾ and Mûrtis of Vishnu and Rudra respectively; as also the herbs and vegetable substances (Oshadhi).⁽⁴⁾

The lunar Kalâs arising from the vowels and which grant the fulfilment of desires (Kâmadâyinî) are Amritâ, Mânadâ, Pushâ, Tushti, Pushti, Rati, Dhriti, Shashinî, Chandrikâ, Kânti, Jyotsnâ, Shrî, Prîti, Anggadâ, Pûrnâ, Pûrnâmritâ.

The twelve solar Kalâs which give wealth (Vasudâ) connected with the letters commencing with Ka-bha and ending with Tha-da⁽⁵⁾ are Tapanî, Tâpanî, Dhûmrâ, Marîchi, Jvâlinî, Ruchi, Sushumnâ, Bhogadâ, Vishvâ, Bodhanî, Dhârînî, Kshamâ.

The ten Kalâs issuing from "fire" which are connected with the Vyâpaka and which grant Dharma (Dharmapradâ) are Dhûmrâ, Archchi, Ushmâ, Jvalinî, Jvâlinî, Visphulinginî, Sushrî, Surûpâ, Kapilâ, Havyakavyavahâ. These make 38 Kalâs for the fifty letters.

The text then proceeds to deal with the Kalâs of the Pranava. The ten Kalâs which arise from Akâra⁽⁶⁾ (Akâra-prabhavâ) which are Brahmâ-born (Brahmajâtâ) and creative are Srishti, Riddhi, Smriti, Medhâ, Kânti, Lakshmî, Dhriti, Sthirâ, Sthiti, Siddhi.

The ten Kalâs arising from Ukâra (Ukarotthâ) which are Vishnu-born (Vishnu-jâtâ) and preservative are Jarâ, Pâlinî, Shânti, Aishvarî, Rati, Kâmikâ, Varadâ, Hlâdinî, Prîti, Dîrghâ. The ten Kalâs issuing from Makâra are Rudra-born (Rudrajâtâ) and destructive and are Tikshnâ, Raudrî, Bhayâ, Nidrâ, Tandrâ, Kshut, Krodhinî, Kriyâ, Utkârî, Mrityu.

(1) Ongkâra from which all the letters have originated.

These Kalâs of Târa according to the Dîpikâ manifest in the workings of Prakriti (Sarvagâh prakritikâryyavyâpinyah.)

(2) There are variant readings, viz., tebhyah and tâbhyah: if the first then the letters are meant and if the second the Kalâs.

(3) The Shaktis and Mothers of the various manifestations of Vishnu and Rudra: the Shaktis of the latter being called Mâtris.

(4) V. post.

(5) That is the first and last letter (other than Ma), the second and last but one and so on are taken together, there being in all 24 letters. Thus:—Ka-Bha (कभ); Kha-Ba (खब); Ga-Pha (गफ); Gha-pa (घप); Nga-na (ङन); Cha-Dha (चध); Chha-Da (छद); Ja-Tha (जथ); Jha-Ta (झत); Nya-na (नय); Ta-Dha (टद); Tha-Da (ठड).

(6) Which is in Ongkâra which represents Brahmâ just as Ukâra, and Makâra dealt with post stand for Vishnu and Rudra.

Vindu has four Kalâs, *viz.*, Pîtâ, Shvetâ, Arunâ and Asitâ.

The sixteen Kalâs issuing from Nâda are Nivṛitti, Pratiśthâ, Vidyâ, Shânti, Indhikâ, Dîpikâ, Rechikâ, Mochikâ, Parâ, Parâparâyanâ, Sûkshmâ, Amritâ, Âpyâyini, Vyâpinî, Vyomarûpâ, Anantâ. These make 50 in all.

The text then proceeds to deal with the Vishnu Mûrtis and Shaktis which have Vaishnava names and the Rudra mûrtis and Mâtris with Shaiva names. The Vaishnava forms (Mûrti) of the Vyanjana Varna(1) are thirty-five in number, *viz.*, Chakrî, Gadî, Shârnggî, Khadgî, Shangkhî, Hali, Mushalî, Shûlî, Pâshî, Angkushî, Mukunda, Nandaja, Nandî, Nara, Narakajit, Hari, Krishna, Satya, Sâtvata, Shauri, Shûra, Janârdana, Bhûdhara, Vishvamûrti, Vaikuntha, Purushottama, Balî, Balânuja, Bâla, Vrishaghna, Vrisha, Hangsa, Varâha, Vimala, Nrisingha.

The Vaishnava Shaktis(2) of the consonants are Jayâ, Durgâ, Prabhâ, Satyâ, Chandâ, Vâni, Vilâsinî, Virajâ, Vijayâ, Vishvâ, Vinadâ, Sutadâ, Smṛiti, Riddhi, Samriddhi, Shuddhi, Bhukti, Mukti, Mati, Kshamâ, Ramâ, Umâ, Kledinî, Klinnâ, Vasudâ, Vasudhâ, Parâ, Parâparâyana, Sûkshmâ, Sandhyâ, Prajnâ, Prabhâ, Nishâ, Amoghâ and Vidyutâ.

The Vaishnava Mûrtis of the vowels are Keshava, Nârâyana, Mâdhava, Govinda, Vishnu, Madhusûdana Trivikrama, Vâmana, Shrîdhara, Hrishikesha, Padmanâbha, Dâmodara, Vâsudeva, Sangkarshana, Pradyumna, Aniruddha ; 16 in all. The Vaishnava Shaktis of the vowels are Kîrti, Kânti, Tushti, Pushti, Dhṛiti, Kshânti, Kriyâ, Dayâ, Medhâ, Harshâ, Shraddhâ, Lajjâ, Lakshmî, Sarasvatî, Priti, Rati ; 16 in all.

The Rudramûrtis of the vowels are Shrîkantha, Ananta, Sûkshma, Trimûrtti, Amareshvara, Arghîsha, Bhâvabhûti, Tithi,(2) Sthânu, Hara, Jhîntîsha, Bhautika, Sadyojâta, Anugrahashvara, Akrûra, Mahâsena, sixteen in all.

The Rudramûrtis of the consonants are Krodhîsha, Chandêsha, Panchântaka, Shivottama, Ekarudra, Kûrmma, Ekanetra, Chaturânana, Ajesha, Sarvva, Saumeshvara, Lângalî, Dâruka, Arddhanârîshvara, Umâkânta, Âshâdhî, Dandî Adri, Mîna, Mesha, Lohita, Shikhî, Chhagalânda, Dviranda,

(1) That is the letters other than the vowels : the consonants both Sparsha and Vyâpaka.

(2) There is a variant reading Tithisha.

Mahākāla, Kapālī, Bhujangesha, Pinākī, Khadgisha, Vaka, Shveta, Bhṛigu, Nakulī, Shiva, Sambarttaka ; 35 in all.

The Rudramātris of the vowels are Pûrnodarī, Virajā, Shālmālī, Lolākshī ; Varttulākshī, Dīrghaghonā, Sudīrghamukhī, Gomukhī, Dīrghajihvikā, Kundodarī, Ūrdhvakeshī, Vikritāmukhī, Jvālāmukhī, Ulkāmukhī, Shrīmukhī, Vidyāmukhī, or 16 in all.

The Rudramātris of the consonants are Mahākālī, Sarasvatī, Sarvasiddhī, Gaurī, Trailokyavidyā, Mantrāt-mashakti, Bhûtamâtâ, Lambodarī, Drāvinī, Nāgarī, Vaikharī, Manjarī, Rûpinī, Vīrinī, Kotarī, Pûtanā, Bhadrakālī, Yoginī, Shangkhinī, Garjjinī, Kālarātri, Kurdinī, Kapardīnī, Mahāvajrā, Jayā, Sumukeshvarī, Revatī, Mādhavī, Vārunī, Vāyavī, Rakshopadhārīnī, Sahajā, Lakshmī, Vyāpinī, Mâyā; 35 in all.

The text here says that the three kinds of Nyâsa(1) have been described as above.

Then follows the names of the fifty Oshadhis such as Chandana (sandal), Kuchandana (red sandal), Aguru (aloe), Karpûra (camphor), and so forth.

The letters are expelled through the Sushumnâ channel by air through the mouth by means of the throat and other organs.(2) Utterance is of three kinds Udâtta also called Hrasva, Anudâtta, or Dīrgha and Svarita or Pluta.(3)

CHAPTER IV.

This Chapter deals with the Vīja Hrīng (which is commonly known as the Mâyâ Vīja). This Vīja is also called Nâda, Prâna, Jīva, Ghoshā, Hrillekhā, etc. It is composed of the letters Ha(4) (ह), Ra (र), Ī(5) (ई) and Vindu.(6)(°)

(1) See my introduction to Mahânirvâna Tantra. The three are (a) the 38 and the 50 in Ongkāra (b) the Vaishṇava mûrtis and Shaktis. (c) Rudramûrtis and Mâtris.

(2) Kanthâdisthânaghattitâh ; throat (Kantha), chest (uras) head (shiras) root of the tongue (jihvâmûla), teeth (danta), nose (nâsikâ), lips (oshtha), and palate (tâlu).

(3) The Dīpikâ cites authority to show that the first kind burns up sins (dahati pāpāni); the second grants moksha (mokshapradâyaka) and the last gives pleasure to the mind (âpyâyana)

(4) The Prapanchasârasambandhadīpikâ referred to post as the Dīpikâ says the Ha is Kṛitakṛitya, i.e., all pervading.

(5) Kâryyakâranavâchimâyâ according to the Dīpikâ. "Mâyâ manifesting instrument and effect."

(6) Satatang : or "the ever existing one" according to the Dīpikâ. Bhâskara-râyâ citing the Mahâsvachchhanda Tantra says (Comm. Lalitâ v. 70) that there

Hakâra Vîja is Prânâtmaka because it connotes the Paramâtmâ in conjunction with Mâyâ which is implied by the word Prâna.(1)

From Hakâra originate the vowels A (अ) to Ū (ऊ) and the six Ūrmis.(2) The Mahâvishnu adds " From Hakâra have you (that is Brahmâ, Hari or Vishnu, Īshvara or Shiva) originated and it exists in all animate beings enveloping and permeating the Brahmânda (universe) with all that is moving and motionless therein." From Repha or Rakâra (र) originate the letters ri (ऋ), ri (ऌ), lri (ऒ), lri (ऴ) and the four gunas.(3) From Īkara (ई) come the remaining six vowels including Vindu and Visarga and its Gunas are the four Karanas,(4) Sanghâta(5) and Chetanâ.(6)

From the vowels the consonants from Ka to Ksha (क-क्ष) originated.

The Mahâvishnu proceeds to establish the identity of the Devatâ of this Vîja (that is Bhuvaneshvarî)(7) with Kundali and Hangsaḥ and then to the realization of the Mahâvākya 'So 'hang'(8) (सोऽङ्ग). He then says that if Sa (स) and Ha (ह) of "So 'hang" be eliminated we then get Ong (ॐ) or the Pranava. If the latter be disjoined into its component parts then from its end (म) we get the elements beginning with Kha (ether); from its middle (उ) the sun and other lustrous substances; and from the first part (अ) all sounds. This Shakti (Kundalî or Bhuvaneshvarî) is the Parameshvarî Shakti and produces all sounds and their meanings and therefore comprises all the 24 Tattvas. She is Savitâ or the

are eight notes (varṇa) above the Vindu which in the order given are more and more subtle, viz., Bodhinî, Nâda, Nâdânta, Mahânâda, Vyâpikâ Shakti, Anji, Samanî, Unmani.

(1) So the Devî is addressed in the Lalitâ as Hringkârî where the Commentator *loc cit* says (citing the Svatantra Tantra) "She it is who does creation, preservation and destruction."

(2) Hunger, thirst, sorrow, ignorance (moha) decay and death.

(3) Touch (sparsha) form or sight (rûpa) Taste (rasa), and smell (gandha).

(4) Manas, Buddhi, Ahaṅkāra and Chitta.

(5) This according to the Dîpikâ = Deha or body

(6) Kâryârtha-kârana-samûha-gata chidâbhâsa that is apparently the Chit quickening Prakṛiti to be the cause of all functioning.

(7) Ruler of the fourteen worlds (Bhuvana). The Deity indicated by the Mantra Hring. See as to other meanings Bhâskara-râya's Comm. Lalitâ v. 69 citing Tripurâ-siddhânta and the Ghaṭârgalayantra Chapter in the Dakṣiṇâmûrti Saṅghitâ.

(8) In this connection reference may be made to pp. 66, 78 and 102 of Vol. II of this series of Tantrik Texts.

Creatrix of the world (*Jagatprasavakârinî*). She is *Gâyatrî* since it is She who saves (*Trânana*) the singer (*Gâyaka*). As the embodiment of the seven groups of letters(1) She is the seven planets. The sun is the Lord of the vowels and *Mangala*, *Shukra*, *Budha*, *Vrihaspati*, *Shani*, and the Moon(2) are the Lords of the *Kavarga* (क) *Chavarga* (च) *Tavarga* (ट) *Tavarga* (त) *Pavarga* (प) and *Yavarga* (य) respectively.

As all the other letters originate from the vowels so the six planets (*Graha*) originate from the sun (*Savitri*). As the six *Vargas* disappear in the vowels so the six components of *Hrîng*(3) and the six chambered *Yantra* disappear in *Bhuvaneshvarî*. She is the eternal—all pervading *Shakti* who shines by Her own effulgence in the Sun.(4)

From Her have originated the signs of the Zodiac. The *Mahāvishnu* then proceeds to show how from the different letters the different signs of the Zodiac have originated. In the same way He deals with the 27 *Nakshatras*(5) or Lunar Zodiac, *Ashvinî* and others? He concludes by saying that to know Her is to be freed from all the bonds of *Karma* (*Karma-bandha*) and to attain the supreme state of *Vishnu* (*Vishnoh parangpadang prayâti*).

CHAPTERS V & VI.

Henceforward the work deals largely with ritual which can only be described in an abbreviated form. These two Chapters deal with the subject of initiation (*Dîkshâ*). It is so called because it produces a divine state of mind and body (*Divyabhâva*) and destroys (*Kshinuyât*) all sins (*Durit-âni*). *Mantra* is so called because it gives understanding of the *Tattva* and saves (*Trâyate*) from fear.

(1) The vowels and the *vargas* commencing with *Kavarga*, v. *post*.

(2) That is, Mars, Venus, Mercury, Jupiter, Saturn.

(3) That is, Ha, Ra, Mâyâ (i) Nâda, Vindu, and *Shakti*.

(4) The *Dîpikâ* says that here Her identity with *Bhargha* is pointed out.

(5) The system of the *Nakshatra* or Asterisms was originally based upon the Sidereal revolution of the moon in about 27 days according to which a lunar zodiac of 27 or 28 asterisms near the ecliptic was made, so that in each night of the Sidereal month the moon entered a different asterism. Time was thus marked by defining the position of the moon without regard to its phases. See Dr. Barnett's *Antiquities of India*, p. 191, where the 27 *Nakshatras* are fully given.

Then follows detailed rules regarding the selection of proper time and place for initiation, worship of the Vâstu Purusha,(1) sacrifice (Vali) offerings and so forth. The conclusion is that Guru, Devatâ and Mantra should be realised as being one and the same (Aikyam).

CHAPTER VII.

This portion of the work deals with rules relating to Japa.(2) Japa is preceded by Mâtrikânyâsa.(2) The *Rishi* of this Mâtrikâmantra(3) is Bralmâ. The metre (Chhandah) is Gâyatrî. Sarasvatî is the Devatâ and Her six limbs are the letters of the alphabet.

With the words " I bow to Her the Bhâratî "(4) follows a Dhyâna or description of the Goddess (Devî) as She is to be meditated on. She is seated on a lotus, three-eyed and of a transparent brilliancy. She is white as the moon and the jasmine flowers. The fifty different letters make Her face, hands, feet, belly and breasts which with Her buttocks are very large. On Her head are coils of hair and the crescent moon. She holds in Her right upper hand a rosary of Rudrâksha beads(5) and with Her lower right hand makes Chintâ.(6) In the left upper hand She holds a jar (of nectar) and in the lower left hand a book.(7)

The nine Shaktis of Bhâratî are Medhâ (understanding), Prajnâ (wisdom), Prabhâ (radiance) Vidyâ (learning), Dhî (intelligence) Dhriti (constancy or steadiness), Smṛiti (memory), Buddhi (power of conception), Vidyeshvari (sovereignty of all learning).

The Sâdhaka with reverent devotion should worship Bhâratî, Her Shaktis and Āvarana Devatâs(8) with fine perfume and flowers, lights, incense, and food.

(1) The Genius of the ground where the Dikshâ takes place.

(2) See Introduction to my edition of Mahânirvâna Tantra.

(3) That is, the letters A to Ksha with the Vindu superimposed.

(4) The Dîpikâ says that the word Bhâratî here indicates that She is subtle and Nâdâtma (in the nature of Nâda) and the word " Her " (tâm) indicates that She is the Parachidâtmiâ Bhuvaneshvari.

(5) Seeds of the Elaeocarpus ganitrus with which Japa is done.

(6) A name for the jnâna mudrâ or manual gesture so called.

(7) Cf. verse II of Hymn to Bhuvaneshvari in Arthur and Ellen Avalon's " Hymns to the Goddess " at p. 35.

(8) That is, attendant Devatâs.

The eight Mothers are Brahmânî, Mâheshî, Kaumârî, Vaishnavî, Vârâhî, Indrânî, Châmundâ, Mahâlakshmi.

CHAPTER VIII.

The first part deals with Prânâgni Homa. It commences by directing the Sâdhaka as to his posture and then to meditate on the Mûlâdhâra(1) in the middle of which is the "essence of Shakti" (Shaktisattva) that is Kundalinî and is surrounded by Mâyâ Vijas.(2) Inside the Mûlâdhâra is a triangle and five Kundas (fire pits) in which are the five fires Āvasathaja, Sabhya, Āhavanîya, Anvâharyya and Gârhapatya. In these five Kundas the letters are mentally offered in Homa. The Vyanjana are divided into 7 groups and the vowels into 2 groups, of eight each. Each of these groups is called after one of the nine gems (Ratna) and directions are given as to which letters should be cast into which Kunda. By these offerings the Sâdhaka realises his subtle body. Details are then given of the ritual of this Homa in which mental offerings of the senses (Indriyas) and so forth are made.

The second portion after the 26th verse deals with the worship of Sarasvatî, Her Nyâsa, Pûjâ, Japa, Homa and so forth. A Hymn to Sarasvatî is given in vv. 47-59.

CHAPTER IX

Deals with the worship of the Devî Tripurâ. She is called Tripurâ because She is the Creatrix of the three Mûrtis;(3) and is in the three Vedas; She too on the dissolution of the three worlds fills all space; and existed before the Three(4) were. Her Vijas are Āing, and Klîng.(5)

(1) The Chakra in the basic plexus. See Introduction to Mahânirvâna and my forth-coming work "The Six Centres and the Serpent Force" a translation of the *Shatçhakranirûpana* published in the second volume of this series.

(2) That is "Hring" v. *ante*.

(3) So according to the Kâlikâ Purâna She is so-called because through the operation of Pradhâna Her body became threefold as Brahmâ, Vishnu, Rudra. She is also threefold because the Mandala is triangular; the Mantra has three syllables; there are three states (avasthâ) and so forth. Some other meaning are given in the commentary to v. 178 of the Lalitâ where She is addressed as Tripurâmbikâ. Similarly in the *Shodashi* stotra She is addressed as Tripurâdhivâsinî and Tristhâ or "residing in the three—" that is the threefold worlds, body, states of consciousness and so forth.

(4) That is existed before the three Devas of the Trimûrti.

(5) The Vâgbhava and Kâma Vijas. She has other Vijas also.

The Dhyâna is given at v. 8. The Sâdhaka is directed to worship the *Pîtha*, the Shaktis *Vâmâ* and others and to draw the *Navayonichakra* and to then place a *Kalasa* (jar) on the *Chakra* and invoke the *Devî* therein. The *Chakra* is then described. The Shaktis and *Mâtrikâs* and *Bhairavas* who are to be worshipped are named.

In vv. 23, 24 a description is given of a worship which has the effect of producing such amorous passion in the celestial female Spirits and Genii, Suras, Asuras, Siddhas, *Yakshas*, *Vidyâdharas*, *Gandharvas*, *Bhujangas*(1) and *Châranas*(2) that they come to the Sâdhaka "with gazelle-like eyes, breathing heavily, their bodies quivering with, and moist with the pearly sweat of, passion; and throwing away their ornaments and letting their clothes fall from about them, bow themselves before him and offer to do his will."

CHAPTER X

Is concerned with the worship of *Mûlaprakriti*. Her Mantra, Homa, *Abhisheka*, Japa and *Archchana*.(3) For the purpose of worship She is materialised as *Ambikâ* according to the directions of a Dhyâna which is given. She is there described as holding *Pâsha* (noose), *Angkusha* (goad)(4) *Ishta* (making the *Varamudrâ*), *Abhaya* (making the *Mudrâ* of that name).(5) An explanation is given of these four.

The rest of the Chapter is concerned with the ritual.

CHAPTER XI

Continues the same subject, and gives a description of Her *Yantra*(6), *Gâyatrî*, 16 Shaktis,(7) 32 Shaktis,(8) and 64 Shaktis(9) which are named.

(1) That is *Nâgas* or Serpent divinities.

(2) The Siddhas and names following are various classes of *Devayoni*.

(3) See these described in the Introduction to my *Mahânirvâna Tantra*.

(4) See Arthur and Ellen Avalon's "Hymns to the Goddess."

(5) The gesture of granting boons and dispelling fear.

(6) Diagram used in worship. See my Introduction *Mahânirvâna Tantra*.

(7) Vv. 11, 12.

(8) Vv. 12-16, including *Sinibâlî*, *Kâlarâtri*, *Mahârâtri*, *Kapâlinî*, *Mahishamardini*, *Indrânî*, *Rudrânî*.

(9) Vv. 16-24, including *Prakriti*, *Vikriti*, *Srishti*, *Sthiti*, *Sanghriti*, *Svâhâ*, *Svadhâ*, *Gâyatrî*, *Sâvitri*, *Vimalâ*, *Bahurûpâ*, *Satî*, *Bahushishnâ*, *Madanâtûrâ*, *Akshobhyâ*, *Satyavâdinî*.

Some further details regarding Her worship are set forth and then in verses 48-67 the following fine Hymn to Prakṛiti is given.

HYMN TO PRAKṚITI.(1)

I

Be gracious to me, Oh Pradhānā(2)
Who art Prakṛiti(3) in the form of the elemental world(4)
Life(5) of all that lives
With folded hands I make obeisance to Thee Our Lady(6)
Whose very nature and will it is to do(7)
That which we cannot understand.(8)

2

A hymn is composed of sentences
And these of words with their terminations(9)

(1) V. 84 10th, Pātala.

(2) Pra+dhā+anat=pradhatte sarvam Atmani or that which contains all things in itself; the source and receptacle of all matter and form.

(3) Pra+kṛiti that is, She by whom all actions, that is, creation (*srishṭi*) maintenance (*sthiti*) and destruction (*laya*) are done. Prakṛiyate kāryyādikam anayā, Pradhāna and Prakṛiti are one and the same under different aspects. Prakṛiti also means before (Pra) creation (*kṛiti*) *kṛiteḥ prārambho yasyāḥ*-She from whom creation begins. The first is the one as the container of the material which goes to the making of the world of form and Prakṛiti is the One in its active aspect moulding into form the materia prima (to use an analogous though not altogether accurate term) of which as Pradhāna, It is the container.

(4) Prapancha that is the Universe as composed of the five gross "elements" (*mahābhūta*) or ether (*ākāśa*), air (*vāyu*), fire (*tejas*), water (*ap*), earth (*prithivī*).

(5) *Prāṇa* which manifests in the breath of breathing things (*prāṇi*).

(6) *Prabho*; the meaning of which is "one who can confer favours and show disfavours" (*nigrahāṇugrahasamartha*).

(7) It is Her very nature (*prakṛiti*) to be and to do, what She is and does. She cannot be otherwise and be Herself. She acts, and to do so is Her will and Her will is what She is.

(8) The action of Prakṛiti is *apratarkya*, beyond all human discussion and conception, known only to Prakṛiti-Purusha and not to ourselves, who are but transformations (*vikṛiti*) and but limited manifestations of the immanent yet transcendent Cause.

(9) In Sanskrit the root is not considered a word. It becomes only a word (*padam*) when the case or verbal termination is added. Thus *bhū* the root of the verb "to be" is not a pada but, *bhavati*, the third person singular present tense is such; *Rāma* is not a pada but *Rāmah*, *Rāmam*, *Rāmena*, etc., are pada.

Words again consist of letters
And Thou Thyself, Oh Supreme Queen, art the letter,(1)
Thus art Thou both the Hymn and those who hymn Thee.(2)

3

Even Aja(3) Adhokshaja(4) and Trikshana(5).
Know not Thy Supreme form which is Mâyâ(6).
But pray to Thee in Thy gross form as Ruler.(7)
Therefore so must I pray to Thee.(8)

4

Salutation to Thee our Lady supreme over all(9).
Who art Vindu(10)
Obeisance to Thee the Paratattva,(11)

(1) Varna or lettered sound is the gross manifestation of subtle sound or dhvani, Dhvani is Devî as Kulakundalini. Mantra is therefore Devatâ not only in its collective form, but in each of the letters which compose it.

(2) *Lit.* "the Devî praises Herself with letters which are Herself because the power of speech is Herself" The Hymnist and the Hymn are but manifestation of the Supreme whom they invoke. The Jiva worships its inner ground or Paramâtma.

(3) Aja "the unborn one" is an epithet applicable to Brahmâ, Vishnu and Rudra but is generally and here used as a title of Brahmâ the creative aspect of the trinity (trimûrti).

(4) Adhokshaja; which means "He from whom there is no fall (rebirth) when once attained"; or "He who is beyond the perception of the senses" (aksha = indriya): Vâchaspathya Dict. It here means Vishnu.

(5) Triksana or "three eyed" a term generally applied to Shiva who bears in His forehead the third eye of wisdom (jnâna-chakshu).

(6) That by which the Brahman as Avyakta creating the Universe is able to make Itself appear to be different from what It really is.

(7) Īshitāng. She is the Lord (Īshvari) ruling the Universe Her creation. This ruling aspect which involves relation is Her gross aspect.

(8) That is if even these three great Devas can only worship the gross aspect, of greater necessity it is that the hymnist should do so.

(9) Samasteshî.

(10) From the Sachchidânanda Parameshvara with Prakṛiti issued Shakti from Shakti came Nâda and from Nâda was born Vindu (Shâradâtilaka, Ch. 1). This Vindu again has two aspects the Vindu or Purusha aspect or "Hang" manifesting in breathing creatures (Prâni) as expiration and the visarga or Prakṛiti aspect or "Sah" manifesting as inspiration: the current of the life wave being called Hang cha sah or the motion of Ha and Sa. See my Introduction to Mahânirvâna Tantra and "Six Centres and the Serpent Force."

(11) *Lit.* the supreme Tattva or Prakṛiti.

Who art Pradhânâ(1) and Mahattva(2)
Salutation to Thee Who art in the form of Ahangkâra.(3)

5

Obeisance to Thee in the form of sound and ether
Salutation to Thee in the form of touch and air
Obeisance to Thee in the form of sight and fire
Salutation to Thee in the form (of taste and) water
Obeisance to Thee in the form of earth with its quality of
smell.(4)

6

Salutation to Thee in the form of the ear, skin, eyes, tongue,
and nose(5)
And in the form of mouth, arms, legs, organs of excretion
and generation(6)
Salutation to Thee as Buddhi,(7) Ahangkâra and Chitta(8)
Obeisance to Thee Who art in the form of the whole Universe :

(1) See v. 1 note 2, p. 29.

(2) Mahattva is that state of the *vikṛiti* of *mūlaprakṛiti* which when individualised is called. Buddhi The latter is one of the four fold aspects of the *antahkarana* or mental organ, *viz.*, *manas* (lower mind or sensorium) *buddhi* (higher mind the function of which is determination; *nishchayakārini*); *ahangkâra* (egoity, self-consciousness) and *chitta* (v. post, v. 6, n. 4.)

(3) See last note. The Ahangkâra here referred to is however to be distinguished from that mentioned in verse 6 It is Ahangkâra thought of as before its division into *Taijasa*, *Vaikārika*, and *Bhautika*.

(4) Ether, air, fire, water, earth, are the five gross elements (*mahābhūta*). They each have certain qualities or *guṇa*. These are sound, touch, sight (by and of light) taste and smell. The *Mahābhūta* is the container or supporter (*ādhāra*) and that which is called its *guṇa* is the supported or contained (*ādheya*). It is through its *guṇa* that the *mahābhūta* is perceived by the senses (*indriya*). Thus sound is that by which the invisible *ākāsha* is known. The *Mahābhūta* and its *guṇa* represents the objective and subjective aspects. As the world is the creation of mind, the *śabda*, *spārsha*, *rūpa*, *rasa* and *gandha* (sound, touch, sight, taste, smell) *tanmātra* are the cause of the *mahābhūta* the former themselves deriving from the *tāmāsa* *ahangkâra*.

(5) The organs of sense (*indriya*) are of two kinds, *viz.*, *Jñānendriya* or organs of sensation through which knowledge of the external world is obtained, *viz.*, those mentioned in this line and *Karmendriya* or organs of action by which that knowledge is applied, namely, those mentioned in the second line.

(6) See last note.

(7) See v. 4, n. 5.

(8) *Chittam* is that by which one knows (*Chetati anena iti chittam*). According to the Vedānta it is the faculty of the mental organ (*antahkarana*) which contemplates and investigates into the subject-matter of thought—*anusandhānātmikā antahkarana, vṛittiḥ iti vedāntaḥ*.

Who pervadest all
And yet art formless.(1)

7

Thou art the Antarâtmâ,(2)
Who by the Sun(3) upholdest all living creatures,
And Who by the Moon ever nourishes them,
Again assuming the appearance of Fire the carrier of obla-
tions (4) Thou burnest:
Oh Mahâdevî, verily do these three lights(5) and fires issue
from Thee.

8

Assuming the form of Brahmâ with active quality(6)
The four-headed one seated on a shining white swan,
Thou dost create the world
Of which Thou becomest the Mother.
Who is there indeed, Oh Supreme Ruler,(7)
Who can imagine Thy supreme state?(8)

9

Adorned with crown,
Resplendent with conch and discus(9)

(1) The forms of the Mother of the Universe are threefold. There is first the supreme (para) form of which as the *Vishṇuyāmala* says "none know" (see Ch. III, *Shāktānanda Taranginī*) next Her subtle form as mantra or sound : and thirdly Her gross form in the visible universe and in those embodied aspects or spiritual avatāras in which She presents Herself, for the benefit of the sādḥaka who can only worship Her in such form. See Author's Introductions to *Mahānirvāṇa Tantra* and "Hymns to the Goddess."

(2) Ātmā derived from āt + manin, is that which continues to exist in all states (avasthā) commencing with jāgrat and following on in the others svapna, susṛupti, and turīya that is the eternal Spirit. Āt = sātātya gamane or that which is continually going; that is, which never ceases to exist. But as the term ātmā has also other meanings in Sanskrit (such as effort, patience, buddhi, nature, manas, son, jīva, sun, hutāsana (fire) vāyu, (body) the term which specifically describes the Spirit as the inner substance of all things is antarātmā or inner ātmā.

(3) The Sanskrit expression is finer but untranslatable—*ravitvena bhutvā antarātmā dadhāsi*; that is, who upholds "by Thy sun-ness." In the same way later we have *chandramastvena* "by Thy moon-ness."

(4) Fire it is which while consuming oblations in their gross form carries them as nourishing food in subtle form to the Devas.

(5) That is Sun, Moon and Fire corresponding with the *kriyā*, *icchā*, and *jñāna* shaktis.

(6) That is the *rajas* *guṇa*. See Author's introduction to *Mahānirvāṇa Tantra*.

(7) *Ishī*.

(8) *Līl*. "You (alone) think upon (or know) Your supreme state."

(9) *Chakra*. Both conch and discus are white and shining.

As Nârâyana with quality of manifestation(1)
 Thou dost maintain the world;
 For He also is part of Thee.

IO

Again in the form of the three eyed Rudra
 Carrying axe and a rosary(2),
 On whose matted hair are moon, serpent and Ganges(3),
 He with the quality which veils(4)
 Thou dost at the end of the Kalpa(5) destroy the whole
 universe,
 And then alone shinest.(6)

II

Thou, Oh Supreme Lady(7), art Sarasvatî(8),
 The presiding Goddess of speech,
 Clad in white raiment,(9)
 Holding a rosary of Rudrâksha beads, a pen, and a jar of
 nectar,
 Thou maketh the Chintâ gesture(10)
 Thou art The Three Eyed One
 Bearing upon Thy matted hair(11)
 The shining crescent moon.

I2

Thou art, Oh Queen, the uncreated changeless One,
 Thou art Durgâ(12)
 With shining conch and discus

(1) Sattvaguna.

(2) Made of rudrâksha seed or human skull or bones.

(3) When Gangâ was called down from heaven by Bhagîratha, She first fell into the matted hair (jaṭâ) of Shiva.

(4) Tamo guna. See Author's Introduction Mahânîrvâna Tantra.

(5) The period of time between two epochs of dissolution (pralaya) or 4,320,000,000 years.

(6) For what is there when all is gone but the unmanifest Prakṛiti ?

(7) Ishî.

(8) Goddess of speech, learning and wisdom.

(9) The colour of Sarasvatî is white. Thus She is represented as white holding the vînâ; adorned with white flowers, holding a white rosary, besmeared with white sandal paste, clad in white raiment. See note to Sarasvatî stotra in Tantrasâra quoted in author's "Hymns to the Goddess."

(10) The Jnâna mudrâ.

(11) Kapardda as is worn by Shiva.

(12) One of the greatest names of the Devî; that is, Sâ yâ durgating harati.

Formidable with whirling sword ;
 She who with high and glittering crown
 Is borne upon a roaring lion(1).
 The crowd of Daityas(2) Thou dost destroy,
 But Siddhas(3) worship Thee.

I3

Truly, Oh Supreme Ruler,(4) Thou art The (one) Mother,
 Who art the half of the body of the enemy of Tripura,(5)
 Shining forth as the spouse of Bhava,(6)
 And again as Daughter of the King of Mountains,(7)
 Oh good and(8) supreme Queen,
 Great Yogins salute Thee.

I4

Great Goddess(9), I know Thee to be Shri(10)
 The only Mistress of all peoples,
 Dear to the world,
 She who lives in the sky-blue(11) breast of the enemy of
 Kaitabha(12),
 Beauteous with the glittering splendour of the Kaustubha
 gem.(13)

I5

Oh great Goddess(14) and all pervading One(15),
 The seven shining Mothers
 Are parts and forms of Thee,

(1) The vehicle of Durgâ.

(2) Demonic spirits.

(3) That is here not the Devayoni of that name but the Perfect with all accomplishment; those who are siddhiyukta.

(4) Maheshî.

(5) That is Shiva. More strictly She and Shiva are halves of one whole as according to Hindu ideas man and wife form one completed being. Each is imperfect without the other.

(6) Shiva in the watery form of the *Ashvāmûti*.

(7) Himâlaya who was the father of Pârvati.

(8) Sunâthâ.

(9) Mahâdevî.

(10) Lakshmi.

(11) Vyomanîle.

(12) Vishnu.

(13) Worn by Vishnu.

(14) Mahâdevî.

(15) Vibhu.

They who bear the signs, implements, and weapons
Of Āja, Adrīt, Guha, Abjāks̥ha,
Potri, Indraka, and Mahābhairava.(1)

16

Thy lustre is that of a thousand rising suns
In the endless spaces of the Universe.
Upon Thy head is the crescent moon(2)
Thou holdeth the noose and goad(3)
And maketh the gestures of granting blessing and of dispelling
fear.(4)

17

Thou, Oh Ruler(5), art light, fame and beauty,
Day, evening, and night,
Action, hope, darkness and hunger
Intelligence,(6) memory, patience
Speech, mind(7) and knowledge(8)
Beauty and splendour
And all other powers.(9)

18

Oh Destructress of ills(10),
Thou Who art
Vindu and Nāda :

(1) That is Brahmā, Girisha, Kārttikeya, Vishnu, Varāha, Indra and Mahābhairava. Therefore the Mātrikās are Brahmāni, Rudrāni, Kaumarī, Vaisṇavī, Vārāhī, Aindrī and Mahābhairavī or Chāmundā. The Mātrikās who issued from Durgā during her battle with Shumbha and Nishumbha are variously enumerated; usually eight are spoken of and sometimes nine; others being Aparājītā and Nārasinghī.

(2) The Devī as spouse of Shiva bears (as He does) the crescent moon.

(3) These with the arrow and bow are Her weapons. The Yoginīhrīdaya says, "the noose is Ichchhāshakti, the goad Jñānashakti, and the bow and arrows Kriyāshakti." But the Tantrarāja says "Mind is the bow of sugarcane, desire the noose, anger the goad and the tanmātra the five arrows of flowers."

(4) That is, She makes with her hands the two gestures (mūdrā) called vara (or here abhishta) and abhaya.

(5) Ishī.

(6) Buddhi, see page 41.

(7) Matī: here the acting manas.

(8) Sammatī which also means agreement, consent, opinion, love, affection.

(9) Shaktiprabheda; that is the various different manifestations of Her shakti.

(10) Hara: that is remover of sin and pain.

Shakti and Shânta(1)

Thou art in the form of the seven

Regions,(2) nether worlds,(3) mountains(4) and oceans(5)

Stars,(6) islands,(7) substances(8) and tones.(9)

19

Salutation to Thee Oh great Queen(10)

Who art all(11)

And in the form of all(12)

Who art the power in all things(13)

(1) Bhedaprabhinnaiḥ abhinne vindunādaiḥ sashaktiśākyashāntaiḥ. Shakti and Shānta are parts of the Vija and are states of the Brahman which in its various aspects the mantra is. When referrible to the sādḥaka of the mantra Shakti is that all pervading all embracing energy which appears in him in the stage leading to and immediately preceding Shānta where all his wishes are realised without will or effort for he is himself that by which they are done. Shānta is ordinarily understood as implying that state in which there is neither happiness nor unhappiness, attachment or desire; but the Shānta here spoken of is the essence (tanmātra) of that and which appears in the Mokṣa stage when the supreme Ātmā is realised. As Comm. to v. 52 of the *Shatchakranirūpaṇa* says Shānta is the Chidātmā.

(2) Bhūh, Bhuvah, Svaḥ, Mahaḥ, Janaḥ, Tapaḥ, Satyam.

(3) Tala, Atala, Vitala, Sutala, Talātala, Mahātala, Rasātala.

(4) The seven mountains called Kula Parvata are Mahendra, Malaya, Sahya, Shuktimān, Rikṣa, Vindhya, Pāripātra.

(5) Of Salt (Lavana), Sugarcane juice, (Ikṣhu), Wine (Surā or Madhu), Ghee (Ajya, Sarpiḥ), Curd (Dadhi), Milk (Kṣhīra or Dugdha) and Sweet Water (Udaka).

(6) Which are the seven sages, Marichi, Atri, Angirāḥ, Pulastya, Pulaha, Krato and Vashishṭha.

(7) Jambu, Plakṣa, Shālmali, Kusha, Krauncha, Shāka and Purāṅkara of which the world is composed.

(8) Dhātu: that is (chyle: rasa), blood (asṛik), flesh (māṅsa), fat (meda), bone (asthi), marrow (majjā) and semen (shukra) of the physical body.

(9) Svāra. The text here refers to *Shādja*, *Rishabha*, *Gāndhāra*, *Madhyama*, *Panchama*, *Dhaivata*, *Nishāda* located in the Vishuddha chakra. See Introduction to *Mahānirvāṇa Tantra LXI*. Tāntrik doctrine is expressed in terms of sound (śabda) and music is merely a species of it or grossly manifested sweet melodious sound. Musically considered the svaras are Sa, ri, ga, ma, pa, dha, ni (corresponding with the European scale c d e f, g, a b) which constitute the grāma or gamut. The intervals between these are the sub-tones or shrutis of which there are 22. The grāmas are three-fold—low, middle and high or udārā, mudārā, tārā corresponding with the three svaras, udātta, anudātta, and svarit; pronounced from the navel, chest and head, and called by the Mohammedan musicians nābhi (navel), baksḥa (chest), kapāla (head). As there are 7 tones and 3 grāmas there are 21 mūrucchhanās.

(10) Maheshī.

(11) Samaste.

(12) Samastavarūpe.

(13) Samastesḥu vastusḥu anusyūtashakte; *lit.* the power (shakti) which is "sewn into" or interweaved with all things. For nothing is or acts but by Her power and this existence and action is Her power that is Herself.

Who dost assume forms both gross and subtle
 Thou art spoken of as memory and knowledge
 And as the want thereof.(1)

20

Let all our thoughts be ever of Thee
 Oh our Great Lady(2)
 May all our speech be of, and all our hymn to, Thee,
 May all we do(3) be homage to Thee.
 Be ever gracious to and pardon me.(4)

CHAPTER XII.

This Chapter gives an exposition of the worship of Shrí or Lakshmi and states Her Vija(5) and Dhyâna and the Japa and Homa in her Sâdhana. Her nine Shaktis(6) are to be invoked round Her Pitha. Verse 29 gives a Dhyâna of Her as Ramâ and 32 Shaktis of Ramâ are enumerated who should also be worshipped. The worship of Shrí leads to purity; bodily perfection and beauty, intelligence and devotion to Vishnu; and not only the Sâdhaka but his bed and all other things belonging to him are purified.

CHAPTER XIII.

At the commencement the Tripurâ(7) Mantra is indicated. After doing Anganyâsa with that Mantra the

(1) For Devi is avidyâ (ignorance) as She is also vidyâ (knowledge). Through the first She binds and by the second She liberates.

(2) Maheshi.

(3) That is all bodily action, eating, drinking, sexual intercourse, walking, sleeping etc., which should be offered to Her and thus divinised. In the same way the Hymn to Vishnu in the 21st Chapter of the same work contains the fine line—Devesha karmmasarvvang me bhavedârâdhanam tava—"Oh Lord of Devas, all my actions should be worship of Thee."

(4) The Prapanchasâra then recites the fruits of this Hymn saying that he who does japa, pûjâ and recites this hymn with reverence attains that which is the supreme wealth and abode. Whoever serves the injunctions becomes both yogi and bhogi that is he has according to Tantra both liberation and enjoyment.

(5) Shrîng.

(6) Verse 8.

(7) An antargatâ Devi of Tripurâ. See Tripurâstotra in Tantrasâra, translated with commentary at page 172 of Arthur and Ellen Avalon's "Hymns to the Goddess."

Sâdhaka should meditate on the Devî as on a lotus seat in the heart lotus.(1) After Pûjâ to Her, Her Āvarana Devatâs should be worshipped. Her Japa is done 1,200,000 times (twelve lakhs). In vv. 4 and 5 Her Dhyâna is given. In v. 10, the Dharanî Vîja is indicated. The *Rishi* is Varâha, the Chhandah is Nivrit, and the Devatâ is Dharanî. Then follows Tvaritâ Vidyâ who is so-called because She grants success to Her worshippers very speedily. The worshipper of this Tvaritâ mantra is tempted by celestial damsels. If the Sâdhaka overcomes these temptations then Devî Tvaritâ grants all his desires. Totalâvidhi is described in vv. 64-66. Then Nityâ Mantra is indicated and the mode of Her worship laid down. V. 83 says that (amongst other fruit secured by this Mantra) if he who is initiated therein thinks of a woman and makes Japa of this Mantra a thousand times, even when lying on his bed(2); then that woman becomes so maddened by the arrows of Madana the God of love that she comes running to him.

CHAPTER XIV

Deals with the worship of Durgâ. Her Dhyâna is given in v. 4. In v. 7, Her nine Shaktis are given. Vv. 11 and 12 enumerate Her weapons, and another set of Shaktis. Again in v. 31 further Shaktis are given. One of the fruits of Her pûjâ is declared to be the power to bring under control even the wives of Kings. Some warrior Shaktis are given in v. 72.

CHAPTER XV

Is concerned with the details of the ritual of the worship of Bhuvaneshvarî

CHAPTER XVI

Indicates the Mantra of Chandra (moon) and deals with His worship. V. 8 gives nine Shaktis of Chandra. At v.

(1) That is, not anâhata but the small *Ishtadevatâ* lotus below it.

(2) That is, the mantra is so powerful that it may be recited with success under the easiest conditions.

25, the Agni mantra is indicated ; and at v. 30, the nine Shaktis of Agni are enumerated. The rest of the Chapter is largely concerned with the fruits of the various forms of worship.

CHAPTER XVII

Treats of the worship of Mahâganesha. Vv. 14-17 give the Dhyâna. V. 22 gives His nine Shaktis. These include Tivrâ, Jvâlinî, Bhogadâ, Kâmarûpinî, Ugrâ, Tejovatî, Satyâ, Vighnanâshinî.

CHAPTER XVIII

Contains the Manmatha (1) Mantra. The Dhyâna is in v. 4. His nine Shaktis (v. 6) are Mohanî (She who charms) Kshobhanî (She who perturbs) Trâsî (She who causes anxiety) Stambhanî (She who paralyzes) Âkarshinî (She who attracts) Drâvinî (She who softens) Âhlâdinî (She who causes joy) Klinnâ (She who moves the heart) Kledinî (She who moistens) (2). His Gâyatrî is given in v. 11, as follows :—Kâmadevâya vidmahi, Pushpavânâyâ dhîmahi : tanno'ngah prachodayât. (3) The Mantra is at vv. 12-14. The 16 Âvarana Shaktis are given at vv. 19-21. They are Yuvati (Youthfulness) Vipralambhâ (Deception) Jyotsnâ (Moonlight or Splendour) Subhrû (Beautiful eyebrows) Madadravâ (Softening state of love) Suratâ (Amorous play) Vârunî (Shakti of Varuna) (4) Lolâ (Agitation) (5) Kântî (Beauty) Saudâminî (Lightning) Kâmachhatrâ(6) (all which induces passion)

(1) "He who agitates the mind" or Kâmadeva "Deva of desire" the God of sexual desire whose mantra is Kîng. Other names of this Deity are Pradyumna "the powerful one" or "He who overcomes all," Kandarpa "He who fills the mind with happiness," Smara "He who perturbs or inflames" and (see post) Ananga "The bodiless one." At marriage and when a wife leaves her father's house to go to her husband for the first time petitions were addressed to Him for children and marital happiness.

(2) The above and the âvarana Shaktis are simple examples of what is meant by a Devatâ's Shaktis and are for this purpose enumerated.

(3) "Let us know Kâma Deva ; let us meditate on Him the arrows of whose bow are made of flowers. May that Bodiless One direct us." Kâma is called the "Bodiless one" as He was consumed by the fire of Shiva when He sought to distract the latter from His yoga.

(4) Quære.

(5) Or fickle, lustiul : it may also mean the male genitals, as yoni is given post.

(6) Chhatra ordinarily means umbrella ; or all covering things ; thus the season of spring or the sight of a beautiful woman would be Kâmachhatra.

Chandralekhâ (The Digits of the moon) (1) Shukî (a female parrot) (2) Madanâ (Passion of love) Yoni (The female genitals) Mâyâvatî (She who deludes). At v. 21 His sixteen servants are given, namely Shoka (Heat or anguish) Moha (delusion) Vilâsa (Coquetry or play with women) Vibhrama (Perturbation or confusion or amorous gestures) Madanâtura (Helpless state induced by passion) Apatrapa (Bashfulness) Yuvan (Male Youthfulness) (3) Kâmin (Amorousness) Chyutapushpa (Mango blossom) (4) Ratipriya (Pleasant coition) Grîshma (Summer) (5) Tapânta (Rainy season) (6) Ūrja (Autumn) Hemanta (Dewy season) (7) Shishira (winter) Mada (Spring). The text at vv. 24 and 25 says that at the corners of the Yantra of Madana should be worshipped the play of the amorous sidelong glances ; (8) the sensuous movements of woman's body ; (9) the Mâdhavî creeper, (10) Mâlâtî flower ; (11) the gazelle-like eye (Harinâkshî) and the entrancement of passion. (12)

The text then describes (v. 27) the union of husband and wife. (13) The body of man is a manifestation of Ahang-

(1) Taken collectively as the source of light.

(2) A love sick person as described in the Alangkâraśāstra keeps a parrot to whom he or she tells his feelings.

(3) As yuvati is a youthful woman.

(4) Mangoes blossom mostly in spring the season of love, and one of the God's arrows is made of them. Jayadeva says :—" In spring the cuckoo gladdened by the sight of the mango buds calls sweetly in every forest Kuhu, Kuhu. The wind from the Malaya mountain wafts the fragrance of cloves. To wound the heart of woman spring advances with Kâma whose bow is formed of flowers, his bowstring a row of bees, his arrow the budding mango shoot. *Krishna* now gambols, but the separated lovers endure severe misery."

(5) The seasons are companions of Kâmadeva v. post.

See brief descriptions of the six seasons extracted from different Sanskrit authors in Ward's View of the History, etc., of the Hindoos (1818), Vol. I, p. 519. " In summer the earth through the fierceness of the heat is like a widowed woman in the bloom of youth (tormented by desire). The scorching wind is as the breath of the serpent Ananta at the churning of the ocean. The sun is like the countenance of one puffed up with riches. The world is motionless like the eyes of the yogi in meditation" (Śāktikarnamrita).

(6) " This season the delight of the amorous comes like a king sitting on a cloud formed maddened elephant ; the lightning his flag and the thunder his large kettle drum " (Kalidâsa).

(7) Kârttika, Agrahâyaṇa, from middle of October to middle of December.

(8) Apāṅgabhrūvilâsa.

(9) Hâvabhâva ; the movements a woman makes which indicate her desire.

(10) Married to the Mango tree.

(11) A kind of jasmine.

(12) Madotkafâ.

(13) Nijāṅg vanitām ; the wife and not some other Shakti.

kâra(1) and is the abode of error.(2) Woman is Buddhi.(3) These two are united in the Chittayoni(4) that is in that mental function of the Antahkarana which is here figuratively regarded as the Yoni or womb of Buddhi. Ahangkâra is thus united with Buddhi and husband with wife.(5) The husband is to think of himself as Madana(6) in the form of fire and of his Shiva(7) as a flame of fire. Let him embrace her who is overspread by its flame and let him sip with his tongue the nectar of her teeth and tongue. Let him think of his beautiful wife(8) as the embodiment of nectar whose body(9) is as it were the butter(10) which is melted in that fire. Let him touch her arms thinking them to be the flowery arrows of Kâma. The Mantrin should keep his self-control and take care not to injure the Jîva.(11) In all the stages of passion (rati) he should be self controlled. Thus should one's own beloved be worshipped (bhajet). If it be done thus then she who is struck by the arrows of Kâma follows her husband like a shadow even in another world.(12)

At v. 40 is given the Mantra of *Krishna*; the *Rishi* of which is Nârada; the metre (chhandah) Gâyatri; and the Devatâ *Krishna*. At v. 43 is the general Dhyâna of *Krishna* and in v. 47 his Dhyâna as He should be meditated on in the morning is described.(13) Then he is thought of as a child of the colour of a blue lotus with a girdle of little bells covering his waist, thighs and buttocks. His throat is adorned by large and shining tiger claws. His face smiles happily like a lotus. It is He who killed the demons Shakata(14) and Putanâ.(15)

(1) Vilasadahangkâratann.

(2) Vibhramâspadibhûta, for it is tamoguna.

(3) Buddhisharirâ nâri.

(4) Chittayonim adhigachchhet

(5) As in the Jîva the Ahangkâra and Buddhi which are in it unite in its own Chitta so restraining the body let the Mantrin unite with his own wife alone.

(6) He thinks of his vrittis as being the embodiment of Kâma the God of love.

(7) The linga.

(8) Lit. the "slender one"—tanvîtanu.

(9) *Lit.* the Madanâgara.

(10) Navanita. In homa clarified butter is poured into the fire and sexual union is one of the five fires.

(11) That is he should not over-exert himself and thus injuriously affect his ajapâ-mantra.

(12) Bhavântare; or (may be) another birth.

(13) There is here the same divisions as in the ordinary Gâyatri.

(14) A demon who attempted to fall on and crush the infant *Krishna* who with His foot killed him.

(15) Kansa sent Putanâ, the milk of whose breasts were poison, to *Krishna*; but the latter sucked her life away.

He is the Govinda to whom Shangkara, Indra and others do obeisance.

At v. 48 is the midday meditation (Dhyâna). Let the worshipper then think of him as Mukunda lustrous as the full blown lotus, with eyes like blue lotuses, surrounded by cows and herds women (Gopîs) ; as one who has conquered all His enemies, whose pure smile is like the white jasmine and the Mandâra flowers. His head is adorned with peacock feathers. He is the strong lustrous One habited in yellow raiment. Those who thus worship him gain wealth.(1)

At v. 49 is given the evening Dhyâna. He is then contemplated upon as the unconquerable One Who by His valour has laid in the dust all his enemies and " has lightened the weight of this earth ;"(2) Who is ever surrounded by great Rishis such as Nârada and others who desire to learn from him the true meaning of Tattva. He is pure, incomparable, imperishable and luminously blue. He is the Vâsudeva " who steals the creation and maintenance of the universe"(3) and who grants liberation.

CHAPTER XIX

Deals with Yoga, the Pranava (Ong), which is the Kalpa tree of all desires and the grantor of liberation. The Dhyâna is given in v. 4 of Akâra in the Pranava as representing Vishnu. Vv. 8-12 give the different forms (Mûrtis) of Vishnu and their respective Shaktis. At verse 14 Yoga is spoken of. Yoga is defined as the constant uninterrupted vision in oneself of the Âtmâ which is without hands, feet, mouth or other limb or body.(4)

The faults which are impediments (Dûshana) of Yoga are enumerated, viz.:—Kâma (Lust), Kopa (anger), Lobha (greed), Pramoha (ignorance), Mada (pride), Matsaratâ (envy). In verse 16 the well known Angas of Yoga such as Yama and so forth are given and then defined. The several names of Ongkâra follow (v. 33).

(1) This is the Râjasika form, as the morning form is Sâttvika from which no material fruit is gained but the gifts of the spirit only.

(2) By the removal of iniquity.

(3) That is He destroys the world. This is the Rudramûrti.

(4) Kara-pâda-mukhâdivihînamanâratadrishyanananyagamâtmapadam
Yamihâtmani pashyati tattvavida stamimang klia yogamiti bruvate.

V. 42 describes how the different parts of Ongkāra are dissolved in Shānta. A is dissolved (Sangharet) in U, U in M, M in Vindu, Vindu in Nāda, Nāda in Shakti and Shakti in Shānta.

Five states (Avasthā) of consciousness are given (v. 46) and not four, *viz.*—Jāgrat (waking), Svapna (dream sleep), Susṃhṃpti (dreamless slumber), Turīya (the fourth state) and Tadatīta (that which is above the fourth). (1) They are then defined. Jāgrat is that enjoyment which the Ātmā enjoys by the aid of its own senses (Indriyas), (2) Svapna is that feeling or perception (Anubhava) which exists through these senses when devoid of consciousness (Sangjnā); (3) Susṃhṃpti is that condition of quietude which is caused by the effortless state of the Ātmā. (4) Turīya is the state when the Ātmā sees the Supreme with unclouded vision (Chetas). (5) The fifth state is that which immediately precedes liberation (Mukti) and is defined as “that condition where the Yogī realises the inseparateness of Ātmā and Paramātmā. From this state liberation is not far.” (6) When Pavana (Vāyu) is in the subtle Pashyantī (7) and in Madhyamā (7) and Vaikharī (7) when at the end of Sushumnā (8) then Jāgrat is the utterance of the Vīja, Vindu is Svapna, Susṃhṃpti is Nāda, Shakti is Turīya and Shānta is Laya (absorption) which is beyond Turīya.

¶ (1) So the Devī in the Lalitā is addressed as Sarvāvasthāvivartitā that is “transcending all the states.” Three Sūtras in the Shiva Sūtras describe this state. See Bhāskaraśāya’s Comm. on Lalitā V. 63.

(2) Svairindriyairyadātmā bhungte bhogān sa jāgarō bhavati. See pp. LII-LV of Introduction to Mahānirvāṇa Tantra.

(3) Sangjnārahitair api tair asyānubhavo bhavet punaḥ svapnaḥ ; that is apparently when the sense organs cease to act directly on new objects of their functioning and Ātmā is conscious of mental images generated by those senses when in the Jāgrat state.

(4) Ātmanirudyuktatayā nairākulyang bhavet susṃhṃptirapi.

(5) Pashyati parang yadātmā nistamasā chetasā turiyang tat.

(6) Ātmaparamātmāpadayor abhedato vyāpnuyād yadā yogī.

Tattu turīyātītang tasyāpi bhavenna dūrato muktīḥ.

What is here referred to is that which is called Jīvanmukti. When the body is relinquished there follows complete or bodiless Mukti (Videha Kaivalya).

(7) The subtle states (bhāva) of sound so named.

(8) “At the end of Sushumnā.” The end is just below the twelve petalled lotus which rests on the upper end of Sushumnā. Here the meaning may be towards the end. Sūkṣmākhyāyāṅ pashyantyāṅ madhyamāvaikharyoḥ. Sasushumnāgragayorapi yunjyājāgradādibhiḥ pavanam.

Mahâvishnu then says:—In leaving the body, entering another body and re-entering one's own body the places of exit and entry are the *Angushtha* (either thumb or great toe), *Gulpha* (the ankle), *Jânu* (knee), *Guda* (anus), *Sîvanî* (frænum of prepuce or *quære* glans penis), *Medhra* (penis), *Nâbhi* (navel), *Hridaya* (heart), *Grîvâ* (neck), *Lambikâ* (tongue), *Nâsâ* (nose), *Bhrûmadhyalâlâtâgra* (middle of eyebrows on the forehead).

He then speaks of the conquest of, or power of control over, the five elements. This is done through their respective Shaktis and Vîjas, with which the self is identified.(1) Thus to control fire the self is made one with its Shakti and Vîja (v. 56). He then describes the three states (2) of Siddhi (power) and the eight Siddhis ; to possess all of which is to be Jîvanmukta.

CHAPTER XX

Deals with the meaning of the eight letter Mantra of Nârâyana "Ong namah Nârâyanâya." The meaning is that Târa (Ong) arises from Shakti and means So'hang ("I am He"). Na and Mah are negatives. Nâ is water, Râ is fire, Ya is air. Na is earth ; and the last Ya is there as a case-ending.(3) The *Rîshi* of the Mantra is Sâdhyanârâyana, the metre is Gâyatrî and the Devatâ is Paramâtmâ. Verse 7 gives the Dhyâna of Mukunda.(4) In the Sâdhana of this Mantra the body of the Sâdhaka is the Pîtha. V. 12 says that when Nyâsa is done with the letters of this Mantra then the Mantrin becomes the object of his own worship for he is personally composed of the letters of the Mantra.

At v. 60 the Mahâvishnu enumerates the ten Avatâras of Vishnu omitting Buddha and substituting Balarâma.

(1) Shaktibhishcha tadvijaiḥ sârûpyam âtmanashcha prâfinitvâ : that is (to translate literally) by inducing a state of sameness (sârûpyam âtmanah) of the self (of the operator) with the Shakti and Vîja (of the elements).

(2) That is, signs of approaching Siddhi or possession of Siddhi. The three states are ; prasûchika "indicative" e.g., physical signs such as thrill, hair standing on end (pulaka), etc., pratyaya ("conviction," e.g., beatitude, restraint of breath, etc.), and the third is Siddhi itself which is of various kinds, the chief enumeration being eight.

(3) No more is said in the text. But the meaning is "I am He and not the five elements (named)."

(4) A title of Vishnu as the Giver of Liberation.

Vv. 21-24 state the Kirîâdi Mantra. (1) The Shaktis of the Pîtha are given in v. 29 ; Vimalâ and others. The rest of the Chapter deals with the placing of the jar, Japa, Archchana and other ritual details.

CHAPTER XXI

Treats of the twelve Yantras or diagrams of the twelve Râshis (signs of the Zodiac) (2).

At vv. 54-68 is given a fine Hymn to Vishnu here translated which is directed to be sung for the pleasure of the Deities who are to be worshipped in these Yantras.

HYMN TO VISHNU.(3)

I

Oh Bhagavân(4), be gracious to me
Whose mind is dulled with ignorance ;
Give me the gift of devotion
To the pollen of Thy lotus feet.

2

Oh Bhagavân, be gracious to me ;
Thou cannot be imagined,
Abode as Thou art of immeasurable lustre,
Be gracious, Oh best of Purushas(5),
Who allayeth all our pains.

(1) The Mantra used in the worship of the ornaments of Vishnu such as crown armlet, necklace, etc.

(2) Mesha (Aries), Vrishabha (Taurus), Mithuna (Gemini), Karkâaka (Cancer), Singha (Leo), Kanyâ (Virgo), Tûlâ (Libra), Vrishchika (Scorpion), Dhanu (Sagittarius), Makara (Capricornus), Kumbha (Aquarius), Mina (Pisces) ; the solar year beginning with the entrance of the sun into Mesha.

(3) Ch. 21, v. 54.

(4) The Brahman as the possessor of all powers (aishvaryya) which belong to Ishvara.

(5) The individual spirit.

3

Oh Īsha(1), Oh Stainless One, be gracious to me,
 Who art the self of the Universe(2)
 And bliss itself(3);
 Essence unimagined(4),
 To Thyself art Thou known only.(5)

4

Be gracious to me, Highest of the highest,
 Who art the Deepest of the deepest:
 Be gracious, Oh Goodness and Beauty,
 Who art Majesty itself to the majestic.
 Great Light, be gracious to me.

5

Be gracious, Unmanifested One(6),
 Ever pervading in that which ever pervades:
 Minutest of the minute, be gracious;
 Most loving of the loving, be gracious;
 Be gracious, Thou Who art the end of all ends.

6

Be gracious to me, Greatest of the Great,
 Oh Lord of all, Unending One(7), be gracious
 Who art eternal, Mâyâ(8), Holder of the conch,
 Be gracious to us mortals:
 Oh Mâdhava(9), may You be ever victorious.

7

Victory be to Thee, Oh beautiful One!
 Victory be to Thee Who art gentleness itself!

(1) Lord.

(2) Vishvâtman.

(3) Ānandâtman.

(4) Achintyasâra.

(5) Svasangvedyasvarûpâtman.

(6) Avyakta.

(7) Ananta.

(8) Mâyâtman.

(9) A title of Viṣṇu as husband of Mâ or Lakṣmī.

May You conquer, Oh Keshava(1),
Holder of the bow, Destroyer of Keshin(2),
Oh Auspicious One, delighter of Nanda(3),
May Thou be ever victorious.

8

Victory to Thee
In Whose hands are discus and mace(4) ;
Unconquerable One, may You conquer !
Thy head is adorned with a crown set with varied gems,
Oh Janârdana(5), be ever victorious.

9

The shadow (of the great wings)
Of the King of Birds, Thy carrier(6), obscures the Sun ;
Oh Enemy of Hell(7), salutation to Thee !
Oh Madhusûdana(8), obeisance to Thee !
May Thou be ever victorious.

10

Salutation to Thee, Oh Lotus-eyed !
Obeisance to Thee Who art collyrium to our eyes(9) !
Salutation to Thee, Destroyer of sin !

(1) This epithet of *Vishnu* has several significations one of which is indicated in the text, *viz.*, He who destroys the Daitya Keshin, Another common definition is *Ke jale shava iva bhâti iti Keshava* : that is "he who looks like a corpse in water" referring to the time when after pralaya and at the commencement of the creation of the world *Vishnu* lay in the ocean of milk (*Kshira samudra*). Other definitions given in the *Shabdakalpadruma* are :—*Ka=Brahmâ* : *Isha=Rudra* : *Va=Vayati* or "He who at pralaya having surrendered the 3 forms" (*mûrti* of the Trinity) which are *upâdhis* exists in the form of the one *Paramâtma* : or *Ka+a+Isha*, *Ka=Brahmâ* ; *A=Vishnu* ; *Isha=Shiva* : *Keshava* is He who controls these three : or *Ka+Isha*="He to whom *Brahmâ* and *Shiva* are son and grandson."

(2) See last note.

(3) Foster father of *Krishna*.

(4) *Chakra* and *Gadâ* which are His implements.

(5) Epithet of *Vishnu* as destroyer of the Asuras called *Jana* who dwell in the ocean ; or it also means the "one who is prayed to for the attainment of *Purushârtha* (that is *Dharma*, *Artha*, *Kâma*, *Moksha*). *Vâchaspatya Dict.*

(6) *Garudâ* who is the vehicle (*vâhana*) of *Vishnu*.

(7) *Narakârâte*.

(8) Epithet of *Vishnu* as slayer of the Asura *Madhu*.

(9) *Collyrium* (*anjana*) is used to clear the eyes and sight. The Lord clears the spiritual vision of His worshippers and grants them spiritual knowledge.

Obeisance to Thee Our Lord(1) !
Salutation to Thee, Dispeller of all fears !

II

Reverence to Thee,
Who dost absorb all things in Thyself,
Who hast secured the Kaustubha gem(2).
Obeisance to Thee,
Who art beyond all sight(3)
And beyond all speech.

I2

Salutation to Thee
Who art beyond all remembrance ;
Obeisance to Thee
Oh Cause in three fold form(4)
Of Creation, maintenance and dissolution,
Knowable in Thy various partial appearances(5).
Salutation to Thee.

I3

Salutation to Vishnu
Conqueror of the enemies of the Tridasha(6) :
Paramâtmâ and Sûryya(7)

(1) Ishâna.

(2) A dark gem with the lustre of millions of suns which is worn by Vishnu on His breast. It was formerly in the great ocean but Vishnu having desired it, the gem was on the churning of the ocean secured by Him.

(3) Nayanâtita.

(4) As Brahmâ, Vishnu, and Rudra.

(5) Vibhinnajneyângsha, *lit.* " Whose various or separate parts are knowable," The One has in Itself no parts but It displays Itself in various ways in the world. Each of such displays is a partial manifestation. What is seen is in this sense a part of Him.

(6) Tridasha is a term for the Devas. Various explanations are given of the word. The simplest is that which makes it equal to $10 \times 3 + 3$ or 33 according to the rule of madhyapadalopa samâsa. These 33 are the following Devas, *viz.*, 12 Suns (Āditya), 11 Rudras, 8 Vasus, 2 Vishvedevas. According to another interpretation the term includes all Devas ; meaning *trītiya yauvanākhyā dashā yasya*. As there are three states called infancy, boyhood and youth, tridasha then means he who has attained the third state called yauvana (youth), for the Devas are ever youthful. Or tri means he who has the "three," *viz.*, birth, existence, destruction ; not in the sense in which these terms are applied to mortal men who have increase, change and decay ; but they come into existence and exist and when their merit (punya) is exhausted they leave Heaven and thus cease to be Devas. They are called immortals (amara) but only in the limited sense of beings who exist until pralaya.—Or tri=the three pains (tāpa) or they who are not affected by the three-fold division, of sorrow.

(7) Chakrabandhave ; *lit.* " friend of Chakra " which according to Hemadri here means the Sun (Sûryya) : for He is the Bharga, the Hiranya Purusha in that golden luminary. See Adhyâya I Khanda VI verses 6 and 7 Chhândogya Upanishad

Who holdeth the discus(1) whereby
The array of Thine enemies is destroyed.

I4

Thou art in the form of the whole Universe
And art worshipped by the whole Universe.
Thou art the self of all beings in the Universe(2) ;
Salutation to Thee !
Thou art meditated upon by Yogins.
To Thee Who art the Inner Self(3), obeisance.

I5

Salutation to Thee Who art the Giver of enjoyment(4)
To Thy devotees !
Reverence to Thee Who art the Giver of liberation(5)
The actions of my mind, word, and body
Should be meditation on Thee, praise of Thee and obei-
sance to Thee(6).
Oh Lord of Devas(7) !
All my actions should be worship of Thee(8).

Phalashloka.

The Mantrin(9) who in this manner
Is devotedly attached to the worship of Vishnu
By the doing of Havana, Japa, and Arcchâ(10),
Such an one having certainly obtained all fruits of desire
And being wholly satisfied(11)
Attains that final liberation(12)
Which is freedom from birth and death.

(1) Chakra.

(2) Vishvabhûtâtmane.

(3) Adhyâtmarûpine.

(4) Bhukti.

(5) Mukti.

(6) The purposes to which mental, vocal, and bodily action should be put are His worship. In meditation (dhyâna) the operation of mind is displayed ; in hymns of praise (stuti), and in bowing or genuflection to make salutation (namaskriyâ) the powers of speech and body are respectively used.

(7) Devesha.

(8) A fine line. Devesha karmasarvvang me bhaved ârâdhanang tava.

(9) Mantrin=mantra guptabhâṣakam yasya asti. He who has the mantra or secret word.—Here used in the general sense of the initiated devotee.

(10) That is Homa, "recitation" of mantra (See Introduction to my Edition of Mahânirvâṇa Tantra) and worship with flowers and other upachâra.

(11) *Li.* "having his antarâtma fully satisfied."

(12) Uttamâng muktim.

CHAPTER XXII

Gives the twelve lettered Mantra(1) of *Vishnu* ; and three kinds of Nyâsa are prescribed with the letters of this Mantra, viz.:—Sanghâranyâsa in which Nyâsa begins from the feet and proceeds upwards to the knees, linga, navel, belly, heart, hands, throat, mouth, eyes, head and the crown lock (Shikhâ) (2); Sthitinyâsa in which the rite begins with the Shikhâ in the reverse way ; and lastly, *Srishtinyâsa* in which the Nyâsa commences in the middle with the heart, goes down to the feet and then from the hand goes to the Shikhâ. The first is for the destruction of all Dosha (fault) ; *Srishti* is for the creation or production of good ; and the object of Sthiti is to gain peace (Shânti).

The Mantras of Sudarshana are given. The Chapter continues with ritual detail. The fruit gained varies with the offering made. Thus by the offering of bael leaf with appropriate Mantras freedom from disease is attained.

CHAPTER XXIII

Deals with the Varâha(3), another *Vaishnava* Mantra. Verse 24 says earth(4) is in the tusks of Varâha; the Goddess of speech is in the grunt of this Boar ; air in His breath and the sun and moon are in His right and left hands. In His belly are the Vasus(5) ; in His ear the points of the compass ; the two Ashvins(5) are in His eyes ; in His feet is the Lotus born(6) ; in His Heart Hari(7) ; and in His mouth Shangkara.(8) These should all be worshipped separately. The rest of the Chapter deals with the ritual, Nyâsa, Homa, Yantra and so forth connected with this particular Mantra.

CHAPTER XXIV

Describes the *Nrisingha*(9) Mantra and the ritual connected therewith. The Dhyâna will be found in v. 8.

(1) Ong namaḥ Bhagavate Vāsudevāya.

(2) Thus Ong padbhyāṅg namaḥ (Ong, salutation to the feet) ; Nang jānubhyāṅg namaḥ (Nang, salutation to the knees); Maḥ lingāya namaḥ (Maḥ, salutation to the Linga); Bhang nābhaye namaḥ (Bhang, salutation to the navel), and so on thinking the while of the body of the *Ishṭadevatā* into which the Sādhaka's body is being transformed.

(3) The Varâha (boar) incarnation of *Vishnu* was for the purpose of drawing up with His tusk the earth which at one of the dissolutions had sunk into the waters.

(4) See last note.

(5) The Devatās of those names.

(6) *Vishnu*.

(6) Brahmā.

(8) Shiva.

(9) The man-lion incarnation of *Vishnu* in which He destroyed the demon *Hiranyakshipu*.

CHAPTER XXV

Deals with the *Vishnupanjara* Mantra. In v. 21 the Dhyâna or formula of meditation on *Vishnu* is given. The rest of the Chapter deals with the ritual.

CHAPTER XXVI

Gives the *Prasâda* Mantra(1) which is so called because it purifies the mind. V. 4 gives the Dhyâna of Shiva. The five Devatâs of this Mantra are the five faces of Shiva, viz. :— *Ishâna*, *Tatpurusha*, *Aghora*, *Vâmadeva*, *Sadyojâta*. The Dhyânas of these are given. The *Pîtha* Shaktis are *Vâmâ*, *Jyeshthâ*, *Raudri*, *Kâlî*, *Kalabalâdyâ*, *Vikârinî*, *Sabalapramathinî*, *Sarvabhûtadamanî*, and *Manonmanî*.

Dhyâna is given of the various aspects of Shiva (v. 15). As *Sadyojâta* He is white like the jasmine (*Kunda*) and *Mandâra* flowers. He is four armed holding in His two hands the *Veda* and a rosary of *Rudrâksha* beads and in the other two he makes the gestures (*Mudrâ*) which grant boons (*Vara*) and dispel fear (*Abhaya*).

The *Vâma* Shiva is red ; makes the same two gestures and holds an axe and *Rudrâksha* rosary.

Aghora Shiva who is the dread of the Bodiless One (2) is black with fierce fangs. He holds a *Rudrâksha* rosary, *Veda*, *Noose*, *Goad*, *Drum*, (*Damaru*) a staff surrounded with a skull (*Khatvânga*), spear and skull.(3)

Tatpurusha is of the colour of lightning and making the *Vara* and *Abhaya* *Mudrâs* holds the *Veda* and an axe. All the above forms have four faces and four arms.

Īshâna or *Īsha* is of the colour of a pearl but has five faces.(4) He makes the gestures abovenamed. In *Īsha* are *Brahmâ*, *Vishnu* and *Rudra*. All five forms have three eyes.(5)

(1) For the *Parâprasâda* Mantra see Ch. III of *Kulârnavâ Tantra*.

(2) *Kâma*, the Deva of sexual desire.

(3) Another Dhyâna is given at v. 18 of Ch. 27.

(4) Where Shiva is meditated upon as *Sâdyojâta*, *Vâma*, etc., collectively He is thought of as with five faces in all. But when the Dhyâna is of one of these forms only then the *Mûrti* has four or five faces as stated in the text.

(5) The centre eye of wisdom (*jñânachakshuḥ*) situated between the eyebrows.

There is a remarkable (1) Dhyâna of Shiva in v. 41 where He is described as of gracious aspect; seated on a lotus; as it were "a mountain of pearl dust mingled in nectar." He is clad in tiger's skin and decked with ornaments ;(2) upon His hair high coiled above His head is a digit (Kalâ) of the moon. (3) He makes the two Mudrâs abovenamed and holds an axe and a deer.(4)

At vv. 55-64 the following Hymn to Shiva is given.

HYMN TO SHIVA.(5)

Obeisance
To Paramâtmâ
Manifest as Brahmâ, Vishnu, and Īsha(6)
Whose power it is to create, preserve, and to destroy.(7)

2.

Obeisance
To Thee, the Lord of creatures, Holder of the trident.
Who seemeth terrible to all things born on earth in four-
fold way(8)
And yet removes the burden of their worldly pain:

3.

Obeisance to Thee
Who didst drink the shining deadly poison,
Nīlakantha, Whose throat is stained thereby(9)
And Who dost devour the universe(10)

(1) Because the ordinary picture of Shiva is that of an ascetic but as appears from the text the Dhyâna varies with the object of worship. When worshipped for prosperity he has fleshly beauty and is decked with all ornaments. He manifests the prosperity which the worshipper desires.

(2) Sarvvālangkārādīpta.

(3) The crescent moon is here meant.

(4) V. 22 of the Mahimnastava of Pushpadanta refers to the incident of Brahmâ's lusting after His own daughter Sandhyâ and of his transforming Himself into a stag when she to avoid him changed into a hind. Shiva in anger at the act bent his bow against him. The deer which He holds is said by some to be Brahmâ. According to others it refers to a gigantic deer sent out to kill Shiva, but which He took in his hand. See Shivajnâna Siddhiyâr, Ed. by J. M. N. Pillai, p. 91.

(5) Ch. 26, vv. 55-64.

(6) Rudra.

(7) They are the embodiments of these principles.

(8) That is from the womb, (e.g., mammals) from the egg (e.g., birds), moisture (e.g., insects) and the earth (e.g., trees and plants) See ante. p. 8.

(9) At the churning of the ocean by the Gods by means of the mountain Mandara and the serpent Vāsuki, there was produced amongst other things churned from the sea a poison which Shiva swallowed to save the world. This stained His neck dark blue whence he is called "Blue neck" (nīlakantha).

(10) At the dissolution of the world which He as Mahākāla effects.

4.

Obeisance to Shambhu(1)
 Who didst destroy Kâma(2)
 Flashing from His central eye dark shining flame
 On Whom meditate Yogîs
 Freed of all mental pain(3)

5.

Obeisance
 To Him Whose body is one with that of His Spouse(4),
 Who destroyed the sacrifice of Dakṣha(5),
 Grantor of the four-fold desires(6)
 He Who is subtle(7), the Possessor of Mâyâ(8)

6.

Obeisance to Him
 In physical form ;(9) the Primal element(10)]
 Rending His enemies with His trident,
 The Destroyer of Kâla(11)
 Whose head the crescent moon adorns.

7.

Obeisance
 To Him the Naked One
 In Whose matted hair are serpent, moon and Ganges,(12)
 Whose feet are upon the heads of Devas, Daityas, and
 Lords of Asuras.

(1) A form and title of Shiva. Meaning "from Him comes good" or "who is Bliss." Comm. Ch. IV, V 17 Hathayogapradikâ.

(2) God of Desire. See A. & E. Avalon's Hymns to the Goddess, p. 39 n(3).

(3) In Yoga upon the suppression of the activity of the intellectual function, the first and most subtle manifestation of Prakṛiti or Mâyâ, there arises the condition of samâdhi in which the Âtmâ exists in its own true state freed of all pains attendant on its conditioned state.

(4) Arddhanârîshvara; the androgyne form in which half of the body is Shiva and the other Shakti.

(5) See "Principles of Tantra" Vol. 1, p. 194.

(6) Dharmma, Artha, Kâma and Mokṣha. See Introduction Mahânirvâṇa Tantra.

(7) *anu*: atom. So in Nyâya, âtmâ is said to be as fine as an atom. In the next verse His gross aspect is sung.

(8) Mâyî. He is shaktimân; cf. the line "mâyâncha prakṛiting vidyât mâyinantu maheshvaram."

(9) The gross in opposition to the subtle (sûkṣma) aspect celebrated in the preceding verse. This body is Mâyâ or Prakṛiti which when it is the constituent of the physical world is gross (sthûla).

(10) Mûlabhûta.

(11) Death or time in which lies the seed of death.

(12) The Ganges in its descent from heaven at the call of Bhagîratha was caught in the matted hair of Shiva. It is for this that She is called Bhâgîrathî.

8.

Obeisance, obeisance
 To Shangkara(1) besmeared with ashes,
 Who is both the manifest and unmanifest(2),
 The Grantor both of enjoyment and of liberation(3) to
 His devotees.

9.

Obeisance
 To the Enemy of Death and Andhaka(4),
 Who is the Destroyer of the cities(5) ;
 Obeisance to Thee Who didst rend the tuskéd Boar(6) !
 Obeisance ever to Thee
 Entwined with great poisonous serpents,
 Who art borne upon a great bull.(7)

10.

Obeisance ever to the Omnipresent One,
 Appearing as ether, air, fire, water, earth
 Sun, sacrificer and moon with nectar rays(8) !
 Dispeller of the dread of Hell,
 Mayest Thou both now and here(9)
 Destroy our worldly fear(10)

(1) Shiva.

(2) Vyaktavyaktasvarûpâya. Avyakta is what is unmanifested and vyakta what is manifested. According to Sāṅkhya, avyakta is mûlaprakṛiti and vyakta is a vikṛiti or transformation and manifestation of Prakṛiti. According to the Vedānta Avyakta is Ātmâ the Reality and Vyakta the World of appearance.

(3) For the Tantra grants both.

(4) A great Daitya, Son of Hiranyāksha, brother of Hiranyakashipu, father of Prahlâda. See Ch. 8, Vāmāna Purāna 59, 70.

(5) Shiva is Tripurâri exoterically as the destroyer of the Tripura or the three cities of the Asuras, Kamalāksha Târakāksha and Vidyumâlî. As the Kâlikâ Purāna says He is called Tripura because the three gunas are in him, His body becoming triple upon the three-fold manifestation of Brahmâ, Vishnu and Rudra. He dissolves these and He is the Destroyer of the three bodies, Sthûla, Sûkshma, and Kârana.

(6) The varâhâ avatâra of Vishnu slain by Shiva in the form of the animal called Sharabha. Kâlikâ Purāna, Ch. 29.

(7) The Vâhana of Shiva. The bull of Shiva is Vishnu who assumed that form to support Shiva at the time the latter killed Tripura. Shiva had for the purpose of the combat to assume so great a size using as his arrow the Sumeru mountain that the earth could not support Him on which Vishnu assumed the form of a Bull to uphold him.

(8) The eight forms (ashtamûrti) of Shiva.

(9) In this World.

(10) Bhavabhaya : that is fear at the thought that we may be born again to suffer miseries which are the necessary attendants of all life in this world.

The rest of the Chapter deals with ritual, v. 68 giving an invocation to Shiva as Hara.

Verse 68 says " I adore Hara Who holds a spear and skull and makes the gesture of granting boons and dispelling fear. The Daughter of the Mountain holding in Her left hand a red lotus is seated on His left thigh and with Her right arm clasps His lustrous body."

Verse 71 says that in order to gain prosperity the Lord of Pârvatî should be meditated upon as being as beautiful as the God of Desire (Kâma) ; with the lustre of gold ; seated on a lotus decked with all manner of ornaments. He holds an axe and deer and makes the gesture (Mudrâ) of granting boons. His left hand is placed upon the breasts of His beloved ; Whose right hand rests on His right thigh, and Whose left hand holds a red lotus.

CHAPTER XXVII

Opens with the Mantra and description of Dakshinâ-mûrti, an aspect of Shiva. He is seated under a fig tree (Vata) with one hand on His knee. He is white as milk (Kshîra). A great serpent is coiled around His waist. The crescent moon is on His matted hair. He holds an axe and deer and makes the auspicious (Bhadra) gesture. He is surrounded by Shuka and other Munis. " May Bhava grant us purity of mind (Bhâvashuddhi)." Then follows some ritual in His worship.

Verse 14 gives the Mantra of Aghora Shiva and is followed in v. 18 by this invocation. " May Aghora destroy all that is evil to you. He is of fierce mien with three eyes and terrific to behold ; dark like the black clouds and clad in red raiment. Great serpents cover His body. He holds an axe, drum, sword, club, bow, arrow, spear and skull. He it is who devours Nagas(1) and evil planets. But He ever grants good (that is, to His worshipper)"

The ritual is dealt with up to v. 30. The next verse gives the *Mrityunjayamantra* ; and the *Dhyâna* of this aspect is at v. 33. The remainder of the Chapter deals with Yantra and other ritual details.

(1) Serpent Divinities.

CHAPTER XXVIII

Commences with the Mantra of Arddhanârîshvara.(1) The Dhyâna is thus given at v. 3 after the invocation " May Îsha ever protect you." His Shakti forms the (left) half of His body. He is three eyed. On the coils of His matted hair are a serpent, moon and Ganges.(2) He holds serpent, axe, spear, sword, fire,(3) skull, arrow and bow. All the Devas lower their heads at His feet.

Rules are then given for Japa, Homa and so forth. For the attainment of powers (Vibhûti) the Devatâ should be meditated upon as being in one half of His body, a man of ferocious aspect and in the other half as a voluptuous woman,(4) holding in His and Her hands a noose, a red lotus, a skull and spear ; or She should be thought of as the three-eyed One Who is red of colour, clothed in red raiment, adorned with red ornaments holding a spear in each of Her sixteen uplifted hands.

The colours of the Devatâ vary according to the object of worship (v. 13). When worshipped for Pushdikarma(5) and Shântikarma(6), He is white ; for Âkarshana and Vashîkarana,(7) red ; in rites done to drive away,(8) torment and destroy,(9) the colour of smoke (Dhûmra) ; in rites performed to paralyze,(10) yellow ; and to provoke or excite, (11) ruddy (Raktâdi).

The ritual in the worship of Arddhanarîshvara is dealt with up to v. 30. At v. 31 the Chanda Mantra and at vv. 36, 37 the Chanda Gâyatrî are given. The Chapter concludes with other details as to the worship of the fierce aspect of Shiva called Chanda.

(1) The Androgyne form of Shiva in which half the body is male (Himselt) and half is female or the body of His spouse (Shakti).

(2) See p. 53, n12.

(3) Vahni.

(4) Hâvabhâvalalitârdhanârikang.

(5) Ritual done to produce nourishment, growth, increase, advance, prosperity, etc.

(6) Ritual done to gain peace of mind and body.

(7) Rites done to attract and control respectively. These and the following are magical rites ; portions of the Shaktikarma, etc.

(8) Uchchâtana.

(9) Mardana.

(10) Stambhana.

(11) Kshobhana.

CHAPTER XXIX.

This is an important Chapter dealing with the Gâyatri Mantra. In v. 5 it is explained how the Pranava(1) produced by Prakṛiti-vikṛiti is like the humming of bees in the Mûlâdhâra(2) and goes upwards along the channel of the Sushumnâ(3) in seven stages(4) to the head. V. 6 enumerates the seven Vyâhritis.(5) In vv. 7-10 Mahâvishnu teaches what these denote. Bhûh is mere existence alone (Sanmâtra). Bhuvah is elements (Bhûta) and cause (Kârana). Svah is thought and the Âtmâ of all that is(6); Mahah implies greatness and light; (7) and it becomes Janah because it is the producer of all.(8) Tapah denotes Jnâna (knowledge) and Tâpa(9). Satyam implies supremacy and Âtmatva or the natural state of Âtmâ, that is Âtmâ in itself, and eternal wisdom (Anantajnâna). The exoteric "worlds" are thus described as stages of being. The letters of the Pranava are then identified with them. A is Bhûh, U is Bhuvah, M is Svah, Mahah is Vindu, Nâda is Janah, Shakti is Tapah, and Shânta is Satyam the highest of these states (vv. 11, 12).

Having dealt with Ong, Mahâvishnu deals with each of the words of the Gâyatri Mantra.(10)

Tat is in the accusative singular. By it reference is made to the first cause of all substance (Vastu). It exists in the form of fire and energy (Tejorûpa) in the disc of the Sun (Âdityamandala). It means the ever blissful Supreme Brahman. *Savituh* is in the genitive singular and is derived from a root which means to bring forth. By this verse is implied the source of all animate beings. It is called, *Vareny-*

(1) Ong.

(2) The lowest of the centres (*Shatchakra*). See A. Avalon's "Six Centres and the Serpent Force."

(3) The nerve (*Nâdi*) of that name v. *ib.*

(4) The six Chakras and the Sahasrâra.

(5) That is the seven upper worlds—Bhûh, Bhuvah, Svah, Mahah, Janah, Tapah Satyam. See Introduction to my Edition of Mahânirvâna Tantra.

(6) Sarvasya svîranât svâtmatayâ.

(7) Mahattvât cha mahastvât cha.

(8) Tadeva sarvajananât tasmât tu vyâhṛitirjanaḥ.

(9) This word which is here untranslatable literally means heating, refining, and comes from the sameroot as does tapas or austerity, etc. (See Introduction to Mahânirvâna Tantra). It indicates here an intensive state of exertion towards spiritual development.

(10) *Tat savitur varenyam bhargo devasya dhîmahî, dhiyo yo naḥ prachodayât.* See Introduction to my Edition of Mahânirvâna where this Mantra is explained.

am because it is the Excellent One to whom service should be rendered, adoration offered, and prayer said. The text reads these three words as composed of eight letters (*Akshara*) and says that their *Vyâhṛiti* is *Bhûh*.

Bharga is so called because It destroys sin and is propitious to the devotee. *Devasya* implies that It has the luminous quality of light and is possessed of the power of giving rain and the like. *Dhîmahî* is derived from the root *dhyai* which means to think. Let us here remember that the Deva who can be seen by the celestial eyes of Nigama(1) and knowledge is golden (*Hiranmaya*) & ever in the sun, and His lustre knows no diminution. Ever should we think "what is subtle that I am" (*yah sūkshmah so'ham*). *Bhûvah* is the *vyâhṛiti* of these second three letters.

Dhiyo(2) means *Buddhi* in the accusative plural. *Yo* is *Yah*, the masculine gender being here used for the neuter(3) for the sake of the metre. It therefore stands for *Yat*. This *Yat* is the incomparable energy (*Tejas*) which pervades all the Vedas. It destroys the sin of the devotee. *Nah* (us) is the genitive plural of *Asmad*. *Prachodayât* means "May it send us in the path of prayer" (*Prârthanâ*).(4) *Svah* is the *Vyâhṛiti* of the third set of eight letters (vv. 13-26).

This Mantra of ten words is thus divided into three sections of eight letters each ; but it can also be divided into four sections of six letters each. The *Mahâvishnu* concludes by saying "May the excellent and Supreme Spirit (*Bharga*) of the Creative Lord (the Deva *Savitâ*) on whom we meditate ever guide and direct our minds."

He then proceeds to speak of the *Shiras* (head) of *Gâyatrî*. *Āpah*, *Jyotih*, *Rasa* are the energy (*Tejas*) of *Soma* and *Agni*. The universe is in the nature of these (*Tadâtmakam*). *Nectar* (*Amṛita*) is so called because it is undestructible. By reason of His multiplicity or all pervadingness *Brahman* is so called. *Brahman* who is bliss itself (*Ānandâtmaka*) and *Satya* (truth)(5) and *Jnâna* (knowledge or consciousness) is *Bhûh*,

(1) A term for the Veda, and in the special sense Tantra. " " " "

(2) *Dhîyah*, which before *Y* becomes by the rule of Sandhi *dhiyo*.

(3) *Yat* as corresponding with *Tat*.

(4) Ordinarily it is said "in the path of *dharma*, *artha*, *kâma*, *moksha*" (See Introduction to *Mahânirvâna Tantra*) but if prayer is made to God it must be for these for they include all man's aims.

(5) *Sat* is existence and truth (*Satya*) alone exists. Here the existence of the Brahman who is *Sat*, *Chit*, *Ananda* is meant.

Bhuvah, Svah. It has already been shown that "So' hang" "I am He is Ong. Thus it is that Ongkâra is the Shirah of Gâyatrî.(1) Thus concluding the exposition of the points (Lakshana) of Ongkâra the Mahâvishnu says that the faithful Sâdhaka who worships with desire(2) obtains the fulfilment thereof.

Then follows rules of ablution in Ongkâra Sâdhana. Vv. 40-42 deal with the *Rishis*, Devatâs, and metre of the Vyâhritis. In v. 46 Upâsanâ (worship) is stated to be of three kinds called after the heart, the body below the heart, and the body above it. The Vyâhritis must be brought into these places.(3) In v. 50 two and not three Sandhyâs are spoken of. V. 60 gives a Dhyâna of Târânî(4) (Gâyatrî) with four faces which are white, yellow, red and black; Her body being composed of the 24 letters of the Gâyatrî. V. 61 speaks of the worship of the Sun and His Shaktis. Mahavishnu concludes by saying "I have now spoken of the secret of the Vedas knowable only by very pure Yogîs. He who in his Japa, Homa, and Dhyâna(5) worships Ongkâra in this way is freed of all Karma and attains liberation."

CHAPTER XXX

Commences with the Trishtubh Mantra which is a Devî ; the Dhyâna of whom is given in v. 8 and the nine Shaktis in vv. 12, 13. In vv. 17-23 are to be found the names of the Shaktis of the letters of the Mantra. It is noted that the number of Japas prescribed for this Gâyatrî is twice that of any other Gâyatrî. The Mantra which is composed of 44 letters is divided into 8 sections which are identified with various things, the senses of knowledge, the senses of action, the five elements and so forth (vv. 32, 33). From these 44 letters issue 44 Vahni Devatâs, each of whom is attended by 5 Shaktis; each of whom is attended by five handmaidens; each of whom is again attended by 16 handmaidens; each of whom again is attended by millions upon millions of handmaidens.

(1) Ong always precedes the Gâyatrî. See the Vaidikasandhyâpaddhati.

(2) That is Sakâma Sâdhana or worship done to gain an object.

(3) This Upâsanâ done thirty times is called niruchchhvâsa prânâyama.

(4) She who saves for that is what the knowledge of the Gâyatrî mantra does.

(5) See for these terms A. Avalon's Introduction to Mahânirvâna Tantra.

In v. 46 the *Nakshatras*(1) are divided into three classes ; human (*Mânusha*), demonic (*Āsura*) and celestial (*Daiva*).

From v. 54 to the end of the Chapter *Mahāvishnu* speaks of the magical rites relating to *Stambhana*, *Vashīkarana*, *Ākarshana*, *Vidveshana*, *Vimohana*, *Mārana*, *Angahānikarana*(2) and so forth ; and the means to be taken to counteract these operations when done by others. It is noteworthy here and in many other places that the most diverse matters are placed together. This is also the case with many verses which seem hardly in their proper place, suggesting a doubt as to the accuracy of the order in which the copying has been done.

CHAPTER XXXI

Deals with the *Anushtubh* Mantra of 32 letters which is a *Deva* ; whose *Dhyāna* is given in v. 6 and the 32 *Shaktis* in vv. 10-12. Then follows ritual details. At v. 24 a Mantra of a 100 letters is mentioned which is formed by the junction of the *Gâyatri*, *Trishtubh*, and *Anushtubh* Mantras. V. 26 *et seq* gives the *Nyāsa* and other rites in connection with this Mantra. At v. 55 is given what is rather rare, namely, a *Dhyāna* of *Varuna* the predominating colour which the meditation seeks to excite being white. Ritual details as regards His worship follow.

CHAPTER XXXII

Commences with rules relating to the drawing of diagrams (*Yantra*). At v. 38 is a *Dhyāna* of *Pārvatī*. Then follows a number of Mantras : a *Devī* Mantra whereby a man can make a woman desire him (v. 33) ; a variant form of the *Vashīkarana* Mantra (vv. 42-45) ; the *Anna-pradāyaka* (v. 51) ; *Annapūrnā* (v. 54). *Vrihaspati* (v. 60) ; the *Shukra* (v. 63) and *Vyāsa* (v. 65) Mantras. In the following verse the *Dhyāna* of *Vyāsa* is given ; and v. 74 gives an exceptional *Dhyāna* of *Ādyā* on horseback (*Ashvārūḍha*).

(1) See p. 25, n. 5 *ante*.

(2) Paralyzing, bringing under control, attracting, causing dissension, bewildering, killing, limb destroying. Thus if *Homa* is done to *Black Durgā* in the manner described an enemy is killed and so forth.

CHAPTERS XXXIV—XXXVI.

In the manuscripts upon which this Edition is based there are three Chapters after Chapter 33. In the Madras Edition however Chapter 33 is the last ; and the contents of what here appear as Chapters 34-36 seem to be distributed amongst other portions of the book. As will appear later from my analysis of Chapter 33 it seems probable that the Ms. from which the Madras Edition is taken is in this respect the more correct. I therefore interpose the Summary of these three Chapters before dealing with Chapter 33.

Chapter 34 deals generally with the *Lavana Mantra* and *Mârana*, *Vashîkarana* and other magical rites.(1) V. 8 gives the *Dhyâna* of *Bhadrakâlî* (Auspicious *Kâlî*). Her body is like the "friend of air." (2) She has three eyes and wears a bright crown. She holds discus (*Chakra*), conch, sword, and spear and is the Destructress of many *Daityas*. *Dhyânas* are also given of *Râtri* (night), *Agni* and *Durgâ* with prayers to these Deities. In this Chapter there is also allusion to a *Mantra* from the *Atharva Veda*.

Chapter 35 gives the *Prânapratishthâ Mantra* used in the invocation of the *Devatâ* into the *Yantra* or worshipped diagram.

At v. 7 a *Dhyâna* of *Prânashakti* is given in which She is represented as of the colour of the rising sun with three eyes and large full rounded breasts(3) seated on a full blown lotus which is on a boat(4) in an ocean of blood (*Raktâm-bhodhi*) ; holding a noose, a bow of sugarcane, a goad, five arrows(5) and *Asrik-kapâla*.(6) Her *Dutîs* or *Shaktis* are stated in v. 12.

Chapter 36 gives several *Mantras* including that of *Vishnu* as "The Charmer of the whole Universe" (*Trailokya-mohana*). A remarkable meditation on Him is given in terms of sensuous splendour at vv. 35-47 and which is as follows :—

MEDITATION ON VISHNU.

Think of a beautiful garden of *Kalpa* trees,(7) fragrant with the scent of flowers and musical with the humming of big

(1) V. ante p. 60, n. 2. It is noteworthy that in the *Mârana* and *Vashîkarana* rite offering (*arghya*) is made to the *Devî* in a silver wine cup.

2) *Pavana-sakha* : fire is so called.

3) *Pînavakshoruhâdhyâ*.

(4) *Pota*.

(5) See A. & E. Avalon's "Hymns to the Goddess" p. 28, note 9.

(6) *Blood and skull*.

(7) A celestial tree which grants all Desires.

bees. Therein meditate upon Ramâpati(1), seated on Garuḍa(2) who is on a red lotus. The husband of Shrî(3) is the colour of a full blown red hibiscus flower and shines with the radiance of ten million rising suns. He is in the full flush of beauteous youth shedding the nectar of His sweet scented presence and lovely form. Kind is He to all. He holds a conch shell, bow, club (Mûshala), noose, discus (Chakra), sword, mace (Gadâ). His eyes are fixed in gaze upon the face of Shrî His spouse ; who embraces him in the fullness of Her love(4). Shrî is of peerless beauty and like molten gold ; joyous and decked with all jewels. She holds a lotus. Her eyes are like lotuses thirsty to drink the honey from His lotus mouth. Such is the thrill (româncha) of Her passion that it has covered Her body with pearly beads of sweat. In attendance upon them are all the Devas with their attendants, Daityas, Râkshasas(5), Gandharvas, Yakshas, Pannagas(6) and the foremost of sages (Muni). Encircling Vishnu and His spouse are their household women with heavy thighs, hips and breasts,(7) sweetly smiling. They look with ardent longing upon Him making obeisance with their soft folded hands. Pierced by the arrows of Ananga(8), they move voluptuously.(9) Their lips part but scarcely utter a sound for they are tremulous with passion. Their hair and clothes are in disorder. They are shameless with passion(10). Their whole body shakes. They breathe heavily. All steadiness is stolen from them. They are about to fall, rent as they are by the terrible arrows of Manmatha.(11) But yet they do not fall being strengthened and raised by the beauteous glance of Vishnu. Forming lotuses as it were with their hands(12) they go towards Him and worship His two feet and with the murmur of hardly uttered words and with eyes, wet with

(1) The husband of Ramâ or Shri or Lakshmi ; that is Vishnu.

(2) The bird-king who is his vehicle (vâhana).

(3) Lakshmi.

(4) Madotkâta : lit. She is in the extreme entrancement of passion.

(5) Demonic beings.

(6) Various kinds of lesser divinities (Devayoni). See Mahânirvâna Tantra, pp. 1 & 2 Notes.

(7) Spashta-kaksha-jaghanastana-bhârâ.

(8) "The Bodiless One" a title of Kâma God of sexual desire.

(9) Hâva-bhâva. See ante p. 40 n.9.

(10) Madanavigatalajjai.

(11) A title of Kâma as he who agitates the mind, See ante, p. 39, 41 and Ward's Hindoos, II, 177, 178.

(12) The hands are put together, with the palms upward and curved like the hollow of a flower.

tears of joy, say to Him "Supreme Lord and Husband, be our Refuge." (1)

This meditation is of a typical *Vaishnava* quality. It is based on the idea which is expressed in the words said by the *Vaishnava* Gurus or Gossains to their disciples. "I am *Shyâma* (*Krishna*), you are *Râdhâ*."

In His manifestation as *Râdhâ* He is both the fount of Emotion (*Rasa*) and Emotion itself which includes the sexual sensation (*Shringâra*) and the higher love (*Madhura*) which in the more spiritually evolved marriage is associated with it. The worshipper rises above the unconscious animal life and the evil consciousness so often accompanying this upward movement in which the passions are regarded as things only of and for the limited self. (2) The gratification of sense in serving self alone is a "sowing to the flesh". He therefore identifies himself with *Râdhâ* and thus places himself under the direction of Her Lord with whom She is one and who as the *Antaryâmin* or indwelling Spirit guides and controls the body and its senses. Thus gross desire is purified by its direction towards that abode of *Vishnu* wherein He as *Gopâla* plays and becomes as it were the vehicle on which subtle aspiration is made to rest. This inner sentiment has been sometimes exteriorised in accordance with the principle of Hindu worship whereby thought being translated into action is, by an established psychological law, reinforced by it. This is exemplified by the *Sakhîbhâva* of the *Vaishnava* and certain ritual details in the *Rahasyapûjâ* of the *Shâkta*. A radical analysis of these theories and rites will, I believe, disclose a common ground and object, namely the control and spiritualization of those passions which if left to themselves become so formidable impediments of spiritual progress. There are of course differences in the methods and devotional concepts:—Thus *Vaishnava* worship being of a dualistic trend retains the ideal distinctions of sex and person. In *Shakti* worship the aim is more directly monistic and accordingly the *Sâdhaka* regards himself as the *Devî* whom he worships and not as the spouse of the *Devatâ* even though according to the true inner doctrine governing both modes of adoration the ultimate object of it is one and the same. In

(1) *Bhava parameshvara pati sharanam na.*

(2) These are the states of what other Tantras call that of the *Pashu*; thus to take an example the *Kulârâva Tantra* calls "drinking as one pleases" *pashupâna* or the drinking of a *Pashu* or beast. The *Vaishnava* view is well given in "The Soul of India" by Bipin Chandra Pal to which I refer.

his utilization of passion the Hindu has had the sense to know that we must do our market with and according to the funds in our purse. I wish also to add that if the Hindu described that passion in what to the prudish may seem "immodest" detail it was because he found nothing to be ashamed or afraid of in this natural state or function in itself but in its abuse which his Scriptures like any other forbid.(1)

The western initiate however in these matters may say that these observations do not exhaust the subject and do not touch upon those other principles which have been asserted according to which sexual relations or interactions are typical of relations universally existent as well as of all action absolutely; the process of redemption (to use western parlance) moreover being according to this view the assimilation of the earthly to the heavenly planes, all physical, psychic and spiritual life being varying forms and degrees of intensity in the one universal stream of radiant Energy. Criticism however of these views or a further development of the subject either from the Western or Indian stand-point would carry me beyond the scope of my present purpose.

The Chapter continues with an enunciation of the offerings which should be given and the rules relating to worship. The worshipper of this Mantra, it is said, acquires wealth, and freedom from the oppression of his enemies and in the end attains to the abode of Vishnu.

After the disjointed fashion of several other parts of the work, at v. 64 the magical rites of Stambhana, Mārana and Uchchâtana are again referred to though they seem to have no connection with the other subjects of this Chapter.

CHAPTER XXXIII

Begins with some verses as to the causes of childlessness which are put down to want of faith, worship, charity,

(1) These observations are merely here made because to some this kind of devotion is objectionable. Where (as is the general case) it is not understood the dislike of the general Anglo-Saxon temperament is due not to grounds of general validity but to special reasons largely peculiar to the race and its circumstances. According to orthodox interpretation it is "the Church's love unto Christ" which is symbolised in the highly sensuous imagery of the "Song of Solomon"; and abundant material, of the same kind, may be found in the Catholic mystics, to which the same kind of criticism has been applied.

decrying (Nindaka) one's wife and so forth : and vv. 8-21 deal with the rites to be performed to cure this defect. Then follows an enunciation of the proper characteristics of a Guru (vv. 22-33) and of a disciple (vv. 34-41). If the disciple has the defects which are mentioned in vv. 42-48 he should be rejected ; and if a Guru receives such a person as his disciple then the fault (*Dosha*) of the latter affects the Guru just as that of the minister affects the King, and the sins of a wife affect her husband. If through either cupidity or affection a Guru initiates such a faulty disciple then the curse of the Devatâ falls upon both (vv. 49-51).

Mahâvishnu then speaks of the devotion which a disciple should exhibit towards his Guru or spiritual director and which is to be like that which should be shown to mother and father, to Vishnu and Shiva (vv. 51-52). One should not cross anything belonging to, or connected with, the Guru, not even his shadow ; nor should there be association with his enemy. Great reverence and self restraint should be shown whilst in his house. Therein there should be no anger and quarrelling, lust, loud talk, lies, sloth and idle disputation ; nor any easing of nature, sexual intercourse, spitting, vomiting ; or traffic by way of buying, selling, or lending (vv. 53-55). The Guru's command should not be disobeyed. What he orders, that the disciple should do at once and unhesitatingly and without attempting to discuss whether it is right or wrong.(1) In short the disciple should by action, mind, and speech worship his Guru with a guileless and faithful heart.

At v. 59 it is said that one should never do anything which offends others, however much we may desire it even in so small a matter as dress.

At v. 62 Mahâvishnu addressing Brahmâ says " Oh Lotus-born One, in this Tantra(2) I have shown thee the Prapancha(3) in its five fold aspect."

This Chapter and probably the work(4) concludes with the following invocation.

(1) *Ishtangvânishtam âdishtang gurunâ yattu gurvapi.*

Tvarayâ parayâ kuryyâd-buddhyâ samyagajihmayâ (V. 53).

This appears to solve in an extreme sense a point raised by St. Alphonsus Liguori as to the duties of a penitent towards his spiritual director but possibly as in the case of all general rules there may be some exception here.

(2) *Tantre'smin.* See p. 4 ante.

(3) V. ante p. 1.

(4) V. ante p. 61.

Obeisance to Him
 Who is Energy and Light(1) itself
 In Whom are the products of Prakṛiti(2)
 Sun, Moon and Fire(3)
 Which have sprung from the Târa and other Vîjas(4)
 And which have their motion and increase
 In Him.

CALCUTTA ;

The 26th January 1914.

ARTHUR AVALON.

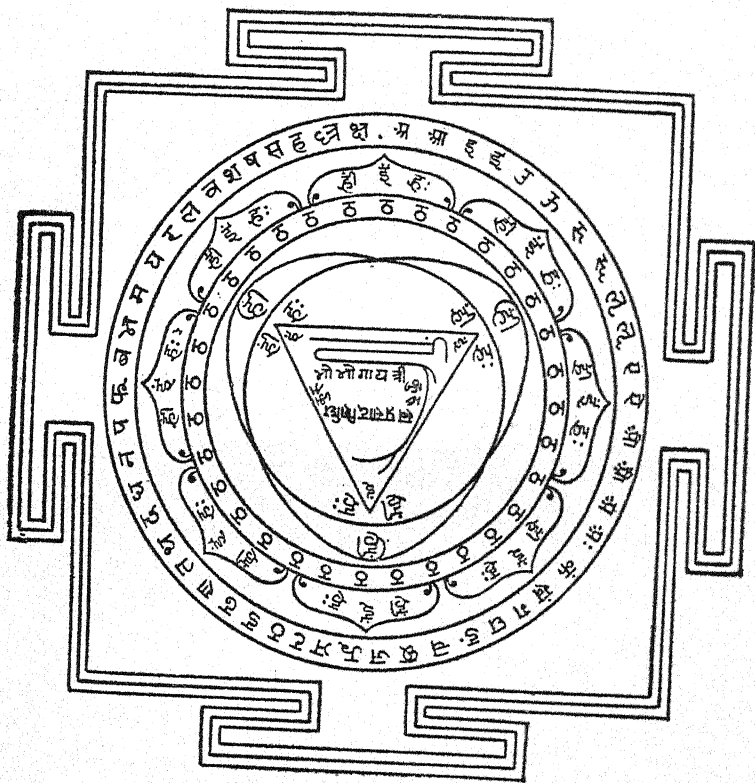
(1) Tejas.

(2) Lit. the Vikṛitis of Prakṛiti. See p. 7 ante.

(3) Not merely the luminaries and element so named but that also for which they stand as symbols.

(4) That is from Ong and other "Seed-mantras."

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

पूज्यपादश्रीभगवच्छङ्कराचार्यप्रणीतम् ।

श्रीआचार्यारण्यवेलेनेन प्रवर्तितं पर्यवेक्षितम् ।

श्रीतारानाथविद्यारत्नेन सम्पादितम् ।

कलिकातानगर्यां

संस्कृतयन्त्रे

श्रीउपेन्द्रनाथचक्रवर्तिना मुद्रितम् ।

लण्डनराजधान्यां लुज्याक् एण्ड को कर्त्तृकेण
प्रकाशितम् ।

कलिकातानगर्यां ३० नं, कर्णश्रीयालिसट्टीटस्थसंस्कृतप्रेस-

डिपजिटरीभवने प्राप्तव्यम् ।

PRINTED AND PUBLISHED BY UPENDRA NATHA CHAKRAVARTI,
AT THE SANSKRIT PRESS,

NO 5, NANDAKUMAR CHAUDHURY'S 2ND LANE, CALCUTTA.

1913.

ॐ

श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीगुरवे नमः ।

प्रथमः पटलः ।

अकचटतपयाद्यैः सप्तभिर्वर्णवर्गै-

र्विरचितमुखवाहापादमध्याख्यहृत्का ।

सकलजगदधीशा शाश्वती विश्वयोनि-

र्वितरतु परिशुद्धिं चेतसः शारदा वः ॥ १ ॥

अथाभवन् ब्रह्महरीश्वराख्याः पुरा प्रधानात् प्रलयावसाने ।

गुणप्रभिन्ना जगतोऽस्य सृष्टिस्थितिचयस्यष्टनिविष्टचेष्टाः ॥ २ ॥

स्वनिष्पत्तिञ्च कृत्यञ्च ते विचिन्त्य न चाविदन् (१) ।

वक्तारमजमव्यक्तमरूपं (२) मायिनं विभुम् ॥ ३ ॥

मूर्त्याभासेन दुग्धाब्धौ भ्रष्टशङ्खसमाकुले ।

मरुत्संघटनोत्कीर्णलहरीकणश्रीतले ॥ ४ ॥

उदयदादित्यकिरणप्रशान्तशिशिरोदये ।

पूर्णचन्द्रकरामर्षप्रतिक्षुब्धजलाशये ॥ ५ ॥

अनन्तभोगविमले फणायुतविराजिते ।

शायिनं शार्ङ्गिणं शर्वश्रीरिपञ्चभुवस्तदा ॥ ६ ॥

(१) “न चाविदन्” इत्यत्र “समाविदन्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “अरूपम्” इत्यत्र “अनूपम्” इति पाठान्तरम् ।

तुष्टुवृहृष्टमनसो विष्टरश्वसं विभुम् ।
 सूक्तिभिः सुतिभिः प्रीतः स्वसूक्तिं स व्यदर्शयत् ॥ ७ ॥
 नीलोत्पलदलप्रस्थ्यां नीलकुञ्चितमूर्द्धजाम् ।
 अष्टमीचन्द्रविम्बाभललाटामायतभ्रुवम् ॥ ८ ॥
 रक्तारविन्दनयनामुन्नसीमरुणाधराम् ।
 मन्दस्मिताधरमुखीं लसन्मकरकुण्डलाम् ॥ ९ ॥
 कम्बुग्रीवां पृथुवंसविसरङ्गजमण्डलाम् ।
 अनन्तरत्नप्रत्युप्तवलयारुद्धदमुद्रिकाम् ॥ १० ॥
 हारतारावलीराजत्पृथूरोव्योममण्डलाम् ।
 कौस्तुभोज्ञासितोपान्तां (१) श्रीवत्सद्युतिदीपिताम् ॥ ११ ॥
 लसदौदरिकाबन्धभास्वरां संवृतोदरीम् ।
 गम्भीरनाभिं विपुलजघनां पीतवाससम् ॥ १२ ॥
 पृथुवृत्तोरुमापूर्णजानुमण्डलवन्धुराम् ।
 वृत्तजङ्घां गूढगुल्फां प्रपदाजितकच्छपाम् ॥ १३ ॥
 तनुदीर्घाङ्गुलिं भास्वन्नखराजिविराजिताम् ।
 चक्रस्वस्तिकशङ्खजध्वजाङ्कितपदद्वयाम् ॥ १४ ॥
 तां दृष्ट्वा तरलाब्मानो विध्यधोऽक्षजशङ्कराः ।
 अतिष्ठन्नितिकर्तव्यमूढास्तत्राब्रवीदजः ॥ १५ ॥
 स्वामिन् प्रसीद विश्वेश के वयं केन भाविताः ।
 किं मूलाः किं क्रियाः सर्व्वमस्मभ्यं वक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥
 इति पृष्टं परंज्योतिरुवाच प्रमिताक्षरम् ।
 यूयमक्षरसम्भूताः सृष्टिस्थित्यन्तहेतवः ॥ १७ ॥
 तैरेव विकृतिं यातास्तेषु वो जायते लयः ।
 इति तस्य वचः श्रुत्वा तमपृच्छत्सरोजभूः ॥ १८ ॥

(१) "कौस्तुभोज्ञासितोरुक्ताम्" इति पाठान्तरम् ।

अक्षरं नाम किं नाथ कुतो जातं किमात्मकम् ।
 इति पृष्टो हरिस्तेन सरोजोदरयोनिना ॥ १८ ॥
 मूलार्णमर्णविक्रतीर्विक्रतेर्विक्रतीरपि ।
 तत्प्रभिन्नानि मन्त्राणि प्रयोगांश्च पृथग्विधान् ॥ २० ॥
 वैदिकांस्तान्त्रिकांश्चापि सर्वानित्यमुवाच ह ।
 प्रकृतिः पुरुषश्चैव नित्यौ कालश्च सत्तम ॥ २१ ॥
 अणोरणीयसी स्थूलात् स्थूला व्याप्तचराचरा ।
 आदित्येन्दुमनितेजोमद्वयद्वयत्तत्तन्मयी विभुः ॥ २२ ॥
 न श्वेतरक्तपीतादिवर्णैर्निर्धार्य्य चोच्यते ।
 न गुणेषु न भूतेषु विशेषेण व्यवस्थिता ॥ २३ ॥
 अन्तरान्तर्वह्निश्चैव देहिनां देहपूरणी ।
 स्वसंवेद्यस्वरूपा सा दृश्या देशिकदर्शितेः ॥ २४ ॥
 ययाकाशस्तमो वापि लब्धया नोपलभ्यते ।
 पुंनपुंसकयोस्तुल्याप्यङ्गनासु विशिष्यते ॥ २५ ॥
 प्रधानमिति यामाहुर्या शक्तिरिति कथ्यते ।
 या युष्मानपि मां नित्यमवष्टभ्यातिवर्तते ॥ २६ ॥
 साहं यूयं तथैवान्यद्वयद्वेद्यं तत्तु सा स्मृता ।
 प्रलये व्याप्यते तस्यां चराचरमिदं जगत् ॥ २७ ॥
 सैव स्वां वेत्ति परमा तस्या नान्योऽस्ति वेदिता ।
 सा तु कालात्मना सम्यक् मयैव ज्ञायते सदा ॥ २८ ॥
 लवादिप्रलयान्तोऽयं कालः प्रस्तूयते ह्यज ।
 नलिनीपत्रसंहत्यां सूक्ष्मसूच्यभिभेदने ॥ २९ ॥
 दले दले तु यः कालः स कालो लववाचकः ।
 लवेस्तुटिः स्याच्छिंशद्भिः कलान्तावत्तुटिं विदुः ॥ ३० ॥
 काष्ठा तावत् कला त्रिया तावत् काष्ठा निमेषकः ।
 सोऽङ्गुलिस्तोऽतुल्यः स्यान्मात्राष्टाभिस्तु तैः स्मृता ॥ ३१ ॥

कालेन यावता स्त्रीयो हस्तः स्वं जानुमण्डलम् ।
 पर्येति मात्रा सा तुल्या स्वयैकश्वासमात्रया ॥ ३२ ॥
 षष्ठ्युत्तरैस्तु त्रिंशत्तैर्निश्वासैर्नाडिका स्मृता ।
 द्विनाडिको मुहूर्तः स्यात्त्रिंशद्भिस्तैरहर्निशम् ॥ ३३ ॥
 त्रिंशद्भिर्होरात्रैर्मासो द्वादशभिस्तु तैः ।
 सम्बत्सरो मानुषोऽयमहोरात्रं दिवौकसः ॥ ३४ ॥
 तथा दिव्यैरहोरात्रैस्त्रिंशत्तैः षष्टिसंयुतैः ।
 दिव्यः सम्बत्सरो ज्ञेयो दिव्यैः सम्बत्सरैस्तु तैः ॥ ३५ ॥
 भवेद्द्वादशसाहस्रैर्भिन्नैरेकं चतुर्युगम् ।
 तैः सहस्रैः शतानन्द तवैकं दिनमिष्यते ॥ ३६ ॥
 तावती तव रात्रिश्च कथिता कालवेदिभिः ।
 तथाविधैरहोरात्रैस्त्रिंशद्भिर्मासमृच्छति ॥ ३७ ॥
 तथाविधैर्द्वादशभिर्मासैरब्दं तव स्मृतम् ।
 तथाविधानामब्दानां शतं त्वमपि जीवसि ॥ ३८ ॥
 त्वदायुर्मम निश्वासः कालेनैवं प्रचोदयते ।
 स जानाति विपाकांश्च तस्यां सम्यगव्यवस्थितान् ॥ ३९ ॥
 सोऽन्वीक्ष्य त्वादृशमायुः परिपाकं प्रदास्यति ।
 प्रकृतेश्च क्वचित् कालो विकृतिं प्रतिपादयेत् ॥ ४० ॥
 सा तत्त्वसंज्ञा (१) चिन्मात्रा ज्योतिषः सन्निधेस्तदा ।
 विचिकीर्षुर्धनीभूता (२) क्वचिदभ्येति विन्दुताम् ॥ ४१ ॥
 कालेन भिद्यमानस्तु स विन्दुर्भवति त्रिधा ।
 स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तस्य त्रैविध्यमिष्यते ।
 स विन्दुनादवीजत्वभेदेन च निगद्यते ॥ ४२ ॥

(१) “सा तत्त्वसंज्ञा” इत्यत्र “सातत्त्वसंज्ञा” इति पाठान्तरम् ।

(२) “धनीभूता” इत्यत्र “धनीभूय” इति पाठान्तरम् ।

विन्दोस्तस्मान्नियमानाद्रवोऽव्यक्तात्मकी भवेत् ।

स रवः श्रुतिसम्पन्नैः शब्दब्रह्मेति कथ्यते ॥ ४३ ॥

अव्यक्तादन्तरुदितत्रिभेदगहनात्मकात् ।

महन्नाम भवेत्तत्त्वं महतोऽहङ्कृतिस्तथा ॥ ४४ ॥

भूतादिकवैकारिकतैजसभेदक्रमादहङ्कारात् ।

कालप्रेरितया गुणदोषयुजा शब्दसृष्टिरथ शक्त्या ॥ ४५ ॥

शब्दाद्गोम स्पर्शतस्तेन वायुस्ताभ्यां रूपादङ्गिरै रसाच्च ।

अभांस्तेतैर्गन्धतोभूर्धराद्या भूताः पञ्च स्युर्गुणोनाः क्रमेण ॥ ४६ ॥

स्वमपि सुषिरचिह्नमीरणः स्याच्चलनपरः परिपाकवान् क्लशानुः ।

जलमपि रसवद्घनाधरा तेऽसितशितिपाटलशुभ्रपीतभासः ॥ ४७ ॥

वृत्तं व्योम्नो विन्दुषट्कान्वितं तद्वायोरग्नेः स्वस्तिकोद्यत्तिकोणम् ।

अजोपेतार्द्धेन्दुमद्विस्वमाप्यं स्याद्वज्रोद्यच्चातुरस्त्रं धरायाः ॥ ४८ ॥

निवृत्तिसंज्ञा च तथा प्रतिष्ठा विद्याद्वया शान्ति सशान्त्यतीति ।

स्युः शक्तयः पञ्च धरादिभूतप्रोत्याः क्रमान्नादकलादिभूताः ॥ ४९ ॥

पुटयोरुभयोश्च दण्डसंस्था पृथिवी तोयमधः क्लशानुरुर्द्धम् ।

पवनस्त्वथ पार्श्वगोऽथ मध्ये गगनं भूतगतिस्तनूद्भवेयम् ॥ ५० ॥

व्योम्नि मरुदत्र दहनस्तत्रापस्तासु संस्थिता पृथ्वी ।

सचराचरात्मकानि तानि तस्यां जातानि सर्व्वभूतानि ॥ ५१ ॥

श्रोत्रत्वगक्षिजिह्वाघ्राणान्यपि चेन्द्रियाणि बुद्धेः स्युः ।

वाक्पाणिपादपायूपस्थानि च कर्म्मसंज्ञकानि तथा ॥ ५२ ॥

वचनादाने सगती सविसर्गानन्दकौ च संप्रोक्ताः ।

वागाद्यर्थाः समनो बुद्धिरहङ्कारश्चित्तमपि करणम् ॥ ५३ ॥

भूतेन्द्रियेन्द्रियावर्थैरुद्दिष्टस्तत्त्वपञ्चविंशतिकः ।

व्यानन्दकैश्च तैरपि तत्त्वचतुर्विंशतिस्तथा प्रोक्ता ॥ ५४ ॥

करणोपेतैरैतैस्तत्त्वान्युक्तानि रहितवचनाद्यैः ।

भूतानीन्द्रियदशकं समनः प्रोक्तो विकारषोडशकः ॥ ५५ ॥

अव्यक्तमहदहङ्कृतितन्मात्राणि प्रकृतयः स्युरष्टौ च ।
 तन्मात्राहङ्काराः समहान्तः प्रकृतिविकृतयः सप्त ॥ ५६ ॥
 सत्त्वं रजस्तम इति संग्रोक्ताश्च त्रयो गुणास्तस्याः ।
 तत्सम्बन्धात् विकृतैर्भेदत्रितयैस्ततं जगत् सकलम् ॥ ५७ ॥
 देवाश्च श्रुतयः स्वराः समस्तो लोकाः सर्वेश्वानराः
 कालाः शक्तियुतत्रिवर्गसहितास्तिस्त्रस्तथा वृत्तयः ।
 नाद्योऽन्यच्च जगत्त्रये त्रिनियतं यद्वस्तु सम्बध्य त-
 द्विशेषां स्थितये चरन्त्यविरतं सूर्येन्दुवैश्वानराः ॥ ५८ ॥
 एष सर्गः समुत्पन्न इत्थं विश्वं प्रतीयते ।
 विश्वप्रतीतो हि यतः प्रपञ्चस्त्ववगम्यते ॥ ५९ ॥
 शब्दब्रह्मेति यत् प्रोक्तं तदुद्देशः प्रवर्त्यते ।
 अतःपरमवाच्यं हि स्वसंवेद्यस्वरूपतः ॥ ६० ॥
 शब्दब्रह्मेति शब्दावगम्यमर्थं विदुर्बुधाः ।
 स्वतोऽर्थानवबोधत्वात् प्रोक्तो नैतादृशो रवः ॥ ६१ ॥
 स तु सर्वत्र संस्यूतो जाते भूताकरे पुनः ।
 आविर्भवति देहेषु प्राणिनामर्थविस्तृतः ॥ ६२ ॥
 प्रकृतौ कालानुन्नायां गुणान्तःकरणात्मनि ।
 देहश्चतुर्विधो ज्ञेयो जन्तोस्तत्पत्तिभेदतः ॥ ६३ ॥
 औद्भिजः स्वेदजोऽण्डोऽथतुर्थस्तु जरायुजः ।
 उद्भिद्य भूमिं निर्गच्छत्यौद्भिदः स्थावरस्तु सः ॥ ६४ ॥
 निर्दिष्टः स्कन्दविटपपत्रपुष्पफलादिभिः ।
 पञ्चभूतात्मकः सर्वः क्षामधिष्ठाय जायते ॥ ६५ ॥
 भूवारितेजः पवननभसां समवायतः ।
 खेदजः खिद्यमानाभ्यो भूरग्न्यद्भ्यः प्रजायते ॥ ६६ ॥
 यूकमल्कुणकीटाणुत्रियाद्याः क्षणभङ्गुराः ।
 अण्डजो वर्तुलीभूताच्छुक्रशोणितसंपुटात् ॥ ६७ ॥

कालेन भिन्नात् पूर्णात्मा निर्गच्छन् प्रक्रमिष्यति ।
 अहिगोधावयोभेकशिशुमारादिकश्च सः ॥ ६८ ॥
 जरायुजश्च ग्राम्यातः क्रियातः स्रुतिसम्भवः ।
 स जायते चतुर्विंशतत्त्वसंयुक्तदेहवान् ॥ ६९ ॥
 स्वस्थानतश्चुप्रताच्छुक्राद्विन्दुमादाय मारुतः ।
 गर्भाशयं प्रविशति यदा तुल्यं तदाऽपरः ॥ ७० ॥
 आर्त्तवात् परमं बीजमादायास्याश्च मूलतः ।
 यदा गर्भाशयं नेष्यत्यथ सन्मिश्रयेन्नरुत् ॥ ७१ ॥
 मायीयं नाम योषोत्यं पौरुषं कार्मकं मलम् ।
 आणवं नाम सम्प्रोक्तं मौलितं तन्मलद्वयम् ॥ ७२ ॥
 सूक्ष्मरूपाणि तत्त्वानि चतुर्विंशं मलद्वये ।
 तत्र युक्तिं ब्रजन्त्याश्च ततस्तद्गर्भमारुतः ॥ ७३ ॥
 संक्षोभ्य सम्बर्द्धयति तन्मलं शोणिताधिकम् ।
 स्त्री स्याच्छुक्राधिकं ना स्यात् समवङ्गं नपुंसकम् ॥ ७४ ॥
 स्वगतैर्मरुदग्न्यग्निः स्त्रियते काथ्यते च तत् ।
 मिश्रीभूतं तदङ्गैव मातुरङ्गुष्ठसन्मितम् ॥ ७५ ॥
 आयामि बहुदाकारं परेऽहनि विजृम्भते ।
 पक्षेण चतुरस्त्रं स्यान्मातुर्भुक्तरसान्नवत् ॥ ७६ ॥
 मिलितादपि तस्मात्तु पृथगेव मलद्वयात् ।
 किटोभूतं द्वयं पूर्वं बीजयुग्मं समुन्नयेत् ॥ ७७ ॥
 जङ्घन्तु मरुता नुन्ना तस्मादपि मलद्वयात् ।
 उभयाभिव्यधोवृत्ता नाडी दीर्घा भवेदङ्गुः ॥ ७८ ॥
 अवाङ्मुखी सा तस्याश्च भवेत् पक्षद्वये द्वयम् ।
 नाड्योस्तत्सन्निबद्धाः स्युः सप्तान्या नाडिका मताः ॥ ७९ ॥
 तत्र या प्रथमा नाडी सा सुषुम्नेति कथ्यते ।
 या वामेडेति सा ज्ञेया दक्षिणा पिङ्गला स्मृता ॥ ८० ॥

या वाममुष्कसम्बद्धा सा स्थिन्ती सुषुम्नया ।
 दक्षिणं जतुमाश्रित्य धनुर्वक्रा हृदि स्थिता ॥ ८१ ॥
 वामांसजत्वन्तरगा दक्षिणं नासिकाभियात् ।
 तथा दक्षिणमुष्कोत्था नासाया वामरन्ध्रगा ॥ ८२ ॥
 अन्या धमन्यो याः प्रोक्ता गान्धारी हस्तिजिह्विका ।
 सपुष्पाऽलम्बुषा चैव यशस्विन्यपि शङ्खिनी ॥ ८३ ॥
 कुङ्करिति च विहङ्गिः प्रधाना व्यापिकास्तनी ।
 काचिन्नाडी वह्निर्वक्रा या मातुर्हृदि बध्यते ॥ ८४ ॥
 यया स पुष्टिमाप्नोति केदार इव कुल्यया ।
 मातुराहाररसजैर्धातुभिः पुष्यते क्रमात् ॥ ८५ ॥
 क्रमवृद्धौ परं ज्योतिः कला क्षेत्तव्रतामियात् ।
 सक्षेत्तव्रं मलं तत्तु सम्भूतं सगुणं पुनः ॥ ८६ ॥
 सदोषं दूष्यसम्पन्नं जन्तुरित्यभिधीयते ।
 फलकोशद्वयं तत्तु व्यक्तं पुंसो न तु स्त्रियाः ॥ ८७ ॥
 नपुंसकस्य किञ्चित्तु व्यक्तिरत्रोपलक्ष्यते ।
 मध्यस्थयाः सुषुम्नायाः पर्व्वपञ्चकसम्भवाः ॥ ८८ ॥
 शाखोपशाखतां प्राप्ताः शिरालक्षत्रयात् परम् ।
 अर्द्धलक्षमिति प्राहुः शारीरार्थविशारदाः ॥ ८९ ॥
 तद्भेदांश्च बह्वनाहुस्ताभिः सर्वाभिरेव च ।
 व्याप्नोति सर्व्वतो वायुर्येन देहः प्रवर्त्यते ॥ ९० ॥
 देहेऽपि मूलाधारे तु समुदेति समीरणः ।
 नाडीभ्यामस्तमभ्येति घ्राणतो द्विषड्ङ्गुले ॥ ९१ ॥
 अहोरात्रमिनेन्दुभ्यामूर्द्ध्वाधोवृत्तिरिष्यते ।
 वामदक्षिणनाडीभ्यां स्यादुदग्दक्षिणायनम् ॥ ९२ ॥
 अत्रापि चेतनां धातोरागतिं बहुधा विदुः ।
 रेतः शोणितजं प्राहुरेकेऽन्ये मातुराह्वतात् ॥ ९३ ॥

आहाराद्रसजं प्राहुः केचित् कर्मफलं विदुः ।
 केचिदस्य परं धाम्नो व्याप्तिमेव प्रचक्षते ॥ ८४ ॥
 कश्चित् कर्मप्रकारज्ञः पितुर्देहात्मनाऽसक्तः ।
 सम्बध्य मथनोद्रेकविलीनाच्छुक्रधातुतः ॥ ८५ ॥
 तत्परं धाम सौजस्कं संक्रान्तं मारुतेन तु ।
 ब्रूते रक्तव्यतिकृताहीपाहीपान्तरं यथा ॥ ८६ ॥
 कश्चित्तु भौतिकव्याप्ते जन्मकाले वपुष्यथ ।
 कुतश्चिदेत्य जीवात्मा निष्पन्न इति शंसति ॥ ८७ ॥
 बहुना किं परं पुंसः सान्निध्यात्प्रविजृम्भिता ।
 प्रकृतिर्गुणभिन्ना सा त्रिदोषात्मा महीयसी ॥ ८८ ॥
 पञ्चभूतमयी समधातुभिन्ना च भौतिकैः ।
 पञ्चभिश्च गुणैर्युक्ता पञ्चेन्द्रियविचारिणी ॥ ८९ ॥
 पञ्चेन्द्रियानुगा भूयः पञ्चबुद्धिप्रभाविनी ।
 पञ्चकर्मेन्द्रियगता पञ्चत्वादाप्रवर्त्तते ॥ ९० ॥
 परेण धाम्ना समनुप्रवद्धा मनस्तदा सा तु महाप्रभावा ।
 यदा तु सङ्कल्पविकल्पकृत्या यदा पुनर्निश्चिनुते तदा सा ॥ ९१ ॥
 स्याद्बुद्धिसंज्ञा च यदा प्रवेत्ति ज्ञातारमात्मानमहङ्कृतिः स्यात् ।
 तदा यदा सा त्वभिलीयतेऽन्तश्चित्तञ्च निर्द्धारितमर्थमेषा ॥ ९२ ॥
 यदा स्वयं व्यञ्जयितुं यतेत महीयसी सा करणैः क्रमेण ।
 तदा तु विन्दुस्फुटनोद्भवस्य रवस्य सम्यक् प्रविलम्बितं(१) स्यात् ॥ ९३ ॥

इति श्रीप्रपञ्चसारे प्रथमः पटलः ।

द्वितीयः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवं मासात् पक्षाद्दिनादपि ।
मुहूर्त्तान्नाडिकायाश्च क्षणादपि च वर्द्धते ॥ १ ॥
जन्तुः षडङ्गो पूर्वं स्याच्छिरः पादौ करावपि ।
अन्तराधिश्वेति पुनः षडङ्गेषु प्रवर्त्तते ॥ २ ॥
अक्षिनासास्यकर्णभ्रूकपोलचिवुकादिकम् ।
प्रकोष्ठकूर्परांसाद्यं कव्यूरुप्रपदादिकम् ॥ ३ ॥
उरः कुक्षिस्तनाद्यश्च ततः सर्व्वाङ्गवान् विभुः ।
कालेन जन्तुर्भवति दोषास्त्वनुगुणा यदि ॥ ४ ॥
प्रसृतिसमये सोऽथ जननीं क्षेपयन् मुहुः !
संहतास्यः (१) सुषुम्नास्योऽवाङ्मुखोऽनिलचोदितः ॥ ५ ॥
तस्यां ग्रहण्यां शक्नोति मग्नवक्त्राक्षिनासिकः ।
पुरा कृतानां पापानामयुतं संस्मरन् मुहुः ॥ ६ ॥
तस्याः कायाग्निना दग्धः क्लेदैः क्लिन्नाङ्गबन्धनः ।
पूत्यद्वारपरीतश्च तत्पायुद्वारगोचरः ॥ ७ ॥
तदा प्रक्षुभितैः स्त्रीयवायुभिर्दशधा गतैः ।
सम्पिण्डितशरीरसु मोक्षमेव किलेच्छति ॥ ८ ॥
प्राणाद्या वायवस्तस्मिन् पूर्वमेव कृतास्यदाः ।
परस्परमपानश्च प्राणश्च प्रतिबध्यते ॥ ९ ॥

(१) "संहतास्यः" इत्यत्र "संहत्तास्यः" इति पाठान्तरम् ।

प्रयात्यूर्ध्वं यदा प्राणस्तदापानो नयत्यधः ।
 यदा समानः कायाग्निं संधुक्षयति पाचितुम् ॥ १० ॥
 तदा तत्पाकयुक्तन्तु रसमादाय धावति ।
 व्यानो जन्तोस्तु तं देहमापादतलमस्तकम् ॥ ११ ॥
 उदानः प्राणसहगो निमेषोन्मेषकारकः ।
 उद्गारकारको नाग उन्मीलयति कूर्मकः ॥ १२ ॥
 ह्युत्पृक्तं कृत्वा देवदत्तो जृम्भणकर्मकः ।
 धनञ्जयाख्यो देहेऽस्मिन् कुर्याद्बहुविधान् रवान् ॥ १३ ॥
 स च लौकिकवायुत्वान्मृतञ्च न विमुञ्चति ।
 इत्यमी मारुताः प्रोक्ता दश देहादिगामिनः ॥ १४ ॥
 वज्रयश्च दशान्ये स्युस्तेषां सप्त तु धातुगाः ।
 त्रयस्त्रिदोषगाः प्रोक्ताः स्वेदक्लेदान्वगाश्च ते ॥ १५ ॥
 त्वगसृग्धांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राणि धातवः ।
 ते दूष्याः कफपित्तेन दोषास्तत्प्रेरको मरुत् ॥ १६ ॥
 समवायी स विश्वात्मा विश्वगो विश्वकर्मकः ।
 सदोषो वा स दूष्या वा क्रियातः संप्रधार्यते ॥ १७ ॥
 बुभुक्षा च पिपासा च शोकमोहौ जरा मृती ।
 षडूर्ध्वयः प्राणबुद्धिदेहधर्मेषु संस्थिताः ॥ १८ ॥
 मज्जास्थिस्रायवः शुक्राद्रक्तात्त्वद्भासशोणितम् ।
 इति षाट्कोशिकं नाम देहे भवति देहिनाम् ॥ १९ ॥
 रसादितः क्रमात् पाकः शुक्रान्तेषु तु धातुषु ।
 शुक्रपाकात् स्वयं भिद्येदोजो नामाष्टमी दशा ॥ २० ॥
 क्षेत्रज्ञस्य तदोजस्तु केवलाश्रयमिष्यते ।
 यथा स्नेहः प्रदीपस्य यथाभ्रमशनिलिषः ॥ २१ ॥
 बहुदारेण कुम्भेन संवृतस्य हविर्भुजः ।
 यथा तेजः प्रसरति समीपालोकशक्तिमत् ॥ २२ ॥

तथा देहाहतस्यापि क्षेत्रज्ञस्य महात्विषः ।
 इन्द्रियैः सम्प्रवर्तन्ते स्वं स्वमर्थग्रहं प्रति ॥ २३ ॥
 नभः श्रोत्रेऽनिलश्चर्मण्यग्निश्चक्षुष्यथोदकम् ।
 जिह्वायामवनिर्घ्राण इत्यमर्थप्रवर्तनम् ॥ २४ ॥
 यदा पित्तं मरुन्मुन्नं विलीनं प्रविलापयेत् ।
 धातूंस्तदा क्रमाद्रक्तं लसीकां द्रावयेत् क्षणात् ॥ २५ ॥
 द्रुता सा तु लसीकाह्वा रोमकूपैः प्रवर्तते ।
 वह्निः सर्वत्र कणशस्तदा स्वेदः प्रतीयते ॥ २६ ॥
 यदा कफो मरुत्पित्तमुन्नो लीनः प्रवर्तते ।
 ऊर्ध्वं द्रुतोद्रुतं बाष्पं प्रसेकञ्च प्रवर्तयेत् ॥ २७ ॥
 कफालिकास्तु विक्षतीः कर्णशष्कुलिपूरिकाः ।
 गण्डमालादिकान् वापि कुर्याज्जन्तोस्तु कर्मजान् ॥ २८ ॥
 ग्रहणी नाम सा पात्री प्रसृताञ्चलिसन्निभा ।
 अधस्तस्याः प्रधानाग्निः सममानेन नुद्यते ॥ २९ ॥
 तस्याधस्तात्त्रिकोणाभं ज्योतिराधारमुत्तमम् ।
 विद्यते स्थानमेतद्वि मूलाधारं त्रिदुर्बुधाः ॥ ३० ॥
 अथाहृतं षड्रसं वाय्याहारं कण्ठमार्गगम् ।
 श्लेष्मणानुगतं तस्य प्रभावान्मधुरीभवेत् ॥ ३१ ॥
 तत्र स्वादुस्तलवणतिक्तोषणकषायकाः ।
 षड्रसाः कथिता भूतविकृत्या द्रव्यमाश्रिताः ॥ ३२ ॥
 तथैवामाश्रयगतं पञ्चात्पित्ताशयं व्रजेत् ।
 तदा तस्यानुगमनात् (१) कटुकत्वं प्रपद्यते ॥ ३३ ॥
 तत्रान्तान्तरसंस्निष्टं पच्यते पित्तवारिणा ।
 पच्यमानाद्रसं भिन्नं वायूरक्तादिकं नयेत् ॥ ३४ ॥

(१) "कटुकम्" इत्यत्र "कटुतिक्तम्" इति पाठान्तरम् ।

तत्र किष्टमसृग्भिन्नं ग्रहण्यां चिनुतेऽनिलः ।
 तच्चीयमानं विस्वाम ग्रहणीं पूरयेन्मुहुः ॥ ३५ ॥
 सा तया शक्तता पूर्णा वलिता प्रतिमुञ्चति ।
 पुरीषं पायुमार्गेण तत्पाकेऽच्छाश्वसस्ततः ॥ ३६ ॥
 अङ्गस्वेदवदभ्यन्तर्व्याप्तैः सूक्ष्मैः शिरामुखैः ।
 वस्तिमापूरयेद्वायुः पूर्णो मुञ्चति धारया ॥ ३७ ॥
 मूत्राशयो धनुर्व्यक्रो वस्तिरित्यभिधीयते ।
 मूत्रमित्याहुरुदकं वस्तेर्मेहननिर्गतम् ॥ ३८ ॥
 अपथ्यभाजामनयोर्भार्गयोर्दीर्घदुष्टयोः ।
 प्रमेहमूत्रकृच्छादेर्ग्रहण्यांदेश्च सम्भवः ॥ ३९ ॥
 इत्यभूतः स जन्तुस्तु जरायुच्छेन्नगात्रवान् ।
 अपत्यवत्सं संगम्य सज्जते वायुना मुहुः ॥ ४० ॥

अथ पापकृतां शरीरभाजामुदरान्निष्क्रमितुं महान् प्रयासः ।
 नलिनोद्भव हे विचित्रवृत्ता नितरां कर्मगतिसु मानुषाणाम् ॥ ४१ ॥
 जायतेऽधिकसंविन्नो जृम्भतेऽङ्गैः प्रकम्पितैः ।
 जूर्णोऽल्पवर्णं निश्वासति भीत्या च परिरोदिति ॥ ४२ ॥
 मूलाधारात् प्रथममुदितो यस्तु भावः पराव्यः
 पश्चात् पश्यन्त्यथ हृदयगो बुद्ध्युद्भयमाव्यः ।
 वक्त्रे वैखर्यं च रुदिषोरस्य जन्तोः सुषुम्ना-
 वद्वस्तस्माद्भवति पवनप्रेरितो वर्णसङ्घः ॥ ४३ ॥

स्त्रीतोमार्गस्याविभक्तत्वहेतोस्तत्राणानां जायते न प्रकाशः ।
 तावत् यावत् कण्ठमूर्द्धादिभेदो वर्णव्यक्तिः स्थानसंस्था यतोऽतः ॥ ४४ ॥
 ज्ञाताऽस्मीति यदा भावो मनोऽहङ्कारबुद्धिमान् ।
 जातश्चित्पूर्वको जन्तोः स भावः क्रमवर्द्धितः ॥ ४५ ॥
 बभ्राति मातापित्रोस्तु ततो बन्धुषु च क्रमात् ।
 स पीत्वा बहुशः स्तन्यं मातरं स्तन्यदायिनीम् ॥ ४६ ॥

इच्छन् रोदिति तां वोच्य तत्र स्यादितरेतरम् ।
 बन्धस्तदाधिकर्तारमतिस्निग्धमनन्यगम् ॥ ४७ ॥
 पितरं वोच्य तत्रापि तथा भ्रातरमेव च ।
 पितृव्यमातुलादींश्च समुद्बोध्य प्रमोदते ॥ ४८ ॥
 एवं संवद्वसंसारबान्धवो विस्मरिष्यति ।
 पूर्वकर्म च गर्भस्थमुद्भूतिक्लेशमेव च ॥ ४९ ॥
 अथ स्वसुत्तारयितुमाह्वयेज्जननीं मुहुः ।
 अवेशयान्मुखस्रोतोमार्गस्याविशदाक्षरम् ॥ ५० ॥
 अप्यव्यक्तं प्रलपति यदा कुण्डलिनी तदा ।
 मूलाधारे विसरति सुषुम्नावेष्टनी मुहुः ॥ ५१ ॥
 त्रिचतुःपञ्चषट्सप्त चाष्टशो दशशोऽपि च ।
 अथ द्वादशपञ्चाशदभेदेन गुणयेत् क्रमात् ॥ ५२ ॥
 यदा त्रिशोऽथ गुणयेत्तदा त्रिगुणिता विभुः ।
 शक्तिः कामाग्निनादात्मा गूढमूर्तिः प्रवर्त्तते ॥ ५३ ॥
 तदा तां तारमित्याहुरोमात्मेति बहुश्रुताः ।
 तामिव शक्तिं ब्रुवते परमात्मेति चापरे ॥ ५४ ॥
 त्रिगुणा सा त्रिदोषा सा त्रिवर्णा सा त्रयी च सा ।
 त्रिलोका सा त्रिमूर्तिः सा त्रिरेखा सा विशिष्यते ॥ ५५ ॥
 एतेषां तारणात्तारः शक्तिस्तद्वृतिशक्तिः ।
 यदा चतुर्धा गुणिता सूक्ष्मादिस्थानवाचिका ॥ ५६ ॥
 वाचिका जाग्रदादीनां करणानाञ्च सा तदा ।
 सा यदा पञ्चगुणिता पञ्चपञ्चविभेदिनी ॥ ५७ ॥
 पञ्चानामक्षराणाञ्च वर्णानां मरुतां तथा ।
 गुणिता सा यदा षोढा कोशोर्म्मिरसभेदिनी ॥ ५८ ॥
 तदा षड्गुणिताख्यस्य यन्त्रस्य च विभेदिनी ।
 यदा सा सप्तगुणिता तारहृल्लेखयोस्तदा ॥ ५९ ॥

भेदैरहाद्यैः (१) शान्तान्तैर्भिद्यते सप्तभिः पृथक् ।
 अकारश्चाप्युकारश्च मकारो विन्दुरेव च ॥ ६० ॥
 नादश्च शक्तिः शान्तश्च तारभेदाः समीरिताः ।
 हकारो रेफमाये च विन्दुनादौ तथैव च ॥ ६१ ॥
 शक्तिशान्ती च सम्प्रोक्ताः शक्तेर्भेदाश्च सप्तधा ।
 अङ्गेभ्योऽस्याश्च सप्तभ्यः सप्तधा भिद्यते जगत् ॥ ६२ ॥
 लोकाद्रिद्वीपपातालसिन्धुग्रहसुनिस्वरैः ।
 धात्वादिभिस्तथान्यैश्च सप्तसंख्याप्रभेदकैः ॥ ६३ ॥
 यदाष्टधा सा गुणिता तदा प्रकृतिर्भेदिनी ।
 अष्टाक्षरा हि वस्त्राशा मातृमूर्त्तिर्विभेदिनी ॥ ६४ ॥
 दशधा गुणिता नाङ्गी मन्त्राशादिविभेदिनी ।
 द्वादशात्मिक्यपि यदा तदा राक्षर्कमूर्त्तिर्युक् ॥ ६५ ॥
 मन्त्रश्च द्वादशार्णाख्यमभिधत्ते स्वरानपि ।
 तत्संख्यश्च तथा यन्त्रं शक्तेस्तद्गुणितात्मकम् ।
 पञ्चाशद्वा प्रगुणिता पञ्चाशद्वर्णभेदिनी ॥ ६६ ॥
 पञ्चाशदंशगुणिताय यदा भवेत् सा
 देवी तदात्मविनिवेशितदिव्यभावा ।
 सौषुम्नवल्गुसुषिरोदरनादसङ्गात्
 पञ्चाशदीरयति पंक्तिश्च एव वर्णान् ॥ ६७ ॥
 इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वितीयः पटलः ।

(१) "भेदैरहाद्यैः" इत्यत्र "भेदैरहाद्यैः" इति पाठान्तरम् ।

तृतीयः पटलः ।

अथोभयात्मका वर्णाः स्युरग्नीषोमभेदतः ।
त एव स्युस्त्रिधा भूयः सोमेनाग्निविभेदतः ॥ १ ॥
स्वराख्याः षोडश प्रोक्ताः स्पर्शाख्याः पञ्चविंशतिः ।
व्यापकाश्च दशैते स्युः सोमेनान्यात्मकाः क्रमात् ॥ २ ॥
एषु स्वरा ऋस्वदीर्घभेदेन द्विविधा मताः ।
पूर्वो ऋस्वः परो दीर्घो विन्दुसर्गान्तिकौ च तौ ॥ ३ ॥
आद्यन्तस्वरषट्कस्य मध्यमं यच्चतुष्टयम् ।
वर्णानामागमधनैस्तन्पुंसकमौरितम् ॥ ४ ॥
तच्चतुष्कं सुषुम्नास्थे कुर्यात् प्राणिऽयनस्थितिम् ।
दक्षोत्तरस्थे प्राणास्थे स्यातां दक्षोत्तरायणे ॥ ५ ॥
दक्षसव्यस्थिते ऋस्वदीर्घाः पञ्चोदयन्ति च ।
भूतभूतकलाभिस्तदुदयः प्रागुदीरितः ॥ ६ ॥
विन्दुसर्गौ च यौ प्रोक्तौ तौ सूर्यशशिनी क्रमात् ।
तयोर्व्विकारविस्तारः पुरस्तात् संप्रवक्ष्यते ॥ ७ ॥
स्पर्शाख्या अपि ये वर्णाः पञ्चपञ्चविभेदतः ।
भवन्ति पञ्चवर्गास्तदन्यथात्मा रविः स्मृतः ॥ ८ ॥
चतुर्विंशतितत्त्वाख्यास्तस्माद्वर्णाः परे क्रमात् ।
तेन स्पर्शाक्षराः सौराः प्राणाम्नीलाम्बुखात्मकाः ॥ ९ ॥
व्यापकाश्च द्विवर्गाः स्युस्तथा पञ्चविभेदतः ।
शशीनान्युत्थिता यस्मात् स्वरस्युग्व्यापकाक्षराः ॥ १० ॥
तन्निभेदसमुद्भूता अष्टात्रिंशत्कला मताः ।
स्वरैः सौम्याः स्पर्शयुग्मेः सौरा याव्याश्च वज्रिजाः ॥ ११ ॥

षोडश द्वादश दश संख्याः स्युः क्रमशः कलाः ।
वर्णेभ्य एव तारस्य पञ्चभेदैस्तु भूतगैः ॥ १२ ॥
सर्वगाश्च समुत्पन्नाः पञ्चाशत्संख्यकाः कलाः ।
तेभ्य एव तु तावत्यः शक्तिभिर्विष्णुमूर्त्तयः ॥ १३ ॥
तावत्यो मातृभिः सार्द्धं तेभ्यः स्यूद्रमूर्त्तयः ।
तेभ्य एव तु पञ्चाशत् स्युरोषधय ईरिताः ॥ १४ ॥
याभिस्तु मन्त्रिणः सिद्धिं प्राप्नुयुर्वाञ्छितार्थदाम् ।
अमृता मानदा पूषा तुष्टिः पुष्टीरतिर्धृतिः ॥ १५ ॥
शशिनी चन्द्रिका कान्तिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरङ्गदा (१) ।
पूर्णापूर्णामृताकामदायिन्यः स्वरजाः कलाः ॥ १६ ॥
तपनी (२) तापनी (३) धूम्रा मरीचिर्ज्वालिनी रुचिः ।
सुषुम्ना भोगदा विश्वा बोधनी (४) धारणी (५) क्षमा ॥ १७ ॥
कभाद्या वसुदाः सौराष्ट्रडान्ता द्वादशैरिताः ।
धूम्राच्चिरूषा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ॥ १८ ॥
सुश्रीः सुरूपा कपिला हव्यकव्यवहे अपि ।
याद्यार्णयुक्ता बङ्गाद्या दश धर्मप्रदाः कलाः ॥ १९ ॥
सृष्टि ऋद्धिः स्मृतिर्भेदा कान्तिर्लक्ष्मीर्धृतिः स्थिरा ।
स्थितिः सिद्धिरकारोत्याः कला दश समीरिताः ॥ २० ॥
अकारप्रभवा ब्रह्मजाताः स्युः सृष्टये कलाः ।
जरा च पालिनी शान्तिरैश्वरी रतिकामिके ॥ २१ ॥
वरदा ह्लादिनी प्रीतिर्दीर्घाश्चोकारजाः कलाः ।
उकारप्रभवा विष्णुजाताः स्युः स्थितये कलाः ॥ २२ ॥

(१) “अङ्गना” इति पाठान्तरम् ।

(४) “बोधिनी” इति पाठान्तरम् ।

(२) “तपिनी” इति पाठान्तरम् ।

(५) “धारिणी” इति पाठान्तरम् ।

(३) “तापिनी” इति पाठान्तरम् ।

तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा तन्द्रा (१) क्षुत् क्रोधिनी क्रिया ।

उत्कारी चैव मृत्युश्च मकाराक्षरजाः कलाः ॥ २३ ॥

मकारप्रभवा रुद्रजाताः संहृतये कलाः ।

विन्दोरपि चतस्रः स्युः पीताश्वेताऽरुणाऽसिताः ॥ २४ ॥

निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ।

द्रव्यिका दीपिका चैव रेचिका (२) मोचिका परा ॥ २५ ॥

परा परायणा सूक्ष्मा (३) मृता चाप्यायिनी तथा ।

व्यापिनी व्योमरूपा स्यात् अनन्ता नादसम्भवा ॥ २६ ॥

नादजाः षोडश प्रोक्ता भुक्तिमुक्तिप्रदायिकाः ।

केशवो नारायणो माधवगोविन्दविष्णवः ॥ २७ ॥

मधुसूदनसंज्ञश्च सप्तमः स्याच्चिविक्रमः ।

वामनः श्रीधराख्यश्च हृषीकेशस्त्वनन्तरः ॥ २८ ॥

पद्मनाभस्तथा दामोदराह्वो वासुदेवयुक् ।

सङ्कर्षणश्च प्रद्युम्नः सानिरुद्धः स्वरोद्भवाः ॥ २९ ॥

ततश्चक्रौ गदौ शार्ङ्गौ खड्गौ शङ्खौ हलौ तथा ।

मुषली शूलिसंज्ञश्च भूयः पाशी तथाङ्कुशी ॥ ३० ॥

मुकुन्दो नन्दजो नन्दौ नरो नरकजिह्वरिः ।

कृष्णः सत्यः सात्वतश्च शौरिः शूरो जनार्दनः ॥ ३१ ॥

भूधरो विश्वमूर्तिश्च वैकुण्ठः पुरुषोत्तमः ।

बली बलानुजो बालो वृषघ्नश्च वृषस्तथा ॥ ३२ ॥

हंसो वराहो विमलो नृसिंहो मूर्त्तयो हलाम् ।

कीर्तिः कान्तिसृष्टिपुष्टी धृतिः क्षान्तिः क्रिया दया ॥ ३३ ॥

मेधा च हर्षा अज्ञाह्वा लज्जा लक्ष्मीः सरस्वती ।

प्रीतीरतिश्च संप्रोक्ताः क्रमेण स्वरशक्तयः ॥ ३४ ॥

(१) "तन्द्रा" इति पाठान्तरम् । (२) "सूक्ष्माऽसूक्ष्माऽमृता ज्ञाना" इति पाठान्तरम् ।

(३) "रेचिका" इति सच्चन्द्रसंप्रद्वैतपाठः ।

जया दुर्गा प्रभा सत्या चण्डा वाणी विलासिनी ।
 विरजा विजया विश्वा विनदा सुतदा (१) स्मृतिः ॥ ३५ ॥
 ऋद्धिः समृद्धिः शुद्धिश्च (२) भुक्तिर्भुक्तिर्भूतिः क्षमा ।
 रमोमा क्लेदिनी क्लिप्ता वसुदा वसुधा परा ॥ ३६ ॥
 परा परायणा सूक्ष्मा सन्ध्या प्रज्ञा प्रभा निशा ।
 अमोघा विद्युता चेति शक्तयः सर्व्वकामदाः ॥ ३७ ॥
 इमाः पञ्चाशदुद्दिष्टा नमोऽन्ता वर्णपूर्व्विकाः ।
 सधातुप्राणशक्त्यात्मयुक्ता यादिषु मूर्त्तयः ॥ ३८ ॥
 श्रीकण्ठोऽनन्तसूक्ष्मौ च त्रिमूर्त्तिरमरेश्वरः ।
 अर्घीशो भावभूतिश्च तिथिः स्थाणुर्हराह्वयः ॥ ३९ ॥
 भिग्टीशो भीतिकः सद्योजातश्चानुग्रहेश्वरः ।
 अक्रूरश्च महासेनः स्युरेताः स्वरमूर्त्तयः ॥ ४० ॥
 ततः क्रोधीश्चण्डेशपञ्चान्तकशिवोत्तमाः ।
 तथैकरुद्रकूर्मैकनेत्राख्यचतुराननाः ॥ ४१ ॥
 अजेशसर्व्वसोमेश्वराख्या लाङ्गलिदारुकी ।
 अर्धनारीश्वरश्चोमाकान्तश्चाषाढिदण्डिनौ ॥ ४२ ॥
 अद्रिमीनश्च मेघश्च लोहितश्च शिखी तथा ।
 कृगलण्डद्विरण्डौ च महाकालकपालिनौ ॥ ४३ ॥
 भुजङ्गेशः पिनाकी च खड्गीशश्च वक्रस्तथा ।
 श्वेतो भृगुश्च नकुली शिवः सम्बर्त्तकस्ततः ॥ ४४ ॥
 पूर्णोदरी च विरजा तृतीया शास्त्राली तथा ।
 लोलाक्षी वर्त्तुलाक्षी च दीर्घघोणा तथैव च ॥ ४५ ॥
 सुदीर्घमुखिगोमुख्यौ नवमी दीर्घजिह्विका ।
 कुण्डोदर्यूर्ध्वकेश्यौ च सुखी विक्लतपूर्व्विका ॥ ४६ ॥

सज्जालोक्ताश्रया विद्यामुख्यः स्युः स्वरशक्तयः ।
 महाकालीसरस्वत्यौ सर्वसिद्धिसमन्विते ॥ ४७ ॥
 गौरी त्रैलोक्यविद्या च तथा मन्त्रात्मशक्तिके ।
 भूतमाता लम्बोदरी द्राविणी नागरी तथा ॥ ४८ ॥
 वैखरी (१) मञ्जरी चैव रूपिणी वीरिणी तथा ।
 कोटरी (२) पूतनाभद्रकालीयोगिन्य एव च ॥ ४९ ॥
 शङ्खिनीगर्जिनीकालरात्रिकुर्हिन्य एव च ।
 कपर्दिनी महावज्रा जया च सुमुखेश्वरी ॥ ५० ॥
 रेवती माधवी चैव वारुणी वायवी तथा ।
 रत्नोपधारिणी चान्या तथैव सहजाह्वया ॥ ५१ ॥
 लक्ष्मीश्च व्यापिनी मायेत्याख्याता वर्णशक्तयः ।
 इत्युक्तं स्त्रिविधो न्यासः क्रमात् सर्वसमृद्धिदः ॥ ५२ ॥
 चन्दनकुचन्दनाशुक्कपूरोशीररोगजलघुसृणाः ।
 कक्कोलजातिमांसीसुराचोरग्रन्थिरोचनापत्नाः ॥ ५३ ॥
 पिप्पलबिल्वगुहाराण्टणकलवङ्गाहकुम्भिवन्दिन्यः ।
 सोडुश्वरकाश्मरिकास्थिराजदरपुष्पिकामयूरशिखाः ॥ ५४ ॥
 प्लक्ष्माग्निमन्यसिंहीकुशाह्वदभांश्च कृष्णहरपुष्पी ।
 रोहिण्यलुण्ठुकवृहतीपाटलचित्रातुलस्यपामार्गाः ॥ ५५ ॥
 शतभूलिलताद्विरेफा विष्णुकान्ता सुषल्ययाञ्जलिनी ।
 दूर्वा श्रीदेवी सह तथैव लक्ष्मीसदाभद्रे ॥ ५६ ॥
 आदीनामिति कथिता वर्णानां क्रमवशादथौषधयः ।
 गुलिकाकषायभसितप्रभेदतो निखिलसिद्धिदायिन्यः ॥ ५७ ॥
 यदा भवन्ति देहान्तरमी पञ्चाशदक्षराः ।
 येन येन प्रकारेण तथा वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ५८ ॥

समीरिताः समीरेण सुषुम्नारन्ध्रनिर्गताः ।
 व्यक्तिं प्रयान्ति वदने कण्ठादिस्थानघटिताः ॥ ५८ ॥
 उच्चैरुन्मार्गगो वायुरुदात्तं कुरुते स्वरम् ।
 नीचैर्गतोऽनुदात्तश्च स्वरितं तिर्य्यगागतः ॥ ६० ॥
 अर्धैर्कद्विनिसंख्याभिर्मात्राभिर्लिपयः क्रमात् ।
 सव्यञ्जना ऋस्वदीर्घप्लुतसंज्ञा भवन्ति ताः ॥ ६१ ॥
 अकारेकारयोर्योगादेकारो वर्ण इष्यते ।
 तस्यैवेकारयोगेन स्यादैकाराक्षरं तथा ॥ ६२ ॥
 उकारयोगात्तस्यैव स्यादोकाराक्षरं स्वरः ।
 तस्यैवौकारयोगेन स्यादौकाराक्षरं स्वरः ॥ ६३ ॥
 सव्यञ्जराः स्युश्चत्वारो मन्त्राः सर्वार्थसाधकाः ।
 लवर्णवर्णयोर्व्यक्तिः लरोः सम्यक् प्रदर्श्यते ॥ ६४ ॥
 विन्दुसर्गात्मनोर्व्यक्तिममसोरजपां वदेत् ।
 कण्ठात्, निःसरन् सर्गः प्रायोऽचामिकतः परः ॥ ६५ ॥
 नश्वरः सर्ग एव स्यात् सोष्मा सग्राणकस्तु हः ।
 स सर्गः श्लेषितः कण्ठे वायुना कादिमीरयेत् ॥ ६६ ॥
 सर्गः (१) स्पर्शनमात्रेण कं स्वरस्पर्शनात्तु खम् ।
 स्लोकगम्भीरसंस्पर्शात् गघौ डश्च वह्निर्गतः ॥ ६७ ॥
 विसर्गस्तालुगः सोष्मा शं चवर्गश्च यं तथा ।
 ऋटुरेफषकारांश्च मूर्ध्वगोदन्तगस्तथा ॥ ६८ ॥
 लृतवर्गलसानोष्ठादुपूपक्षानसंज्ञकान् ।
 दन्तौष्ठाभ्यां बच्च तत्तत् स्थानगोर्णान् समीरयेत् ॥ ६९ ॥
 ऋस्वाः पञ्च परे च सन्धिविहताः पञ्चाथ विन्दन्तिका
 काद्याः प्राणहुताग्नेभूक्खमया याद्याश्च शार्णान्तिकाः ।

हान्ताः षट्चलसाः क्रमेण कथिता भूतात्मकास्ते पृथक्
 तैस्तैः पञ्चभिरेव वर्णदशकैः स्थुः स्तम्भनाद्याः क्रियाः (१) ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः शङ्खी तथा व्योम्नः ।
 मनुषु परेष्वपि मन्त्री करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धौ ॥ ७१ ॥
 स्तम्भनाद्यमथ पार्थिवैरपामक्षरैश्च परिवर्षणादिकम् ।
 दाहशोषणसशून्यतादिकान् वज्रिवायुवियदक्षरैश्चरेत् ॥ ७२ ॥
 दशभिर्दशभिरसौभिर्नमोऽन्तिकैर्द्वन्द्वशश्च विन्दुयुतैः ।
 योनेर्मध्ये कोणत्रितये मध्ये च संजपे(२)न्मन्त्री ॥ ७३ ॥
 पूर्वोक्ताद्विन्दुमात्रात् स्वयमथ रवतन्मात्रतामभ्युपेता-
 ऽकारादीन् द्वाष्टकादीनपि तदनुगतान् पञ्चविंशत्तद्यैव ।
 यादीन् संयुक्तधातूनपि गुणसहितैः पञ्चभूतैश्च ताभि-
 स्तन्मात्राभिर्व्यतीत्य प्रकृतिरथ ह संज्ञा भवेद्द्वयाप्य विश्वम् ॥ ७४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे तृतीयः पटलः ॥ * ॥

(१) पुस्तकान्तरे इतः परं “जद्गदादिललाः कीर्णसौ चतुर्थार्णकावसौवारः ।

दृष्ट्यैव द्वितीयरक्षा वज्रेरद्वन्द्वयोनिकादिवर्षाः ॥”

इति चरणद्वयसंक्षिप्तं दृश्यते ।

(२) “संयजेत्” इति पाठान्तरम् ।

चतुर्थः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवमस्य शक्तित्वमिष्यते ।
कतकत्वस्य जगति सततं रूढसंस्थितेः ॥ १ ॥
प्राणात्मकं हकाराख्यं बीजं तेन तदुद्भवाः ।
षड्भूयः सूर्योऽप्यगुणाश्चत्वार एव च ॥ २ ॥
पवनाद्याः पृथिव्यन्ताः स्पर्शाद्यैश्च गुणैः सह ।
करणान्यपि चत्वारि सङ्घातश्चेतनेति च ॥ ३ ॥
ईकारस्य गुणाः प्रोक्ताः षडिति क्रमशो बुधैः ।
जकारान्तास्वकाराद्याः षड्वर्णाः षड्भ्य एव च ॥ ४ ॥
प्रभेदेभ्यः समुत्पन्ना हकारस्य महात्मनः ।
ऋकाराद्यास्तु चत्वारो रिफोत्या लृपराः स्मृताः ॥ ५ ॥
एकारादिविसर्गान्तं वर्णानां षट्कमुदुगतम् ।
ईकारस्य षडङ्गेभ्य इतीदं षोडशाङ्गवत् ॥ ६ ॥
एभ्यः संजन्निरेङ्गेभ्यः स्वराः षोडश सर्व्वगाः ।
तेभ्यो वर्णान्तराः सर्व्वे ततो मूलमिदं विदुः ॥ ७ ॥
गतो वो बीजतामेष प्राणिष्वेवं व्यवस्थितः ।
ब्रह्माण्डं यस्तमेतेन व्याप्तं स्थावरजङ्गमम् ॥ ८ ॥
नादः प्राणश्च जीवश्च घोषश्चेत्यादि कथ्यते ।
एष पुंस्त्रीनियमितैर्लिङ्गैश्च सनपुंसकैः ॥ ९ ॥
रिफो माया बीजमिति त्रिधा समभिधीयते ।
शक्तिः श्रीः सन्ततिः (१) कान्तिर्लक्ष्मीर्मेधा सरस्वती ॥ १० ॥

क्षान्तिः पुष्टिः स्मृतिः (१) शान्तिरित्याद्यैः स्वार्थवाचकैः (२) ।
 नानाविकारतां प्राप्तैः स्वैः स्वैर्भावेर्वैकल्पितैः ॥ ११ ॥
 तामेनां कुण्डलीत्येके सन्तो हृदयगां विदुः ।
 सा रीति सततं देवी भृङ्गीसङ्गीतकध्वनिः ॥ १२ ॥
 आकृतिं स्वेन भावेन पिण्डितां बहुधा विदुः ।
 कुण्डली सर्वथा ज्ञेया सुषुम्नानुगतैव सा ॥ १३ ॥
 चराचरस्य जगतो बीजत्वाद्बीजमेव तत् ।
 मूलस्य विन्दुयोगेन शतानन्द त्वदुद्भवः ॥ १४ ॥
 रेफान्वितेकाराकारयोगादुत्पत्तिरितयोः ।
 हङ्काराख्यो भवांस्तेन हरिरित्येष शब्दः ॥ १५ ॥
 हरत्वमस्य तेनैव सर्व्वात्म्यं ममापि च ।
 अस्य विन्दोः समुत्पत्त्या तदन्तोऽसौ हमुच्यते ॥ १६ ॥
 स हङ्कारः पुमान् प्रोक्तः स इति प्रकृतिः स्मृता ।
 अजपेयं मता शक्तिस्तथा दक्षिणवामतः ॥ १७ ॥
 विन्दुर्दक्षिणभागसु वामभागो विसर्गकः ।
 तेन दक्षिणवामाख्यौ भागौ पुंस्त्रीविशेषितौ ॥ १८ ॥
 विन्दुः पुरुष इत्युक्तो विसर्गः प्रकृतिर्नृता ।
 पुं प्रकृत्यात्मको हंसस्तदात्मकमिदं जगत् ॥ १९ ॥
 पुंरूपं सा विदित्वा स्वं सोहृद्भावमुपागता ।
 स एष परमात्माख्यो मनुरस्य महामनोः ॥ २० ॥
 सकारश्च हकारश्च लोपयित्वा प्रयोजयेत् ।
 सन्धिं वै पूर्वरूपाख्यं ततोऽसौ प्रणवो भवेत् ॥ २१ ॥
 तारादिभक्ताच्चरमांशतः स्युर्भूतानि खादीन्यथ मध्यमांशात् ।
 इनादितेजांसि च पूर्वभागाच्छब्दाः समस्ताः प्रभवन्ति लोके ॥ २२ ॥

(१) "स्थितिः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्वार्थवाचकैः" इति पाठान्तरम् ।

एवमेषा जगत्सूतिः सवितेत्यभिधीयते ।
 यदा तदैति स्वैस्तत्त्वैश्चतुर्विंशतिधा भिदाम् ॥ २३ ॥
 तद्वर्णभिन्ना गायत्री गायकलाणनाञ्जवेत् ।
 सप्तग्रहात्मिका प्रोक्ता यदेयं सप्तभेदिनी ॥ २४ ॥
 तदा स्वरेणः सूर्योऽयं कवर्गेशसु लोहितः ।
 चवर्गप्रभवः काव्यष्टवर्गाद्बुधसम्भवः ॥ २५ ॥
 तवर्गीत्यः सुरगुरुः पवर्गीत्यः शनैश्चरः ।
 यवर्गजोऽयं शीतांशुरिति सप्तगुणा त्वियम् ॥ २६ ॥
 यथा स्वरेभ्यश्चान्ये (१) सूर्यवर्णाः षड्वर्गभेदिताः ।
 तथा सवितानुस्यूतं ग्रहषट्कं न संशयः ॥ २७ ॥
 इति संलीनसूर्यांशे वर्गषट्के तु षड्गुणा ।
 ह्रस्वेत्येयं तथा यन्त्रं स्मर्यते स्मृतिकोविदैः ॥ २८ ॥
 सर्वव्याप्तापि सा शक्तिः शश्वद्भास्कररूपिणी ।
 स्वभासा क्रमते यत्र तत्रास्याः स्मृति(२)रिण्यते ॥ २९ ॥
 अस्यासु रजसा चैव तमसा च दिवानिशम् ।
 सत्त्वावष्टब्धविन्धात्मा मेरुं पथ्येति भास्करः ॥ ३० ॥
 अस्या विकारवर्णैर्भ्यो जाता द्वादश राशयः ।
 लवादिकालोपचितैस्तैः स्याच्चक्रगतिस्त्रिधा ॥ ३१ ॥
 ऋक्षराश्यादियुतया चक्रगत्या जगत्स्थितिः ।
 वक्ष्यामि चक्ररूपञ्च प्रबद्धं राशिभिर्यथा ॥ ३२ ॥
 अन्तर्व्यह्विर्विभागेन रचयेद्राशिमण्डलम् ।
 भूचक्र एष मेषादिः प्रविज्ञेयोऽयं मानुषः ॥ ३३ ॥
 अद्यैर्मेषाह्वयो राशिरीकारान्तैः प्रजायते ।
 ऋकारान्तैरुकाराद्यैर्वृषो युग्मं ततस्त्रिभिः ॥ ३४ ॥

(१) "नान्ये" इति पाठः पुस्तकान्तरे दृश्यते । (२) "स्थितिः" इति पाठान्तरम् ।

एदेतोः कर्कटो राशिरोदीतोः सिंहसम्भवः ।
 अमः शवर्गलेभ्यश्च सञ्जाता कन्यका मता ॥ ३५ ॥
 षड्भ्यः कचटतेभ्यश्च पयाभ्याश्च प्रजज्जिरे ।
 वर्णिगाद्याश्च मौनान्ता राशयः शक्तिजृम्भणात् ॥ ३६ ॥
 चतुर्भिर्यादिभिः साङ्गे स्यात् क्षकारस्तु मौनगः ।
 स्यातामङ्गोधिकौ पञ्चनाङ्गिकौ चापकर्कटौ ॥ ३७ ॥
 पादाधिका मकरयुक्सिंहवृश्चिकसंज्ञकाः ।
 पादोनी कुम्भवृषभौ वर्णिकन्ये च पञ्चके ॥ ३८ ॥
 त्रिपादोनी मौनमेषो संख्योक्ता राशिसंश्रिता ।
 चापमीनवृयुक्कन्याः पीताः स्युरुभयास्त्वमी ॥ ३९ ॥
 वर्णिक्रमेषाङ्गकुलीरा रक्तरोचिषः ।
 चरा वशिष्टाश्चत्वारः स्थिराः श्वेताः पृथङ्गताः ॥ ४० ॥
 स्युः कर्कटो वृश्चिकमीनराशी विप्रा नृपाः सिंहधनुश्च मेषः ।
 तुलासकुम्भा मिथुनश्च वैश्याः कन्यावृषौ द्वौ मकरश्च शूद्राः ॥ ४१ ॥
 आङ्गारावजवृश्चिकौ वृषतुले शुक्रस्य युक्कन्ये
 वौधे कर्कटकाङ्गयो हिमरुचेः सिंहस्तथा गोपतेः ।
 चापाजावपि धैषणी मकरकुम्भाख्यौ च मान्दी ग्रहाः
 प्रोक्ता राश्यधिपा बली च कलसे सोऽयं क्रमो दर्शितः ॥ ४२ ॥
 लग्नो धनं भ्रातृवन्पुत्रशत्रुकलत्रकाः ।
 मरणं धर्मकर्मयव्यया द्वादश राशयः ।
 [भूचक्र एष मेषादिः प्रविज्ञेयोऽयमानुषः] ॥ ४३ ॥ (१)
 ततस्तदूर्ध्वभागस्थो भुवश्चक्रः समस्तथा ।
 स तु सिंहादिको यस्मिन् पैतृकी नियता गतिः ॥ ४४ ॥
 तदूर्ध्वभागसंस्थः स्यात् स्वश्चक्रश्चापि तादृशः ।
 स तु चापादिको दैवश्चक्रस्तेनाभिकस्तु सः ॥ ४५ ॥

(१) चिह्नतांशोऽयं कचिन्न दृश्यते ।

धनुस्तु देवलग्नत्वात् समासात्तन्मस्यते ।

विध्युर्धनुर्धर्मसिंहा मकरर्षभकन्यकाः ॥ ४६ ॥

सकुम्भयुग्मवर्णिजो मीनद्विचक्रकर्कटाः ।

अयन्तु राशिविधः स्यादन्यो वेधस्तु भात्मकः ॥ ४७ ॥

भूलाश्विनीमघाज्येष्ठारिवत्यश्लेषकास्तथा ।

याम्यपूर्वानुपूर्वाह्निर्भद्रपुष्यानुराधकाः ॥ ४८ ॥

स्वाती शतभिषार्द्रा च श्रौणारोहिणहस्तकाः ।

पादं पादत्रयैर्विध्यादूयोजयेदहमर्ककैः ॥ ४९ ॥

चरस्थिरोभयात्मानश्चातुर्वर्ण्यगुणात्मकाः ।

राशिं राश्यधिपास्त्वेवं विध्युर्वेधविधानतः ॥ ५० ॥

एभ्य एव तु राशिभ्यो नक्षत्राणाञ्च सम्भवः ।

सचाप्यक्षरभेदेन सप्तविंशतिधा भवेत् ॥ ५१ ॥

आभ्यामश्वयुगे जाता भरणी कृत्तिका पुनः ।

लिपिहयाद्रोहिणी च तत्पुरस्ताच्चतुष्टयात् ॥ ५२ ॥

एदैतोर्मृगशीर्षार्द्रे तदन्याभ्यां पुनर्वसुः ।

अमसोः केवलो योगो रेवत्यर्थे पृथग्मतः ॥ ५३ ॥

कतस्तिथ्यस्तथाऽश्लेषा खगयोर्विन्दयोर्मघा ।

चतः पूर्व्याथ कृजयोरुत्तरा भजयोस्तथा ॥ ५४ ॥

हस्तश्चित्रा च ठठयोः स्वाती डादक्षरादभूत् ।

विशाखा तु ढणोद्भूता तथदेभ्योऽनुराधिका ॥ ५५ ॥

ज्येष्ठा धकाराभूलाख्या नपफेभ्यो बतस्तथा ।

पूर्व्याषाढा भतोऽन्या च संजाता अवणा मतः ॥ ५६ ॥

अविष्ठाख्या च यरयोस्तथा शतभिषा लतः ।

वशयोः प्रोष्ठप्रत्सञ्ज्ञा षसहेभ्यः परा स्मृता ॥ ५७ ॥

ताभ्याममोभ्यां लार्णोऽयं यदा वै सहवत्यते ।

तदेन्दुसूर्ययोर्योगादमावास्या प्रकीर्त्यते ॥ ५८ ॥

कषतोसुवनं मत्तः कषयोः सङ्गमो भवेत् ।
 ततः चकारः सञ्जातो नृसिंहस्तस्य देवता ॥ ५८ ॥
 स पुनः षसहैः सार्द्धं परप्रोष्ठपदं गतः ।
 [तिथिनक्षत्रवारिषु तेषु मन्त्रजपो वरः ॥ ६० ॥
 तस्मादेषां दिनानाञ्च वक्ष्यन्ते देवतादयः ।] (१)
 कारस्कराख्यामलकोदुम्बरा जम्बुसंज्ञकः ॥ ६१ ॥
 खदिरः कृष्णवंशी च पिप्पली नागरोहिणी ।
 पलाशप्लक्षकाख्यविविक्तार्जुनविकङ्कताः ॥ ६२ ॥
 वकुलः सरलः सर्ज्जी वज्जुलः पनसार्ककौ ।
 शमीकदम्बास्त्रनिखमधूकान्तादिनाङ्गिपाः ।
 आयुष्कामः स्वर्क्ष्वत्तं केदयेन कदाचन ॥ ६३ ॥
 अश्विनमानलधातुशशिरुद्रादितिसुरेज्यसर्पाश्च ।
 पिचर्यमभगदिनकृत्त्वष्टारो मरुतस्तथेन्द्राग्नी ॥ ६४ ॥
 मित्रेन्द्रौ निरृतिजले विश्वेदेवा हरिस्तथा वसवः ।
 वरुणोऽजैकपादहिर्नभः पूषा च देवता भानाम् ॥ ६५ ॥
 अश्वेभाजभुजङ्गसर्पसरमामार्जारकाजाकुली
 मूषामूषिकरुद्रयानमहिषी व्याघ्रायमारोहणम् ।
 व्याघ्रेऽग्नीहरिणीश्ववानरपशुः शाखामृगः स्त्रीहयो
 मर्त्यो गौः करिणीति साधु कथिता नक्षत्रयोन्यः क्रमात् ॥ ६६ ॥
 एतेभ्योऽभावास्यान्ता वर्त्तन्ते प्रतिपदादिकास्तिथयः ।
 राशिभ्योऽत्र तिथीनामध्यर्धयुगन्तु राशिरिकः स्यात् ॥ ६७ ॥
 तेन त्रिंशत्तिथयोद्वादशधा वर्णभेदतो भिन्नाः ।
 ता एवस्युर्ध्वं पुनरपि पूर्वान्त्यपक्षभेदेन ॥ ६८ ॥
 पक्षः पञ्चदशाहः स्यात् पूर्वः प्रतिपदादिकः शुक्लः ।
 तद्वज्ज्योऽप्यपरः पक्षः कृष्णः प्रतिपदादिकः प्रोक्तः ॥ ६९ ॥

(१) कचित् कचित् पुस्तके चिह्नितांशोऽयं न दृश्यते ।

संज्ञासाम्ये सत्यपि सौम्यात्तु क्वासद्वदितस्तिथयः ।

न समाः पक्षद्वितये त्रिंशद्भेदं तथाहि संप्राप्ताः ॥ ७० ॥

अन्यश्रुमाः सविघ्ननागा गुह्यसविट्मातरो दुर्गाः ।

ककुभो धनपतिविष्णुयमहरचन्द्राः क्रमेण तिथ्यधिपाः ॥ ७१ ॥

राशिभ्यः सदिनेभ्यः सतिथिभ्यः शक्तेर्जृम्भणसमुत्थात् ।

अक्षरमेदविकारात् करणानि च सप्तभेदकान्यभवन् ॥ ७२ ॥

सिंहव्याघ्रवराहाः खरगजवृषकुङ्कुराः प्रतिपदार्थाधानात् ।

अन्यात्तिथ्यर्द्धाङ्गं तिष्ठन्त्याक्षणागोचरतुर्दृश्याः ॥ ७३ ॥

एवं सग्रहराशिकदिनतिथिकरणप्रभेदकाः कथिताः ।

अस्मात् पञ्चविभागाद्विज्ञेया पञ्चवर्णनिष्पत्तिः ॥ ७४ ॥

वर्णाः पीतश्वेतारुणासितश्यामकास्तथा कात्याः ।

इति मूलारविकृतं कथितमिदं वर्णविकृतिबाहुल्यम् ।

सचराचरस्य जगतो मूलत्वान्मूलतास्य वीजस्य ॥ ७५ ॥

यां ज्ञात्वा सकलमपास्य कश्चिन्नं तद्विष्णोः पदं परमं प्रयाति लोकः ।

तामेतां त्रिजगति जन्तुजीवभूतां हृल्लेखां जपतु च नित्यमर्चयीत ॥ ७६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्थः पटलः ॥ * ॥

पञ्चमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्ये विधिवन्मनूनां दीक्षाविधानं जगतो हिताय ।

येनोपलब्धेन समाप्नुवन्ति सिद्धिं परत्वेह च साधकेशः ॥ १ ॥

दद्याच्च दिव्यभावं क्षिणुयाद्दुरितान्यतो भवेद्दीक्षा ।

मननात्तत्त्वपदस्य त्रायत इति मन्त्रमुच्यतेऽभयतः ॥ २ ॥

दैवादिकस्याप्यथ मानुषादेः पित्रादिकस्याप्यथ वत्सरस्य ।

आदिं समारभ्य समयसम्पद्यत्नेन दीक्षाविधिमारभेत ॥ ३ ॥

शुभकर्माणि दीक्षायां मण्डपकरणे गृहादिविधिषु तथा ।

विहितो वास्तुबलिः स्याद्भक्षोविघ्नोपशान्तिमसम्पन्नः ॥ ४ ॥

अभवत् पुराथ किल वास्तुपुमानिति विश्रुतो जगदुपद्रवहृत् ।

चतुरस्रसंस्थितिरसौ निहतो निहितः क्षिप्तो सुरगणैर्द्विजैः ॥ ५ ॥

तद्देहसंस्थिता ये देवास्ते विश्रुतास्त्रिपञ्चाशत् ।

मण्डलमध्येऽभ्यर्च्यता यथा तथोक्तक्रमेण कथ्यन्ते ॥ ६ ॥

कृत्वाऽवनिं समतलां चतुरस्रकृत्तामष्टाष्टकोद्यतपदाञ्च सकोणसूत्राम् ।

तस्यां चतुष्पदसमन्वितमध्यकोष्ठे ब्रह्मा तु साधकवरेण समर्चनीयः ॥ ७ ॥

प्राग्याम्यवारुणोदग्दिक्कोष्ठचतुष्पदेषु समभियजेत् ।

आर्यकमथ सविवस्वत्संज्ञमथ मित्रं महीधरं क्रमशः ॥ ८ ॥

कोणद्वयार्द्धकोष्ठेष्वर्च्यः सावित्सवितृशक्राह्वाः ।

सेन्द्रजयरुद्रतज्जयमापञ्च वत्सकस्तथाग्न्यादाः ॥ ९ ॥

अस्त्राणां पार्श्वस्थपदद्वन्द्वे शर्व्वं गुहार्यमणी च यजेत् ।

जम्बकपिलिपिञ्जाख्यौ चरकिविदार्यौ च पूतना प्रोक्ता ॥ १० ॥

अर्द्धपदाद्यन्तासु चतसृषु दिक्षु क्रमेण वहिरर्च्यः ।

वासवयमजलेशशशिनामष्टावष्टौ च मन्त्रिणा विधिना ॥ ११ ॥

ईशानाख्यः सपर्जन्यो जयन्तः शक्रभास्करौ ।

सत्यो वृषोऽन्तरिक्षश्च देवताः प्रागुदीरिताः ॥ १२ ॥

अग्निः पूषा च वितथो यमश्च गृह्यरक्षकः ।

गन्धर्वो भृङ्गराजश्च सृगो दक्षदिगाश्रिताः ॥ १३ ॥

निर्ऋतिर्हौवारिकश्च सुग्रीवो वरुणस्तथा ।

पुष्यदन्तासुरौ शेषोरगौ प्रत्यग्दिगाश्रिताः ॥ १४ ॥

वायुर्नागश्च सुख्यश्च सोमो भल्लाट एव च ।

अर्गलाख्यो दितिस्तद्वदितिः सौम्यदिग्गताः ॥ १५ ॥

इतीरितानामपि देवतानां चित्राणि कृत्वा रजसा पदानि ।

पयोऽन्धसा साधु बलिः प्रदेयो द्रव्यैश्च वा तन्त्रविशेषसिद्धैः ॥ १६ ॥

भूयो भूमितले समे विरहिते रोमास्थिलोष्टादिभिः

कर्तव्यं नवसप्तपञ्चकमितैर्हस्तैः परीणाहतः ।

युक्तं द्वारचतुष्ककल्पितपयोभूरुचतुस्तोरणं

दर्भस्तृक्परिवीतमुज्ज्वलतरं स्यात् संवृतं मण्डपम् ॥ १७ ॥

सप्ताहतो वा नवरात्रतो वा प्रागेव दीक्षादिवसादयथावत् ।

सपालिकापञ्चमुखीशरावचतुष्टये वीजनिवापमुक्तम् ॥ १८ ॥

अन्यस्मिन् भवने च संवृततरे शुद्धे स्थले मण्डलं

कुर्यात् प्राग्वरुणायतं पदचतुष्कोपेतभानूदरम् ।

पीतारक्तसितासितं प्रतिपदं वङ्गादिशर्व्वान्तिकं

याम्यौदीच्यसमायतं प्रणिगदन्यन्ये च तन्मन्त्रिणः ॥ १९ ॥

वैष्णव्यस्वयं पालिका अपि चतुर्विंशङ्गुलोच्छ्रायका

वैरिच्यो घटिकासु पञ्चवदना द्वाष्टाङ्गुलोत्सेधकाः ।

शैवाः स्युर्द्विषडङ्गुला अपि शरावाह्वा जलचालिताः

सूत्रैश्च प्रकलय्य पङ्क्तिषु च ताः प्रोक्तक्रमादित्यसेत् ॥ २० ॥

पृथगपि शालीं तण्डुलपूर्णासु सदर्भवद्वक्त्रासु ।

मृदालुकाकरीषैः क्रमेण पूर्णानि तानि प्राचाणि ॥ २१ ॥

शालीकङ्कुश्यामाकतिलसर्षपमुद्गमाषनिष्पावाः ।

खल्वाढकिसमेता वीजानि विदुः प्ररोहयोग्यानि ॥ २२ ॥

प्रक्षाल्य तानि निवपेदभिमन्त्र्य मूलवीजिन साधकवरस्त्वथ पात्रकेषु ।

विप्राशिषा च विधिवत् प्रतिवाद्यमानशङ्खादिमुख्यतरपञ्चमहास्त्रनैश्च ॥ २३ ॥

हारिद्राद्भिः सम्यगभ्युक्ष्य वस्त्रैराच्छाद्याद्भिः सिच्यताम्पञ्चघोषैः ।

सायंप्रातःशर्व्वरीषु प्रदद्यादुक्तैर्द्रव्यैस्तद्वलीन् साधकेशः ॥ २४ ॥

भूतपितृयक्षनागब्रह्मशिवा देवताश्च विष्णवन्ताः ।

ताभ्यः क्रमेण रात्रिषु सप्तसु नवसु वा तद्वलिर्देयः ॥ २५ ॥

लाजतिलरक्तरजोदधिशक्कन्नानि भूतक्रूरास्थम् ।

पैत्रं तिलतण्डुलकं सोडुस्वरिकधानलाजकं याक्षम् ॥ २६ ॥

केरोदशक्तुपिष्टं नागं पद्माक्षतञ्च वैरिञ्चम् ।

अन्नापूपं शैवं गुडौदनं वैष्णवं च दीग्धान्नम् ॥ २७ ॥

क्षशरञ्च वैष्णवेयं यदि नवरात्रं क्रमेण बलिरुक्तः ।

तारादिकैर्नमोऽन्तैः स्वैः स्त्रैरपि नामभिश्च बलिमन्त्रः ॥ २८ ॥

पात्राणि विविधान्यपि (१) परितः पुनरष्टदिक्षु बलिकृतिः ।

बीजारोपणकर्म्म प्रथितमिदं सार्व्वकामिकं भवति ॥ २९ ॥

प्रागेव लक्षणयुतानि च मण्डपेऽस्मिन्

कुण्डानि कारयतु सम्यगथो दिशासु ।

आखण्डलार्कसुतवारिधनाधिपानां

दोर्मात्रकाणि विलसद्गुणमेखलानि ॥ ३० ॥

चतुरस्रमर्द्वेशशिविस्वविलसितमथ त्रिकोणकम् ।

पद्मदलरुचिरवृत्तमिति ब्रुवते बुधा विधिषु कुण्डलक्षणम् ॥ ३१ ॥

विंशत्या चतुरधिकाभिरङ्गुलीभिः सूत्रेणाप्यथ परिसूत्र्य भूमिभागम् ।

ताभिश्च प्रखनतु तावतीभिरेकां त्यक्त्वा चाङ्गुलिमपि मेखलाश्च कार्याः ॥ ३२ ॥

सत्त्वपूर्वकगुणान्विताः क्रमात् द्वादशाष्टचतुरङ्गुलोच्छ्रिताः ।
 सर्वतोऽङ्गुलिचतुष्कविस्तृता मेखलाः सकलसिद्धिदा मताः ॥ ३३ ॥
 योनिस्तत्पश्चिमायामथ दिशि चतुरस्रस्थलारब्धनाला
 तन्मध्योक्ताभिरन्ध्रोपरिबहुवितताश्चत्यपत्रानुकारा ।
 उल्लेधायामकाभ्यां प्रकृतिविकृतिसंज्ञाङ्गुलोष्टाङ्गुला स्या-
 द्विस्तृत्या द्वादशार्द्धाङ्गुलिमितनमिताया निविष्टैव कुण्डे ॥ ३४ ॥
 अथवा दिशि कुण्डमुत्तरस्यां प्रविदध्याच्चतुरस्रमेकमेव ।
 गदितैरपि लक्ष्णैः समेतापघनं दृष्टिमनोहरञ्च कान्त्या ॥ ३५ ॥
 ततो मण्डपमध्ये तु स्थण्डिलं गोमयाम्बुना ।
 उपलिप्य यथान्यायं तस्य मध्ये निधापयेत् ॥ ३६ ॥
 सूत्रं प्राक् प्रत्यगन्ताग्रं विप्राशीर्ष्वचनैः सह ।
 गुणितेनाभितो मत्स्यौ मध्यादारभ्य विन्यसेत् ॥ ३७ ॥
 तन्मध्यस्थितयाम्योदग्रं सूत्रं निधापयेत् ।
 ततो मध्यात् सपादस्तमानेषु च दिशम्रति ॥ ३८ ॥
 सूत्रेषु मकरान्मत्स्यान् (१) स्पष्टानन्योन्यतः समान् ।
 सूत्राग्रमकरेभ्यस्तु न्यसेत् कोणेषु मत्स्यकान् ॥ ३९ ॥
 कोणमत्स्यस्थिताग्राणि दिक्षु सूत्राणि पातयेत् ।
 ततो भवेच्चतुष्कोष्ठं चतुरस्रञ्च मण्डलम् ॥ ४० ॥
 तत्राग्निमारुतं सूत्रं नैर्ऋतिशङ्ख पातयेत् ।
 प्राग्याम्यवारुणौदीच्यसूत्राग्रमकरेषु च ॥ ४१ ॥
 निहिताग्रयुगं सूत्रचतुष्कं प्रतिपादयेत् ।
 कृते एवं भवेयुस्ते कोणकोष्ठेषु (२) मत्स्यकाः ॥ ४२ ॥
 तेषु प्राग्वारुणांस्तन्तून् याम्यौदीच्यान्निपातयेत् ।
 षट्पञ्चाशत्पदानि स्युरधिकानि शतद्वयात् ॥ ४३ ॥

(१) "मकराक्षरस्थे" इति वा पाठः ।

(२) "कोणकोष्ठेषु" इति वा पाठः ।

यदा तदाथो विभजित् पदानि क्रमशः सुधीः ।
 पदैः षोडशभिर्मध्ये पञ्चं वृत्तत्रयान्वितम् ॥ ४४ ॥
 अष्टचत्वारिंशता तैराशिः स्याद्दीर्घशीतिभिः ।
 सद्वादशैः शतपदैः शोभायुग्द्धारकोणकम् ॥ ४५ ॥
 द्वाराणि पदषट्कानि शोभाख्याः स्युश्चतुष्पदाः ।
 चतुष्पदाश्चोपशोभाः षट्पदं कोणकम्भवेत् ॥ ४६ ॥
 वृत्तवीथ्योरारचयेन्मध्ये सूत्रचतुष्टयम् ।
 प्राग्याम्यवारुणीदीर्घं भवेत्तद्वाशिमण्डलम् ॥ ४७ ॥
 कर्णिकायाः केसराणां दलसन्धेर्दलस्य च ।
 दलाग्रवृत्तराशीनां वीथ्याः शोभोपशोभयोः ॥ ४८ ॥
 वृत्तानि चतुरस्राणि व्यक्तां स्थानानि कल्पयेत् ।
 भवेन्मण्डलमध्याह्नं कर्णिका चतुरङ्गुला ॥ ४९ ॥
 द्वारङ्गुलाः केसराश्च स्युः सन्धिश्च चतुरङ्गुलः ।
 तथा दलानां मानन्तदग्रं द्वारङ्गुलकं भवेत् ॥ ५० ॥
 अन्तरालं पृथग्वृत्तत्रये द्वारङ्गुलमुच्यते ।
 ततश्च राशिचक्रं स्यात् स्वस्ववर्णविभूषितम् ॥ ५१ ॥
 राशिमङ्गलकैः कुर्यात् षड्भिर्नवभिः(१)रेव वा ।
 द्वात्रिंशदङ्गुलं ह्येतत् परस्तात्तावदिष्यते ॥ ५२ ॥
 वृत्तं चक्रमुशन्त्येके चतुरस्रश्च तद्विदः ।
 यदि वा वर्तुलमराः स्युश्च द्वादश राशयः ॥ ५३ ॥
 ते स्युः पिपीलिकामध्या मातुलुङ्गनिभा अपि ।
 चक्रं वा चतुरस्रं चेत् त्रयस्त्रा द्वादश राशयः ॥ ५४ ॥
 भवेयुः पङ्कजदलनिभा वा कथिता बुधैः ।
 तद्वह्नीरुचिरान् कुर्यात् चतुरः कल्पशाखिनः ॥ ५५ ॥

(१) षड्भिर्नवभिरेव वेति वाकारश्चार्थे षडङ्गुलं नवाङ्गुलञ्चेत्यर्थः । तथाच पञ्चदशाङ्गुल-
मिति यावत् ।

ललितान् रुदकुसुमान् फलपल्लवशोभितान् ।
 जलजैः स्थलजैर्वापि सुमनोभिः समन्वितान् ॥ ५६ ॥
 हंससारसकारण्डशुक्रभ्रमरकोकिलैः ।
 मयूरचक्रवाकाद्यैरारूढविटपान्नतान् ॥ ५७ ॥
 सर्वर्तुनिर्वृत्तिकरान् विलोचनमनोहरान् ।
 तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मण्डलं कृष्णकोणकम् ॥ ५८ ॥
 मण्डलानि तु तत्त्वज्ञो राश्यन्तान्येव कारयेत् ।
 राशवन्त्यत्र रचयेत् प्रमोहादन्यमण्डलम् ॥ ५९ ॥
 आवाह्य देवतामन्यामर्चयंस्त्वन्यदेवताम् ।
 उभाभ्यां लभते शापं मन्त्री तरलदुर्मतिः ॥ ६० ॥
 कालात्मकस्य देवस्य राशेर्व्यक्ति(१)मजानता ।
 कृतं समस्तं व्यर्थं स्यादज्ञेन ज्ञानमानिना ॥ ६१ ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन राशीन् साधिपतीन् क्रमात् ।
 अवगम्यानुरूपाणि मण्डलानि च नान्यधीः ॥ ६२ ॥
 उपक्रमेदर्चयितुं होतुं वा सर्वदेवताः ।
 रजांसि पञ्चवर्णानि पञ्चद्रव्यात्मकानि च ॥ ६३ ॥
 पीतशुक्लारुणशितिश्यामान्येतानि भूतशः ।
 हारिद्रं स्याद्रजः पीतं ताण्डुलञ्च सितं भवेत् ॥ ६४ ॥
 तथा दोषारजःक्षारसंयुक्तं रक्तमुच्यते ।
 कृष्णं दग्धपुलाकोलं श्यामं विल्वदलादिकम् ॥ ६५ ॥
 सितेन रजसा कार्याः सीमारखा विपश्चिता ।
 अङ्गुलोद्धेधविस्ताराः सर्वा मण्डलकर्मसु ॥ ६६ ॥
 पीता स्यात् कर्णिका शुक्लपीतरक्ताश्च केसराः ।
 दलान्यच्छान्यन्तरालं श्यामचूर्णेन पूरयेत् ॥ ६७ ॥

सितरक्तासितैर्वर्णैर्वृत्तत्रयमुदीरितम् ।

नानावर्णविचित्राः स्युश्चित्राकाराश्च वीथयः ॥ ६८ ॥

द्वारशोभोपशोभास्त्राः सितरक्तनिशासिताः ।

राशिचक्रावशिष्टानि कोणान्यस्त्रिषु यानि वै ।

पीठपादानि तानि स्थिररुणान्यसितानि च ॥ ६९ ॥

अथवारुणानि दलानि च तथादलसन्धिरप्यसितरुग्भवति ।

असितारुणाच्छरजसा विहितान्यपि वर्तुलानि कथयन्त्यपरं ॥ ७० ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चमः पटलः ॥ * ॥

षष्ठः पटलः ।

अथ पुनराचम्य गुरुः प्राग्वदनो विष्टरोपविष्टः सन् ।
प्राणायामं सलिपिन्यासं कृत्वा न्यसेत्तदृष्यादीन् ॥ १ ॥
ऋषिर्गुरुत्वाच्छिरसैव धार्यः कन्दोऽक्षरत्वाद्रसनागतं स्यात् ।
धियावगन्तव्यतया सदैव हृदि प्रदिष्टा मनुदेवता च ॥ २ ॥
ऋषिर्वर्णादिकौ धातू स्तो गत्या प्रापणेन च ।
यात्याभ्यां यत्स्वरूपं स गुरुः स्यादृषिवाचकः ॥ ३ ॥
इच्छादानार्थकौ धातू स्तः ह्याद्योऽन्यश्च दादिकः ।
तयोरिच्छां ददातीति कन्दो मन्त्रार्णवाचकम् ॥ ४ ॥
आत्मनो देवताभावप्रदानाद्देवतेति च ।
पदं समस्ततन्त्रेषु विद्वद्भिः समुदीरितम् ॥ ५ ॥
हृदयशिरसोः शिखायां कवचाक्षस्त्रेषु सहचतुर्थीषु !
नत्या हुत्या च वषट् हुं वीषट् फट्पदैः षडङ्गविधिः ॥ ६ ॥
हृदयं बुद्धिगम्यत्वाग्रणामः स्यान्नमः पदम् ।
क्रियते हृदयेनातो बुद्धिगम्या नमस्क्रिया ॥ ७ ॥
तुङ्गार्थत्वाच्छिरः स्त्रे स्त्रे विषयाहरणे द्विष्ठः ।
शिरोमन्त्रेण चोत्तुङ्गविषयाहृतिरीरिता ॥ ८ ॥
शिखा तेजः समुद्दिष्टा वषडित्यङ्गमुच्यते ।
तत्तेजोऽस्य तनुः प्रोक्ता शिखामन्त्रेण मन्त्रिणः ॥ ९ ॥
कवग्रहण इत्यस्माद्वातोः कवचसम्भवः ।
हुन्तेजस्तेजसा देहो गृह्यते कवचन्ततः ॥ १० ॥
नेत्रं दृष्टिः समुद्दिष्टा वीषड्दर्शनमुच्यते ।
दर्शनं दृशि येन स्यात्तत्तेजो नेत्रवाचकम् ॥ ११ ॥

असुत्र सादिकौ धातू स्तः क्षेपचलनार्थकौ ।
 ताभ्यामनिष्टमाक्षिप्य चालयेत् फट् पदाग्निना ॥ १२ ॥
 अङ्गमन्वा इमे प्रोक्ताः सर्व्वतन्त्रेषु सूरिभिः ।
 पञ्चैव यस्य मन्त्रस्य भवन्त्यङ्गानि मन्त्रिणाम् ॥ १३ ॥
 सर्व्वेष्वपि च मन्त्रेषु नेत्रलोपो विधीयते ।
 अङ्गुलीषु क्रमादङ्गैरङ्गुष्ठादिषु विन्यसेत् ॥ १४ ॥
 कनिष्ठान्तासु तद्वाह्यतलयोः करयोः सुधीः ।
 अस्त्रेण तालत्रितयं कृत्वा तेनैव बन्धयेत् ॥ १५ ॥
 दिशो दशक्रमादङ्गुष्पट्कं वा पञ्चकं न्यसेत् ।
 जपारम्भे मनूनान्तु सामान्येयं प्रकल्पना ॥ १६ ॥
 शङ्खं सगन्धपुष्पाक्षततोयं वामतः प्रविन्यस्य ।
 साङ्गं मन्त्रं पूजामूर्त्तौ (१) न्यसेद्गुरुपदेशेन ॥ १७ ॥
 न्यसेच्च दक्षभागे सुमनः पात्रं तथाऽभितो दीपान् ।
 अन्यत्साधनमखिलं पुरतो गन्धाक्षतादिकं मन्त्री ॥ १८ ॥
 प्रथमं निजसन्ध्यतो यथावत्प्रयजेद्देवमयान् महागुरुन् स्नान् ।
 गणनायकमन्यतश्च पाशाङ्कुशदन्ताभयहस्तमुज्ज्वलाङ्गम् ॥ १९ ॥
 रक्तं धर्मं वृषतनुमथाग्नीं हरिं श्यामवर्णं
 ज्ञानं रक्षोदिशि मरुति पीतञ्च वैराग्यसंज्ञम् ।
 भूताकारं हिरदतनुमैश्वर्य्यमीशि च कृष्णं
 नजपूर्व्वैस्तैर्यजतु दिशि चित्राणि गात्राणि पीठे ॥ २० ॥
 मध्येऽनन्तं पद्ममस्त्रिंशु सूर्य्यं सोमं वज्रं तारवर्णं त्रिभक्तैः ।
 सत्त्वादींश्च त्रीन् गुणानात्मयुक्तान् शक्तीः किञ्चत्केषु मध्ये यजेच्च ॥ २१ ॥
 श्वेताक्षुण्णारक्तापीताश्यामानलोपमाः प्रोक्ताः ।
 अञ्जनजपासमानवर्णास्तेजोरूपाश्च शक्तयः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥

(१) "पूजामूर्त्तौ" इति पाठान्तरम् ।

विन्ध्यस्य कर्णिकीपरि शालीस्तदुपरि तण्डुलांश्च तथा ।
 तेषामुपरि च दर्भान् दर्भोपरि कूर्चमक्षतोपेतम् ॥ २३ ॥
 त्रिगुणेन च तन्तुरुपभाजा परितोऽथोपरिवेष्टितं यथावत् ।
 लघुनालघुधूपितञ्च कूर्चीपरि कुम्भं निदधातु तारजापी ॥ २४ ॥
 न्यस्य दर्भमयकूर्चमक्षताद्यन्वितं सनवरत्नकं (१) घटे ।
 पूरयेत् सह कषादिकान्तगैरक्षरौषधिविपाचितैर्जलैः ॥ २५ ॥
 अथवा दशमूलपुष्पदुग्धाङ्घ्रिपचर्म्मोत्कथितैः कषायतोयैः ।
 स्तनज (२) द्रुमचर्म्मसाधितैर्व्या सलिलैः संयतधौः शुभोदकैर्व्या ॥ २६ ॥
 शङ्खे कषायोदकपूरिते च विलोड्य सम्यग्विधिनाष्टगन्धम् ।
 कलाः समावाह्य विनिक्षिपेत्तत्काथोदकापूर्णमुखे च कुम्भे ॥ २७ ॥
 त्रिविधं गन्धाष्टकमपि शाक्तेयं वैष्णवञ्च शैवमपि ।
 गन्धाष्टकेन शक्तिः स्यात् क्रमशो मन्त्रिणाकृतेऽनन्ता ॥ २८ ॥
 चन्दनकर्पूरागुरुकुङ्कुमकपिमांसिरोचनाचोराः ।
 गन्धाष्टकमपि शक्तेः सान्निध्यकरञ्च लोकरञ्जनकृत् ॥ २९ ॥
 चन्दनक्रीवेरागुरुकुष्ठाष्टगुशीरमांसिसुरमपरम् ।
 चन्दनकर्पूरागुरुदलरुधिरकुशीतरोगजमपरम् ॥ ३० ॥
 अष्टत्रिंशत्प्रभेदेन याः कलाः प्रागुदीरिताः ।
 गुरुपदेशक्रमतस्ता विद्वान् विनियोजयेत् ॥ ३१ ॥
 याः पञ्चाशत्कलास्तारपञ्चभेदसमुत्थिताः ।
 पञ्च पञ्चकसम्भिन्ना विदुस्तास्तत्त्ववेदिनः ॥ ३२ ॥
 सप्ताब्दकस्य तारस्य परौ द्वौ तु परौ यतः ।
 ततस्तु शक्तिशान्ताख्यौ पठ्येते न परैः सह ॥ ३३ ॥
 प्रथमं प्रकृतेर्हंसः प्रतद्विष्णुरनन्तरः ।
 त्रैयम्बकं तृतीयं स्यात् चतुर्थस्तत्पदादिकः ॥ ३४ ॥

विष्णुर्योनिरितीत्यादिः पञ्चमः कल्पयतां मनुः ।
 चतुर्नवतिमन्त्रात्मा देवतावाह्य पूर्यताम् ॥ ३५ ॥
 अत्र याः पञ्च संप्रोक्ता ऋचस्तारस्य पञ्चभिः ।
 कलाप्रभेदैश्च मिथो युज्यन्ते ताः पृथक् क्रमात् ॥ ३६ ॥
 कुर्यात् प्राणप्रतिष्ठाञ्च तत्र तत्र समाहितः ।
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण पुनस्तोयं कलात्मकम् ।
 उच्चारयन् मूलमन्त्रं कलसे सन्निधापयेत् ॥ ३७ ॥
 प्रोक्ता पूर्वममुष्य शब्दमथ च प्राणा इह प्राणका
 स्तद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वाङ्मनसावुदीर्य तदनु प्राणा इह याम्ब्विति
 स्वाहान्तं प्रजपेन्मनुं निश्चितधीः प्राणान् प्रतिष्ठापयेत् ॥ ३८ ॥
 अश्वत्थचूतपनसस्तवकैः सूतामवल्लरीयुक्तैः ।
 सुरतरुधिया पिधाय कुम्भमुखं वेष्टयीत वासोभ्याम् ॥ ३९ ॥
 पुनस्तोयगतं देवं साध्यमन्त्रानुरूपतः ।
 सकलौक्त्य च गुरुरूपचारान् समाचरेत् ॥ ४० ॥
 आसनस्त्रागते सार्घ्यपादौ साचमनीयकौ ।
 मधुपर्काचमस्नानवसनाभरणान्यपि ॥ ४१ ॥
 सुगन्धसुमनोधूपदीपान्नैवेद्यवन्दने ।
 प्रयोजयेदर्चनायामुपचारांस्तु षोडश ॥ ४२ ॥
 अर्घ्यपादाचमनमधुपर्काचमनान्यपि ।
 गन्धादयो निवेद्यान्ता उपचारा दश क्रमात् ॥ ४३ ॥
 गन्धादिका निवेद्यान्ता पूजा पञ्चोपचारकौ ।
 सपर्याः त्रिविधाः प्रोक्तास्तासामेकां समाचरेत् ॥ ४४ ॥
 गन्धपुष्पाक्षतयवकुशाग्रतिलसर्षपाः ।
 दूर्वा चेति क्रमादर्घ्यद्रव्याष्टकमुदीरितम् ॥ ४५ ॥

पाद्यं श्यामाकदूर्वाञ्जविष्णुकान्ताभिरुच्यते ।
 जातीलवङ्गककौलेर्मतमाचमनीयकम् ॥ ४६ ॥
 मधुपर्कञ्च सच्चौद्रं दधि प्रोक्तं मनीषिभिः ।
 शुद्धाभिरङ्गिर्विहितं पुनराचमनीयकम् ॥ ४७ ॥
 चन्दनागुरुकपूरपङ्कं गन्धमिहेष्यते ।
 तुलस्यौ पङ्कजे जात्यौ केतक्यौ करवीरकौ ॥ ४८ ॥
 शस्तानि दश पुष्पाणि तथा रक्तोत्पलानि च ।
 उत्पलानि च नीलानि कुसुदानि च मालती (१) ॥ ४९ ॥
 मल्लिका(२)कुन्दमन्दारनन्दावर्त्तादिकानि च ।
 पलाशपाटली चार्थपारल्यावर्त्तकानि च (३) ॥ ५० ॥
 चम्पकानि (४) सनागानि रक्तमन्दारकाणि च ।
 अग्रोकोद्भवविल्वोत्थकर्णिकारोद्भवानि च ॥ ५१ ॥
 सुगन्धानि सुरूपाणि स्वागमोक्तानि यानि च ।
 मुकुलैः पतितैर्लानैः शीर्णैर्वा जन्तुदूषितैः ॥ ५२ ॥
 आघ्रातेरङ्गसंस्पृष्टैरुषितैरपि नार्चयेत् ।
 सगुग्गुल्वगुरुशीरसिताज्यमधुचन्दनैः ॥ ५३ ॥
 साराङ्गारे विनिक्षिप्तैर्मन्त्री नीचैः प्रधूपयेत् ।
 गोसर्पिषा वा तैलेन वर्त्त्या च लघुगर्भया ॥ ५४ ॥
 दीपितं सुरभिं शुद्धं दीपमुच्चैः प्रदीपयेत् ।
 सुश्रितेन सुशुद्धेन पायसेन सुसर्पिषा ।
 सितोपदंशकदलीदध्याद्यैश्च निवेदयेत् ॥ ५५ ॥

-
- (१) "कल्लारकुसुदानि च" इति पाठान्तरम् ।
 (२) "मालती" इति पाठान्तरम् ।
 (३) "पलाशपाटलापार्थपारल्यावर्त्तकानि च" इति पाठान्तरम् ।
 (४) "उत्पलानि" इति वा पाठः ।

वर्णैर्भूतप्रपुटितैः क्रमशः शताह्नैर्न्यासक्रमादभियजेत् सकलासु मन्त्री ।

गन्धादिभिः प्रथमतो मनुदेवतासु त्रैलोक्यमोहनमिति प्रथितः प्रयोगः ॥ ५६ ॥

हृदयं सशिरस्तथा शिखया कवचञ्चेत्यनलादिकास्त्रिषु ।

पुरती नयनं दिशां सुमन्त्री पुनरस्त्रञ्च समर्चयेत् क्रमात् ॥ ५७ ॥

हारस्कटिककलायाञ्जनपिङ्गलवक्त्रिरोचिषो ललनाः ।

अभयवरोद्यतहस्ताः प्रधानतनवोऽङ्गदेवताः कथिताः ॥ ५८ ॥

आदावङ्गावरणन्तन्त्रत्वादीरितं विधानेषु ।

अन्ते च लोकपालावृतिरथ कुलिशादिकानाञ्च ॥ ५९ ॥

इन्द्राग्नियमनिशाचरवरुणानिलधनेशशिवाहिपतिविधयः ।

जात्यधिपहेतिवाहनपरिवारान्ताः क्रमेण यष्टव्याः ॥ ६० ॥

पीतः पिङ्गः कृष्णो धूम्रः श्वेतश्च धूस्रमितशुक्ताः ।

काषायाकरुणाश्वजाभा लोकेषा वासवादयः प्रोक्ताः ॥ ६१ ॥

वज्रं सशक्तिर्दण्डः खड्गः पाशाङ्कुशौ गदाशूलौ ।

रथचरणनलिनसंज्ञौ प्रोक्तान्यस्त्राणि लोकपालानाम् ॥ ६२ ॥

पीतहिमजलदगगनाचिरप्रभारक्तकुन्दनीलरुचः ।

करविन्दारुणवर्णाः (१) प्रोक्ताः स्युर्वर्णतोऽपि वज्राद्याः ॥ ६३ ॥

कृते निवेद्ये च ततो मण्डलं परितः क्रमात् ।

मङ्गलाऽङ्कुरपात्राणि स्थापनीयानि मन्त्रिणा ॥ ६४ ॥

उपलिप्य कुण्डमत्र स्वचरणयोग्या विलिख्य रेखाञ्च ।

अभ्युक्ष्य प्रणवेन प्रकल्पयेद्योगविष्टरं मन्त्री ॥ ६५ ॥

अथवा षट्कोणावृत्तत्रिकोणके गुरुजनोपदेशेन ।

प्राणान्निहोत्रविधिनाप्यावसथीयाह्वयेऽनलस्थाने ॥ ६६ ॥

तत्राथो सट्टुमतीमतीन्द्रियाभां संस्मृत्य सकलजगन्मयीञ्च शक्तिम् ।

तद्योनौ मणिभवमारण्यकं वा तारिणाक्षिपत् गृह्येत्यमेव वामिनि ॥ ६७ ॥

चित्पिङ्गलपदसुक्ता हनदहपचयुग्मकानि सर्व्वज्ञम् ।

आज्ञापयाऽग्निजाये प्रभाष्य मनुनाऽमुनाऽनलं ज्वालयेत् ॥ ६८ ॥

अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् ।

सुवर्णवर्णममलं समिधं विश्वतो मुखम् ॥ ६९ ॥

अनेन ज्वलितं मन्त्रेणोपतिष्ठेद्वताशनम् ।

ततः प्रविन्यसेद्देहे जिह्वामन्त्रैर्विभावसोः ॥ ७० ॥

सलिङ्गगुदमूर्द्धास्यनासानेत्रेषु च क्रमात् ।

ससर्वाङ्गेषु जिह्वाश्च वक्ष्यन्ते त्रिविधात्मिकाः ॥ ७१ ॥

हिरण्या गगना रक्ता कृष्णा चैव तु सुप्रभा ।

वह्नुरूपाऽतिरक्ता च जिह्वाः सप्तेति सात्विकाः ॥ ७२ ॥

पद्मरागा सुपर्णी (१) च तृतीया भद्रलोहिता (२) ।

लोहिताख्या तथा श्वेता धूमिनी सकरालिका ॥ ७३ ॥

राजस्यः कथिता जिह्वाः क्रमात् कल्याणरेतसः ।

विश्वमूर्त्तिस्फुलिङ्गिन्यौ धूम्रवर्णा मनोजवा ॥ ७४ ॥

लोहिता च करालाख्या काली तामसजिह्विकाः ।

अनलेरार्विविन्दन्ताः पादियान्ताक्षरान्विताः ॥ ७५ ॥

सात्विका दिव्यपूजासु राजस्यः काम्यकर्मसु ।

तामस्यः क्रूरकार्य्येषु प्रयोक्तव्या विपश्चिता ॥ ७६ ॥

सुराः सपितृगन्धर्व्वयक्ष्णनागपिशाचकाः ।

राक्षसाश्च क्रमादग्नेराश्रिता रसनास्वमी (३) ॥ ७७ ॥

जिह्वासु त्रिदशादीनां तत्तत्कार्य्यसमाप्तये ।

जुहुयाद्वाञ्छितां सिद्धिं दद्युस्ता देवता मताः ॥ ७८ ॥

स्वनामसदृशाकाराः प्रायो जिह्वा हविर्भुजः ।

मन्त्री प्रविन्यसेद्भूयो वक्षेरङ्गानि वै क्रमात् ॥ ७९ ॥

(१) “सुवर्णा” इति पाठान्तरम् ।

(३) “रसनास्वमी” इति पाठान्तरम् ।

(२) “भद्रलोहिता” इति पाठान्तरम् ।

सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णं उत्तिष्ठपुरुषस्तथा ।
 धूमव्यापी सप्तजिह्वो धनुर्वर इतीरितः ॥ ८० ॥
 अङ्गमन्वान् क्रमादष्टमूर्त्तिंश्चाथ प्रविन्यसेत् ।
 मूर्त्तिसपार्श्वकव्यन्धुकटिपार्श्वसकेषु च ॥ ८१ ॥
 प्रादक्षिणेन विन्यस्येद्यथावद्देशिकोत्तमः ।
 जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहन एव च ॥ ८२ ॥
 अश्वोदरजसंक्षश्च सवैश्वानर एव च ।
 कौमारतेजाश्च तथा विश्वेदेवमुखाङ्गयौ ॥ ८३ ॥
 स्युरष्टमूर्त्तयो वज्रैरग्नये पदपूर्विकाः ।
 प्रणवादिनमोऽन्ताश्च पुनर्द्वर्भचतुष्टयैः ॥ ८४ ॥
 दिक्क्रमात्संपरिस्तीर्य सम्यग्गन्धादिभिर्यजेत् ।
 मध्ये च कोणषट्के च जिह्वाभिः केसरेषु च ॥ ८५ ॥
 अङ्गमन्वैस्ततो बाह्ये चाष्टभिर्मूर्त्तिभिः क्रमात् ।
 ततोऽग्निमनुना तेन मन्त्री मध्ये च संयजेत् ॥ ८६ ॥
 वैश्वानरं जातवेदमुक्त्वा चेहावहेति च ।
 लोहिताक्षपदं सर्व्वकर्माणीति समीरयेत् ।
 ब्रूयाच्च साधयेत्यन्ते वज्रिजायाऽन्तिको मनुः ॥ ८७ ॥
 चिनयनमरुणाप्तावद्धमौलिं सुशुक्लां-
 शुक्रमरुणमनेकाकल्पमम्भोजसंस्थम् ।
 अभिमतवरशक्तिस्वस्तिकाभीतिहस्तं
 नमत कनकमालालङ्कृतांसं कृशानुम् ॥ ८८ ॥
 जिह्वा ज्वालारुचः प्रोक्ता वराभययुतानि च ।
 अङ्गानि मूर्त्तयः शक्तिस्वस्तिकोद्यतदोर्दयाः ॥ ८९ ॥
 संस्कृतेन घृतेनाऽभिद्योतनोद्योतितेन च ।
 व्याहृत्यनन्तरं तेन मनुना जुहुयात्तिशः ॥ ९० ॥

गर्भाधानादिका वक्त्रेः समुदाहाऽवसानिकाः ।
 क्रियास्तारेण वै कुर्यादाज्याहुत्यष्टकैः पृथक् ॥ ८१ ॥
 जिह्वाङ्गभूर्त्तिमनुभिरिकाहुत्या(१) हुनेत्ततः ।
 जिह्वायां मध्यसंस्थायां मन्त्री ज्वालावलीतनी ॥ ८२ ॥
 ताराद्यैर्हृशभिर्भेदैः पूर्वपूर्वसमन्वितैः ।
 मनुना गाणपत्येन हुनेत्पूर्वं दशाहुतीः ॥ ८३ ॥
 जुहुयाच्च चतुर्वारं समस्तेनैव तेन तु ।
 आज्येन साध्यमनुना पञ्चविंशतिसंख्यकम् (२) ॥ ८४ ॥
 जुहुयात् सर्व्वहोमेषु सुधीरनलद्वये ।
 तान्त्रिकाणामयं न्यायो हुतानां समुदीरितः ॥ ८५ ॥
 पुनः साध्येन मनुना हुनेदष्टसहस्रकम् ।
 अथवाष्टशतं सर्पिःसंयुक्तेन प्रयोन्मसा ॥ ८६ ॥
 द्रव्यैर्विधानप्रोक्तैर्वा महाव्याहृतिपश्चिमम् ।
 पुनः समापयेद्धोमं परिषेकाऽवसानकम् ॥ ८७ ॥
 भूर्भुवः स्वर्भूर्भुवःस्वः पूर्वं स्वाहान्तमेव च ।
 अग्नये च पृथिव्यै च महते च समन्वितम् ॥ ८८ ॥
 वायवे चान्तरिक्षाय महते च समन्वितम् ।
 आदित्याय च वै दिवे महते च समन्वितम् ॥ ८९ ॥
 चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भास्य महतेऽन्वितम् ।
 महाव्याहृतयस्त्वेताः सर्व्वशो देवतामयाः ॥ ९० ॥
 ब्रह्मार्पणाख्यमनुना पुनरष्टावथाहुतीः ।
 जुहुयान्मन्त्रवर्त्य्येण कर्मबन्धविमुक्तये ॥ ९१ ॥
 इतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतः ।
 जाग्रत् स्वप्नसुषुप्तीनामन्तेऽवस्थास्वित्तीरयेत् ॥ ९२ ॥

(१) “एकाहुत्या” इति पाठान्तरम् ।

(२) “ऊनेदष्टसहस्रकम्” इति पाठान्तरम् ।

ततश्च मनसा वाचा कर्मणेति प्रभाषयेत् ।

हस्ताभ्याश्च तथा पद्गामुदरेणेति भाषयेत् ॥ १०३ ॥

शिश्रा च यत् स्मृतं प्रोक्त्वा यदुक्तं यत्कृतन्तथा ।

तत्सर्वमिति सम्भाष्य ब्रह्मार्पणपदं वदेत् ॥ १०४ ॥

भवत्वन्ते द्विष्टाय ब्रह्मार्पणमनुष्मन्तः ।

हुते तु देशिकः पश्चात्कण्डले बलिमारभेत् ॥ १०५ ॥

नक्षत्राणां सराशीनां सवाराणां यथाक्रमम् ।

दद्याद्बलिं गन्धपुष्पधूपदीपकमादरात् ॥ १०६ ॥

ताराणामश्विनादीनां राशिः पादाधिकं हयम् ।

मेषादिमुक्त्वा नक्षत्रसंज्ञापूर्वमनन्तरम् ॥ १०७ ॥

देवताभ्यः पदं प्रोक्त्वा दिवा नक्तं पदं वदेत् ।

चारिभ्यश्चाथ सर्वेभ्यो भूतेभ्यश्च नमो वदेत् ॥ १०८ ॥

एवं राशौ तु सम्पूर्णं तस्मिंस्तद्व्ययोजयेत् ।

तथा राश्याधिपानाञ्च ग्रहाणां तत्र तत्र तु ॥ १०९ ॥

सप्तानां करणानाञ्च दद्यान्मौनान्द्विषयोः ।

अन्तराले बलिस्त्वेवं संप्रोक्तः कलशात्मकः ॥ ११० ॥

पुनर्निवेद्यमुद्धृत्य पुरावत् परिपूज्य च ।

मुखवासादिकं दत्त्वा सुत्या तद्युक्तया पुनः ॥ १११ ॥

सुत्या यथावग्रणमेङ्गित्युक्तस्तु साधकः ।

अष्टाङ्गं वापि पञ्चाङ्गमुभाभ्यां वा समाहितः ॥ ११२ ॥

दोभ्यां पदाभ्यां जानुभ्यामुरसा शिरसा दृशा ।

वचसा मनसा चेति प्रणामोऽष्टाङ्ग ईरितः ॥ ११३ ॥

बाहुभ्याञ्च सजानुभ्यां शिरसा वचसा धिया ।

पञ्चाङ्गकः प्रणामः स्यात् पूजासु प्रवराविमौ ॥ ११४ ॥

गुर्वाद्यास्तारादिका यागमन्त्रा लोकेशान्तास्ते चतुर्थीनमोऽन्ताः ।

पूजायामप्यग्निकार्यं द्विष्ठान्ता वीजैः पूजा स्याद्विभक्त्या विद्युक्तैः ॥ ११५ ॥

वाससी च पुनरङ्गुलिभूषां होमकृत् समुखजप्रवरेषु ।

ईश्वरार्पणमिति प्रति दत्त्वा वर्द्धितो द्विजमुखेरितवाग्भिः ॥ ११६ ॥

नत्वा ततस्तनुभृते परमात्मने स्वं द्रव्यार्द्धमेव गुरवे चतुरंशकं वा ।

दत्त्वा दशांशमथवापि च वित्तशाठ्यं हित्वार्पयेन्निजतनुं तदधीनचेताः ॥ ११७ ॥

अथ पटुतरमुख्यवाद्यघोषैर्द्विजमुखनिष्पतदाशिषां रवेण ।

सुनियतमपि सुस्थितं च शिष्यं कलशजलैरभिषेचयेद्यथावत् ॥ ११८ ॥

यथा पुरा पूरितमक्षरैर्घटैः सुधामयैः शिष्यतनौ तथैव तैः ।

प्रपूरयन्मन्त्रिवरोऽभिषेचयेदवाप्तये मङ्गु यथेष्टसम्पदाम् ॥ ११९ ॥

विमले परिधाय वाससी पुनराचम्य गुरुं प्रणम्य च ।

निकटे समुपासते वदेदपि शिष्याय मनं त्रिशो गुरुः (१) ॥ १२० ॥

गुरुणा समनुगृहीतं मन्त्रं सद्यो जपेच्छतावत्त्या ।

गुरुदेवतामनूनामैक्यं सम्भावयन् धिया शिष्यः ॥ १२१ ॥

मन्त्रे मन्त्रगुरावपि मन्त्री मन्त्रस्य देवतायाञ्च ।

त्रिषु विहितसततभक्तिः प्रेत्येह निजेप्सितं फलं लभते ॥ १२२ ॥

सङ्केपादिति गदिता हिताय दीक्षा जसृणां प्रवरफलप्रदाऽचिराय ।

प्राप्यैनां जपविधिरादरेण कार्य्यो विवद्विः सद्भुतविधिर्निजेष्टसिद्धेय ॥ १२३ ॥

प्रोक्तेनैवं कलशविधिनेकेन वाऽनेककुम्भै-

र्भक्त्या यो वा सुमतिरभिषिञ्चेन्नरो मन्त्रजापी ।

कामान् प्राप्नोत्ययमिह परत्रापि किं तत्र चित्रं

लोकैश्चिन्त्यो न खलु मणिमन्त्रीषधीनां प्रभावः ॥ १२४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षष्ठः पटलः ॥ * ॥

सप्तमः पटलः ।

अथाक्षराणामधिदेवतायाः समस्तबोधस्थितिदीपिकायाः ।
अशेषदुःखप्रशमाय नृणां वक्ष्ये जपादेः प्रवरं विधानम् ॥ १ ॥
ब्रह्मास्या ऋषिरौरितः सुमतिभिर्गायत्रमुक्तञ्च त-
च्छन्दस्त्वेव सरस्वती निगदिता मन्त्रेषु तद्देवता ।
आद्यन्तस्वरषट्कलघुपरयोरन्तस्थितैः कादिभि-
र्वर्गेर्यान्तगतैः क्रमेण कथितान्यस्याः (१) षडङ्गानि च ॥ २ ॥
पञ्चाशद्वर्णमेतैर्विहितवदनदोःपादयुक्कुक्षिवक्षो-
देशां भास्वत्कर्पाकलितशशिकलामिन्दुकुन्दावदाताम् ।
अक्षस्रकुम्भचिन्तालिलितवरकरां त्रीक्षणां पद्मसंस्था-
मच्छाकल्पामतुच्छस्तनजघनभरां भारतीं तां नमामि ॥ ३ ॥
काननवृत्तद्वक्षिश्रुतिनो गण्डीष्ठदण्डमूर्द्धास्ये ।
दोःपक्षम्यग्रकेषु च पार्श्वद्वयपृष्ठनाभिजठरेषु ॥ ४ ॥
हृद्दोर्मूलापरगलकक्षेषु हृदादिपाणिपादयुगे ।
जठरानलयोर्व्यापकसंज्ञात्रयस्येदथो वर्णान् क्रमशः ॥ ५ ॥
संदीक्षितो विमलधीर्गुरुणाऽनुशिष्टो लक्षं न्यसेत् सुनियतः प्रजपेच्च तावत् ।
अन्तेऽयुतं प्रतिहुनेन्मधुरतयाक्तैः शुद्धैस्त्रिलैरपि यजेद्दिनशोऽक्षरेशीम् ॥ ६ ॥
व्योमाविःसचतुर्दशस्वरविसर्गान्तस्फुरत्कार्णिकं
किञ्चल्लालिलितस्वरं प्रतिदलप्रारब्धवर्गाष्टकम् ।
क्ष्माविम्बेन च सप्तमार्णवयुजास्त्राशासु संवेष्टितं
वर्णान्नं शिरसि स्मृतं विषगदप्रध्वंसि मृत्युञ्जयम् ॥ ७ ॥

प्रविधाय पद्ममथ पीठमथो कथितक्रमेण विधिनाभियजेत् ।
 नवभिश्च शक्तिभिरिहैव सहावरणैः समर्चयतु वर्णतनुम् ॥ ८ ॥
 मेधा प्रज्ञा प्रभा विद्या धीर्धृतिस्मृतिबुद्धयः ।
 विद्येश्वरीति संग्रोक्ता भारत्या नव शक्तयः ॥ ९ ॥
 अङ्गान्यादौ तदनु च कलायुग्मशष्ठाष्टवर्गान्
 ब्रह्माख्याद्याः शतमखमुखाद्यानथो लोकपालान् ।
 मुख्यैर्गन्धैः प्रवरकुसुमैर्धूपदीपैर्निवेद्यै-
 र्वर्णान् जापी यजतु दिनशो भारतीं भक्तिनम्रः ॥ १० ॥
 ब्रह्माणी माहेशी कौमारी वैष्णवी च वाराही ।
 इन्द्राणी चामुण्डा समहालक्ष्मीश्च मातरः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥
 वर्गस्वरयाद्यंशाः क्रमेण कलधौतरजतताम्राः स्युः ।
 इति रचितं रुचकमिदं साधकसर्वार्थदायि सततं स्यात् ॥ १२ ॥
 त्रिवारमन्त्रः परिजप्तमेतया पिवेद्दिनादावपि विद्याया सुधोः ।
 अनेडमूकोऽपि कवित्वगर्वितः पराञ्च सिद्धिं (१) लभतेऽर्कमासतः ॥ १३ ॥
 कमलोद्भवौषधिरसेन वचसा पयसा च पक्वमथ सर्पिरपि ।
 अयुताभिजप्तममुना दिनशो लिहतां कविर्भवति वक्तरतः ॥ १४ ॥
 वर्णैर्षध्यामृताभिः कलशममलधौरङ्गिरापूर्थ्य नूनं
 प्रातस्तेनाभिषिञ्चेद्दशशतपरिजप्तेन यं वापि मासम् ।
 स स्यान्मेघेन्द्रिरायुः प्रथमकवियशो (२) विश्वसंवादयुक्तो
 नारी बन्ध्यापि नानागुणगणनिलयं पुत्रवर्धनं प्रसूते ॥ १५ ॥
 आधारोद्यच्छक्तिविन्दूत्यिताया वक्त्रे मूर्द्धेन्दुं ग्रसन्त्याः प्रभायाः ।
 क्षाद्यान्तार्णान् पातयेद्वज्रिसोमप्रोतान्मन्त्री मुच्यते रोगजातैः ॥ १६ ॥
 विन्यासैरथ सजपैर्हुतार्चनार्चनानि प्रभजति भारतीं नरो यः ।
 स श्रीमान् पुनरचिरात् काव्यकर्त्ता ह्येलादीन् जयति जरापसृत्युरोगैः ॥ १७ ॥

(१) “कीर्त्तिम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “प्रथमकवियशः” इति वा पाठः ।

कलाः कलानादभवा वदन्यजाः कचादिवर्णानुभवाष्टतादिकान् ।

पयादिकान्माक्षरजाश्च विन्दुजाः क्रमादनन्तावधिकास्तु षादिकान् ॥ १८ ॥

कुर्यात् कलाभिराभिर्भन्वी दिनशस्तनी कलान्यासम् ।

सान्निध्यकृत् स मर्त्यः (१) प्रतिमाकलयादिषु प्रविज्ञेयः ॥ १९ ॥

मन्त्रोद्धारविधानेन वर्णव्यत्यासकृत्तिरुद्दिष्टा ।

आभिः श्रीकण्ठादिप्रोक्तैर्व्या नामभिर्व्या विशेषज्ञैः ॥ २० ॥

अष्टाक्षरोक्तमनुवर्त्यविशिष्टमूर्तिं संस्मृत्य विष्णुमपि मन्त्रितमो यथावत् ।

वर्णैर्न्यसेदपि पुरेव च केशवादिमूर्त्या युतैर्व्वपुषि भक्तिभरावनम्रः ॥ २१ ॥

रुद्रादीन् शक्तियुतान् न्यसेदाद्यांस्त्वगादिसमधातुयुतान् ।

श्रीकण्ठादौ विद्वान् वर्णान् प्राग्बीजसंयुतांश्चापि ॥ २२ ॥

सिन्दूरकाञ्चनसमोभयभागमर्द्धनारीश्वरं गिरिसुताहरचिह्नभूषम् ।

पाशाभयाक्षवलयेष्टदहस्तमेवं स्मृत्वा न्यसेत् सकलवाञ्छितवस्तुसिद्धे ॥ २३ ॥

शक्त्या शक्तिश्रीभ्यां शक्तिश्रीक्रींभिरन्वितैर्व्वर्णैः ।

श्रीशक्त्या युगस्मराद्यैरथवा विहितः समृद्धये न्यासः ॥ २४ ॥

अथानया पञ्चविभेदभिन्नया प्रपञ्चयागस्य विधिः प्रकथ्यते ।

कृते तु यस्मिन्निह साधकोत्तमाः प्रयान्ति निर्व्वाणपदं तदव्ययम् ॥ २५ ॥

पूर्वं महागणपतिं स्वविधानसिद्धरूपञ्च साङ्गमपि सावरणं विचिन्त्य ।

बीजेन संयुतमृचा प्रजपेत मालामन्त्रं निजैष्टविधयेऽवहितो यथावत् ॥ २६ ॥

सचतुश्चत्वारिंशद्वारं बीजं तथैकवारमृचम् ।

प्रजपेच्चतुरावृत्त्या मालापूर्वं मनुञ्च मन्त्रितमः ॥ २७ ॥

समुनिच्छन्दो दैवतमपि साङ्गमाटकां च विन्यस्येत् ।

प्रागभिहितेन विधिना वारत्रितयं ग्रहांश्च सप्त तथा ॥ २८ ॥

वदने च बाहुपादद्वितये जठरे च वक्षसि यथावत् ।

अर्काद्यान्विन्यसेत् क्रमेण मन्त्री स्वरादिवर्गेशान् ॥ २९ ॥

तारश्च शक्तिरजपा परमात्मवीजं
 वक्त्रेः प्रिया च गदिता इति पञ्च मन्त्राः ।
 एभिस्तृतीयलिपिभिः कथितः प्रपञ्च-
 यागाह्वयो हुतविधिः सकलार्थदायी ॥ ३० ॥
 ब्रह्मा स्यादृषिरस्य च छन्दः परमान्विता च गायत्री ।
 सकलपदार्थानुगतं परिपूर्णं (१) देवता परं ज्योतिः ॥ ३१ ॥
 जायाग्नेर्हृदयमथो शिरश्च सोऽहं
 हंसात्मा त्वथ च शिखा स्वयञ्च वस्त्रं ।
 ताराख्यं समुदितमीक्षणं तथास्त्रं
 प्रोक्तं स्याद्वरिहरवर्णमङ्गमेवम् ॥ ३२ ॥
 अत्राकारहकाराद्यावाद्यौ शान्तान्तिकौ मनू ।
 हकाराश्चाप्यकारश्च विन्दुः सर्गी च साक्षरम् ॥ ३३ ॥
 साकारश्चात्ममन्त्रः षड्विन्द्व्यात्मक उच्यते ।
 सकारौकारहाकारा विन्दुः पञ्चार्णको मनुः ॥ ३४ ॥
 करणात्मसमायुक्तः परमात्माह्वयो मनुः ।
 सवाकारैर्हृदीर्घाभ्यां वज्रिजायामनुर्मतः ॥ ३५ ॥
 वागादीन्द्रियसन्निभः सोऽयं पञ्चाक्षरात्मकः ।
 तस्मादेभिः कृतो न्यासो विशेषादवरोहकृत् ।
 ब्रह्मा ब्रह्मत्तया स्यात् परमपदेन प्रकाशितः प्रवरः ॥ ३६ ॥
 गायकमन्त्राणनतो गायत्रं समुदीरितं छन्दः ।
 परमन्यदतिशयं वा ज्योतिस्तेजो निरूपितेऽन्यदुद्यत् ॥ ३७ ॥
 अतिशायि च नितरामिति कथितैवं देवता परं ज्योतिः ।
 स्वेति स्वर्गः स्वेति चात्मा समुक्तो हेत्याहतिर्हेति विद्याद्गतिञ्च ॥ ३८ ॥
 स्वर्गात्मावध्यातताधामशाखा वक्त्रेर्जाया यत्र ह्येत सर्वम् ।
 स इति परिततं परन्तु तेजस्वमहमिति मय्युदिते मनोऽस्य यत्र ॥ ३९ ॥

तदिति सकलचित्रकाशरूपं कथितमिदं शिरसोऽपि मन्त्रमेवम् ।
 हमिति प्रकाशितो हंस इति च सकलप्रकाशनिर्व्याणम् ॥ ४० ॥
 अतुलमनुष्णमशीतं यत्तदितीयं प्रकाशितेह शिखा ।
 प्रतिमथ गुणत्रयानुबद्धं सकलं स्थावरजङ्गमाभिपूर्णम् ॥ ४१ ॥
 स्वगुणैर्निजविन्दुसन्ततात्माऽखिललोकस्थितिवर्त्ममन्त्र उक्तः ।
 अद्यैस्त्रिभेदैस्तपनान्तिकैर्यत् सृजत्यजस्रं जगतोऽस्य भावम् ॥ ४२ ॥
 तेजस्तदेतन्मनुवर्यकस्य नेत्रत्रयं सन्त उदाहरन्ति ।
 हृज्काराख्यो धातुर्हरणार्थं साधकानभीष्टान् ॥ ४३ ॥
 संहरतीति यदेतत्तेजोरूपं तदस्त्रमन्त्रः स्यात् ।
 यदा लिपिविभिन्नोऽयं तदात्माष्टाक्षरः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 एतत् सर्व्वप्रपञ्चस्य मूलमष्टाक्षरं स्मृतम् ।
 प्रपञ्चयागस्त्वमुना कृतो न्यासविधिर्मन्तः ॥ ४५ ॥
 वर्णैर्ह्रस्वेऽनले द्रव्यैर्विद्याहुतविधिं द्विधा ।
 मातृकान्यासवत्कार्त्तं लिपिनाष्टाक्षरेण तु ॥ ४६ ॥
 नित्यं न्यसेत् संयतात्मा पञ्चाशद्वारमुत्तमम् ।
 पञ्चज्ञानेन्द्रिया बद्धाः सर्व्वास्तु लिपयो मताः ॥ ४७ ॥
 ताभिरारात्ततं सर्व्वं तत्तदिन्द्रियगोचरम् ।
 स्मर्त्तव्याशेषलोकान्तर्वर्त्ति यत्तेज ऐश्वरम् ॥ ४८ ॥
 ब्रह्माग्नी जुहुयात्तस्मिन् सदा सर्व्वत्र वर्त्तिनि ।
 ब्रह्मात्मभिर्महामन्त्रैर्ब्रह्मविद्भिः समाहितैः ।
 ब्रह्माग्नी ब्रह्महविषा हुतं ब्रह्मार्पणं स्मृतम् ॥ ४९ ॥
 एवं वर्णविभेदभिन्नमट्टं मांसास्थिमज्जाहतं
 देहं तत् चरमक्षरे सुविशदे सर्व्वत्र वर्त्तिन्यथ ।
 हुत्वा ब्रह्महुताग्ने विमलधीस्तेजः स्वरूपी स्वयं
 भूत्वा सर्व्वमनून् जपेदपि यजेद्वायेत्तथाराधयेत् ॥ ५० ॥

शुद्धश्चाथ सविन्दुकस्त्वथ कलायुक्केशवाच्यैर्युतः
 श्रीकण्ठादियुतश्च शक्तिकमलामारैश्च चैकैकशः ।
 न्यासास्ते दशधा पृथङ्निगदिताः स्युर्ब्रह्मयागान्तिकाः
 सर्व्वे साधकसिद्धिसाधनविधौ सङ्कल्प्य कल्पद्रुमाः ॥ ५१ ॥
 प्रपञ्चयागस्तु विशेषतो विपक्षपञ्चसंसारविशेषथापकः ।
 परञ्च नित्यं भजतामयत्नतः परस्य चार्थस्य निवेदकः सदा ॥ ५२ ॥
 द्रव्यैर्यथा येः क्रियते प्रपञ्चयागक्रिया तानि तथैव सम्यक् ।
 यास्वप्यवस्थासु च तासु कृत्वा प्राप्नोति यत्तत् कथयामि सर्व्वम् ॥ ५३ ॥
 प्रोक्तक्रमेण विघ्नान्तिक(१)मपि हुत्वा घृतेन मन्त्रितमः ।
 एकावृत्त्या जुहुयात् प्रपञ्चयागाह्वयं घृतेन ततः ॥ ५४ ॥
 अश्वत्थोडुम्बरप्लक्ष्मण्यथोधसम्भवाः समिधः ।
 तिलसर्षपदीर्घघृतान्यष्टद्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ ५५ ॥
 एतैर्जुहोतु अयुताधिकलक्षसंख्यं
 मन्त्री ततोऽर्द्धमथवापि तदर्द्धकं यः ।
 स त्वैहिकीं सकलसिद्धिमवाप्स्य वाञ्छा-
 योग्यां पुनः परतरं च परत्र याति ॥ ५६ ॥
 एकद्विकत्रिकचतुष्कशताभिहृद्या तान्तां समीक्ष्य विकृतिं प्रजुहोतु मन्त्री ।
 क्षुद्रज्वरादिविषमग्रहभूतयक्षरक्षःपिशाचजनिते महति प्रकोपे ॥ ५७ ॥
 द्वादशसहस्रमथवा तद्विगुणं वा चतुर्गुणं वाथो जुहुयात् ।
 क्षुद्रग्रहरिपुविषमज्वरभूतसम्भवे कोपे ॥ ५८ ॥
 अथवा प्रतिपत्तिमन्त्रकाणां प्रजपात् स्यादिह विस्मृतिर्नराणाम् ।
 श्रमयेदचिरात् सहस्रहृत्वा मतिमान् वस्तुभिरेभिरेव जुह्वन् ॥ ५९ ॥
 एतैः सहस्रद्वितयाभिहृद्या जुहोति यस्तु क्रमशो यथावत् ।
 जयेत् क्षणेनैव स विस्मृतिश्च सापस्मृतिं शापमवांश्च दोषान् ॥ ६० ॥

मधुरत्रयावसितैरैल्लक्षं जुहोति यो मन्त्री ।

तस्य सुराधिपविभवो महदृद्धा लणलवायते न चिरात् ॥ ६१ ॥

लक्षं तदर्द्धकं वा मधुरत्रयसंयुतैर्हुनेदेतैः ।

अब्दत्रयादथाव्वाक् त्रिभुवनमखिलं वशीकुरुते ॥ ६२ ॥

वश्यादिकानि कर्माण्यभिकाङ्क्षेभिरेव स द्रव्यैः ।

जुहुयाच्च कार्यगुरुतालाघवमभिवीक्ष्य योग्यपरिमाणम् ॥ ६३ ॥

लक्षं तिलैर्वा जुहुयादधानां शान्त्यैश्चियेऽथो नलिनैर्यथावत् ।

दौघेन पुष्ट्यै यशसे घृतेन वश्याय जातीकुसुमैश्च लोणैः ॥ ६४ ॥

शालीतण्डुलचूर्णकैस्त्रिमधुरासितैः स्वसाध्याकृतिं

कृत्वाऽष्टोर्द्धशताख्यमस्य शितधीः प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च ।

न्यासोक्तक्रमतो निशासु जुहुयात्तां सप्तरात्रं नरो

नारी वा वशमेति मङ्गु विधिना तेनैव लोणेन वा ॥ ६५ ॥

पञ्चाशदोषधिविपाचितपञ्चगव्यजाते घृतेन शतवृत्ति हुनेदुघटाग्नी ।

तावत् प्रजप्य विधिनाभिसमर्च्य सिद्धं भस्माददीत सकलाभ्युदयावहन्तत् ॥ ६६ ॥

अनुदिनमनुलिम्पेत्तेन किञ्चित् समद्या-

त्तिलकमपि विदध्यादुत्तमाङ्गे क्षिपेच्च ।

अनुतंतदुरितापस्मारभूतापमृत्यु-

ग्रहविषरहितः स्यात् प्रीयते च प्रजाभिः ॥ ६७ ॥

एकादशार्द्धकणिकाम्बरकाञ्चनस्य दद्यात्तदेव गुरवेऽथ सहस्रहोमे ।

अर्द्धोर्द्धपञ्चकणिका द्विगुणा च सार्द्धा स्याद्वन्निर्गहकथिता मुनिभिस्त्रिधैवम् ॥ ६८ ॥

निजसितं दिव्यजनैः सुरद्रुमात् समस्तमेव (१) प्रतिलभ्यते यथा ।

प्रपञ्चयागादपि साधकैस्तथा करप्रचेयाः सकलार्थसिद्धयः ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे सप्तमः पटलः ॥ * ॥

अष्टमः पटलः ।

अथ हितविधये विदुषां वक्ष्ये प्राणाग्निहोत्रविहितविधिम् ।
 बद्ध्वा पद्मासनमृजुकायो मन्त्री विशेत् पुरोवदनः ॥ १ ॥
 शक्तेः सत्त्वनिबद्धमध्यमथ तन्मायारजोवेष्टितं
 प्राग्रक्षोऽनिलदिग्गताश्विजठरं मध्ये च नाभेरधः ।
 मध्ये प्राग्वरुणेन्दुयाम्यलसितैः कुण्डैर्ज्वलद्वाङ्गिभि-
 र्मूलाधारमनारतं समतलं योगी स्मरेत् सिद्धये ॥ २ ॥
 मध्येन्द्रवरुणशशियमदिग्भवानि क्रमेण कुण्डानि ।
 आवसथजसभ्याह्वनीयान्वाहार्थ्यगार्हपत्यानि ॥ ३ ॥
 चिद्रूपात् सकलप्रभाप्रभवकान्मूलप्रकृत्यात्मनः
 कल्पाकात् प्रतिलोमतोऽमृतमयीं ज्योतीरुवाच्छां धिया ।
 सृष्टामन्तरमालिकान्तु जुहुयात् कुण्डेषु तेषु क्रमात्
 कल्यान्ताग्निशिखास्फुरत्कुहरकेष्वास्त्रावितां वर्णशः ॥ ४ ॥
 चाद्यास्ते सप्तवर्गा मरकतपशुमेढाह्वनीलाभ्रवर्णा
 भूयः स्युर्व्विद्रुमाभाः कुलिशसमरुचः पुण्यवैदूर्यभासः ।
 सर्व्वे ते पञ्चशोऽभिस्त्रवदमृतमया व्यापकस्पर्शसंज्ञा
 सुक्तामाणिक्यरूपाः सुमतिभिरुदिताश्चाष्टशः स्युः स्वराख्याः ॥ ५ ॥
 घृतानि (१) केतोरमृताकरारैर्मन्दस्य जीवस्य च सोमजस्य ।
 शुक्रारसोमांशुमतां क्रमेण नवैव रत्नानि विदुर्नवानाम् ॥ ६ ॥
 इत्येवं हुतविधिमन्वहं दिनादौ ये सम्यग्विदधति मन्त्रिणः शतार्द्धम् ।
 ते रत्नैरपि कनकांशुकैः सधान्यैः सम्पन्नाः सकलजगत्प्रिया भवन्ति ॥ ७ ॥

अन्यगवर्गान्याऽसि वामश्रवणान्यथावसश्रजाते ।
 असिताववर्गचतुर्थां सूक्ष्मां सत्याह्वये च सश्रोत्राः ॥ ८ ॥
 हलयुतवर्गद्वितीयौ पराः शान्तीश्च पश्चिमे वज्रौ ।
 शृगुरेफपादिपञ्चकसद्योऽतिथिलोचनानि मध्येऽग्नौ ॥ ९ ॥
 मज्जात्वग्गर्गादिकभौतिकभावाद्द्वयप्रतिष्ठाश्च ।
 गार्हपत्ये जुहुयादित्युक्तं होमकर्म्यं वर्णानाम् ॥ १० ॥
 व्योम्ना मध्योत्थितेऽग्नावखिलमविरतं शब्दमैन्द्रेऽनिलेन
 स्पर्शं स्वेनैव रूपं पुनरपरमवे सोमजेऽङ्गीरसश्च ।
 याग्ये गन्धं पृथिव्योभयरुचिरुचिरेष्वक्षरीषैर्हृदिन्दुयो
 मन्त्री स्यात् सर्व्ववेद्यप्रतिमयनसमुद्भासितप्रत्यगात्मा ॥ ११ ॥
 सतारशक्त्याद्यजपान्तमेवं हुत्वा महात्माश्च शतार्हसंख्यम् ।
 विन्यस्य तावच्च तथैव सूत्रमात्राकृतिर्नित्यतनूश्च भूयात् ॥ १२ ॥
 कल्पादित्यसुखः स्वमूलबिलसत् कल्पानलान्तः स्फुर-
 चन्द्रार्कग्रहकालभूतभुवनब्रह्मेशविष्णुादिकः (१) ।
 अव्यक्तोऽक्षरसंज्ञकोऽमृतमयस्तेजोद्वयोद्यत्प्रभो
 नित्यानन्दमयस्त्वनादिनिधनो यः स्यात् स हंसात्मकः ॥ १३ ॥
 अनुदिनममुना भजतां विधिनाहारक्रियासु मन्त्रविदाम् ।
 प्राणाद्याः स्युर्भरतो गार्हपत्यादिकानि कुण्डानि ॥ १४ ॥
 सप्तम्यन्तां च कुण्डाख्यामाख्याश्च मरुतामपि ।
 हिरण्यागगनारक्ताकृष्णाभिर्व्वर्णमौरयेत् ॥ १५ ॥
 सप्तप्रभाभिः सहितं शचयः पावका इति ।
 अग्निं विहृत्य चेत्येवमात्मानमुपचर्य्य च ॥ १६ ॥
 ऊर्द्धाधस्तिर्य्यगूर्द्धाधस्तिर्य्यक्सममयो वदेत् ।
 गच्छन्तूक्षा ठयुग्मश्च पञ्चाम्नीन् संस्मरेत्ततः ॥ १७ ॥

हुताहुतिसमुद्गीप्तशिखासंयुक्तरोचिषः ।

गार्हपत्यादिकं भूय उपचर्यान्तमेव च ॥ १८ ॥

मन्त्रं सर्वमनुक्रम्य जिह्वाः संस्मृत्य सर्वशः ।

बहुरूपास्तु सङ्कल्प्य पञ्चानलशिखायुताम् ॥ १९ ॥

अहं वैश्वानरो भूत्वा जुहोम्यन्नं चतुर्विधम् ।

पचाम्येवं विधानेनेत्यापूर्णं संयतेन्द्रियः ॥ २० ॥

तूष्णीं हुत्वा पिपायाद्भिरुपसृश्य विधानतः ।

आरभ्य मूलाधारं स्वमामस्तकमनुस्मरेत् ॥ २१ ॥

क्षेत्रज्ञसंज्ञकममुं प्रकृतिस्थमाद्यं

व्याप्तद्विसप्तभवनान्तमनन्यमेकम् ।

पञ्चानलाग्निरसनापरिदत्तशुद्ध-

सान्नाय्यतर्पितमतर्कितमात्मरूपम् ॥ २२ ॥

संचिन्त्याक्षरितामृताक्षरग्रतार्द्धाश्वोऽवसिक्तं हवि-
स्तेर्जम्वा कुटिलान्तराधिरधिकं संदीप्तपञ्चानलः ।

सायं प्रातरनेन होमविधिना भोज्यानि नित्यं भजन्

प्राणानग्रमदोदरं प्रविशति प्राणाग्निहोत्रो पुनः ॥ २३ ॥

इति तव षडङ्गवेदशास्त्राद्युपहितसर्वविकारसङ्गमातुः ।

तनुरियमुदिता विरिञ्चविश्वस्थितिलयसृष्टिकरीह वर्णमाला ॥ २४ ॥

इति जगदनुषक्तां तामिमां वर्णमालां

न्यसत जपत भक्त्या जुह्वताभ्यर्चयेत् ।

निरुपमकवितायुःकीर्त्तिकान्तोन्द्रास्थै

सकलदुरितदुःखोच्छिद्यैः मुक्तये च ॥ २५ ॥

इतीरिता सकलजगत्प्रभाविनी

क्रमोत्क्रमक्रमगुणितार्णमालिका ।

अभीष्टसाधनविधये च मन्त्रिणां

भवेन्मनुप्रतिपुटिताक्षरमालिका ॥ २६ ॥

मध्ये वद्यक्षरयोः सदवदवाग्वार्णकानि चन्द्रयुगे ।

प्रोक्ता दशाक्षरीयं कखविराजौ च वाग्यप्रमुखाः ॥ २७ ॥

कथोन्नयननासावदनान्धुगुदेषु विन्यसेद्वर्णान् ।

खरपुटितैरथ हल्भिः कुर्यादङ्गानि षट् क्रमान्मन्त्री ॥ २८ ॥

अमलकमलसंस्था लेखनीपुस्तकोद्यत्-

करयुगलसरोजा कुन्दमन्दारगौरी ।

धृतशशधरखण्डोल्लासिकोटीरचूडा

भवतु भवभयानां भञ्जिनी भारती वः ॥ २९ ॥

अक्षरलक्षजपान्ते जुहुयात्कमलैः सितैः पयोऽभ्यक्तैः ।

विमधुरयुतैः सुशुद्धैरयुतं नियतात्मकस्तिरैरथवा ॥ ३० ॥

मातृकोक्तविधिनाक्षराभ्युज्जैः शक्तिभिश्च विनियुज्य पूर्ववत् ।

पीठमत्र वचसामथेश्वरीं पूजयेत् प्रथममङ्गमन्त्रकैः ॥ ३१ ॥

योगा सत्या विमला ज्ञाना बुद्धिः स्मृतिस्तथा मेधा ।

प्रक्षेप्यष्टाभिर्मातृभिरपि लोकोशैः प्रपूजयेत् क्रमशः ॥ ३२ ॥

इति सिद्धमनुर्मनोजदूरो न चिरादेव कविर्भवेन्नस्य ।

जपहोमरतः सदावगच्छन् वनितां वागधिपतिर्गौरवेण ॥ ३३ ॥

न्यासान्वितं निश्चितधीः प्रजपेत् सहस्र-

मङ्गो मुखेऽनुदिवसं प्रपिबेत्तथापः ।

तन्मन्त्रिताः पुनरयन्त्रितमेव वाचां

सिद्धिर्भवेदभिमता परिवत्सरेण ॥ ३४ ॥

हृदयद्वयसंस्थितोऽथ तोये रविविम्बे प्रतिपद्य वागधीशाम् ।

जपतस्त्रिसहस्रसंस्थमर्वाक् कवितामण्डलतो भवेत् प्रभुता ॥ ३५ ॥

पलाशविल्वप्रसवैस्तयोश्च समिद्धरैः स्वादुयुतैश्च होमः ।

कवित्वसौभाग्यकरः समृद्धिलक्ष्मीप्रदो रत्ननक्तश्चिराय ॥ ३६ ॥

चतुरङ्गुलजैः समित्यसूत्रैर्जुहुयादयो मधुरत्रयाऽवासक्तैः ।

मनुजः समवाप्य घीविलासानचिरात्काव्यकृताभवेत् पुरोगः ॥ ३७ ॥

सुविमलनखदन्तपाणिपादो मुदितमनाः परदूषणेषु मौनी ।
हरिहरकमलोद्भवाङ्घ्रिभक्तो भवति चिराय सरस्वतीनिवासः ॥ ३८ ॥

आद्यन्तप्रणवशक्तिमध्यसंस्था

वाग्भूयो भवति सरस्वती च डेन्ता ।

नत्यन्तो मनुरयमीशसंख्यवर्णः

संप्रोक्तो भुवि भजमानपारिजातः ॥ ३९ ॥

सौषुम्नाये म्रूयुगमध्ये नवके तथैव रन्ध्राणाम् ।

विन्यस्य मन्त्रवर्णान् कुर्यादङ्गानि षट् क्रमाद्वाचा ॥ ४० ॥

हंसारूढा हरहसितहारेन्दुकुन्दावदाता

वाणी मन्दस्मितयुतमुखी मौलिवद्देन्दुरेखा ।

विद्यावीणाऽमृतमयघटाऽक्षस्त्रगादीसहस्ता

शुभाजस्था भवदभिमतप्राप्तये भारती स्यात् ॥ ४१ ॥

दिनकरलक्षं प्रजपेन्नन्त्रमिमं संयतेन्द्रियो मन्त्री ।

द्वादशसहस्रकमथो सितसरसिजनागचम्पकैर्जुहुयात् ॥ ४२ ॥

पूजायां पार्श्वयुगे ससंस्कृता प्राकृता च वाग्देव्याः ।

केवलवाङ्मयरूपे सम्पूज्याङ्गैश्च शक्तिभिस्तदनु ॥ ४३ ॥

प्रज्ञा मेधा श्रुतिरपि शक्तिः स्मृत्याह्वया च वागीशी ।

सुमतिः स्वस्तिभिः(१)राभिर्मातृभिराशेष्वरैः क्रमात् प्रयजेत् ॥ ४४ ॥

इति निगदितो वागीश्वर्याः सहोमजपार्चना-

विधिरनुदिनं मन्त्री त्वेनां भजन् परिमुच्यते ।

सकलदुरितैर्भेदालक्ष्मीयशोभिरवाप्यते

परमपरमां भक्तिं प्राप्योभयत्र च मोदते ॥ ४५ ॥

इति मातृकाविभेदान् प्रजपेन्नन्त्रद्वयञ्च मन्त्रितमः ।

प्रजपेदेनां सुतिमपि दिनशो वाग्देव्यनुग्रहाय बुधः ॥ ४६ ॥

अमलकमलाधिवासिनि मनसो वैमल्यदायिनि मनोज्ञे ।
 सुन्दरगात्रि सुशीले तव चरणाभोरुहं नमामि सदा ॥ ४७ ॥
 अचलात्मजा च दुर्गा कमला त्रिपुरेति भेदिता जगति ।
 या सा त्वमेव वाचामीश्वरि सर्व्वात्मना प्रसीद मम ॥ ४८ ॥
 त्वच्चरणाभोरुहयोः प्रणामहीनः पुनर्दिजातिरपि ।
 भूयादनेङ्मूकस्त्वङ्गतो भवति देवि सर्व्वज्ञः ॥ ४९ ॥
 मूलाधारमुखोद्गतविसतन्तुनिभप्रभाप्रभावतया ।
 विस्तृतलिपित्राताहितमुखकरचरणादिके प्रसीद मम ॥ ५० ॥
 वर्णतनोऽमृतवर्णे नियतमतिभिर्वर्णितेऽपि योगीन्द्रैः ।
 निर्णीतिकरणदूरे वर्णयितुं देहि देवि सामर्थ्यम् ॥ ५१ ॥
 ससुरासुरमौलिलसम्पन्निप्रभादीपिताङ्घ्रियुगनलिने ।
 सकलागमस्वरूपे सर्व्वेश्वरि सन्निधिं विधेहि मयि ॥ ५२ ॥
 पुस्तकजपवटहस्ते वरदाभयचिह्नचारुबाहुलते ।
 कर्पूरामलदेहे वागीश्वरि विशोधयाशु मम चेतः ॥ ५३ ॥
 क्षौमाम्बरपरिधाने मुक्तामणिविभूषणे सुदावासे ।
 स्मितचन्द्रिकाविकसितमुखेन्दुविम्बेऽम्बिके प्रसीद मम ॥ ५४ ॥
 विद्यारूपेऽविद्याविनाशिनि विद्योतितेऽन्तरात्मविदाम् ।
 गद्यैः सपद्यजातैराद्यैर्मुनिभिः स्तुते प्रसीद मम ॥ ५५ ॥
 त्रिमुखि त्रयीस्वरूपे त्रिपुरे त्रिदशाभिवन्दिताङ्घ्रियुगे ।
 त्रीक्षणविलसितवक्त्रे त्रिमूर्त्तिमूलात्मिके प्रसीद मम ॥ ५६ ॥
 वेदात्मिके निरुक्तज्योतिर्व्याकरणकल्पशिक्षाभिः ।
 सच्छन्दोभिः सन्ततकृतघण्डङ्गेन्द्रिये प्रसीद मम ॥ ५७ ॥
 त्वच्चरणसरसि जन्मस्थितिमहितधियां (१) न लिप्यते दोषः ।
 भगवति भक्तिमतस्त्वयि परमां परमेश्वरि प्रसीद मम ॥ ५८ ॥

बोधात्मिके बुधानां हृदयाम्बुजचारुङ्गनटनपरे ।

भगवति भवभङ्गकरीं भक्तिं भद्रार्थदे प्रसीद मम ॥ ५८ ॥

वागीशीस्तवमिति यो जपार्चनाह्वनवृत्तिषु प्रजपेत् ।

स तु विमलचित्तवृत्तिर्देहापदि नित्यशुद्धमेति पदम् ॥ ६० ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टमः पटलः ॥ * ॥

नवमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि सुदुर्लभाणि विद्यां विशिष्टां त्रिपुराभिधानाम् ।
या सा त्रिभेदापि जगत्प्रवासत्रिंशत्प्रकारा त्रिदशाभिवन्द्या ॥ १ ॥
त्रिमूर्तिसर्गाच्च पुराभवत्वात्तयोमयत्वाच्च पुरैव देव्याः ।
लये त्रिलोक्या अपि पूरणत्वात् प्रायोऽम्बिकायास्त्रिपुरेति नाम ॥ २ ॥

व्योमेन्दुवङ्गाधरविन्दुभिरिकमन्य-
द्रक्ताच्छकेन्द्रशिखिभिः सरमार्द्धचन्द्रैः ।

अन्यद्युशीतकरपावकमन्त्रमन्त्रै-

र्वीजैरमीभिरुदिता त्रिपुरेति विद्या ॥ ३ ॥

वागैश्वर्यातिशयदतया वाग्भवं वीजमुक्तं
त्रैलोक्यक्षोभणसवशताकुष्टिदं कामराजम् ।
शाक्तं च्छेलापहरणकविताकारकं वीजमेतत्
प्रोक्तं धर्मद्रविणसुखमोक्षप्रदं साधकानाम् ॥ ४ ॥

नाभेरथाचरणमाहृदयाच्च नाभिं

मूर्ध्निस्तथा हृदयमित्यमुना क्रमेण ।

वीजैस्त्रिभिर्न्यसतु हस्ततले च सव्ये

दक्षाह्वये द्वितयमप्युभयोस्तृतीयम् ॥ ५ ॥

मूर्ध्नि गुह्यहृदोरपि नेत्रचितये च कर्णयोरास्ये ।

अंसद्वये च पृष्ठकूर्परयोर्नाभिमण्डले च न्यस्येत् ॥ ६ ॥

वाग्भवेन पुनरङ्गुलीष्वथो विन्यसेच्च पुनरुक्तमार्गतः ।

अङ्गुष्ठात्कममुना विधाय तद्देवतां विशदधीर्विचिन्तयेत् ॥ ७ ॥

आताम्राक्यायुताभां कलितशशिकलारञ्जिततां त्रिनेत्रां
 देवीं पूर्णेन्दुवक्त्रां विष्टतजपवटीपुस्तकाभीत्यभीष्टाम् ।
 पीनोत्तुङ्गस्तनार्त्ता बलिलसितविलग्नामसृक्पङ्कजराज-
 न्मुण्डस्रङ्गण्डिताङ्गीमरुणतरदुकूलानुलेपां नमामि ॥ ८ ॥
 दीक्षां प्राप्य विशिष्टलक्षणयुजः सत्सम्प्रदायाद्गुरो-
 र्लब्ध्वा मन्त्रममुं जपेत् सुनियतस्तत्त्वाङ्गलक्षावधि ।
 स्वाद्वक्तैश्च नवैः पलाशकुसुमैः सम्यक् समिद्धेऽनले
 मन्त्रो भानुसहस्रकं प्रतिहृनेदश्वारिसूनैरपि ॥ ९ ॥
 प्राणायामैः पवित्रीकृततनुरथ मन्त्रो निजाधारराज-
 योनिस्थां दिव्यरूपां प्रसुदितमनसाऽभ्यर्चयित्वापचारैः ।
 बद्धासौ योनिमुद्रामपि निजगुदलिङ्गान्तरस्थां प्रदीप्तां
 भूयो द्रव्येषु शुद्धैरुत्तमैरुचिभिरप्यारभेद्वाह्यपूजाम् ॥ १० ॥

वामादिशक्तिसहितं परिपूज्य पीठं
 तत्र प्रकल्प्य विधिवन्नवयोनिचक्रम् ।
 योनी निधाय कलशं त्वथ मध्यगाया-
 मावाह्य तां भगवतीं प्रयजेत् क्रमेण ॥ ११ ॥
 वक्त्रेः पुरहितयः (१) वासवयोनिमध्य-
 सम्बद्धवक्त्रिवरुणेशसमाश्रितास्त्रि ।
 देव्यर्चनाय सुनिभिर्विहितं पुराणै-
 र्भूपूरपद्मसहितं (२) नवयोनिचक्रम् ॥ १२ ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्रिका साम्बिकेच्छा
 ज्ञानाभिख्या सक्रिया कुजिकाह्वा ।
 प्रह्वी (३) चान्या स्याद्विषम्वी सदृतिः (४)
 सर्वानन्दा शक्तयः स्युः क्रमेण ॥ १३ ॥

(१) “वितय” इति वा पाठः ।

(३) “विह्वी” इति वा पाठः ।

(२) “विहितं सुनिभिः पुरैव लोकेषु दुर्लभतरम्” इति वा पाठः । (४) “सदृश्या” इति वा पाठः ।

प्राङ्मध्योन्मोः पुनरन्तराले सम्पूजयेत् प्राग्गुरुपादपङ्क्तिम् ।
 पराभिधानामपराह्वयाच्च परापराख्यामपि वाग्भवादिम् ॥ १४ ॥
 तेनैव चाङ्गानि विदिन्दिशासु मन्त्री यथोक्तक्रमतः प्रपूज्य ।
 तन्मध्योनेरभितः शरांश्च सम्पूजयेत् पञ्चममग्रभागे ॥ १५ ॥
 सुभगां भगां भगान्ते सर्पिणीं भगमालिनीमनङ्गाह्वाम् ।
 तत्पूर्वकुसुमसंज्ञां तदादिके चाथ मेखलामदने ॥ १६ ॥
 ब्राह्मीमाहेश्वर्यीं कौमारीं वैष्णवीं च वाराही ।
 इन्द्राणीं चामुण्डा सचण्डिका चेति मातरः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥

सम्पूज्य योनिषु च मातृगणं सचण्डि-

कान्तं दलैष्वभियजेदसिताङ्गकायैः ।

तैर्भैरवैः सह सुगन्धकपुष्पधूप-

दीपादिकैर्भगवतीं प्रवरैर्निवेद्यैः ॥ १८ ॥

असिताङ्गाख्यो रुक्मरपि चण्डक्रोधाह्वयो तथोन्मत्तः ।
 सकपालिभीषणाख्यो संहारश्चाष्ट भैरवाः कथिताः ॥ १९ ॥
 इति क्रमाद्यो विहिताभिषेकः सम्पूजयित्वा द्रविणैर्गुरुं च ।
 जम्बार्चयित्वा ततयाय हुत्वा युञ्जीत योगांश्च गुरुपदिष्टान् ॥ २० ॥
 अच्छाभः स्वच्छभूषो धरणिमयगृहे वाग्भवं लक्ष्मकं
 यो जप्यात्तद्दशांशं विहितहुतविधिर्नान्तजसाञ्चनार्द्रादिः ।
 काव्यैर्नानार्थवृत्तैर्भुवनमखिलमापूरयेत् स स्वकीयै-
 र्मारार्त्त्या विह्वलाभिः पुनरयमनिशं सेव्यते सुन्दरीभिः ॥ २१ ॥

रक्ताकल्पारुणतरदुकूलार्त्तवालेपहृद्यो

मीनीभूतः स सञ्जनि सुखनिविष्टो जपेक्षमेकम् ।

वीजं मन्त्री रतिपतिमयं प्रोक्तहोमावसानं

योऽसौ लोके स सुरमनुजैः सेव्यते पूज्यते च ॥ २२ ॥

ससुरासुरसिद्धयक्षविद्याधरगन्धर्वभुजङ्गचारणानाम् ।

प्रमदा मदवेगतो विकीर्णाभरणाः स्रस्तदुकूलकेशजालाः ॥ २३ ॥

अतिदुःसहमन्मथव्यथाभिर्व्यथितान्तःपरितापवपिताङ्गः ।

घनघर्मजतोयविन्दुमुक्ताफलसक्तोरुकुचान्तबाहुमूलाः ॥ २४ ॥

रोमाञ्चकञ्चुकितगात्रलताघनोद्यदुत्तुङ्गपीनकुचकुम्भनिपीडिताङ्गः ।

श्रीलुक्मभारपृथुवेपथुखेदखिन्नपादारविन्दचलनस्खलिताभिघाताः (१) ॥ २५ ॥

भारसायकनिपातदारिता रागसागरनिमग्नमूर्त्तयः ।

श्वासमारुततरङ्गिताधरा वाष्पपूरभरविह्वलितक्षणाः ॥ २६ ॥

मस्तकारचितदोर्हयाञ्जलिप्राभृता हरिणशावलोचनाः (२) ।

वाञ्छितार्थकरणोद्यताश्च तद्वटिपातमपि संनमन्ति (३) ताः ॥ २७ ॥

धरापवरके तथा जपतु लक्ष्मन्त्यं मनं

सुशुक्लकुसुमांशुकाभरणलेपनाढ्यो वशी ।

असुस्थ वदनादनारततयोच्चरेद्भारती

विचित्रपदपङ्क्तिर्भवति चास्य लोको वशे ॥ २८ ॥

पलाशपुष्पैर्मधुरत्रयाक्तैर्हीमं विदध्यादयुतद्वयं यः ।

सरस्वतीमन्दिरमाशु भूयात् सौभाग्यलक्ष्मणाश्च स मन्त्रजापी ॥ २९ ॥

वाजी(४)करञ्जाह्वशमीवटोलैः समिद्धरैर्विल्वभवप्रसूनैः ।

निस्त्रादयुक्तैर्हवनक्रियाशु नरेन्द्रनारीजनरञ्जनी स्यात् ॥ ३० ॥

मालतीवकुलजैर्दलदलैश्चन्दनाम्भसि घने निमज्जितैः ।

श्रीकरी कुसुमकैर्हुतक्रिया सैव चाशु कविताकरी मता ॥ ३१ ॥

अनुलोमविलोममन्त्रमध्यस्थितसाध्याह्वयुतं प्रजप्य मन्त्री ।

पटुसंयुतया जुहोतु वाज्या नरनारीनरपान् वशे विधातुम् ॥ ३२ ॥

मधुरत्रयेण सह विल्वजैः फलैर्हवनक्रियाशु जनतातुरञ्जनी ।

अपि सैव साधकसमृद्धिदायिनी दिनशो विशिष्टकमलाकरी मता ॥ ३३ ॥

खण्डैः सुधालतोलैस्त्रिमधुरसिक्तैर्जुहोतु मन्त्रितमः ।

सकलोपद्रवशान्त्यै ज्वरापमृत्युप्रणोदनाय वशी ॥ ३४ ॥

(१) "स्खलिताभिघाताः" इति वा पाठः ।

(३) "संलसन्ति" इति वा पाठः ।

(२) "निभृतशावलोचनाः" इति वा पाठः ।

(४) "राजी" इति पाठान्तरम् ।

फुल्लैर्विल्वप्रसूनैस्तदभिनवदलै रक्तकङ्कारपुष्पैः (१)
 प्रत्येकं बन्धुजीवैररुणसरसिजैरुत्पलैः कैरवाङ्गैः ।
 नन्द्यावर्तैः सकुन्दैर्नृपतरुकुसुमैः पाटलीनागपुष्पैः
 स्वाद्वक्त्रैरिन्दिरायै प्रजुहुत दिनशः सर्पिषा पायसेन ॥ ३५ ॥
 मूलाधारात् स्फुरन्तीं शिखिपुरपुटवीताम्रभां विद्युदाभा
 मार्कात्तन्मध्यगेन्दोः स्रवदमृतमुचा धारया मन्त्रमय्या ।
 सद्यः सम्पूर्यमाणं त्रिभुवनमखिलं तन्मयत्वेन मन्त्री
 ध्यायेन्मुचेत वैरूप्यकदुरितजरारोगदारिद्र्यदोषैः ॥ ३६ ॥
 वक्त्रेर्विम्बद्वयपरिवृताधारसंस्थं समुद्य-
 दालाकाराभं स्वरगणसमाविष्टितं वाग्भवाख्यम् ।
 वाण्या स्त्रीयाददनकुहारात् सन्ततं निःसरन्त्या
 ध्यायेन्मन्त्री प्रततकिरणप्राहतं दुःखशान्त्यै ॥ ३७ ॥
 हृत्पद्मस्थितभानुविम्बविलसदुयोन्यन्तरालोत्थितं
 मध्याङ्गार्कसमप्रभं परिवृतं वर्णैः कभाद्यान्तकैः ।
 ध्यातं मन्मथबीजराजमखिलब्रह्माण्डविजोभकं
 राज्यैश्चैविवमर्द्दिनीमपि रमां दत्त्वा जगद्रञ्जयेत् ॥ ३८ ॥
 मूर्ध्नीऽथ द्वादशान्तोदितशशधरविम्बस्थयोनी स्फुरन्तं
 सखीतं व्यापकार्णैर्धवलरुचिमकारस्थितं बीजमन्त्रम् ।
 ध्यात्वा सारस्वताख्यामृतजललुलितं दिव्यकाव्यादिकर्ता
 नित्यं ल्लेलापमृत्युग्रहदुरितविकारान्निहन्त्याशु मन्त्री ॥ ३९ ॥
 योनी परिभ्रमितकुण्डलिरुपिणीं तां रक्तामृतद्रवमुचा निजतजसैव ।
 व्योमस्थलं सकलमप्यभिपूर्य तस्मिन्नावेश्य मङ्गु वशयेद्वनिता नरांश्च ॥ ४० ॥
 गुह्यस्थितं वा मदनस्य बीजं जवारुणं रक्तसुधां स्रवच्च ।
 विचिन्त्य तस्मिन् विनिवेश्य साध्यं वशीकरोत्येव विदग्धलोकः ॥ ४१ ॥

अन्त्यं बीजमथेन्दुकुन्दविग्रहं संचिन्त्य चित्ताम्बुजं
 तद्भूतां धृतपुस्तकाक्षवलयं देवीं मुहुस्तन्मुखात् ।
 उद्यन्तं निखिलाक्षरं निजमुखेनानारतस्त्रोतसा
 निर्यान्तश्च निरस्तसंस्मृतिभयो भूयात् स वाग्वक्त्रमः ॥ ४२ ॥
 सङ्क्षेपतो निगदिता त्रिपुराभिधाना विद्या सजापहवना सविधानपूजा ।
 सोपासना च सकलाभ्युदयप्रसिद्धौ वाणीरमासिविधये जगतो हिताय ॥ ४३ ॥
 विद्येशीं त्रिपुरामिति प्रतिभजेद्यो वा जपेन्नित्यशः
 तद्वक्त्रादथ नूतनार्थविशदा वाणी मुदा निःसरेत् ।
 सम्पत्त्या नृपनिन्दिनी ततयशःपूरा भवेदिन्दिरा
 तस्यासौ प्रतियाति सर्व्वमुनिभिः संप्रार्थनीयं पदम् ॥ ४४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे नवमः पटलः ॥ * ॥

दशमः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये सकलप्रपञ्चमूलात्मिकायाः प्रकृतेर्यथावत् ।
मन्त्रं सहाङ्गं सद्भुताभिषेकं जपार्चनाव्यं सकलार्थसिद्धये ॥ १ ॥
घनवर्त्मक्षणगतिशान्तिविन्दुभिः कथितः परप्रकृतिवाचको मनुः ।
दुरितापहोऽर्थसुखधर्ममोक्षदो भजतामशेषजनरञ्जनक्षमः ॥ २ ॥
शक्तिः स्यादृषिरस्य तु गायत्री चोदिता मनोऽहन्दः ।
बोधस्वरूपवाचां संविप्रोक्ता च देवता गुरुभिः ॥ ३ ॥
नेत्रकरणर्तुदिनकरभुवनविकारस्वरग्निविन्दुयुजा ।
व्योम्ना षडङ्गकृत्तिर्जातिविभिन्नेन चापि संप्रोक्ता ॥ ४ ॥

अग्नीन्दुयोगविकृता लिपयो हि सृष्टा-
स्ताभिर्विलोमपठिताभिरिदं शरीरम् ।

भूतात्मकं त्वगसृगादियुतं समस्तं
संस्थापयेन्निश्चितधीर्विधिना यथावत् ॥ ५ ॥

अन्यावुष्मस्मून् वादिषु मलिपिषु तांस्तांश्चतुर्वर्गवर्ण-
ष्वेतान्ऽस्यऽस्यदस्तद्गति तदपि परेषु क्रमेणावचिन्त्य ।
संहृत्य स्थानयुक्तं क्षपितसकलदेहो ललाटस्थितान्तः (१)
प्राप्तिव्यासद्विसप्ताधिकभुवनतलो याति मद्भावमेव ॥ ६ ॥
मूलाधारात् स्फुरिततडिदाभा प्रभासूक्ष्मरूपोद्-
गच्छन्त्यामस्तकमणुतरा तेजसां मूलभूता ।
सौषुम्नाध्वाचरणनिपुणा सा सविच्चानुबद्धा
ध्याता सद्योऽसृत्तमथ रवेः स्त्रावयेत् सार्द्धसोमात् ॥ ७ ॥

शिरसि निपतिता या विन्दुधारा सुधाया

भवति लिपिमयी सा ताभिरङ्गं सुखाद्यम् ।

विरचयतु समस्तं पातितान्तश्च तेज-

स्यनल इव घृतस्योद्दीपयेदात्मतेजः ॥ ८ ॥

संहृत्य चोत्पाद्य शरीरमेवं तेजोमयं व्याप्तसमस्तलोकम् ।

सङ्कल्प्य शक्त्यात्मकमात्मरूपं तच्चिह्नमात्मन्यथ संदधीत ॥ ९ ॥

उद्यद्वास्वत्समाभां विजितनवजवामिन्दुखण्डावबद्ध- (१)

द्योतन्मौलिं त्रिनेत्रां विविधमणिलसत्कुण्डलां पद्मगाञ्च ।

हारग्रैवेयकाञ्चीगुणमणिवलयाद्यैर्विचित्राम्बराढ्या-

मम्बां पाशाङ्कुशेष्टाभयकरकमलामम्बिकां तां नमामि ॥ १० ॥

धातू द्वौ स्तो रक्षणाव्यापकार्यौ पाद्योऽश्वाद्यस्तत्प्रभावस्तयोश्च ।

सर्वं संरक्ष्याथ सर्व्वात्मना यो व्याप्नोत्यंशः स्यादसौ पाशवाची ॥ ११ ॥

अं स्यादात्मा कुर्धरा कुस्तनुर्व्या भागार्थः स्याच्छोऽथवा वृत्तिवाची ।

भूशेडूतान्यन्यथा चेच्छरीराख्यात्मात्मन्याहरेदङ्कुशाख्यः ॥ १२ ॥

स्मृते यथा संसृतिचक्रचङ्क्रमोद्भवाङ्गनापाय (२) समुत्थितादपि ।

वियोजयत्यात्मतनुं नरं भयात्तथाऽभयस्याभयसंज्ञिता विभोः ॥ १३ ॥

मुख्यार्थवाची वरशब्द उक्तः स्याद्वाञ्छितार्थश्च वराभिधानः ।

मुख्यन्वभीष्टं स्मृतिमात्रकेण ददाति योऽसौ वरदोऽवगम्यः ॥ १४ ॥

दीक्षाकृतृष्यै पुरोक्ते रचयतु विधिवन्मण्डलं मण्डपे त-

द्वयत्तं युक्तञ्च कान्त्या त्रिगुणितविलसत्कर्णिकं वर्णवीतम् ।

आवीतं केसरेष्वारचितहरिहराणैश्च मध्ये समायै

स्तैरेष्ये माययाढ्यं कमलमथ वह्निः प्रोक्तचिह्नैरूपेतम् ॥ १५ ॥

(१) “इन्दुखण्डावनद्ध” इति वा पाठः ।

(२) “बलापाय” इति वा पाठः ।

शक्त्याविःसाध्यमिन्द्रानिलनिर्ऋतिगवीजाभिवहं पुरोऽग्ने-
 स्तत्कोणोल्लासिमायं हरिहरविलसद्गण्डमेभिः समायैः ।
 वणैश्चावेष्टितं तत्तिगुणितमिति विख्यातमेतत् सुयन्त्रं
 स्यादायुषश्च वश्यं धनकरममितश्रीप्रदं कीर्त्तिदश्च ॥ १६ ॥
 हृत्तेखाख्यां गगनां रक्तां च करालिकां महोच्छुषाम् ।
 मूर्धनि वदने हृदये गुह्ये पदयोर्न्यसेत्तदङ्गैश्च ॥ १७ ॥
 गायत्रीं न्यसतु गले स्तने तु सव्ये सावित्रीं पुनरपरे सरस्वतीश्च ।
 सव्येऽसे सरसिजसम्भवं मुकुन्दं हृद्देशे पुनरपरांसके शिवश्च ॥ १८ ॥
 अलिकांसपार्श्वकुक्षिषु पार्श्वीसापरगलहृत्सु च क्रमशः ।
 ब्रह्माण्याद्या विधिवद्यस्तव्या मातरोऽष्ट मन्त्रितमैः ॥ १९ ॥
 सजया विजया तथा जिताह्वया चापराजिता नित्या ।
 तदनु विलासिनीदोग्ध्रगी साधोरा मङ्गला नव प्रोक्ताः ॥ २० ॥
 एवं संपूज्य पीठं तदनु नव घटान् पञ्च वा कर्णिकायां
 पत्रायेषु न्यसेत् काञ्चनरजतताम्रोद्भवान्मार्त्तिकान् वा ।
 एकां वा कर्णिकायां सुमतिरथ विनिःक्षिप्य कुम्भं यथावत्
 संपूर्थावाहयेत्क्षिप्यपि विधिषु पुनर्व्वक्ष्यमाणक्रमेण ॥ २१ ॥
 मधुना महता रवेण साकं विधिना मध्यगतं प्रपूर्य्य कुम्भम् ।
 अभिवाह्य कलाः प्रवेष्टयीत प्रवराभ्यामथ तं नवांशकाभ्याम् ॥ २२ ॥
 ऐन्द्रं घृतेन यमदिकप्रभवश्च दध्ना क्षीरेण वारुणमथो तिलजेन सौम्यम् ।
 क्षीरदुग्धैश्चैव दशमूलकपुष्पसिद्धकाथेन कोणनिहितानपि पूरयेच्च ॥ २३ ॥
 मूत्रेणैन्द्रं गोमयेनापि याम्यं क्षीरेणाप्यं सौम्यजश्चैव दध्ना ।
 मध्यप्रोत्थं सर्पिषा पञ्च कुम्भाः स्युश्चेदेवं पूरणीयाः क्रमेण ॥ २४ ॥
 गोमूत्रगोमयोदकपयोदधिघृतांशकाः क्रमात् प्रोक्ताः ।
 एकाङ्गधातुसत्त्वाद्येके सर्व्वानि वा समानि स्युः ॥ २५ ॥
 तारभवाभिरथग्भिः क्रमेण संयोजयेत् पञ्चगव्यानि ।
 आत्माष्टाक्षरमन्त्रैरथवा योज्यानि पञ्चभिः पञ्च ॥ २६ ॥

यद्येककलशकृतौ विधिरपि पञ्चाशदोषधिकारैः ।
 पूरयतु पञ्चभिर्वा गव्यैस्तोयात्मकेऽष्टगन्धाङ्गिः ॥ २७ ॥
 अत्रोत्तरस्यान्दिशि पङ्कजे च पलाशचर्मैक्यधितैः पयोभिः ।
 सम्पूरणीयः कलशो यथावत् सुवर्णवस्त्रादियुतः सुशुद्धः ॥ २८ ॥
 द्वारेषु मण्डपस्य द्वौ द्वौ कुम्भी सुशुद्धजलपूर्णौ ।
 संस्थाप्य च वसनाद्यैः प्रवेष्टयित्वा हि पूजनीयाः स्युः ॥ २९ ॥
 ऊर्ध्वेन्द्रयाम्यसौम्यप्रत्यग्दिक्षु च भूतवर्णकाः क्रमशः ।
 हृल्लेखाद्यास्तदनु च पूर्व्ववदङ्गानि पूजनीयानि ॥ ३० ॥
 गायत्रीं शतमखजे निशाचरोत्ये
 सावित्रीं पवनगते सरस्वतीञ्च ।
 ब्रह्माणं हुतभुजि वारुणे च विष्णुं
 बीजेऽस्त्रे (१) समभियजेत् तथेशमैशे ॥ ३१ ॥
 रक्ता रक्ताकल्या चतुर्मुखी कुण्डिकाक्षमालेऽङ्गे ।
 दधती प्राग्बीजस्था गायत्री तादृशोऽग्निगो ब्रह्मा ॥ ३२ ॥
 अरिदरगदाजहस्ता किरीटकेयूरहारसम्भिन्ना ।
 निशिचरबीजसमुत्था सावित्री वरुणगस्तथा विष्णुः ॥ ३३ ॥
 टङ्गाक्षभयवरान् दधती च त्रीक्षणेन्दुकलितजटा ।
 वाणी वायव्यस्था विशदाकल्या तथेश्वरस्त्वैशे ॥ ३४ ॥
 ब्रह्माण्याद्यास्तद्वहिरनन्तरं वासवादिकाशेशाः ।
 पूज्याः पूर्व्वप्रोक्तैरुपचारैः सम्यगिति निजिष्टास्त्यै ॥ ३५ ॥
 यदि नव कलशास्तेष्वथ संपूज्या मातरोऽष्ट दिक्क्रमशः ।
 हृल्लेखाद्याः पूज्या मध्यादिषु पञ्च चेद्भवन्ति घटाः ॥ ३६ ॥
 प्रथमं घृतजं ततः कषायं दधि पश्चात् कथितं पयः कषायम् ।
 अथ तैलकषायकौ मधूयं द्विजहृत्तात् कथितं ततोऽभिषिञ्चेत् ॥ ३७ ॥

हारगकुम्भधृतैरथ सलिलैः पुनरन्तरान्तरा सेकम् ।

कुर्यान्मुखकरचरणचालनमपि साचमादिकं मन्त्री ॥ ३८ ॥

विधिवदिति कृताभिषेको द्वात्रिंशलक्षमथ जपेन्नन्तम् ।

निजकरदत्तार्घ्यामृतजलपोषितभानुमयभोजुदिनम् ॥ ३९ ॥

भूत्वा शक्तिः स्वयमथ दिनेशेन्दुवैश्वानराणा-

मैक्यं कुर्वन् प्रणवमनुना शक्तिवीजिन भूयः ।

आकृष्यान्तर्व्यहिरपि समाधाय बुद्धैव तेजो

जप्यान्मन्त्रं ज्वलनहुतशिष्टान्नुभुक् प्रोक्तसंख्यम् ॥ ४० ॥

अथ तु हविष्यप्राशी नक्ताशी वा जपेन्ननुच्चैवम् ।

परिपूर्णायां नियमितजपसंख्यायां समारभेदोमम् ॥ ४१ ॥

जपाद्दृशं जुहुयादथाष्टद्रव्यैर्गुडचौद्रष्टतावसिक्तैः ।

वर्णैर्वधीसिद्धजलाभिषेकं कृत्वा द्विजानभ्यवहारयेच्च ॥ ४२ ॥

ततोऽस्य प्रत्ययास्त्वेवं जायन्ते जपतो मनुम् ।

अधिष्ठितं निश्चदीपं निस्तमिस्त्रं गृहं भवेत् ॥ ४३ ॥

ततः कृत्वा जपङ्कासं समुपासीत शक्तिः ।

युक्तात्मा नित्ययोगेन (१) प्रागुक्तविधिनार्चयेत् ॥ ४४ ॥

अश्वत्यविप्राङ्घ्रिपवित्त्वनाम्नां तर्कारिकप्लवकसेवकानाम् ।

प्रसारणीकाश्मरिरोहिणीनामुडुम्बरीपाटलिडण्डुकानाम् ॥ ४५ ॥

पलं पलार्द्धन्वथ कर्षमर्द्धं (२) तेषान्तु भागः कथितः क्रमेण ।

एतैः स्मृतेनाथ जलेन चासौ संपूरणीयः कलशो यथावत् ।

प्रत्यद्दसेकाङ्गविता शतायुर्मधेन्दिरावान् रहितश्च रोगैः ॥ ४६ ॥

अर्काभस्तेजसाऽसौ भवति नलिनजा सन्ततं किङ्करी स्या-

द्रोगा नश्यन्ति दृष्ट्या तमथ च धनधान्याकुलं तत्समीपम् ।

देवा नित्यं नमोऽस्मै विदधति फणिनी नैव दंशन्ति पुलाः

सम्पन्नाः स्युः सपुत्रास्तनुविपदि परं धाम विष्णोः स भूयात् ॥ ४७ ॥

(१) "युक्तात्मानन्ययोगेन" इति वा पाठः ।

(२) "कर्षमात्रम्" इति वा पाठः ।

शक्तिप्रग्रस्तसाध्यं हरशरकलमायावृतं वङ्गिगेह-
इन्दास्त्रिप्राप्तमायं प्रतिविवरलसच्छक्तिवद् वद्विष्य ।
कोणोद्यद्वङ्गदण्डिचिलिपिहरिहरावङ्गदण्डाविलोमा-
र्णवीतं कोर्यूगाष्टोदरनृहरिचिन्ताश्मकं षड्गुणाख्यम् ॥ ४८ ॥

षडङ्गुलप्रमाणेन वर्तुलं कर्तुरालिखेत् ।

षडङ्गुलावकाशेन तद्विष्य प्रवर्त्तयेत् ॥ ४९ ॥

वर्तुलं तावता भूयस्तद्विष्य तृतीयकम् ।

मध्यवर्तुलमध्ये तु हृल्लेखावीजमालिखेत् ॥ ५० ॥

द्वितीयवर्तुलांश्चिष्टमीषच्छिष्टषडङ्गकम् ।

पुटितं मण्डलं वङ्गेरस्यृगन्मध्यवर्तुलम् ॥ ५१ ॥

इन्द्राग्निरक्षोबकणवायुशान्तास्त्रिकं लिखेत् ।

षट्सु कोणान्तरालेषु हृल्लेखाषट्कमालिखेत् ॥ ५२ ॥

एकैकान्तरितास्तासु सम्बध्युरितरेतरम् ।

शिखाभिरन्तराभिस्तु बाह्याबाह्याभिरान्तराः ॥ ५३ ॥

मध्यवर्तुलसंस्थाया हृल्लेखायाः कपोलयोः ।

अधरे साध्यनामार्णं साधकस्योत्तरे लिखेत् ॥ ५४ ॥

अन्तराग्निश्रियोः कर्म साधकांश्च समालिखेत् ।

हरमायाः पञ्चकत्वः स्युर्व्वहिर्गर्भवर्तुलम् ॥ ५५ ॥

तद्विहः शवमायाश्च कलमायाश्च तद्विहः ।

लिखेन्मायां विन्दुमतीं वङ्गेः कोणेषु षट्स्यपि ॥ ५६ ॥

वङ्गेः कोणत्रये श्रीमत्पक्षीये त्रितयं लिखेत् ।

शक्तिश्रीकामवीजानां सदण्डं साधकार्णवत् ॥ ५७ ॥

वङ्गसु वङ्गिपक्षीये तान्येवादण्डवन्ति च ।

ससाध्यनामवर्णानि स्पष्टनिष्ठानभाञ्चि च ॥ ५८ ॥

बाह्यरेखामन्तरा स्युर्व्वर्णाः क्रमगताः शुभाः ।

तद्विहः प्रतिलोमाश्च ते स्युर्लेखकपाटवात् ॥ ५९ ॥

ततो विदर्भितं भूमेर्मण्डलद्वयमालिखेत् ।
 महादिक्षु वृत्सिंहाणं चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिकम् ॥ ६० ॥
 वह्निः षोडशशूलाङ्गं शोभनं व्यक्तवर्णवत् ।
 एतदुत्पन्नं समालिख्य पद्ममारचयेत्ततः ॥ ६१ ॥
 रुचिरं द्वादशदलं षट्त्रिंशत्केसरोज्ज्वलम् ।
 त्रिवृत्तराशिबीज्याद्यैः पार्थिवान्तश्च मण्डलम् ॥ ६२ ॥
 पूर्वोक्तलक्षणोपेतं शुभं दृष्टिमनोहरम् ।
 एवं कृते षड्गुणितं मण्डले सुमनोहरे ।
 प्राग्वत् सङ्कल्प्य कलसमर्चयेत् सुसमाहितः ॥ ६३ ॥
 अभ्यर्च्य पीठं नवशक्तिकान्तमङ्गानि बीजेषु च षट्सु भूयः ।
 गायत्रसावित्रमरस्वतीश्च यजेदथ श्रीरतिपुष्टिसंज्ञाः ॥ ६४ ॥
 ब्रह्माणमथ च विष्णुं महेश्वरं धनदमदनगणनाथान् ।
 अभ्यर्चयेत् षट्सपि वक्त्रैः कोणेषु तद्वह्निः क्रमशः ॥ ६५ ॥
 रक्तामनङ्गकुसुमां कुसुमातुरां च
 नित्यामनङ्गमदनां मदनातुराख्याम् ।
 गौरीन्तथैव गगनां गगनस्य रेखां
 पद्मां भवप्रमथिनीं शशिशेखराञ्च ॥ ६६ ॥
 एता द्विष्ट् प्रतिदलं प्रतिपूज्य शक्ती-
 स्तद्वाह्यतो यजतु मातृगणं क्रमेण ।
 इन्द्रादिकान् वह्निरतश्च तदायुधानि
 सम्पूज्य पूर्वविधिनाऽमु(१)मथाभिषिञ्चेत् ॥ ६७ ॥
 योऽमुमर्चयति सुख्यविधानं सिद्धशक्तिरपि सजपहोमेः ।
 स त्रियो निलयनं त्रिदशानां वन्द्यतां ब्रजति विष्णुसमानः ॥ ६८ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे दशमः पटलः ॥ * ॥

(१) "वसुम्" इत्यत्र "सम्" इति पाठान्तरम् ।

एकादशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये संग्रहतो द्वादशगुणिताख्यमहायन्त्रवरम् ।
 सम्पूज्य येन शक्तिं भुक्तेर्मुक्तेर्ब्रजेन्नरोऽनुभवम् ॥ १ ॥
 व्याहृत्या वीतशक्तिज्वलनपुरयुगद्वन्द्वसन्ध्यशक्त्या-
 वीतं कोणोत्थदुर्वीजकमनु च कपोलात्तगायत्रिमन्त्रम् ।
 आग्नेय्यावीतमर्णवृत्तमनु विगतैर्भूपुराभ्याञ्च रन्ध्रे
 क्षौं चिन्तारत्नकं द्वादशगुणितमिदं यन्त्रमिष्टार्थदायि ॥ २ ॥
 पूर्वोक्तमानकृत्स्या मन्त्री चितयं विलिख्य वृत्तानाम् ।
 विलिखेदन्तर्व्यर्त्तुलमनु शक्तिं स्पष्टविन्दुनिष्ठानाम् ॥ ३ ॥
 द्वादशमध्यमवर्त्तुलरेखाया वह्निरालिखेच्च शक्तीनाम् ।
 हरियमवरुणधनाधिपदिक्षु हे हे च ताः क्रमेण स्युः ॥ ४ ॥
 ईशाग्निनिर्ऋतिमरुतां दिक्ष्वेकैकं विलिख्य भूयश्च ।
 वीजान्तरालनिर्गतशूलाङ्कितकोणषट्कयुगमग्नेः ॥ ५ ॥
 मण्डलयुगयुगलं स्यादस्पृशदान्तरितवर्त्तुलं विशदम् ।
 शक्तिं प्रवेष्टयेच्च प्रतिलोमव्याहृतिभिरन्तःस्थाम् ॥ ६ ॥
 रविकोणेषु दुरन्तां मायां विलिखेदथात्र विन्दुमतीम् ।
 एकैकान्तरितास्ताः परस्परं शक्तयश्च सम्बध्युः ॥ ७ ॥
 गायत्रीं प्रतिलोमतः प्रविलिखेद्वक्त्रेः कपोलं वह्नि-
 र्हे हे चैव लिपी वह्निश्च रचयेद्भूयस्तथा त्रैष्टुभम् ।
 वर्णान् प्रानुगतांश्च भूपुरयुगे सिंहाख्यचिन्तामणी-
 लिख्याद्यन्त्रमशेषदुःखशमनायोक्तं पुरा देशिकैः ॥ ८ ॥
 वह्निरथ षोडशपत्रं वृत्तविचित्रं च राशिबीथियुतम् ।
 विरचय्य मण्डलं पुनरत्र यथोक्तं निधापयेत् कलशम् ॥ ९ ॥

आदावङ्गावरणमनु हृल्लेखिकाद्यायतनः
 ब्राह्मणाद्याः षोडश च विक्रतीर्हन्ससंख्याः क्रमेण ।
 साङ्गं भूयश्चतसृभिरथो षष्टिभिर्लोकपालै-
 र्वज्राद्यैरष्टममपि समभ्यर्चयेद्भक्तिनम्रः ॥ १० ॥
 कराली विकराली च उमा देवी सरस्वती ।
 दुर्गा शची ऊषा लक्ष्मी रतिः स्मृतिधृती तथा ॥ ११ ॥
 अद्या मेधा मतिः कान्तिरार्थ्या षोडश प्रकृतयः ।
 विद्याक्रीपुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुहस्तथा ॥ १२ ॥
 रुद्रवीर्या प्रभा नन्दा पोषणी ऋद्धिदा शुभा ।
 कालरात्रिर्भङ्गारात्रिर्भद्रकाली कपालिनी ॥ १३ ॥
 विक्रतिर्दण्डिमुण्डिन्यौ सेन्दुखण्डा शिखण्डिनी ।
 निशुम्भशुम्भमथिनी महिषासुरमर्दिनी ॥ १४ ॥
 इन्द्राणी चैव रुद्राणी शङ्करार्हेशरीरिणी ।
 नारी नारायणी चैव त्रिशूलिन्यपि पालिनी ॥ १५ ॥
 अम्बिका ह्लादिनी चैव द्वात्रिंशच्छक्तयो मताः ।
 पिङ्गलाक्षी विमालाक्षी समृद्धिर्बुद्धिरेव च ॥ १६ ॥
 अद्या स्वाहा स्वधाख्या च मायाभिख्या वसुन्धरा ।
 त्रिलोकधात्री गायत्री सावित्री त्रिदशेश्वरी ॥ १७ ॥
 सुरूपा बहुरूपा च स्कन्दमाताऽच्युतप्रिया ।
 विमला सामला चैव अरुणी वारुणी (१) तथा ॥ १८ ॥
 प्रकृतिर्विक्रतिः सृष्टिः स्थितिः संहतिरेव च ।
 सन्ध्या माता सती हंसी मर्दिका (२) वज्रिका परा ॥ १९ ॥
 देवमाता भगवती देवकी कमलासना ।
 त्रिमुखीसप्तमुखी च सुरासुरविमर्दिनी ॥ २० ॥

(१) "आरुणी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मर्दिनी" इति पाठान्तरम् ।

सुलम्बोष्ठाङ्गुलीश्वरी च बहुशिखा वृकोदरी ।
 रथरेखाह्वया चैव शशिरेखा तथाऽपरा ॥ २१ ॥
 पुनर्गगनवेगाख्या वेगा च पवनादिका ।
 भूयो भुवनपालाख्या तथैव मदनातुरा ॥ २२ ॥
 अनङ्गाऽनङ्गमदना भूयश्चानङ्गमेखला ।
 अनङ्गकुसुमा विश्वरूपाऽसुरभयङ्करी ॥ २३ ॥
 अक्षोभ्यासत्यवादिन्यौ वज्ररूपा शुचित्रता ।
 वरदा चैव वागीशी चतुःषष्टिः प्रकीर्तिताः ॥ २४ ॥
 इष्टा यथोक्तमिति तं कलशं निजं वा
 पुत्रं तथाप्तमपि शिष्यमथाभिषिञ्चेत् ।
 आस्तिक्ययुक्तमथ सत्यरतं वदन्त्यं
 विप्रप्रियं कुलकरञ्च नृपोत्तमं वा ॥ २५ ॥
 विधानमेतत् सकलार्थसिद्धिकरं परं पावनमिन्दिरादम् ।
 आयुःप्रदं वर्यकरं रिपूणां भुक्तिप्रदं मुक्तिफलप्रदञ्च ॥ २६ ॥
 पाशाङ्कुशमध्यगया शक्त्याथ जपार्चनहृतादियुतम् ।
 वक्ष्ये यन्त्रविधानं त्रैलोक्यप्राप्ततायमानमिदम् ॥ २७ ॥
 अष्टाशक्त्यागलाविर्हलयवरयुतापूर्वपाश्चात्यषट्कं
 कोणोद्यत्स्वाङ्गसाष्टाक्षरयुगयुगलाष्टाक्षराख्यं वह्निश्च ।
 मायोपेतात्मयुग्मस्वरमिलितलसत्केसरं साष्टपञ्चं
 पञ्चं तन्मध्यपङ्क्तित्रितयपरिलसत्पाशशक्त्यङ्कुशार्णम् ॥ २८ ॥
 पाशाङ्कुशाहतमनुप्रतिलोमकैश्च वर्णैः सरोजपुटितेन घटेन चापि ।
 आवीतमिष्टफलभद्रफटं(१) तदेतद्यन्त्रोत्तमन्विति घटाङ्गलनामवेयम् ॥ २९ ॥
 प्राक्प्रत्यगर्गले हलमथ पुनराग्नेयमारुते च हयम् ।
 दक्षोत्तरे हरार्षं नैऋतशैवे हरं द्विपङ्क्तिशो विलिखेत् ॥ ३० ॥

विलिखेच्च कर्णिकायां पाशाङ्कुशसाध्ययुतां शक्तिम् ।
 अभ्यन्तराष्टकोष्ठेष्वङ्गान्यवशेषितेषु चाष्टाङ्गी ॥ ३१ ॥
 कोष्ठेषु षोडशस्वथ षोडशवर्णं मनुं तथा मन्त्रो ।
 पद्मस्य केसरेषु च युगस्वरात्मान्वितान्तथा मायाम् ॥ ३२ ॥
 एकैकेषु दलेषु त्रिशस्त्रिंशः कर्णिकागतान्मन्त्रान् ।
 पाशाङ्कुशबीजाभ्यां प्रवेष्टयेद्वाह्यतश्च नलिनस्य ॥ ३३ ॥
 अनुलोमविलोमगतैः प्रवेष्टयेदक्षरैश्च तद्वाह्ये ।
 तदनु घटेन सरोजस्थितेन तद्वक्त्रकेऽम्बुजञ्च लिखेत् ॥ ३४ ॥
 विन्दन्तिका प्रतिष्ठा सन्दिष्टा पाशबीजमिति मुनिभिः ।
 निजभूर्द्देहनाप्यायिनी शशधरखण्डान्वितोऽङ्कुशो भवति ॥ ३५ ॥
 पाशश्रीशक्तिसारमन्त्रशक्तीन्द्राङ्कुशाश्चेति ।
 एकं कामिनि रञ्जिनि ठहयमपरन्विहाष्टवर्णं स्वात् ॥ ३६ ॥
 अथ गौरि रुद्रदयिते योगेश्वरि सकवचास्त्रठदितयैः ।
 बीजादिकमिदमुक्तं शाक्तेयं षोडशाक्षरं मन्त्रम् ॥ ३७ ॥
 इति कृतदलसुभूषितमतिरुचिरं लोकनयनचित्तहरम् ।
 कृत्वोज्ज्वलमथ मण्डलमपि पीठाद्यं पुरेव परिपूज्य ॥ ३८ ॥
 पूर्वप्रोक्तैः कायैरेकेनापूर्य्य पूजयेत् कलशम् ।
 हस्तेखाद्यङ्गाद्यौ मातृसुरेशादिकौ सकुलिगादौ ॥ ३९ ॥
 एवं संपूज्य देवीं कलशमनु शुभैर्गन्धपुष्पादिकैस्तां
 दध्वाण्यक्षौद्रसिक्तैस्त्रिशतमथ पृथक् दुग्धवीरुत्वमिद्धिः ।
 हुत्वा दत्त्वा सुवर्णांशकवसुधरणीर्दक्षिणार्थं द्विजेभ्यः
 संपूज्याचार्य्यवर्य्यं वसुभिरमलधीः संयतात्माभिषिञ्चेत् ॥ ४० ॥
 इति कृतकलशोऽयं सिध्यते येन पुंसां
 स भवति कविरनं नित्यमालिङ्गते श्रीः ।
 धनदिनरजनीशैस्तुल्यतेजा महिम्ना
 निरुपमचरितोऽसौ देहिनां स्वात् पुरोगः ॥ ४१ ॥

जपेच्चतुर्विंशतिलक्षमेवं सुयन्त्रितो मन्त्रवरं यथावत् ।
 हविष्यभोजी परिपूर्णसंख्ये जपे पुनर्हीमविधिर्विधेयः ॥ ४२ ॥
 पयोदुमाणाञ्च समित्सहस्रषट्कं दधिद्वौदृष्टतावसिक्तम् ।
 तिलैश्च तावज्जुहुयात्पयोक्तैर्हिजोत्तमानभ्यवहारयेच्च (१) ॥ ४३ ॥
 गुरुमपि परिपूज्य काञ्चनाद्यैर्जपतु च मन्त्रमथो सहस्रमात्रम् ।
 भजतु च दिनशोऽमुमर्चनाया विधिविहितं विधिमादरेण भूयः ॥ ४४ ॥
 संचेपतो निगदितो विधिरर्चनायाः
 शक्तेरयं सकल (२) संसृतिमोचनाय ।
 कान्थे श्रिये च यशसे जनरञ्जनाय
 सिद्धे प्रसिद्धमहसाऽस्य परस्य धाम्नः ॥ ४५ ॥
 गजसृगमदकाश्मीरैश्चैव नितमः सुरभिरौचनोपेतैः ।
 विलिखेदलक्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी (३) ॥ ४६ ॥
 एभिर्विधानैर्भुवनेश्वरीं तां समर्थं सिद्धे तु जपंश्च मन्त्री ।
 सुत्यानया स्तौतु सदा समग्रप्रीत्यै समस्तार्त्तिविभञ्जिकायाः ॥ ४७ ॥
 प्रसीद प्रपञ्चस्वरूपे प्रधाने प्रकृत्यात्मिके प्राणिनां प्राणसंज्ञे ।
 प्रणोतुं प्रभो प्रारभे प्राञ्जलिस्त्वां प्रकृत्याऽप्रतर्क्यप्रकामप्रवृत्ते ॥ ४८ ॥
 सुतिर्वाक्यवद्वा पदात्मैव वाक्यं पदन्त्वक्षरात्माऽक्षरं त्वं महेशि ।
 ध्रुवं त्वां त्वमेवाक्षरैस्त्वन्मयैस्तीर्थतस्त्वन्मयी वाक्प्रवृत्तिर्यतः स्यात् ॥ ४९ ॥
 अजाधोक्षजत्रीक्षणाद्यापि रूपं परं नाभिजानन्ति मायामयं (४) ते ।
 सुवन्तीशितां त्वाममी स्थूलरूपां तदेतावदम्बेहयुक्तं ममापि ॥ ५० ॥

(१) “वाज्या पटुयुतया सपाशशक्त्यङ्कुशेन मन्त्रेण ।
 स्वाद्वक्तया जुह्वन्निष्कृष्यर्वशीमथो वशी वशयेत् ॥”

इत्यधिकः श्लोकः पुस्तकान्तरे दृश्यते ।

(२) “शक्तेरिमं भजतु” इति पाठान्तरम् ।

(३) “मायासये” इति पाठान्तरम् ।

(४) “कार्यार्थम्” इति पाठान्तरम् ।

नमस्ते समस्तेषि विन्दुस्वरूपे नमस्ते परत्वेन (१) तत्त्वाभिधाने ।
 नमस्ते महत्त्वं प्रपन्ने प्रधाने नमस्ते त्वहङ्कारतत्त्वस्वरूपे ॥ ५१ ॥
 नमः शब्दरूपे नमो व्योमरूपे नमः स्पर्शरूपे नमो वायुरूपे ।
 नमो रूपतेजोरसाश्वःस्वरूपे नमस्तेऽस्तु गन्धात्मिके भूस्वरूपे ॥ ५२ ॥
 नमः श्रोत्रचर्मब्रिजिह्वाख्यनासास्यवाक्पाणिपत्यायुर्मोपस्थरूपे ।
 नमो बुद्ध्याहङ्कारचित्तस्वरूपे (२) विरूपे नमस्ते विभो विश्वरूपे ॥ ५३ ॥
 रवित्वेन भूत्वान्तरात्मा दधासि प्रजाध्वन्द्रमस्त्वेन पुष्पासि भूयः ।
 दहस्यग्निभूर्त्तिं वहन्त्याहुतिं वा महादेवि तेजस्तयं त्वत्त एव ॥ ५४ ॥
 चतुर्वक्त्रयुक्तालसङ्गसवाहा रजःसंश्रिता ब्रह्मसंज्ञां दधाना ।
 जगत्सृष्टिकार्या जगन्मातृभूते परं त्वत्पदं ध्यायसीषि त्वमेव ॥ ५५ ॥
 विराजत्किरीटा लसच्छङ्खचक्रा वहन्ती च नारायणाख्यां जगत्सु ।
 गुणं सत्त्वमास्थाय विश्वस्थितिं यः करोतीह सोऽंशोऽपि देवि त्वमेव ॥ ५६ ॥
 जटाबद्धचन्द्राहिगङ्गां त्रिनेत्रां जगत्संहरन्तीञ्च कल्पावसाने ।
 तमःसंश्रिता रुद्रसंज्ञां दधाना वहन्ती परश्चक्षमाने विभासि ॥ ५७ ॥
 सचिन्ताक्षमाला सुधाकुम्भलेखाधरा त्रीक्षणाह्नेन्दुराजकपर्दी ।
 सुशुक्लांशुकाकल्पदेहा सरस्वत्यपि त्वन्मयैवेति वाचामधीशा ॥ ५८ ॥
 लसच्छङ्खचक्रा चलत्खड्गभीमा नदत्सिंहवाहा ज्वलत्तुङ्गमौलिः ।
 द्रवहैत्यवर्गा सुवत्सिद्धसङ्गा त्वमेवेति दुर्गापि सर्गादिहीने ॥ ५९ ॥
 पुरारातिदेहाहभाग भवानी गिरीन्द्रात्मजात्वेन यैषा विभाति ।
 महायोगिवन्द्या महेशा सुनाथा महेश्यस्त्रिका तत्त्वतस्त्वन्मयैव ॥ ६० ॥
 लसत्कौमुदीभासिते व्योमनीले वसन्तीञ्च वक्त्रस्थले कैटभारः ।
 जगद्वल्लभां (३) सर्व्वलोकैकनाथां त्रियं तां महादेव्यहं त्वामवेमि ॥ ६१ ॥
 भजाद्रीङ्गुहाजाक्षपोत्रीन्द्रकाणां महाभैरवस्यापि चिह्नं वहन्त्यः ।
 विभो मातरः सप्त तद्रूपरूपाः स्फुरन्त्यस्त्वदंशा महादेवि ताञ्च ॥ ६२ ॥

(१) "वरत्वेन" इति पाठान्तरम् ।

(२) "जगद्गुल्मभास्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "चित्तात्मरूपे" इति पाठान्तरम् ।

समुद्यद्दिवाकृतहस्ताभभासा सदा सन्तताशेषविखावकाशे ।
 लसन्मौलिवहेन्दुरेखे सपाशाङ्कुशाभीत्यभीष्टात्तहस्ते नमस्ते(१) ॥ ६३ ॥
 प्रभा कीर्त्तिकान्ती दिवारात्रिसन्ध्याः क्रियाशा तमिस्रा क्षुधाबुद्धिमेधाः ।
 धृतिर्व्याघ्रतिः सन्मतिः श्रीश्च कान्ति(२)स्त्वमेवेशि येऽन्ये च शक्तिप्रभेदाः ॥ ६४ ॥
 हरे विन्दुनादैः सशक्त्याख्यशान्तेर्नमस्तेऽस्तु भेदप्रभिन्नैरभिन्ने ।
 सदा सप्तपाताललोकाचलाब्धिग्रहद्वीपधातुखरादिस्वरूपे ॥ ६५ ॥
 नमस्ते समस्ते समस्तस्वरूपे समस्तेषु वस्तुष्वनुस्यूतशक्ते ।
 श्रितस्थूलसूक्ष्मस्वरूपे महेशि स्मृते बोधरूपेऽप्यबोधस्वरूपे ॥ ६६ ॥
 मनोवृत्तिरस्तु स्मृतिस्ते समस्ता तथा वाक्प्रवृत्तिः सुतिः स्यान्महेशि ।
 शरीरप्रवृत्तिः प्रणामक्रिया स्यात् प्रसीद क्षमस्व प्रभो सन्ततं मे ॥ ६७ ॥
 हृल्लेखाजपविधिमर्चनाविशेषानेतांस्तां सुतिमपि नित्यमादरेण ।
 योऽभ्यस्येत् स खलु परां श्रियञ्च गत्वा शुद्धन्तद्व्रजति पदं परस्य धाम्नः ॥ ६८ ॥
 इति हृल्लेखाविहितो विधिरुक्तः संग्रहेण सकलोऽयम् ।
 योऽस्मिन्नियतमना मन्वी योगी स्यात् स एव भोगी च ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकादशः पटलः ॥ * ॥

(१) “लसन्मौलिवहेन्दुरेखे त्रिनेत्रे सपाशाङ्कुशाभीत्यभीष्टात्तहस्ते” इति पाठान्तरम् ।

(२) “धृतिर्व्याघ्रतिः सन्मतिः श्रीश्च भक्तिः” इति पाठान्तरम् ।

द्वादशः पटलः ।

अथ श्रियो मन्त्रविधिः समासतो जगद्धिताय प्रतिबध्यतेऽधुना ।
सहाङ्गभेदेः सजपार्चनाहुतक्रमैः समभ्युदरणाय दुर्गतेः ॥ १ ॥
वियत्तुरीयस्तु विलोमतोऽनलप्रदीपितो वामविलोचनान्वितः ।
सचन्द्रखण्डः कथितो रमामनुर्मनोरथावाप्तिमहासुरद्रुमः ॥ २ ॥
ऋषिर्भृगुश्छन्दसि चोदिता निवृत्त समीरिता श्रारपि देवता पुनः ।
दृगक्षिकर्णेन मनुस्वरानलान्वितेन चास्या विहितं षडङ्गकम् ॥ ३ ॥

भूयाद्भूयो द्विपद्माभयवरदकरा तप्तकात्तस्त्रराभा
शुभ्राभ्राभेभयुग्मद्वयकरधृतकुम्भाङ्गिरासिच्यमाना ।
रत्नौघावद्वमीलिर्विमलतरदुकूलार्त्तवालेपनाद्या
पद्माक्षी पद्मनाभोरसि कृतवसतिः पद्मगा श्रीः श्रिये वः ॥ ४ ॥

संदीक्षितोऽथ गुरुणा मनुवर्त्यमेनं
सम्यग्जपेन्निशितधीर्दिननाथलक्षम् ।
अभ्यर्चयन्नहरहः श्रियमादरेण

मन्त्री सुशुद्धचरितो रहितो बधूभिः ॥ ५ ॥

जपावसाने दिनकृतसहस्रसंख्येः सरोजैर्मधुरत्रयाक्तैः ।
हुनेत्तिलैर्वा विधिनाथ विल्वैः समिद्धरैर्मन्त्रिवरस्त्रिभिर्वा ॥ ६ ॥
रुचिराष्टपत्रमथ वारिरुहं गुणवृत्तराश्रितुरस्त्रयुतम् ।
प्रविधाय पीठमपि तत्र संयजेन्नवशक्तिभिः सह रमाञ्च ततः ॥ ७ ॥

विभूतिरुन्नतिः कान्तिर्हृष्टिः कीर्त्तिश्च सन्नतिः ।

व्युष्टिरुत्कृष्टि ऋद्धिश्च रमाया नव शक्तयः ॥ ८ ॥

आवाह्य सम्यक्कलशे यथावत् समर्चनीया विधिना रमा सा ।

जप्त्वा यथाशक्ति पुनर्गुरुस्तु तं सेचयेत् संयतमात्मशिष्यम् ॥ ९ ॥

अङ्गैः प्रथमावृत्तिरपि मूर्त्तीभचतुष्कनिधियुगैरपरा ।

शक्त्यष्टकेन चान्या चरमा ककुबीश्वरैः समभ्यर्च्य ॥ १० ॥

वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।

दमकः सलिलश्चैव गुगुलुश्च कुरण्टकः ॥ ११ ॥

वराको (१) विमला चैव कमला वनमालिका ।

विभीषिका मानिका च शाङ्करी वसुमालिका ॥ १२ ॥

अनयैव च पूर्व्यसेवया परितुष्टा कमला प्रसीदति ।

धनधान्यसमृद्धिसंकुलामचिरादेव च मन्त्रिणे श्रियम् ॥ १३ ॥

अश्वस्युरोजह्वयसेऽभितिष्ठंस्त्रिलक्षमेनं प्रजपेच्च मन्त्री ।

श्रियं विचिन्त्यार्कगतां यथावत् दरिद्रताया भवन्ति प्रसुक्तः ॥ १४ ॥

वसतावुपविश्य कैटभारेः कमलावृक्षतले तथा त्रिलक्षम् ।

जपतोऽपि भवेच्च काङ्क्षितार्थादधिको वत्सरतो वसुप्रपद्यः ॥ १५ ॥

जुहुयादशोकदहने सद्यतैरपि तण्डुलैः सकलवश्यब्रम् ।

खदिरानले त्रिमधुरैरपि तैर्धनदश्च राजकुलवश्यमपि ॥ १६ ॥

समधुरनलिनानां लक्षहोमादलक्ष्मी-

परिगतमपि जन्तुं प्राप्नुयाच्छ्रीः समग्रा ।

धनविभवसमृद्ध्या नित्यमाह्लादयन्ती

त्यजति न करुणार्द्रा तस्य सा सन्ततिश्च ॥ १७ ॥

विष्णुं श्रीसूक्तजापो निजभुवि सुखजो वर्द्धयित्वास्य पूर्व्यं

पतैस्त्रिस्वादयुक्तैः कुसुमफलसमिद्धिस्ततः स्नानभेदैः ।

तन्मूलैर्मण्डलात् प्राक् सुनियतचरितोऽसौ हुतान्निर्गन्धलाभा

रूपं पश्येद्रमायाः कथमिव च पुनस्तत् कुले स्यादलक्ष्मीः ॥ १८ ॥

हृदयकमलवर्णतः परस्तादमृतमनन्तयुतं ततश्च सिद्धैः ।

हुतवहदयितेत्यसौ रमायाः प्रवरधनार्थिभिरर्थितो हि मन्त्रः ॥ १९ ॥

दक्षोऽस्य स्याद्विष्णुन्दसि च सुमतिभिरुक्ता विराड्देवता ।
 श्रीहँवी पद्मिनीभ्यां हृदयकशिरसी विष्णुपत्न्या शिखा च ।
 मेदोरेफाहृदार्यैरपि च कमलरूपालरैर्वन्मं चास्त्रं
 ताराद्याभिर्नमोऽन्ताभिरपि निगदितं जातियुक्ताभिरङ्गम् ॥ २० ॥
 पद्मस्था पद्मनेत्रा कमलयुगवराभीतियुग्दोःसरोजा
 देहोत्थाभिः प्रभाभिस्त्रिभुवनविवरं भास्वरा भासयन्ती ।
 मुक्ताहाराभिरामोन्नतकुचकलशा रत्नमञ्जीरकाञ्ची-
 ग्रैवेयोन्मङ्गदाढ्या धृतमणिमुकुटा श्रेयसे श्रीर्भवेद्दः ॥ २१ ॥

ध्यात्वेवं श्रियमपि पूर्वकृतपीठे
 पञ्चादौ प्रथममथार्चयेत्तदङ्गैः ।
 अष्टाभिर्दलमनुशक्तिभिस्तदन्ते
 लोकेशैरिति विधिना समर्चयेत् समृद्धौ ॥ २२ ॥
 दीक्षातो जपतु रमारमेशभक्तो
 लक्षाणां दशकसमं मनं नियत्वा ।
 स श्रीमान् बहुधनधान्यसङ्कुलः स-
 न्नेधावी भवति च वत्सरेण मन्त्री ॥ २३ ॥

इति मन्त्रजपादृतधीर्मधुरतितयैरयुतं जुहुयात् कमलैः ।
 परिशुद्धमना न चिरात् स पुनर्लभते निजवाञ्छितमर्थचयम् ॥ २४ ॥
 समुद्रगायामवतीर्थ्य नद्यां स्वकण्ठमात्रे पयसि स्थितः सन् ।
 त्रिलक्षजाप्याढ्यतमोऽब्दमात्रान्मन्त्री भवेन्नात्र विचारणीयम् ॥ २५ ॥

नन्दावर्त्तर्जुहुत भगमेऽभ्यर्थ्य लक्ष्मीं सहस्रं
 तावद्देवैस्त्रिमधुरयुतैर्वा फलैः पौर्णमास्याम् ।
 पञ्चम्यां वा सितसरसिजैः शुक्रवारोऽच्छुपुष्पै-
 रन्यैर्मासं प्रतिहुतविधैर्वत्सरात् स्याद्वनाढ्यः ॥ २६ ॥
 ताररमाभायाः श्रीकमले कमलालये प्रसीदयुगम् ।
 बीजानि तानि पुनरपि समहालक्ष्म्यै हृदिन्दिरामन्दः ॥ २७ ॥

त्रिभिस्तु वर्णैर्हृदयं शिरोऽपि स्यात् पञ्चभिश्चाथ शिखा त्रिवर्णैः ।

त्रिभिस्तथा वर्णं चतुर्भिरस्त्रं पृथक् त्रिवीजापुटितैस्तदङ्गम् ॥ २८ ॥

हस्तोद्यद्वसुपात्रपङ्कजयुगादर्शा स्फुरन्पूरा

थेवेयाङ्गद्वारकङ्कणमहामौलिर्ज्वलत्कुण्डला ।

पद्मस्था परिचारिकापरिवृता शृङ्गाङ्गरागांशुका

देवी दिव्यगणार्चिता भवदघप्रध्वंसिनी स्याद्रमा ॥ २९ ॥

लक्षं जपेन्मनुमिमं मधुरचयाक्तै-

र्वैल्लैः फलैः प्रतिद्विनेदयुतं तदन्ते ।

आराधयेत् प्रतिदिनं प्रतिवक्ष्यमाण-

मार्गेण दुर्गतिभयाद्रहितो भवेत् सः ॥ ३० ॥

श्रीधरश्च हृषीकेशो वैकुण्ठो विश्वरूपकः ।

वासुदेवादयश्चाङ्गावरणात् समनन्तरम् ॥ ३१ ॥

भारतीपार्वतीचान्द्रीशचौभिरपि संयुता ।

दमकादिभिस्तृतीयाऽनुरागाद्यैश्चतुर्थ्यपि ॥ ३२ ॥

अनुरागोऽविसम्बादो विजयो बलभो मदः ।

हर्षो बलश्च तेजश्चेत्यष्टौ वाणा महाश्रियः ॥ ३३ ॥

अनन्तब्रह्मपर्यन्तैः पञ्चमीन्द्रादिभिर्मता ।

चक्रपद्मान्तिकैः षष्ठी बजाद्येरावृतिः श्रियः ॥ ३४ ॥

सम्यज्यैवं श्रियमनुदिनं यो जपेन्मन्त्रमेनं

प्रोक्तां संख्यां सङ्गतविधिमप्युच्छितां प्राप्य लक्ष्मीम् ।

द्विचादर्व्यागवनिपशुपुत्रादिभोगैः समृद्धौ

वर्षाद्देहापदि च पदमप्येति नित्यं स विष्णोः ॥ ३५ ॥

श्रीमन्नेष्विति गदितेषु भक्तियुक्तः श्रीसूक्तान्यपि च जपेद्यजज्जुनेच्च ।

श्रीसूक्ते प्रथमतरे स्वयं मुनिः स्यादन्येषां मुनय इमे भवन्ति भूयः ॥ ३६ ॥

आनन्दः कर्हमश्चैव चिक्लीतश्चेन्द्रासुतः ।

ऋचामथो तदन्यासामृषयः समुदीरिताः ॥ ३७ ॥

आद्ये सूक्तवये कन्दोऽनुष्टुप कांस्ये वृहत्पि ।
 तदन्त्ययोस्त्रिष्टुवाख्यं परस्तादष्टके पुनः ॥ ३८ ॥
 अनुष्टुवन्ये प्रस्तारपङ्क्तिश्चकन्दसि वै क्रमात् ।
 अग्नी स्यातां देवते च न्यासाङ्गविधिरुच्यते ॥ ३९ ॥
 मूर्ध्नाक्षिकणनासामुखगलदोर्हृदयनाभिगुह्येषु ।
 पायूरुजानुजङ्घाचरणेषु न्यसतु सूक्तकैः क्रमशः ॥ ४० ॥
 सहिरण्यमयी च चन्द्रा रजतहिरण्यस्रजे हिरण्याख्या ।
 अङ्गानि जातियुञ्जि त्वय च हिरण्यवर्णाङ्गया तथास्त्रं स्यात् ॥ ४१ ॥
 अरुणकमलसंस्था तद्रजःपुञ्जवर्णा-
 करकमलधृतेष्टाभीतियुग्मास्त्रुजा च ।
 मणिमुकुटविचित्रालङ्कृता कल्पजातै-
 र्भवतु भुवनमाता सन्ततं योः श्रिये वः ॥ ४२ ॥
 आरभ्याच्छां प्रतिपदमथ प्राप्तदीप्तौ वियुक्त-
 स्तन्वङ्गीभिस्तनुविमलवासाः सुधीतद्विजाव्यः ।
 एकादश्यामथ परिसमाप्यार्कसाहस्रिकान्तं
 जापं मन्त्री प्रयजतु रमां प्राक्तनप्रोक्तपीठे ॥ ४३ ॥
 पद्मा सपञ्चवर्णा पद्मस्थार्द्रा च तर्पयन्त्यभिधा ।
 तस्मा ज्वलन्त्यभिख्या स्त्रर्णप्राकारसंज्ञका चेति ॥ ४४ ॥
 मध्ये दिशाधिपाङ्गावृत्त्योरेतास्ततश्च वज्रादीन् ।
 प्रयजेच्चतुरावरणं निगदितमिति सूक्तकल्पितं विधानम् ॥ ४५ ॥
 अन्नघृताभ्यां जुहुयादनुदिनमष्टोत्तरं शतं मन्त्री ।
 आवाहनासनार्घ्यकपाद्याचमनमधुपर्कसेकानि ॥ ४६ ॥
 वासोभूषणगन्धान् सुमनोयुतधूपदीपभोज्यानि ।
 सोडासनानि कुर्याद्वक्तियुक्तः पञ्चदशभिरथ मनुभिः ॥ ४७ ॥
 व्यस्तैरपि च समस्तैः पूजायां संयतात्मकः सिद्धौ ।
 पद्मैर्विस्वसमिद्धिः पयोन्वसा सर्पिषा क्रमाज्जुहुयात् ॥ ४८ ॥

एकैकं त्रिस्त्रिंशत् द्वादश्यां भोजयीत विप्रांश्च ।
 मन्दारकुन्दकुमुदकनन्द्यावर्त्ताख्यमालतीजात्यः ।
 कङ्कारपद्मरक्तोत्पलकेतकचम्पकादयो ग्राह्याः ॥ ४८ ॥
 परिषिञ्चेत्तिशो नित्यं सूक्तैस्तैः स्नानकर्म्मणि ।
 आदित्याभिमुखो जघ्पाद्यावत्तावच्च तर्पयेत् ॥ ५० ॥
 अर्चयेद्द्विधिनाऽनेन दिनशो जुहुयात्तिशः ।
 एवं करोति षण्मासं योऽसौ स्यादिन्दिरापतिः ॥ ५१ ॥
 उडुडमात्रे नलिने नवनीतं विनिक्षिपेत् ।
 सकर्णिके सकिञ्जल्कोदरे पद्मान्तरालके ॥ ५२ ॥
 पुनस्तत् पद्ममुद्धृत्य सुसमिद्धे विभावसी ।
 जुहुयादन्ययाथर्चा शतमष्टोत्तरं जपन् ॥ ५३ ॥
 चत्वारिंशच्छुक्रवारैर्महाश्रीस्तस्य जायते ।
 कांस्योऽस्त्री(१)त्यनया सम्यगेकादश घृताहुतीः ।
 षण्मासं जुह्वतो नित्यं भूयात् प्रायो महेन्दिरा ॥ ५४ ॥
 सूक्तैरेतैर्जपतु जुहुयादर्चयेतावगाहेत्-
 सिञ्चेद्दत्ते दिनमनु तथा संयतस्तर्पयेत् ।
 संशुद्धात्मा विविधधनधान्याकुलाभ्यन्तरोऽसौ
 मन्त्री सर्वैर्भुवि बहुमतः श्रीमतां स्यात् पुरोगः ॥ ५५ ॥
 श्रीलक्ष्मीर्व्वरदा विष्णुपत्नी च सुवसुप्रदा ।
 हिरण्यरूपा सखर्णमालिनी रजतस्रजा ॥ ५६ ॥
 ससुवर्णगृहा खर्णप्राकारा पद्मवासिनी ।
 पद्महस्ता पद्मपूर्व्वप्रिया मुक्तापदादिका ॥ ५७ ॥
 अलङ्कारा तथा सूर्या चन्द्रा वित्त्वप्रियेश्वरी ।
 भुक्तिः प्रपूर्वां मुक्तिश्च विभूत्यृद्धिसमृद्धयः ॥ ५८ ॥

(१) “कांस्योऽस्त्रि” इति मन्त्रः ओसृक्तादौ द्रष्टव्यः ।

तुष्टिः पुष्टिश्च धनदा तथान्या तु धनेश्वरी (१) ।

शुद्धा सम्भोगिनी भोगदा सधातृविधातृके ॥ ५८ ॥

द्वात्रिंशदेताः श्रीदेव्या ये मन्त्राः समुदीरिताः ।

तारारिका नमोऽन्ताश्च तैरर्चासु बलिं हरेत् ।

तर्पयेच्च महादेवीं दिनादौ (२) मन्त्रवित्तमः ॥ ६० ॥

नाभ्यक्तोऽद्यान् नग्नः सलिलमवतरेन्न स्वपेदाऽशुचिः स-

न्नाभ्यञ्जानैव चाद्यात्तिलरुहलवणे केवलेनैव दोषाम् ।

वक्त्रे लिम्पेहदेन्नानृतमपि मलिनः स्यान्न विल्वाम्बुजम् ।

द्रोणान्नो धारयेत् के भुवमपि न तृथैवालिखेदिन्द्रार्थी ॥ ६१ ॥

सुविमलचरितः स्याच्छुद्धमात्यानुलेपा-

भरणवसनदेहो मुख्यगन्धोत्तमाङ्गः ।

सुविशदनखदन्तः शुद्धधीर्विशुभक्तो

विमलरुचिरशय्यः स्याच्चिरायेन्द्रार्थी ॥ ६२ ॥

दुष्टां कष्टान्ववायां कलहकलुषितां मार्गदुष्टामनिष्टा-

मन्यासक्तामसक्तामतिविपुलकशाङ्क्रीमतिङ्गस्वदीर्घाम् ।

रोगार्त्ताभोगलोलां प्रतिपुरुषचलां राजकान्तामकान्तां

काकाक्षीमिकचारां गृहकुसुमयुतां न स्पृशेदिन्द्रार्थी ॥ ६३ ॥

शान्तः शश्वत्स्मितमधुरपूर्वाभिभाषी दयाद्रीं

देवाचार्यातिथिदहनपूजारतः मुख्यशीलः ।

नित्यस्त्रायी नियमनिरतः प्रत्यगाशामुखाशी

मन्त्री वर्णाश्रमदृढरतिः स्याच्चिरायेन्द्रार्थी ॥ ६४ ॥

श्रीमन्मभक्तः श्रितविष्णुदीक्षः श्रीसूक्तजापी सितधीः सुशीलः ।

स्वदारतुष्टो मितभाषणाशी लोकप्रियः स्याच्चिरमिन्द्रार्थी ॥ ६५ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वादशः पटलः ॥ * ॥

(१) "तथान्या भुवनेश्वरी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दिनशः" इति पाठान्तरम् ।

तयोदशः पटलः ।

अथ रमाभुवनेशिमनोभवैस्त्रिपुटसंज्ञकमन्त्रमुदीरितम् ।
सकलवर्गफलाप्तियशस्करं जगति रञ्जनदं कविताकरम् ॥ १ ॥
वीजैस्त्रिभिर्द्विरुक्तैः कुर्यादङ्गानि साधकः सिद्धैः ।
पूर्वतरेरितयोर्व्या हयोरप्येकं तदङ्गयोः प्रभजेत् ॥ २ ॥
नवकनकभासुरोर्वीविरचितमणिकुट्टिमे सकल्पतरौ ।
रत्नवरबद्धसिंहासननिहितसरोरुहे समासीनाम् ॥ ३ ॥

आवद्धरत्नमुकुटां (१) मणिकुण्डलोद्यत्-

केयूरकोश्विरसनाह्वयनूपुराढ्याम् ।

ध्यायेद्भृताञ्जयुगपाशवराङ्गुशेनु-

चापां सपुष्पविशिखां नवहेमवर्णाम् ॥ ४ ॥

चामरमुकुरसमुद्भक्तताम्बूलकरङ्कवाहिनीभिः ।

दूतीभिः समभिवृतां पश्यन्तीं साधकं प्रसन्नदृशा ॥ ५ ॥

लोकेश्वरीमिति विचिन्त्य जपेच्च मन्त्र-

मादित्यलक्ष्मथ मन्त्रितमो जपान्ते ।

श्रीराजवृक्षसमिधां सजवार्त्तवानां

तावत् सहस्रसमितं मधुरैर्जुहोतु ॥ ६ ॥

अङ्गैर्लक्ष्मीहरिगिरिसुताशर्व्वरत्यङ्गजातैः

षट्कोणस्थैर्निधियुगयुतैस्तद्वाहिर्मातृभिश्च ।

योषिद्रूपैर्व्विहरपि यजेन्नोकपालैस्तदेतत्

प्रोक्तं देव्या अपि सुरगणैः पूजनीयं विधानम् ॥ ७ ॥

(१) "आवद्धहेममुकुटाम्" इति पाठान्तरम् ।

लक्ष्मीगौरीमनसिशयवीजानि कृत्वा कलायां
 ताञ्चापीन्द्री तमपि गगने तच्च सिन्दूरवर्णम् ।
 स्मृत्वा बुद्ध्या भुवनमखिलं तन्मयत्वेन मन्त्री
 देवान् वक्ष्यानपि वितनुते किं पुनर्मर्त्यजातीन् ॥ ८ ॥
 य इमं भजते मनुं मनस्वी विधिना वा पुनरर्चयेद्विधानम् ।
 स तु सस्यगवाप्य दृष्टभोगान् परतस्तत्परमैशमेति धाम ॥ ९ ॥
 सहृदयभगवत्यै दान्तरण्ये धराणां
 सणिधरशिवधारिरेदिठान्ता भ्रुवाद्याः ।
 गदितमितिधराया मन्त्रमुक्त्वृषाची-
 सुखसुतधनधान्यप्राप्तदं कीर्त्तिदञ्च ॥ १० ॥

ऋषिरपि वराह उक्तश्छन्दो निवृदस्य देवता धरणी ।
 मनुनाऽमुनैव च पदैः षोढाविभिन्नेन निगदितोऽङ्गविधिः ॥ ११ ॥
 सुख्याभोजि निविष्टारुणचरणतला श्यामलाङ्गी मनोज्ञा
 चञ्चच्छात्यग्रसुखच्छुकलमितकवा प्राप्तनीलोत्पला च ।
 रत्नाकल्याभिरामा मणिमयमुकुटा चित्तवस्ता प्रसन्ना
 दिश्याद्विश्वम्भरा वः सततमभिमतं वल्लभा कैटभारः ॥ १२ ॥

लक्ष्मायुता च सदृशं शङ्कुतावमाना
 प्रोक्ता धराहृदयमन्त्रजपक्रिया स्यात् ।
 सर्पिष्मता सुविमलेन पयोऽन्वसास्य
 होमे विधिः सकलमिद्विकरः किलायम् ॥ १३ ॥
 पीठे विष्णोः पूजयेत् पूर्वमङ्गैर्भूवङ्गयम्बुप्राणसंज्ञैश्च भूतैः ।
 शान्त्यन्ताभिः शक्तिभिः साकमाशापालैः पृथ्वीं संयतात्मोपहारैः ॥ १४ ॥
 पुष्पैः प्रियङ्गोर्मधुरतयाक्तैर्नीलोत्पलैर्व्यापि तथारुणैस्तैः ।
 सहस्रमानं प्रतिजुह्वतः स्याद्गौरीमती शस्यकुलाकुला च ॥ १५ ॥
 पिञ्जरां पृथुलशालिमञ्जरीं यो जुहोति मधुरतयोक्षिताम् ।
 नित्यशः शतमथास्य मण्डलाद्वस्तगा भवति विस्तृता मही ॥ १६ ॥

भृगोस्तु वारे निजसाध्यभूसृष्टिलोडिताम्भः परिपक्वमन्थः ।

पयोष्टताक्तं जुहुयात् सहस्रं दुग्धेन वाऽन्नेन दिनावतारि ॥ १७ ॥

षण्मासादनुभृगुवासरमेष होमः सम्पन्नान् सञ्चपनयेद्वराप्रदेशान् ।

पुत्रान् वा पशुमहिषेष्टजुष्टपुष्टामिष्टामप्यनुदिनमिन्दिरां समग्राम् ॥ १८ ॥

संचेपतो हृदयमन्त्रविधिधरायाः

प्रोक्तो हिताय जगतां रक्षितक्षमाणाम् ।

एनं भजन्निति धराकमलासमृद्धः

स्यादत्र सिद्धिमपरत्र परां प्रयाति ॥ १९ ॥

अथ पुरुषार्थचतुष्टयसिद्धिकरी मन्त्रजापनिरतानाम् ।

त्वरिताख्येयं विद्या निगद्यते जपहुतार्चनविधिभिः ॥ २० ॥

भक्तियुतानां त्वरया सिद्धिकरी चेति मन्त्रिणां सततम् ।

देव्यास्त्वरिताख्या स्यात्त्वरितं ज्वेङ्गग्रहादिहरणतया ॥ २१ ॥

वमर्द्धौ च तदन्यः शिवयुक् चरमाङ्गनाद्युसार्धिलवम् ।

अन्यः सयोनिरस्त्रान्तिकः सतारो मनुईशार्णयुतः ॥ २२ ॥

तारान्तेऽस्त्रादावपि मायावीजं प्रयोजयेन्मन्त्री ।

तेन हि काङ्क्षितसिद्धिर्भूयादचिरेण मन्त्रविदाम् ॥ २३ ॥

कूर्मादिभ्यां द्वाभ्यां द्वाभ्यामपि पूर्वपूर्वहीनाभ्याम् ।

कुर्यात् सप्तभिरणैरङ्गानि च षट् क्रमेण मन्त्रज्ञः ॥ २४ ॥

कालिकगलहन्नाभिगुह्योरुषु जानुजङ्घयोः पदयोः ।

देहान्यासं कुर्यान्मन्त्रेण व्यापकं समस्तेन ॥ २५ ॥

श्यामलतनुमरुणपङ्कजचरणतलां वृषलनागमञ्जीराम् ।

पर्णांशुकपरिधानां वैश्याहिदन्धमेखलाकलिताम् ॥ २६ ॥

तनुमध्यनतां पृथुस्तनयुगलां करविराजदभयवराम् ।

शिखिपिच्छनालवलयं गुञ्जाफलगुणितभूषितारुणिताम् ॥ २७ ॥

नृपफणिक्तकेयूरान्तां गलविलसद्विविधमणियुताभरणाम् ।

द्विजनागविहितकुण्डलमण्डितगण्डद्वयीमुकुरशोभाम् ॥ २८ ॥

शोणतराधरपल्लवविद्रुममणिभासुरां प्रसक्ताञ्च ।
 पूर्णशशिबिम्बवदनामरुणायतलोचनत्रयीनलिनाम् ।
 कुञ्चितकुन्तलविलसन्मुकुटाघटिताह्निरिपिच्छयुताम् ॥ २८ ॥
 कैरातीं वनकुसुमोज्ज्वलां मयूरातपत्रकेतनिकाम् ।
 सुरुचिरसिंहासनगां विभ्रमसमुदायमन्दिरां तरुणीम् ॥ ३० ॥
 तामेनां त्वरिताख्यां ध्यात्वा कुर्याज्जपार्चनाहोमान् ।
 दीक्षां प्राप्य गुरोरथ लक्षं जप्याद्दशांशकं जुहुयात् ॥ ३१ ॥
 विल्वसमिद्भिस्त्रिमधुरसिक्ताभिः साधकः सुसंयतधीः ।
 अष्टहरिविष्टसिंहासने समावाह्य सरसिजे देवीम् ॥ ३२ ॥
 अङ्गैः सह प्रणीतां गायत्रीं पूजयेद्दिशां क्रमतः ।
 हुङ्काराख्या खेचरिचण्डे सच्छेदनी तथा क्षपणी ॥ ३३ ॥
 भूयस्त्रियाह्वयाहुङ्कारीसन्नेमकारिकाः पूज्याः ।
 सश्रीबीजा लोकेगायुधभूषान्विता दलाग्रेषु ॥ ३४ ॥
 फट्कारी चाप्यग्रे शरा सशरधारिणी च तद्बाह्वे ।
 सस्वर्णवेल्लयश्रीं हास्ये पूज्ये पुनर्जयाविजये ॥ ३५ ॥
 कृष्णो वर्ज्वरकेशो लगुडधरः किङ्करश्च तत्पुरतः ।
 अरुणेश्चन्दनकुसुमैर्वनजैरपि धूपदीपनैवेद्यैः ॥ ३६ ॥
 प्रवरैश्च नृत्यगीतैः समर्चयेद्भक्तिभरावनम्रतनुः ।
 जपहुतपूजाभेदैरिति सिद्धे मन्त्रजापिनो मन्त्रे ॥ ३७ ॥
 नारीनरनरपतयः कुर्वन्ति सदा नमस्क्रियामस्मै ।
 विद्याधर्यो यक्ष्यः ससुरासुरसिंहचारणप्रमदाः ॥ ३८ ॥
 अप्सरसश्च विशिष्टाः साधकसक्तेन चेतसाकुलिताः ।
 स्मरशरविह्वलिताङ्गो रोमाञ्चितगात्रवक्त्ररीललिताः ॥ ३९ ॥
 घनघर्मविन्दुमौक्तिकविलसत्कुचमण्डलयुतयः ।
 विष्णुजघनवज्रोहदीर्मूलाः प्रखलत्पदन्यासाः ॥ ४० ॥

मुकुलितनयनसरोजाः प्रसन्नित (१) दशनवसनसंभिन्नाः ।
 स्नयमानांशुकचिकुरा मदविवशस्त्वलितमन्दभाषिण्यः ॥ ४१ ॥
 मृदुतरमस्तकविरचितनल्यञ्जलयः प्रसादकाङ्क्षिण्यः ।
 ईक्ष्व देहि वाचं परिरम्भणपरमसौख्यमस्माकम् ॥ ४२ ॥
 एहि सुरोद्यानादिषु रंस्यामः स्वेच्छया निरातङ्गम् ।
 इत्यादिवादिनीभिः प्रलोभ्यमानो यदा न विक्रियते मन्त्री ॥ ४३ ॥
 तदैव वाञ्छितमखिलं तस्मै ददाति सा देवी ।
 योनिं कुण्डस्यान्तः प्रकल्प्य तत्रानलं समाधाय ॥ ४४ ॥
 सम्पूज्य पूर्वविधिना जुहुयात् सर्वार्थसिद्धये मन्त्री ।
 इक्षुशकलैः समृद्धैः दूर्वाभिस्त्रायुषे श्रिये धान्येः ॥ ४५ ॥
 धान्याय यवैः पुष्ट्यै गोधूमैर्ऋद्धये तिलैर्जुहुयात् ।
 जम्बूभिः स्वर्णस्यै वाजीभिः शत्रुशान्तये तथाऽक्षतकैः ॥ ४६ ॥
 अल्यसिद्धैः वकुलैः कीर्त्यै कुमुदैर्महोदयाय तथा ।
 अरुणोत्पलैश्च पुष्ट्यै मधूकजैरिष्टसिद्धयेऽशोकैः ॥ ४७ ॥
 पुष्पास्यै पाटलजैः स्त्रीसिद्धैः निम्बजैश्च विहिष्ट्यै ।
 तुष्ट्यै नीलोत्पलकैः सचम्पकैः कनकसिद्धये पद्मैः ॥ ४८ ॥
 सह किंशुकैश्च सर्वोपद्रवशान्त्यै स साधको जुहुयात् ।
 हुतसंख्या साहस्री त्रियुता वाथायुतान्तिकी भवति ॥ ४९ ॥
 यावत् संख्यो होमस्तावज्जप्यथ मन्त्रिणां मन्त्रः ।
 मनुमन्त्रितैश्च वारिभिरासेकः क्षेलशान्तिकृद्भवति ॥ ५० ॥
 तज्जप्तयष्टिघातो मन्त्रितचुल्लकोदकाहतिश्च तथा ।
 तत्कर्णरन्ध्रजापात् सद्यो नश्युर्विषग्रहादिरुजः ।
 तद्यन्त्रस्थापनमपि विषभूतादिप्रशान्तिकृत् प्रोक्तम् ॥ ५१ ॥

आख्यां मध्ये सतारे मनुमथ शतसंयुक्तविंशत्युटेषु
 प्रादक्षिणेन शब्दादिकमनु विलिखेत् द्वादशावृत्ति मन्त्रौ ।
 विंशद्वन्दाष्टशूलाकलितविरचितं यन्त्रमेतत् सुजगं
 बह्वं स्त्रेलगृहार्तिं हरति विजयलक्ष्मीप्रदं कीर्त्तिदञ्च ॥ ५२ ॥

आख्यां मध्यगताऽनले लिखतु दिक्पंक्तिष्वथ स्युः सङ्गं
 क्षूँं श्रूँं करणादिषष्टिपदके शैवादिकालोमनुम् ।
 नैर्ऋत्यादि तथा क्रमादयमवृतं वाह्येऽनलेनावृतं
 प्रोक्तं नियहचक्रमन्त्रकपुरप्राप्तिप्रदं वैरिणाम् ॥ ५३ ॥
 काली माररमालीकालीनमोक्षमोक्षमोक्षनी ।

मामोदे ततदे मोमारजतत्त्वतत्त्वर ॥ ५४ ॥
 यमापाटपामायमाटमोटमोटमा ।

पामो भूरिरिभूमोपा टटरीस्त्रस्त्ररी रट ॥ ५५ ॥
 बह्वैर्विन्निस्त्रनिर्यासकविषमसिभिः सीसपट्टेऽशुके वा
 शवे पाषाणके वा विलिखतु मतिमान् काकपक्षेण यन्त्रम् ।
 वल्मीके चत्वरे वा क्षततश्चिवरे वा निदध्यादराति-
 मृत्युं प्राप्नोति भूयादवयवविकलो व्याधितः पातितो वा ॥ ५६ ॥
 चक्रे चाष्टाष्टपदे कालीं शिवयातुधानखण्डायम् ।
 यमदहनानिलवीतं विलिख्य विषदण्डिमर्कटीलिप्तम् ॥ ५७ ॥
 जप्तमधोमुखमेतदुयन्त्रं यत्र तु देशे विनिक्षिपेन्नन्तौ ।
 तत्रोपद्रवमखिलं दिनशः सर्व्वात्मना भवति ॥ ५८ ॥

खण्डेष्वेकाशीतिषु मध्येन्दुगसाध्यं

जूसः पूर्व्यादिजचतुःपङ्क्तिषु शंखम् ।

लिख्यात्तक्ष्मीं शिष्टचतुःषष्टिषु विहा-

नीशाद्यं क्रव्याद्दिग्वा वाह्ये त्वरिताख्याम् ॥ ५९ ॥

दिग्दिक्संस्थामस्त्रपदादिवषडन्तां मेदोमालावेष्टितं विम्बम् ।

घटवीतं पद्मस्थं तत्पङ्कजराजद्वन्द्वान्तं प्रोक्तं चक्रं सम्यगयानुग्रहसंज्ञम् ॥ ६० ॥

श्री सा माया यामा सा श्री सा नो याज्ञे ज्ञेया नो सा ।
 माया लीला लाली यामा याज्ञे लाली लीला ज्ञेया ॥ ६१ ॥
 लाक्षाभिः कङ्कुमैर्व्या विलिखतु धत्रले चांशुके स्वर्णपट्टे
 लेखन्त्या स्वर्णमय्या दृढमपि गुलिकीकृत्य सन्धारयेद्यः ।
 कृत्यातो मृत्युतो वा ग्रहविषदुरितेभ्योऽपि मुक्तः सधन्यो
 जीवेत् स्वैः पुत्रपोत्रैरपरिमितमहासम्पदा दीर्घकालम् ॥ ६२ ॥
 चतुःषष्ट्यंशे वा क्रमविदथ लक्ष्मीमनुममं
 शिवाद्यं नैर्ऋत्यादिकमपि चतूर्णांमृतव्रतम् ।
 वह्निः स्वच्छे पट्टे कनकविहिते पूर्वविधिना
 लिखित्वा जप्त्वा निक्षिपतु शितधीर्यत्र तदिदम् ॥ ६३ ॥
 चक्रमनुग्रहसंज्ञं मन्त्री देशेऽत्र सम्पदोऽविरतम् ।
 शुभतरफलदायिन्यो भवन्ति शस्यर्द्धिकालवृद्ध्याद्याः ॥ ६४ ॥
 हुङ्गारे साध्यसंज्ञां विलिखतु तदथो कर्णिकायाञ्च शिष्टा-
 नष्टौ वर्णान् दलेष्वारचयतु हरमायां त्रिशो वेष्टयीत ।
 कुम्भस्थं यन्त्रमेतत् सरसिजपुटितं सर्व्वरक्षाप्रसिद्धै
 जप्तं सर्व्वीपसर्गप्रशमनफलदं श्रीकरं वश्यकारि ॥ ६५ ॥
 इति निगदितकृत्या पूजयेत्तोतलाया
 मनुमनुदिनमेनं मानयेन्मानवो यः ।
 स तु जगति समग्रां सम्पदं प्राप्यदेहा-
 पदि मुदिततरात्मा युक्तधीर्मुक्तिमेति ॥ ६६ ॥

॥ इति तोतलाविधिः ॥

स्वरदीर्घेऽधरकाग्न्यो दीर्घेत्यक्षेलदद्रलान्तशिवाः ।
 अभितः शक्तिनिरुद्धो द्वादशवर्णीऽयमीरितो मन्त्रः ॥ ६७ ॥
 द्वाभ्याञ्चैकैकेन द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथा पुनर्द्वाभ्याम् ।
 मन्त्राक्षरैर्द्वादध्यादङ्गविधिं जातिसंयुतैर्मन्त्री ॥ ६८ ॥

इन्दुकलाकलितोज्ज्वलमौलिर्भारमदाकुलिताऽयुगनेत्रा ।
 शोणितसिन्धुतरङ्गितपीतद्योतितभानुदलाम्बुजसंस्था ॥ ६८ ॥
 दोर्धृतदाडिमसायकपाशा साङ्कुशचापकपालसमेता ।
 शोणदुकूलविलेपनमाख्या शोणतरा भवतोऽवतु देवी ॥ ७० ॥
 स्मृत्वा नित्यान्देवीमेवं प्रजपेन्ननुं शतसहस्रम् ।
 अयुतं जुहुयादन्ते नृपतरुसमिधा घृतेन वा सिद्धे ॥ ७१ ॥
 शक्ते पीठे पूज्या देवी कुसुमानुलेपनैररुणैः ।
 स्वयमप्यलङ्कृताङ्गः सधूपदीपैर्निवेद्यताम्बूलैः ॥ ७२ ॥
 हृल्लेखा क्लिदिनी नन्दा क्षोभणी मदनातुरा ।
 निरञ्जना रागवती क्लिन्ना च मदनावती ॥ ७३ ॥
 मेखला द्राविणी चैव तथान्या वेगवत्यपि ।
 सस्मरा हादश प्रोक्ताः शक्तयः पञ्चसंस्थिताः ॥ ७४ ॥
 अङ्गैः शक्तिभिराभिर्मालभिराशाधिपैः क्रमात् पूज्याः ।
 भक्तिभरानतवपुषा भवभयभङ्गाय मन्त्रिणाऽहरहः ॥ ७५ ॥
 दारिद्र्यरोगदुःखैर्दौर्भाग्यजरापमृत्युदोषैश्च ।
 असृष्टो निरपायो जीवति मन्त्री भजन्निबं मनुजः ॥ ७६ ॥
 इतौरिता लोकहिताय वज्रप्रस्तारिणी मन्दिरमन्दिरायाः ।
 या सर्व्वनारीनरराजवर्गसम्मोहिनी मोहनवाणभूता ॥ ७७ ॥
 निद्रयोरन्तरापत्किन्ने मदाः स्युश्च वे शिरः ।
 मायादिकस्तथा वर्णहन्तैश्चाङ्गविधिः स्मृतः ॥ ७८ ॥
 रक्ता रक्ताङ्गरागांशुकुकुसुमविलेपादिका सेन्दुमौलिः
 खिद्यद्वक्त्रा मदविवशमाघूर्णितवीक्षण च ।
 दोर्भिः पाशाङ्कुशयुतकपालाभया पद्मसंस्था
 देवी पायादमितफलदा नित्यशः पार्व्वती वः ॥ ७९ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्ननुं मनुमेनं हुनेत्ततः ।
 मधूकपुष्पैः स्वादत्तैरयुतं हविषाऽथवा ॥ ८० ॥

पीठं पूर्ववदभ्यर्च्य तत्रावाह्याभिपूजयेत् ।

अङ्गैश्च शक्तिभिर्लोकपालैर्देवीं समाहितः ॥ ८१ ॥

नित्या निरञ्जना क्लिन्ना क्लेदिनी मदनातुरा ।

मदद्रवा द्राविणी च द्रविणा शक्तयो मताः ॥ ८२ ॥

प्रजपेत् प्रमदां विचिन्त्य यां वा शयनस्थो मनुवित् सहस्रमानम् ।

निशि मारगिलीमुखाहताङ्गी न चिरात् सा मदविह्वला समेति ॥ ८३ ॥

नित्याभिः सदृशतरा न सन्ति लोके लक्ष्मीदा जगदनुरञ्जनाश्च मन्त्राः ।

तस्मात्ताः शुभमतयो भजन्तु नित्यं जापार्चाहुतसमुपासनाविशेषैः ॥ ८४ ॥

स्वर्णपदेऽथवा भूर्जे पाशवीजेन वेष्टयेत् ।

शक्तिवीजं साध्यनाम तन्मध्ये परिकल्पयेत् ॥ ८५ ॥

केसरेषु लिखेत् पाशशूलिवीजे प्रदक्षिणम् ।

मन्त्रवर्णांशनित्यादीन् दलमध्येषु वाह्यतः ॥ ८६ ॥

वृते स्वाहापदेनापि षोडशाक्षरविद्यया ।

पाशाङ्कुशाब्जया पूर्व्वं प्रोक्तया वेष्टयेदपि ॥ ८७ ॥

एतदुयन्त्रं मदालिप्तं मृगमातङ्गयोः परम् ।

सर्व्वार्थसाधकं मूर्ध्नि करे वा विधृतं भवेत् ॥ ८८ ॥

अङ्कुशस्मरवाणानां वीजाद्यं शक्तिपाशयोः ।

सहस्रं प्रजपेदेनां विद्येशीं वीरमानसः ॥ ८९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रयोदशः पटलः ॥ * ॥

चतुर्दशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि दुर्गाया मन्त्रान् साङ्गान् सदैवतान् ।
सजपार्चाहुतविधीन् प्रीत्यर्थं मन्त्रजापिनाम् ॥ १ ॥
तारो मायाऽमरेशोऽद्रिपीठो विन्दुसमन्वितः ।
स एव च विसर्गान्तो गायै नत्यन्तिको मनुः ॥ २ ॥
दुर्गास्य देवता छन्दो गायत्रं नारदो मुनिः ।
तारो माया च दुर्गायै ज्ञामाद्यन्ताङ्गकल्पना ॥ ३ ॥

शङ्खारिचापशरभिन्नकरां त्रिनेत्रां
तिग्मेतरांशुकलया विलसत्किरीटाम् ।
सिंहस्थितां सकलसिद्धनुताञ्च दुर्गां
दूर्वानिभां दुरितवर्गहरां नमामि ॥ ४ ॥

कृताभिषेकदीक्षसु वसुलक्षं जपेन्मनुम् ।
तदन्ते जुहुयात् सर्पिःसंयुतेन पयोन्धसा ॥ ५ ॥
अष्टसाहस्रसंख्येन तिलैर्वर्षा मधुराभूतैः ।
पीठार्चायां प्रयष्टव्याः क्रमात्तच्छक्तयो नव ॥ ६ ॥
प्रभा माया जया सूक्ष्मा विशुद्धा नन्दिनी तथा ।
सुप्रभा विजया सर्व्वसिद्धिदा नवमी तथा ॥ ७ ॥
अर्था ऋषयस्त्रीवरहितैश्च स्वरैरिमाः ।

तारान्ते वज्रमाभाष्य नखदंष्ट्रायुधाय च ॥ ८ ॥
महासिंहाय चेत्युक्त्वा वर्ष्मास्त्रनतयः क्रमात् ।
सिंहमन्त्रोऽयमित्येवं संग्रोक्ता पीठकल्पना ॥ ९ ॥
अङ्गैः स्यादावृतिः पूर्वा द्वितीया शक्तिभिः स्मृता ।
अष्टायुधैस्तृतीया स्यात्त्रिकपालैश्चतुर्थ्यपि ॥ १० ॥

तदायुधैः पञ्चमी च दुर्गायजनमीदृशम् ।
 जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिश्चाथ प्रभाङ्गया ॥ ११ ॥
 अङ्गा मेधा श्रुतिरपि शक्तयः स्वाक्षरादिकाः ।
 चक्रशङ्खगदाखड्गपाशाङ्कुशशरा धनुः ॥ १२ ॥
 क्रमादष्टायुधाः प्रोक्ता दीर्गा दुर्गतिहारिणः ।
 इत्थं दुर्गामनौ जापहुतार्चाभिः प्रसाधिते ॥ १३ ॥
 मन्त्रीन्दिरावान् भवति दीर्घायुर्दुरितान् जयेत् ।
 यान् यानिच्छति कामान् स तांस्तानाम्नोत्ययत्नतः ॥ १४ ॥
 विधाय विधिना तेन कलशन्त्रभिषेचयेत् ।
 यमसौ भूतवेतालपिशाचाद्यैर्विमुच्यते ।
 राजाभिषिक्तो विधिना सपत्नानमुना जयेत् ॥ १५ ॥
 अमुना विधिना कृताभिषेका ललना पुत्रमवाप्नुयाद्विनीतम् ।
 हवनात्तिलसर्षपैः सहस्रद्वितयैराशु भवेच्च गर्भरक्षा ॥ १६ ॥
 अनयैव जपाभिषेकहोमक्रियया स्यादनुरञ्जनं जनानाम् ।
 भजतां सकलार्थसाधनार्थं मुनिवर्यैः परिकल्पितोऽयमादौ ॥ १७ ॥
 उत्तिष्ठपदं प्रथमं पुरुषि ततः किं पदं स्वपिषि युतम् ।
 भयमपि मेऽन्ते समुपस्थितमित्युच्चार्य यदि पदं प्रवदेत् ॥ १८ ॥
 शक्यमशक्यं वोक्ता तन्मे भगवति निगद्य शमयपदम् ।
 प्रोक्ता ठद्वितययुतं सप्तत्रिंशाक्षरो मनुः प्रोक्तः ॥ १९ ॥
 आरण्यकोऽत्यनुष्टुप्वनदुर्गाख्याः क्रमेण भगवत्याः ।
 ऋथादिकाः स्वमनुना विहितान्यङ्गानि वाक्यभिन्नेन ॥ २० ॥
 षड्भिश्चतुर्भिरेष्टभिरष्टार्षैः षड्भिरपि च पञ्चार्षैः ।
 जातियुतैश्च विदध्यादङ्गान्यपि षट् क्रमेण विशदमतिः ॥ २१ ॥
 पद्मयसन्धिगुदान्मुष्वत्याधारोदरपार्श्वहृत्स्तनेषु गले ।
 दोःसन्धिवदननासाकपोलदृक्कर्णयुग्मभुके न्यस्येत् ॥ २२ ॥

हेमप्रख्यामिन्दुखण्डात्तमौलिं शङ्खारोष्टाभीतिहस्तां त्रिनेत्राम् ।
 हेमाब्जस्थां पीतवस्त्रां प्रसन्नां देवीं दुर्गा दिव्यरूपां नमामि ॥ २३ ॥
 अरिशङ्खकृपाणखेटवाणान् सधनुःशूलकतर्जनीर्हृधाना ।
 भवतां महिषोत्तमाङ्गसंस्था नवदूर्व्वासदृशी त्रियेऽस्तु दुर्गा ॥ २४ ॥
 चक्रदरखड्गखेटकशरकाम्बुकशूलसंज्ञककपालैः ।
 ऋष्टिसुसलकुन्तनन्दकवलयगदाभिन्दिपालशक्त्याख्यैः ॥ २५ ॥
 उद्यद्विकृतिभुजाब्जा माहिषके सजलजलदसङ्काशा ।
 सिंहस्था वाऽग्निनिभा पद्मस्था चाथ मरकतश्यामा ॥ २६ ॥
 व्याघ्रत्वक्परिधाना सर्वाभरणान्विता त्रिनेत्रा च ।
 अह्निकलितनीलकुञ्चितकुन्तलविलसत्किरीटशशिगङ्गकला ॥ २७ ॥
 सर्पमयवलयनूपुरकाञ्चीकियूरहारसम्भिन्ना ।
 सुरदितिजाभयभयदा ध्येया कात्यायनी प्रयोगविधौ ॥ २८ ॥
 संयतचित्तो लक्षचतुष्कं जह्वा हुनेद्दशांशेन ।
 ब्रीहिललाज्यहविभिः सम्यक् संचिन्त्य भगवतीमनले ॥ २९ ॥
 पीठे पूर्वप्रोक्ते पूज्याङ्गैः शक्तिभिस्तथाष्टाभिः ।
 अष्टायुधैश्च मातृभिराग्नेशैः क्रमश एव दुर्गेयम् ॥ ३० ॥
 आर्या दुर्गा भद्रा सभद्रकाली तथाश्विकाख्या च ।
 क्षेमा सवेदगर्भा क्षेमङ्करी चेति शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ३१ ॥
 अरिदरकृपाणखेटकवाणधनुःशूलपाण्डुर(१) कपालाः ।
 अष्टायुधाः क्रमेणोक्ताः पूर्वविधानवदथोदितं शेषम् ॥ ३२ ॥
 इत्थं जपार्चनाहुतसिद्धमनोर्मन्त्रिणः प्रयोगविधिः ।
 विहितो जपः प्रतिदिनं निजरक्षायै शतं सहस्रं वा ॥ ३३ ॥
 उद्दिश्य यद्यदेनं मनं जपेदथ सहस्रमयुतं वा ।
 तत्तन्मन्त्री लभतेऽचिरात्तदनुग्रहादसाध्यमपि ॥ ३४ ॥

स्नात्वाकाभिमुखः सन्नाभिसमकेऽभ्यसि स्थितो मन्त्री ।
 अष्टोर्द्विशतं प्रजपेन्नजवाञ्छितसिद्धये च लक्ष्म्यै च ॥ ३५ ॥
 ध्यात्वा त्रिशूलहस्तां ज्वरसर्पग्रहविपक्षु जन्तूनाम् ।
 संस्पृश्य शिरसि जप्यात्तर्ज्जन्योपद्रवं द्रुतं (१) शमयेत् ॥ ३६ ॥
 अयुतं तिलैर्वनोत्थै राजीभिर्वा हुनेत् समिद्धिर्वा ।
 मायूरकीभिरचिरात्पापस्मारादिकांश्च नाशयति ॥ ३७ ॥
 जुहुयाद्रोहिणसमिधामयुतं मन्त्री पुनः सशुद्धानाम् ।
 सर्वपापदां विमुक्त्यै सर्वसमृद्धयै ग्रहादिशान्त्यै च ॥ ३८ ॥
 आर्कैः समित्सहस्रैः प्रतिजुहुयादर्कवारमारभ्य ।
 दशदिनतोऽर्वाग्वाञ्छितसिद्धिर्देव्याः प्रसादतो भवति ॥ ३९ ॥
 शुद्धैः सारैरिधैस्त्रिदिनं वा सप्तरात्रकं वापि ।
 प्रतिशकलं प्रतिजुहुयान्मनुना निजवाञ्छिताप्तये मन्त्री ॥ ४० ॥
 विशिखानां त्रिंशत्कं पुरो निधायाथ तीक्ष्णतैलेन ।
 जुहुयात् सहस्रकं वाऽयुतमपि संख्यासु पूरितासु पुनः ॥ ४१ ॥
 सम्पातिततैलेन च शरान् समभ्युक्ष्य पूर्ववज्जुहुयात् (२) ।
 तानथ शूरो धन्वी शुद्धाचारः प्रवेशये(३)द्वाणान् ॥ ४२ ॥
 प्रतिसेनाया मध्ये सा धावति सद्य एव सम्भ्रान्ता ।
 भूयो गुरुं धनैरपि धान्यैः परिपूजयेच्च कारयिता ॥ ४३ ॥
 अष्टोत्तरशतजप्तं यच्छिरसि प्रक्षिपेच्चिताभस्म ।
 स तु विविष्टो लोकैर्दृष्टाद्देशान्तरं परिभ्रमति ॥ ४४ ॥
 कारस्करस्य पत्रैरष्टसहस्रैर्निपातितैर्मरुतां ।
 जुहुयात् सपादपांशुभिरुच्चाटकरं भवेद्विपोः सद्यः ॥ ४५ ॥
 सेनां संस्तभयितुं विषतरुसुमनःसहस्रकं जुहुयात् ।
 तावद्भिस्तत्पत्नैर्मन्त्री सेनां निवर्त्तयति ॥ ४६ ॥

(१) पुस्तकान्तरे “द्रुतम्” इति पाठो न दृश्यते ।

(२) “समभ्युक्ष्य पूर्ववज्जुहुयात्” इति पाठान्तरम् । (३) “प्रवेशयेत्” इति पाठान्तरम् ।

विषतरुसयीञ्च शत्रोः प्रतिकृतिमसक्तप्रतिष्ठितप्राणाम् ।
 छित्वा छित्वा काकोलूकवसाक्तैः सहस्रमष्टौ च ॥ ४७ ॥
 असितचतुर्दंष्ट्रां तद्वाचैर्जुहुयादरण्यकेऽर्द्धनिशि ।
 त्रिचतुर्दंष्ट्रीं प्रयोगादूर्वाङ्म्रियते रिपुर्न सन्देहः ॥ ४८ ॥
 स्वसारक्तोपितैर्जुहुयात्पक्षैरुलूकवायसयोः ।
 म्रियतेऽरातिर्मत्तः स्यादुन्मत्तसमित्तहस्रहोमेन ॥ ४९ ॥
 संस्थापितानिलान्तां प्रतिकृतिमुष्णोदके विनिःक्षिप्य ।
 प्रजपेदुन्मादः स्याच्छत्रोर्दुग्धाभिषेकतः शान्तिः ॥ ५० ॥
 रविविम्बगतामरूणां करयुगपरिक्लृप्तशूलतर्जनिकाम् ।
 ध्यात्वाऽयुतं प्रजप्यान्मारयितुं सद्यएव रिपुनिवहम् ॥ ५१ ॥
 अस्तिखेटकरार्कस्या क्रुद्धा मारयति सैव जपविधिना ।
 सिंहस्था वाणधनुःकरा समुच्चाटयेदरीनचिरात् ॥ ५२ ॥
 विषतरुसमिदयुतहुतादथ करिणो रोगिणो भवन्त्यचिरात् ।
 तत्पुष्पैश्च विनाशस्तेषामुच्चाटनञ्च तत्पुष्पैः ॥ ५३ ॥
 आनित्यकसमिद्धोमाद्रोगा नश्यन्ति दन्तिनामचिरात् ।
 तत्पुष्पैर्मधुराक्तैर्होमाच्च वशीभवन्ति मातङ्गाः ॥ ५४ ॥
 त्रिमधुरयुतैरानित्यकपत्रैर्मत्ता भवन्ति ते सद्यः ।
 रक्षाकरसु करिणां तज्जापितपञ्चगव्यलेपः स्यात् ॥ ५५ ॥
 आज्यतिलराज्यानित्यकदुग्धीदनपञ्चगव्यतण्डुलकैः ।
 सष्टैश्च प्रत्येकं सहस्रहवनङ्गजाश्ववर्जनकृत् ॥ ५६ ॥
 द्विजभूरुहं महान्तं छित्त्वा निर्भिद्य पञ्चधा भूयः ।
 आशाक्रमेण पञ्चायुधा विधेयाश्च साधु शिल्पविदा ॥ ५७ ॥
 शङ्खः सनन्दकोऽरिः शार्ङ्गः कौमोदकी दिशां क्रमशः ।
 पञ्चेति पञ्चगव्ये निधाय जप्याच्च पञ्चसाहस्रम् ॥ ५८ ॥
 तावदुष्टेन जुहुयात्तेष्वथ सम्प्रात्य साधु सम्पातम् ।
 पुनरपि तावज्जप्त्वा मध्याह्नवटेषु पञ्चगव्ययुतम् ॥ ५९ ॥

संस्थाप्य समीकृत्य च वलिं हरेत्तत्र तत्र तन्मन्त्रैः ।
 पुरराष्ट्रग्रामाणां कार्या रक्षैवमेव मन्त्रविदा ॥ ६० ॥
 यस्मिन् देशे विहिता रक्षेयं तत्र वर्द्धते लक्ष्मीः ।
 धनधान्यसमृद्धिः स्याद्रिपुचोराद्याश्च नैव बाधन्ते ॥ ६१ ॥
 पद्मोत्पलकुसुमदहृतैर्नृपपत्नीर्ब्राह्मणान् वशीकुरुते ।
 केह्लारलवणहोमैर्विट्शूद्रौ जातिभिस्तथा ग्रामम् ॥ ६२ ॥
 अथ वारिदरगदाम्बुजकरं सुकुन्दं विचिन्त्य रविविम्बे ।
 व्यत्यस्तपुरुषभगवत्पदं मनुं भजतु सर्व्वसिद्धिकरम् ॥ ६३ ॥
 साध्याख्याचरगर्भितं मनुमिमं पत्रे लिखित्वा च त-
 चक्रो हस्तमृदा कृतप्रतिकृतेर्विन्यस्य मन्त्री हृदि ।
 सप्ताहन्वथ पुत्तलीमभिमुखे संस्थाप्य सन्ध्यात्रये
 जप्यादष्टशतं चिराय वशतां गच्छत्यसौ निश्चयः ॥ ६४ ॥
 ब्रीह्रीणां जुहुयान्नरोऽष्टशतकं सम्बत्सराद्ब्रीहिमान्
 गोदुग्धैः पशुमान् घृतेः कनकवान् दध्ना च सर्व्वर्द्धिमान् ।
 अन्नैरन्नसमृद्धिमांश्च मधुभिः स्याद्रत्नवान् दूर्व्वया-
 प्यायुष्मान् प्रतिपङ्कजेन महतीं सद्यः श्रियं प्राप्नुयात् ॥ ६५ ॥

छान्तं मरुच्च रसवर्णयुतं (१) सवाद्यं
 संवीक्ष्य शूलिनिपदच्च सदुष्टशब्दम् ।
 पञ्चान्तकं सदहनं परिभाष्य हान्तं
 हुं फट् द्विठान्तमिति शूलिनिमन्त्रमेव ॥ ६६ ॥
 ऋषिर्दीर्घतपाश्छन्दः ककुब्दुर्गा च देवता ।
 दुर्गा हृदरदा शीर्षं शिखा स्याद्विन्ध्यवासिनी ॥ ६७ ॥
 वर्माऽसुरमर्द्दिनि च युद्धपूर्व्वप्रिये तथा ।
 त्रासयद्वितयञ्चास्त्रं देवसिद्धसुपूजिते ॥ ६८ ॥

नन्दिन्यन्ते रत्नयुगं महायोगेश्वरीति च ।

शूलिन्याद्यञ्च पञ्चाङ्गं हुं फडन्तमितीरितम्

अङ्गकर्म्मैव रक्षाकृत् प्रोक्तं ग्रहनिवारणम् ॥ ६९ ॥

विभ्राणा शूलवाणास्यरिसदरगदा चाप्रपाशान् कराञ्जे

मैघश्यामा किरीटोल्लसितशशिकलाभीषणा भृषणाद्या ।

सिंहस्तम्भाधिरूढा चतस्रभिरसिखेटान्विताभिः परीता

कन्याभिर्भिन्नदैत्या भवतु भवभयध्वंसिनी शूलिनी वः ॥ ७० ॥

एवं विचिन्त्य पुनरक्षरलक्ष्मेनं मन्त्री जपन् प्रजुहुयाच्च दशांशतोऽन्ते ।

प्राज्येन साज्यहविषा प्रयजच्च देवीमङ्गाष्टशक्तिनिजहेतिदिशाधिनाथैः ॥ ७१ ॥

दुर्गा च वरदा विन्ध्यवासिन्यसुरमर्द्दिनी ।

युद्धप्रिया वेदसिद्धपूजिता नन्दिनी तथा ॥ ७२ ॥

महायोगेश्वरी चाष्ट शक्तयः समुदीरिताः ।

रथाङ्गशङ्खासिगदावाणकामुकसंज्ञकाः ॥ ७३ ॥

सशूलपाशा यष्टव्या दिक्क्रमादष्ट हेतयः ।

दीक्षाजपहुतार्चाभिः सिद्धः कर्म्म समाचरेत् ।

आमयोन्मादभूतापस्मारच्छेलशमादिकम् ॥ ७४ ॥

उद्दुर्गैः प्रहरणकैरुदीर्णवेगैः शूलाद्यैर्निजमथ शूलिनीं विचिन्त्य ।

आविश्य क्षणमिव जप्यमानमन्त्रस्यावृत्त्या द्रुतमपयान्ति भूतसङ्घाः ॥ ७५ ॥

अन्तराथ पुनरात्मरोगिणोरम्बिकामपि निजायुधाकुलाम् ।

संविचिन्त्य जपतोऽरिमुद्रया विद्रवन्त्यवशविग्रहा ग्रहाः ॥ ७६ ॥

अहिमूषिकवृश्चिकादिजं वा बहुपात्कुक्कुरलूतिकोद्वं वा ।

विषमाशु विनाशयेन्नराणां प्रतिपन्नेव (१) च विन्ध्यवासिनी सा ॥ ७७ ॥

आधाय वाणे निशिते च देवीक्षेमङ्करीमन्त्रमिमं जपित्वा ।

तद्देवनादेव विपक्षसेना दिशो दिशो धावति (२) नष्टसंज्ञा (३) ॥ ७८ ॥

(१) "प्रतिपन्नेव" इति पाठान्तरम् ।

(२) "नष्टसेना" इति पाठान्तरम् ।

आत्मानमार्थां प्रतिपद्य शूलपाशान्वितां वैरिवलं प्रविश्य ।
 मन्त्रं जपन्नाशु परायुधानि गृह्णाति मुष्णाति च बोधमेषाम् ॥ ७९ ॥
 तिलसिद्धार्थैर्जुहुयात्तच्च मन्त्री सपत्ननामयुतम् ।
 स तु रोगाभिहतात्मा मृतिमेति न तत्र सन्देहः ॥ ८० ॥
 त्रिमधुरसिक्तैश्च तिलैरष्टसहस्रं जुहोति योऽनुदिनम् ।
 अप्रतिहतास्य शक्तिर्भूयात् प्रागेव वत्सरतः ॥ ८१ ॥
 सर्पिषाष्टशतहोमतोऽमुना वाञ्छितं सकलमद्भुतो भवेत् ।
 दूर्व्या त्रिकयुजेषितं लभेत् सम्यगष्टशतसंख्यया हुतात् ॥ ८२ ॥
 कुरिकाकपाणनखरा मन्त्रेणानेन साधु संजप्ताः ।
 सम्पाताज्यसुसिक्ता अप्रतिहतशक्तयो भवन्ति युधि ॥ ८३ ॥
 गोमयविहितां गुलिकां जुहुयाच्छतमष्टपूर्वकं मन्त्री ।
 दिवसैः सप्तभिरिष्टौ द्विष्टौ मिथो वियोगिनौ भवतः ॥ ८४ ॥
 असृष्टकुं गोमयमन्तरिक्षे संगृह्य जप्त्वा त्रिसहस्रमानम् ।
 यियासतां वै निखनेन्नराणां संस्तुन्नं द्वारि चमूमुखे च ॥ ८५ ॥
 पानीयान्शःपाणिमार्थां प्रसन्नां ध्यात्वा ग्रामं वा पुरं वापि गच्छन् ।
 जप्त्वा मन्त्रं तर्पयित्वा प्रविष्टो मृष्टं भोज्यं प्राप्नुयाद्भुत्ववर्गैः ॥ ८६ ॥
 आर्कैर्मन्त्रो त्रिमधुरयुतैरेकसाहस्रमिधौ-(१)
 राश्वत्यैर्वा त्वतिविशदचेतास्तिलैर्वा जुहोति ।
 यानुद्दिश्य त्ववहितमनास्तन्मयः सम्यगग्नी
 ते वश्याः स्युर्विधुरितधियो नात्र कार्यो विचारः ॥ ८७ ॥
 कुर्यात् प्रयोगानपि दावदुर्गाकल्पोदितान् वै मनुनाऽमुना च ।
 मन्त्री जपार्चाहुततर्पणान्ता(२)न्नालो हि मन्वोरनयोर्विशेषः ॥ ८८ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्दशः पटलः ॥ * ॥

(१) "एकसाहस्रम्" इत्यत्र "अर्कसाहस्रम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "तर्पणाद्या नालो हि" इति पाठान्तरम् ।

पञ्चदशः पटलः ।

अथ कथयिष्ये मन्त्रं चतुरक्षरमञ्जकं समासेन ।
प्रणवो भुवनाधीशादण्डिखमस्यादिको विसर्गान्तः ॥ १ ॥
ऋषिरस्याऽजश्छन्दो गायत्रश्च देवता च भुवनेशी ।
अङ्गानि षट् क्रमेण प्रोक्तानि प्रणवशक्तिबीजाभ्याम् ॥ २ ॥
भास्वद्रत्नौघमौलिस्फुरदमृतरुचो रञ्जयच्चारुरेखां (१)
सद्यः सन्तप्तकार्त्तस्वरकमलजवाभासुराभिः प्रभाभिः ।
विश्वाकाशावकाशं ज्वलयदग्निशिरं धर्तुं पाशाङ्कुशेष्टा-
भीतीनां भङ्गितुङ्गस्तनमवतु जगत् मातुरार्कं वपुर्व्यः ॥ ३ ॥
संदीक्षितोऽथ प्रजपेच्च मन्त्रं मन्त्री पुनर्लक्षचतुष्क्रमेनम् ।
पुष्पैस्तदन्ते द्विजवृक्षजातैः स्वादुष्पुतैर्वा जुहुयात् सरोजैः ॥ ४ ॥
मनोरथार्कात्मतया त्वनेन प्रवर्त्यतेऽर्घ्योपहिता प्रपूजा ।
समे सुसृष्टे रचयेद्विविक्ते शुद्धे तले स्थण्डिलमङ्गणस्य ॥ ५ ॥
प्रयजेदथ प्रभूतां विमलां साराङ्गया समाराध्याम् ।
परमसुखामग्न्यादिष्वस्त्रिषु मध्ये च पीठकृतेः प्राक् ॥ ६ ॥
ऋक्षत्रयक्तीववियोजिताभिः क्रमात् कृशान् विन्दुयुताभिरज्भिः ।
सह्यभिपूज्या नव शक्तयः स्युः प्रद्योतनाः प्राज्यतरप्रभावाः ॥ ७ ॥
दौप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला तथा ।
अमोघा विद्युता चैव नवमी सर्वतोमुखी ॥ ८ ॥
ब्रह्मविष्णुशिवात्मकं समीर्य सौराय योगपीठाय ।
प्रोक्तेति नतिमपि पुनः समापयेत् पीठमन्त्रमहिमरुचेः ॥ ९ ॥

(१) “व्यञ्जयच्चारुरेखाम्” इति पाठान्तरम् ।

आवाह्यं हार्त्तिकमर्कमर्घ्यपाद्याचमाद्यैर्मधुपर्कशुक्तेः ।

प्रपूजयेदावरणैः समस्तसम्पत्त्यवाप्त्यै तदधीनचेताः ॥ १० ॥

हृत्तेखाद्याः पञ्च यष्टव्यास्वङ्गैः (१) स्तदनु माटभिः पञ्चात् ।

अङ्गाराद्यैराशापालैरभ्यर्चयेत् क्रमान्मन्त्री ॥ ११ ॥

प्रतिपूज्यशक्तिमिति तत्र पुरः प्रणिधाय (२) ताम्बरचितं चषकम् ।

प्रजपन्मनुं प्रतिगतक्रमतः परिपूरयेत् सुविमलैः सलिलैः ॥ १२ ॥

अक्षतयवकुशदूर्वातिलसर्पपकुसुमचन्दनोपेतैः ।

प्रस्थग्राह्यच्छिद्रं स्वैक्यं सम्भावयन् समाहितधीः ॥ १३ ॥

इष्ट्वा दिनेशमथ पीठगतं तथैव

व्योमस्थितं परिवृतावरणं विलोक्य ।

अष्टोत्तरं शतमथ प्रजपेन्मनुन्तं

पूर्णोदकं निजकरेण पिधाय पात्रम् ॥ १४ ॥

भूयोऽभ्यर्च्य सुधामयं जलमथो तद्गन्धपुष्पादिभि

जानुभ्यामवनिं गतश्चषकमप्यामस्तकं प्रोद्धरन् ।

दद्यान्मण्डलबद्धदृष्टिहृदयो भक्त्यार्घ्यमोजोवल-

ज्योतिर्दीप्तिमयशोष्ठिस्रुतिकरं (३) लक्ष्मीप्रदं भासते ॥ १५ ॥

अथ कृतपुष्पाञ्जलिरपि पुनरष्टशतं जपेन्मनुमिमं मन्त्री ।

यावद्रश्मिषु भानोर्व्याप्नोत्वन्मः (४) सुधामयं तदपि ॥ १६ ॥

अमृतमयजलावसिक्तगात्रो दिनपतिरप्यमृतत्वमातनोति ।

धनविभवसुदारपुत्रमित्रपशुगणजुष्टमनन्तभोगयोगि ॥ १७ ॥

तस्मादिनाय दिनशो ददताहिनादौ दैन्यापनोदितनवे दिनबलभाय ।

अर्घ्यं समग्रविभवस्त्वथवाकवारं पारं स गच्छति भवाह्वयवारिराशेः ॥ १८ ॥

(१) “हृत्तेखाद्यैः पञ्चभिरिद्वाङ्गैः” इति पाठान्तरम् ।

(२) “प्रविधाय” इति पाठान्तरम् ।

(३) “ज्योतिर्दीप्तिमयशोऽखिलस्रुतिकरम्” इति वा पाठः ।

(४) “प्राप्नोत्वन्मः” इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यं पुंसां विधिनाऽमुनाथवा रवये ।

दद्यादर्घ्यद्वयमपि कुर्याद्वाञ्छितार्थसमवात्ये ॥ १८ ॥

एकीकृत्य समस्तवस्त्वनुगतानादित्यचन्द्रानलान्

वेदाद्येन गुणात्मकेन सगुणानाक्तथ हृत्तेखया ।

सर्वं तत्प्रतिमथ्यतामपि समावष्टभ्य हंसात्मना

नित्यं शुद्धमनन्यमन्तरपदं मन्त्री भवेद्योगतः ॥ २० ॥

अथ वदाम्यजपामनुमुत्तमं सकलसंस्तृतिपापनसाधनम् ।

दुरितरोगविषापहरं नृणामिह परत्र च वाञ्छितसिद्धिदम् ॥ २१ ॥

विष्णुपदं ससुधाकरखण्डं चन्द्रयुगावधिकं वतुरीयम् ।

क्षेत्रविदो मनुरेष ससुक्तो यं प्रजपत्यपि सन्ततमात्मा ॥ २२ ॥

ऋथाद्या ब्रह्मदेव्यादिगायत्रीपरमात्मकाः ।

हसाऽक्तीवकलादीर्घयुजाऽङ्गानि समाचरेत् ॥ २३ ॥

अरुणकनकवर्णं पद्मसंस्थञ्च गौरी-

हरनियमितचिह्नं सौम्यतानूनपातम् ।

भवतु भवदभीष्टप्राप्तये पाशटङ्का-

भयवरदविचित्रं रूपमर्द्धाश्विकेशम् ॥ २४ ॥

प्रजपेद्वादशलक्षं मनुमिममाज्यान्वितैश्च दौग्धानैः ।

तावत् सहस्रमानं जुहुयात् सौरे समर्चनापीठे ॥ २५ ॥

निक्षिप्य कलशमस्मिन् पूर्वोक्तानामपामथैकेन ।

आपूर्य्य चोपचर्य्य च विहानङ्गैः प्रपूजयेत् पूर्वम् ॥ २६ ॥

ऋतवसुवरनरसंज्ञास्तथर्तुगोवर्ज्जिपूर्विकाजान्ताः ।

आशोपाशास्थेयास्ततो दिशापास्ततश्च वज्राद्याः ॥ २७ ॥

इति परिपूज्य च कलशं पुनरभिषिच्याथ नियमतोऽर्घ्यमपि ।

दद्यादिनाय चैहिकपारत्रिकसिद्धये विरं मन्त्री ॥ २८ ॥

इन्दुद्वयोदितसुधारसपूर्णसार्णसम्बद्धविन्दुसुसमेधितमादिवीजम् ।

संचिन्त्य यो मनुमिमं भजते मनस्वी स्वात्मैक्यतोऽथ दुरितैः प्रतिसुच्यतेऽसौ ॥ २९ ॥

व्योमानुगेन वसुधासुमुचा सदा मा प्रद्योतमानसविनिःसृतशीतरुग्भ्याम् ।

आराधिता दहनचन्द्रलसन्महोभ्यां रोगापमृत्युविषदाहरजः प्रयान्ति ॥ ३० ॥

हंसाण्डाकाररूपं सुतपरमसुधं मूर्ध्वचन्द्राङ्गलन्तं

नीत्वा सौषुम्नमार्गं निशितमतिरथ व्यासदेहोपगात्रम् ।

सृत्वा संजप्य मन्त्रं पलितविषशिरोरुग्ज्वरोन्मादभूता-

पक्ष्मारादींश्च मन्त्री हरति दुरितदौर्भाग्यदारिद्र्यादौषैः ॥ ३१ ॥

विधाय लिपिपङ्कजं मनुयुतोत्तसत्कर्णिकं

निधाय घटमत्र पूरयतु वारिणा तन्मुखम् ।

पिधाय शशिनाम्बमन्त्रयुतवामदोष्णा पुनः

सुधायितरसैः स्वसाध्यमभिषेचयेत्तज्जलैः ॥ ३२ ॥

नारी नरो वा विधिनाभिषिक्तो मन्त्रेण तेनेति विषद्वयौलैः ।

रोगैस्तथाधिप्रभवैर्विमुक्तश्चिराय जीवेत्करणैर्विशुद्धैः ॥ ३३ ॥

करणे तेनैव जलाभिपूर्णं प्रजप्य मन्त्री करकं पिधाय ।

सुधायितैस्तैर्विषिणं निषिञ्चेद्विषं निहन्त्यादपि कालकूटम् ॥ ३४ ॥

गदितं निजपाणितलं विषिणः शिरसि प्रविधाय जपेज्जलैः शितधीः ।

अचिरात् प्रतिमोचयते विषतो मतिमानथ तत्तलकदष्टमपि ॥ ३५ ॥

इत्यजपामन्त्रविधिः सम्योक्तः संग्रहेण मन्त्रविदाम् ।

यं प्राप्य सकलवसुसुखधर्म्यशोभुक्तिमुक्तिभाजः स्युः ॥ ३६ ॥

अरुणा शिखिदीर्घयुता हृल्लेखा श्वेतया युताऽनन्ता ।

प्रोक्तः प्रयोजनानां तिलकस्तु यथार्थवाचको मन्त्रः ॥ ३७ ॥

गुह्यादाचरणतलं कण्ठादागुह्यमागलङ्कान्तात् ।

विन्यस्य मन्त्रवर्णान् क्रमेण मन्त्री करोतु वाङ्मविधिम् ॥ ३८ ॥

मन्त्रस्य मध्यमनुना दीर्घयुजाऽङ्गानि चेह कथितानि ।

ध्यायेत् पुनरहिमकरं मन्त्री निजवाञ्छितार्थलाभाय ॥ ३९ ॥

अरुणसरोरुहसंस्थस्त्रिदृगरुणोऽरुणसरोजयुगलधरः ।

करकलिताभयवरदो द्युतिविम्बोऽमितमूषणस्त्विनोऽवतु वः ॥ ४० ॥

कृतसन्दीप्तो मन्त्री दिनकरलक्षं मनं जपेज्जुहुयात् ।
 तावत्सहस्रमन्त्रैः सष्टैर्व्या त्रिमधुराप्नुते च तिलैः ॥ ४१ ॥
 प्रागभिहितेन विधिना पीठाद्यं प्रतिविधाय तत्र पुनः ।
 विन्यस्य कलशमस्मिन् प्रपूजयेत्तरणिमपि सावरणम् ॥ ४२ ॥
 अङ्गैः प्रथमावरणं ग्रहेर्द्वितीयं तृतीयमाशिशैः ।
 सुख्यतरगन्धसुमनोधूपाद्यैः कृतभक्तिनम्रमनाः ॥ ४३ ॥
 प्रागादिदिशासंस्थाः शशिवुधगुरुभार्गवाः क्रमेण स्युः ।
 आग्नेयादिष्वस्त्रिषु धरणिजमन्दाह्निकेतवः पूज्याः ॥ ४४ ॥
 शुभ्रसितपीतशुक्ला रक्तासितधूस्रकृष्णकाः क्रमशः ।
 चन्द्राद्याः केत्वन्ता वामोरुन्यस्तवामकरलसिताः ॥ ४५ ॥
 अपरकराभयसुद्रा विकृतमुखोऽहिः कराहिताञ्जलियुक् ।
 दंष्ट्रोऽग्रास्यो मन्दः सवर्ण- (१) सट्टशांशुकादिभूषण ॥ ४६ ॥
 संपूज्यैवं विधिना विधिवत् गोरोचनादिकैर्द्रव्यैः ।

दद्यादध्वं रवये मन्त्री निजवाञ्छिताप्तये मुक्त्यै ॥ ४७ ॥

गोरोचनासतिलवैणवराजिरक्तशीताख्यशालिकरवीरजवाकुशाग्रान् ।

श्यामाकतण्डुलयुतांश्च यथाप्रलाभं संयोज्य भक्तिभरतोऽर्घ्यविधिर्विधेयः ॥ ४८ ॥

कृत्वा मण्डलमष्टपत्रलसितं तत्कर्णिकायां तथा

पत्राग्रेषु विधाय कुम्भनवकं तत्पूरयित्वा जलैः ।

आवाह्य क्रमशो ग्रहानभिसमाराध्याभिषेकक्रियां

कुर्याद्द्वयो ग्रहवैकृतानि विलयं यान्त्यस्य लक्ष्मीर्भवेत् ॥ ४९ ॥

ग्रहपरिहृतमिष्ट्वा पूर्वैकृत्या दिनेशं

प्रतिजुहुत निजर्त्तं वैकृतं वै ग्रहाणाम् ।

शुभमतिरूपरागे चन्द्रभान्वोः स्वमे वा

रिपुष्टपजभये वा घोररूपे गदे वा ॥ ५० ॥

अर्कद्विजाङ्घ्रिपमयूरकपिप्पलाङ्गाः

सोदुम्बराः खदिरशम्यभिधाः सदूर्वाः ।

दर्भाह्वयाश्च समिधोऽष्टशतं क्रमेण

सव्याहृतीनि घृतहव्यहुतानि होमः (१) ॥ ५१ ॥

आज्याहुत्या त्वयादावन्ते च व्याहृतिभिरपि जुहुयात् ॥ ५२ ॥

सोमादीनां दिशि दिशि समाधाय वक्त्रं यथाव-

क्षोमे सम्यकृतवति मुदं यान्ति सर्वे ग्रहाश्च ।

युद्धे सम्यग्जयमपि रुजः शान्तिमायुश्च दीर्घं

कृत्याशान्तिं व्रजति पुनरेकत्र वा सर्व्वहोमः ॥ ५३ ॥

अमुना विधिनार्चनाहुताद्यैः प्रभजेद्यो दिनशो नरो दिनेशम् ।

मणिभिः स धनैश्च धान्यवर्गैः (२) परिपूर्णावसथो भवेच्चिराय ॥ ५४ ॥

त्यद्यन्त आर्य्य सूर्य्यर्णा मेधा रेचिकया गुणाः ।

व्यत्ययोऽष्टाक्षरः प्रोक्तः सौरः सर्व्वार्थसाधकः ॥ ५५ ॥

देवभाग ऋषिस्तस्य गायत्री छन्द उच्यते ।

आदित्यो देवता चास्य कथ्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ ५६ ॥

सत्यब्रह्मविष्णुरुद्रैः साग्निभिः सर्व्वसंयुतैः ।

तेजोज्वालामणिहुंफट्स्वाहान्तैरङ्गमाचरेत् ॥ ५७ ॥

आदित्यं रविभानू भास्करसूर्य्यौ न्यसेत् स्वरैर्लघुभिः ।

सशिरोमुखहृद्गुह्यकचरणेषु क्रमश एव मन्त्रितमः ॥ ५८ ॥

सशिरोमुखगलहृदयोदरनाभिश्चाङ्घ्रिषु प्रविन्यसेत् ।

प्रणवाद्यैरष्टाणैः क्रमेण सोऽयं तदक्षरन्यासः ॥ ५९ ॥

अरुणोऽरुणपङ्कजे निषण्णः कमलेऽभौतिवरौ करैर्दधानः ।

स्वर्चाहितमण्डलस्त्रिनेत्रो रविराकल्पशताकुलोऽवताहः ॥ ६० ॥

(१) "सर्पिर्हविर्दधियुताः पृथगेव च स्युः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "धान्यवर्गैः" इत्यत्र "धान्यरत्नैः" इति पाठान्तरम् ।

संदीक्षितोऽथ मन्त्री मन्त्रं प्रजपेच्च वर्णलक्षान्तम् ।
 जुहुयाच्चिमधुरसिक्तैर्दुग्धतरुसमिद्धैर्व्वसुसहस्रम् ॥ ६१ ॥
 अथवा सष्टैरन्नैः समर्चयेन्नित्यशोऽर्घ्यमपि दद्यात् ।
 पूर्व्वोक्त एव पीठे कुम्भं प्रणिधाय साधु संपूर्त्य ॥ ६२ ॥
 शुद्धाङ्गिररुणवासोयुगेन संवेष्ट्य पूजयेत् क्रमशः ।
 अङ्गावृतेः परस्तादादित्याद्यैरुषादिशक्तियुतैः ॥ ६३ ॥
 मातृभिररुणान्ताभिः सग्रहैः सुरैश्चान्ते सूर्य्यपार्श्वद्भिः ।
 सोषा सप्रज्ञा सप्रभा (१) सन्ध्या च शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ६४ ॥
 संपूज्यैवं दिनेशं पटुमतिरथ जप्त्वा च हुत्वाभिषेकं
 कृत्वा दत्त्वेनसंख्यं वसुमपि गुरवे सांशुकं भोजयेच्च ।
 विप्रानादित्यसंख्यानिति विहितमनुर्नित्यशोऽर्घ्यञ्च दद्यात्
 वारे वा भास्करौये शुभतरचरितो वल्लभाय ग्रहाणाम् ॥ ६५ ॥
 इतीह दिनकृन्मनुं भजति नित्यशो भक्तिमान्
 य एष निचितेन्द्रो भवति नीरुजो वत्सरात् ।
 समस्तदुरितापमृत्युरिपुभूतपीडादिका-
 नपास्य स सुखी स जीवति परञ्च भूयात् पदम् ॥ ६६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चदशः पटलः ॥ * ॥

(१) “षोढा सप्रज्ञा सप्रभा” इति पाठान्तरम् ।

षोडशः पटलः ।

अथ चन्द्रमनं वक्ष्ये सजपार्चाहुतादिकम् ।
 हिताय मन्त्रिणां सार्धविधानञ्च समासतः ॥ १ ॥
 भृगुः ससत्यः सार्धेन्दुर्विन्दुहीनः पुनश्च सः ।
 विप्रानन्तो मान्तनती मन्त्रोऽयं सोमदैवतः ॥ २ ॥ (१)
 दीर्घभाजा स्वबीजेन कुर्यादङ्गानि वै क्रमात् ।
 विचिन्तयेत् पुनर्मन्त्री यथावन्मन्त्रदेवताम् ॥ ३ ॥
 विमलकमलसंस्थः सुप्रसन्नाननेन्दु-
 र्वरदकुमुदहस्तशारुहारादिभूषः ।
 स्फटिकरजतवर्णो वाञ्छितप्राप्तये वो
 भवतु भवदभीष्टद्योतिताङ्कः (२) शशाङ्कः ॥ ४ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्मन्त्री रसलक्षं मनं वशी ।
 पञ्चमी दशमी पञ्चदशीषु तु विशेषतः ॥ ५ ॥
 अयुतं प्रजपेन्मन्त्री सायाङ्गेऽभ्यर्च्य भाधिपम् ।
 पयोऽन्नेन हुनेद्भूयः सष्टतेन सहस्रकम् ॥ ६ ॥
 ससर्पिषा पायसेन षट्सहस्रं हुनेत् पुनः ।
 पीठकृत्तौ तु सोमान्तं परिपूज्यार्चयेद्विधुम् ॥ ७ ॥
 राका कुमुदती नन्दा सुधा सञ्जीवनी क्षमा ।
 आप्यायनी चन्द्रिका चाक्ष्मादिनी नव शक्तयः ॥ ८ ॥

(१) पुस्तकान्तरे द्वितीयश्लोकात् परं श्लोकोऽयं दृश्यते—

“ऋषिरविः समाख्यातः पङ्क्तिच्छन्दः प्रकीर्तितम् ।

सोमो देवश्च सेतुं बीजं आपः शक्तिरदीरिता” ॥

(२) “भजदभीष्टद्योतिताङ्कः” इति पाठान्तरम् ।

केसरेष्वङ्गपूजा स्याच्छक्तीस्तद्वहिरर्चयेत् ।
 रोहिणीं कृत्तिकास्याञ्च रेवतीं भरणीं तथा ॥ ८ ॥
 रात्रिमाद्राह्यां ज्योत्स्नां कलाञ्च क्रमतोऽर्चयेत् ।
 दलाग्रेषु ग्रहानष्टौ दिशानाथाननन्तरम् ॥ १० ॥
 सुसितैर्गन्धकुसुमैः पात्रै रूप्यमयैस्तथा ।
 शक्तयः फुल्लकुन्दाभास्तारहारविभूषणाः ॥ ११ ॥
 सितमाल्याम्बरालेपा रचिताञ्जलयो मताः ।
 इति सिद्धमनुं (१) मन्त्री शशिनं मूर्द्ध्नि चिन्तयन् ॥ १२ ॥
 त्रिसहस्रं जपेद्भ्रातृ मासान्मृत्युञ्जयो भवेत् ।
 हृदयाभोजसंस्थं तं भावयन् प्रजपेन्मनुम् ॥ १३ ॥
 राज्यैश्वर्यं वत्सरेण प्राप्नुयादप्यकिञ्चनः ।
 आचाराचारनियतो जपेत्तत्तत्तुष्टयम् ॥ १४ ॥
 असंशयतरं तेन निधानादि च लभ्यते ।
 घोरज्वरगराः शीर्षरोगाः कृत्याश्च कामलाः ॥ १५ ॥
 तस्मिन्नायुतजपेन नश्यन्ति सकलापदः ।
 नित्यशः प्रजपेन्मन्त्रं पूर्णासु विजितेन्द्रियः ॥ १६ ॥
 जपेन्मनुं यथाशक्ति लक्ष्मीसौभाग्यसिद्धये ।
 त्रितयं मण्डलानान्तु कृत्वा पाथात्यपौर्व्विकम् ॥ १७ ॥
 आसीनः पश्चिमे मध्यसंस्थे द्रव्याणि विन्यसेत् ।
 पूर्व्वस्मिन् पङ्कजोपेते पूर्व्ववत् सोममर्चयेत् ॥ १८ ॥
 राकायामुदये रात्रौ निजकार्यं विचिन्तयेत् ।
 संस्थाप्य राजतं तत्र चषकं परिपूरयेत् ॥ १९ ॥
 गव्येन शुद्धपयसा स्पृष्टपात्रो जपेन्मनुम् ।
 अष्टोत्तरशतावृत्त्या दद्यादर्घ्यमथेन्दवे ॥ २० ॥

विद्यामन्त्रेण मन्त्रज्ञो यथावत्तदुगतात्मना ।
 विद्ये विद्यापदे प्रोक्ता मालिनीति च चन्द्रिणि ॥ २१ ॥
 चन्द्रमुख्यग्निजायाञ्च निगदेत् प्रणवादिकम् ।
 प्रतिमासञ्च षण्मासात् सिद्धिमेष्यति काङ्क्षिताम् ॥ २२ ॥
 इष्टाय दीयते कन्या कन्यां विन्देन्नजिज्ञेहिताम् ।
 अमितां श्रियमाप्नोति कान्तिं पुत्रान् यशः पशून् ।
 सोमार्घ्यदाता लभते दीर्घमायुश्च विन्दति ॥ २३ ॥
 इति सोममन्त्रविधिः प्रणिगदितः संग्रहेण मन्त्रविदाम् ।
 उपकृतयेऽमितलक्ष्मै मेघायै प्रेत्य चेह सम्पत्त्यै ॥ २४ ॥
 अथाग्निमन्त्रानखिलार्थसिद्धिप्रदान् प्रवक्ष्ये जगतो हिताय ।
 सर्वादिलक्ष्मीनपि साङ्गभेदान् सार्चाविशेषान् सजपादिकांश्च ॥ २५ ॥
 वियतो दशमोऽर्घिसर्गयुक्तो भवसर्गो भृगुलान्तषोडशाचः ।
 हुतभुग्दयिता ब्रुवादिकोऽयं मनुरुक्तः सुसमृद्धिदः कृशानोः ॥ २६ ॥
 भृगुरपि तदृषिश्चन्दो गायत्री देवताग्निरुद्दिष्टः ।
 प्राक्प्रोक्तान्यङ्गानि द्विशः समुक्तैश्च मन्त्रवाक्यैर्व्या ॥ २७ ॥
 शक्तिस्त्रस्तिकपाशान् साङ्गशवरदाभयान् दधत्तिमुखः ।
 मुकुटादिविविधभूषोऽवताच्चिरं पावकः प्रसन्नो वः ॥ २८ ॥
 जपेदिमं मनुस्तुलक्षमादराद्दशांशतः प्रतिजुहुयात् पयोन्धसा ।
 ससर्पिषाप्यसिततरैश्च षाष्टिकैः समर्चयेदथ विधिवद्विभावसुम् ॥ २९ ॥
 पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा स्फुलिङ्गिनी ।
 रुचिरा ज्वालनी चेति कृशानोर्नव शक्तयः ॥ ३० ॥
 पीठे तनूनपातः प्रागङ्गैरष्टमूर्तिभिस्तदनु ।
 भूयश्च शतमखाद्यैर्विघिनाथ हिरण्यरेतसं प्रयजित् ॥ ३१ ॥
 आज्यैरष्टोर्द्धुशतं प्रतिपदमारभ्य मन्त्रविद्दिनशः ।
 चतुरो मासान् जुहुयात् लक्ष्मीरत्यायता भवेत्तस्य ॥ ३२ ॥

शुद्धाभिः शालीभिर्द्दिनमनुजुहुयादथाब्दमात्रेण ।

शाली शालिगृहं स्याद्गोमहिष्याद्यैश्च संकुलं तस्य ॥ ३३ ॥

शुद्धान्नैर्वृतसिक्तैः प्रतिदिनमग्नी समेधिति जुहुयात् ।

अन्नसमृद्धिर्भूतस्य स्यादस्य निकेतनेऽब्दमात्रेण ॥ ३४ ॥

जुहुयात्तिलैः सुशुद्धैः षण्मासाज्जायते महालक्ष्मीः ।

कुमुदैः सकल्लारैरपि जातीकुसुमैश्च जायते सिद्धिः ॥ ३५ ॥

पालाशैः पुनरिक्षकैः सरसिजैर्वैल्वैश्च रक्तोत्पलै-

र्दुग्धैर्वीरुहसम्भवैः खदिरजैर्व्याघातवृक्षोद्भवैः ।

दूर्वाख्यैश्च शमीविकङ्कतभवैरष्टोर्द्वयुक्तं शतं

नित्यं वा जुहुयात् प्रतिप्रतिपदं मन्त्री महासिद्धये ॥ ३६ ॥

तारव्याहृतयथाग्ने जातयेद इहावह ।

सर्वकल्याणि चेत्युक्त्वा साधयाऽग्निवधूर्मनुः ॥ ३७ ॥

ऋषाद्याः पूर्वोक्ता मन्त्रेणाङ्गानि वर्णभिन्नेन ।

भूतर्तुकरणसेन्द्रियगुणयुग्मैर्मन्त्रवर्णकैस्तदपि ॥ ३८ ॥

अथवा शक्तिस्त्रस्तिकदर्भाक्षस्त्रक्स्त्रुवस्त्रुगभयवरान् ।

दधदमिताकल्यो वो वसुरवतात् कनकमालिकालसितः ॥ ३९ ॥

वत्सरादेश्वतुर्दृश्यां दिनादाविव दीक्षितः ।

मन्त्रं द्वादशसाहस्रं जपेत् सम्यगुपोषितः ॥ ४० ॥

अर्चयेदङ्गमूर्त्तिंश्च लोकेऽङ्गकुलिशादिभिः ।

समिटाच्यममायां हि परिशोध्य यथाविधि ॥ ४१ ॥

ब्राह्मणान् भोजयित्वाथ स्वयं भुक्त्वा समाहितः ।

परेऽङ्गि प्रतिपद्येतेर्जुहुयादर्चितेऽनले ॥ ४२ ॥

मन्त्री वटसमिद्धौहितिलराजीहविर्घृतैः ।

अष्टोत्तरशतावृत्त्या हुनेदेकैकशः क्रमात् ॥ ४३ ॥

दशाहमेवं हुत्वा तु पुनरेकादशीतिथौ ।

शक्त्या प्रतप्य विप्रांश्च प्रदद्याद्गुरुदक्षिणाम् ॥ ४४ ॥

सुवर्णवासोधान्यानि शोणां गाञ्च सतर्णकाम् ।

पुनरष्टोत्तरं मन्त्री सहस्रं दिनशो जपेत् ॥ ४५ ॥

विधिनेति विधातुरग्निपूजामचिरेणैव भवेन्महासमृद्धिः ।

धनधान्यसुवर्णरत्नपूर्णा धरणी गोवृषपुत्रमितकीर्णा ॥ ४६ ॥

प्रजपेदथवा सहस्रसंख्यं दिनशो वत्सरतो भवेन्महाश्रीः ।

जुहुयात् प्रतिवासरं शताख्यं हविषाब्देन भवेन्महासमृद्धिः ॥ ४७ ॥

पालाशैः कुसुमैर्हुनेदधिष्ठितक्षौद्राद्भुतैर्मण्डलं

नित्यं साष्टशतैस्तथैव करवीरोत्थैः समृद्धैश्च हुनेत् ।

षण्मासं कपिलाष्टतेन दिनशोऽप्यष्टौ सहस्रन्तथा

होतव्यं लभते स राज्यसदृशीं लक्ष्मीं यशो वा महत् ॥ ४८ ॥

उत्पूज्यात्तिष्ठशब्दात् पुरुषहरिपदे पिङ्गलान्ते निगद्य

प्रोक्ताथो लोहिताख्यं पुनरपि च वदेत् देहि मेदात् क्रमेण ।

भूयो ब्रूयात्तथा दापय शशियुगलार्णाञ्चतुर्विंशदर्शः

प्रोक्तो मन्त्रोऽखिलेष्टप्रतरणसुरसद्भाङ्घ्रिपः स्यात् कृशानोः ॥ ४९ ॥

ऋष्याद्याः स्युः पूर्व्ववदतुभूतदिशान्निकरणयुगलार्णैः ।

मूलमनुनाऽथ कुर्यादङ्गानि क्रमश एव मन्त्रितमः ॥ ५० ॥

हेमाश्वत्थसुरद्रुमोदरभुवो निर्यान्तमश्वाकृतिं

वर्षन्तं धनधान्यरत्ननिचयान् रन्ध्रेः स्वकैः सन्ततम् ।

ज्वालापल्लवितस्वरोमविवरं भक्तार्त्तिसम्भेदनं

वन्दे धर्मसुखार्थमोक्षफलदं दिव्याकृतिं पावकम् ॥ ५१ ॥

जप्याच्च लक्षमानं मन्त्री संदीक्षितोऽथ मनुमेनम् ।

जुहुयाच्च तदवसाने घृतसिक्तैः पायसैर्दृशांशेन ॥ ५२ ॥

अङ्गैर्हुतवह्ममूर्त्तिभिराशेषैः संयजेत्तदस्त्वैव ।

पावकमिति मन्त्रितमो गन्धाद्यैरनुदिनं तमुपहारैः ॥ ५३ ॥

दिनावतारे मनुमेनमन्वहं जपेत् सहस्रं नियमेन मन्त्रवित् ।

अष्टथतायै यशसे श्रिये रजां विमुक्तये युक्तमतिस्तथायुषे ॥ ५४ ॥

शालीतण्डुलकैः सितैश्च पयसा हुत्वा हविः पावकं
गन्धाद्यैः परिपूज्य तेन हविषा संवत्स्र्यं पिण्डं महत् ।
आज्यालोडितमेकमेव जुहुयाज्जप्त्वा मनुं मन्त्रवित्
साष्टोद्धं प्रतिपद्यथो शतमतः स्यादिन्दिरा वत्सरात् ॥ ५५ ॥

अष्टोत्तरं शतमथो मृगमुद्रयैव मन्त्री प्रतिप्रतिपदं जुहुयात्पयोऽन्नेः ।
साज्यैर्भवेन्न खलु तत्र विचारणीयं संवत्सरात् स च निकेतनमिन्दिरायाः ॥ ५६ ॥

अष्टोद्धं शतं हविषा मन्त्रेणानेन नित्यशो जुहुयात् ।

षण्मासादाव्यतमो भवति नरो नात्र सन्देहः ॥ ५७ ॥

शालीभिः शुद्धाभिः प्रतिदिनमष्टोत्तरं शतं जुहुयात् ।

धनधान्यसमृद्धः स्यान्मन्त्री संवत्सरार्द्धमात्रेण ॥ ५८ ॥

आज्यैरयुतं जुहुयात् प्रतिमासं प्रतिपदं समारभ्य ।

अतिमहती लक्ष्मीः स्यात्तस्य तु षण्मासतो न सन्देहः ॥ ५९ ॥

अरुणैः पुनरुत्पलैः शतं यो मधुराक्तैः प्रजुहोति वत्सरार्द्धम् ।

मनुनाप्यमुना शताधिकं (१) स प्रलभेन्मङ्गु महत्तराच्च लक्ष्मीम् ॥ ६० ॥

जातीपलाशकरवीरजवाख्यविल्व-

व्याघातकेसरकुरण्टभवैः प्रसूनैः ।

एकैकशः शतमथो मधुरत्रयाक्तै-

र्जुह्वन् प्रतिप्रतिपदं श्रियमेति वर्षात् ॥ ६१ ॥

खण्डैश्च सप्तदिनमप्यमृतालतोत्यै-

र्मन्त्री हुनेद्गुणसहस्रमथो पयोऽन्तैः ।

सम्यक् समर्थं दहनं त्वचिरेण जन्तु-

श्चातुर्थिकादिविषमज्वरतो वियुञ्जगात् ॥ ६२ ॥

क्षीरद्रुमत्वग्भिपक्वजलैर्यथावत्संपूर्णं कुम्भमभिपूज्य कृशानुमत्त ।

जप्त्वा मनुं पुनरमुं त्रिसहस्रमात्रं सेकक्रिया ज्वरहरी ग्रहवैकतघ्नी ॥ ६३ ॥

पयसि हृदयदग्ने भानुमालोक्य तिष्ठन्
 प्रजपतु च सहस्रं नित्यशो मन्त्रमेनम् ।
 स दुरितमपमृत्युं रोगजातञ्च हित्वा
 व्रजति नियतसौख्यं वत्सराद्दीर्घमायुः ॥ ६४ ॥

मनुनाऽमुनाऽष्टशतजप्तमथ प्रपिवेज्जलं ज्वलनदीपनकृत् ।
 गुरुभुक्तमप्युदरगं त्वमुना परिजापितं पचति कुक्ष्यनलः ॥ ६५ ॥

हुनेदरुणपङ्कजैस्त्रिमधुरामुतैर्नित्यशः
 सहस्रमृतुमासतः पृथुतरा रमा जायते ।
 प्रतिप्रतिपदं हुनेदिति बुधोऽथवा संवत्सरं
 विनष्टवसुरप्यसौ भवति चेन्द्रिरामन्दिरम् ॥ ६६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षोडशः पटलः ॥ * ॥

सप्तदशः पटलः ।

अथ संग्रहेण कथयामि मनुमपि महागणेशितुः ।

यं समवहितधियः सुधियः समुपास्य सिद्धिमधिकां प्रपदिरे ॥ १ ॥

तारः श्रीशक्तिमारावनिगणपतिबीजानि दण्डीनि चोक्ता

पञ्चाद्विघ्नं चतुर्थ्यां वरवरदमथो सर्व्वयुक्तं जनञ्च ।

आभाष्य च्छेलमेऽन्तं वशमिति च तथैवानयेति द्विठान्तः

प्रोक्तोऽयं गाणपत्यो मनुखिलविभूतिप्रदः कल्पशास्त्री ॥ २ ॥

ऋषिरपि गणकोऽस्य स्याच्छन्दो निवृदन्विता च गायत्री ।

सकलसुरासुरवन्दितचरणयुगो देवता गणाधिपतिः ॥ ३ ॥

प्रणवादिबीजपीठस्थितेन दीर्घस्वरान्वितेन सता ।

अङ्गानि षड्विदध्यान्मन्त्री विघ्नेश्वरस्य बीजन ॥ ४ ॥

मन्दाराद्यैः कल्पकवृक्षविशेषैर्व्विशिष्टतरफलदैः ।

शिशिरितचतुराशेऽन्तर्व्वालातपचन्द्रिकाकुले च तले ॥ ५ ॥

ऐक्ष्वजलनिधिलहरीकणजालकवाहिना च गन्धवर्हेन ।

संसेविते च सुरतरुसुमनःश्रितमधुपपक्षचलनपरेण ॥ ६ ॥

रत्नमये मणिवज्रप्रवालफलपुष्पपल्लवस्य सतः ।

महतोऽधस्तादृतुभिर्युगपत्संसेवितस्य कल्पतरोः ॥ ७ ॥

सिंहमुखपादपीठगलिपिमयपद्मे त्रिषट्कोणोल्लसिते ।

आसीनस्त्वेकरदो वृहदुदरो दशभुजोऽरुणो गजवदनः ॥ ८ ॥

बीजापूरगदेक्षुकार्मुक रुजाचक्राब्जपाशोत्पल-

ग्रीह्यग्रस्त्रविषाणरत्नकलशप्रोद्यत्काराभोरुहः ।

ध्येयो वल्लभया च पद्मकरयास्त्रिष्टो ज्वलद्भूषया

विश्वोत्पत्तिविनाशसंस्थितिकरो विघ्नो विशिष्टार्थदः ॥ ९ ॥

करपुष्करधृतकलशसुतमणिसुक्ताप्रवालवर्षेण ।

अविरतधारां विकिरन् परितः साधकसमग्रसम्पत्त्यै ॥ १० ॥

मदजललोलुपमधुकरमालां निजकर्णतालताडनया ।

निर्व्वासयन् मुहुर्मुहुर्मरैरसुरैश्च सेवितो युगपत् ॥ ११ ॥

अग्रेऽथ विल्वमभितश्च रमारमेशौ तद्वन्निषे वटजुषौ गिरिजावृषाङ्गौ ।

पृष्ठेऽथ पिप्पलजुषौ रतिपञ्चवाणौ सव्ये प्रियङ्गुमभितश्च महीवराहौ ॥ १२ ॥

ध्येयौ च पद्मयुगचक्रदरैः पुरोक्तौ

पाशाङ्कुशाख्यपरशुत्रिशिखैरथान्यौ ।

युग्मोत्पलेक्षुमयचापशरैस्तृतीया-

वन्त्यौ शुकाङ्गकलमाग्रगदारथाङ्गैः ॥ १३ ॥

ध्येयाः षट् कोणास्त्रिषु परितः पाशाङ्कुशामयेष्टकराः ।

सप्रमदा गणपतयो रक्ताकाराः प्रभिन्नमदविवशाः ॥ १४ ॥

अग्रास्त्रावामोदः प्रमोदसुमुखौ च तमभितोऽस्त्रियुगे ।

पृष्ठे च दुर्म्मुखाख्यस्त्वमुमभितोऽविघ्नविघ्नकर्त्तारौ (१) ॥ १५ ॥

सव्यापसव्यभागे तस्य ध्येयौ च शङ्खपद्मनिधौ ।

मौक्तिकमाणिक्याभौ वर्षन्ती धारया धनानि सदा ॥ १६ ॥

सिद्धिसृङ्गौ चान्या कान्तिर्मदनावती मदद्रवया ।

द्राविणिवसुधाराख्ये वसुमत्स्यपि विघ्ननिधियुगप्रमदाः ॥ १७ ॥

ध्यात्वैवं विघ्नपतिं चत्वारिंशत्सहस्रसंयुक्तम् ।

प्रजपेत्तत्तच्चतुष्कं चतुःसहस्रञ्च दीक्षितो मन्त्री ॥ १८ ॥

दिनमनु सचतुश्चत्वारिंशत्संख्यं सन्तर्पयेद्विघ्नम् ।

उक्तजपान्ते मन्त्री जुहुयाच्च दशांशतोऽष्टभिर्द्रव्यैः ॥ १९ ॥

मोदकपृथुकसलाजाः सशक्तवः सेचुनारिकेलतिलाः ।

कदलीफलसहितानौत्यष्ट द्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ २० ॥

(१) “पृष्ठे चतुर्मुखाख्यस्तमभितोऽविघ्नविघ्नकर्त्तारौ” इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यो जपता मनुमपि च मन्त्रिणा गणपः ।
 प्राक्प्रोक्तपद्मपीठे सशक्तिके सासिकामनौ विधिना ॥ २१ ॥
 तीव्रा ज्वालिनी नन्दा सभोगदा कामरूपिणी चोद्या ।
 तेजोवती च सत्या संप्रोक्ता विघ्ननाशिनी नवमी ॥ २२ ॥
 सर्वशुतं शक्तिपदं प्रोक्ता कमलासनाय नम इति च ।
 आसनमन्त्रः प्रोक्तो नवशक्त्यन्ते समर्चयेदमुना ॥ २३ ॥
 आद्या मिथुनैराहतिरपरा स्यान्निधितिरपि च षड्विघ्नेः ।
 अङ्गैरन्या मातृभिरपरेन्द्राद्यैश्च पञ्चमी पूज्या ॥ २४ ॥
 दीक्षाभिषेकयुक्तः प्रजपेत् संपूजयेदिति गणेशम् ।
 अभिधीयतेऽस्य च पुनर्गुर्व्यादेशेन मन्त्रिणो दीक्षा ॥ २५ ॥
 मध्ये च दिग्दलानां चतुष्टयाग्रे (१) प्रविन्यसेत् कलशान् ।
 क्षीरद्रुविल्वरोहिणपिप्पलफलिनीत्वगुद्भवैः काथैः ॥ २६ ॥
 संपूरयेद्यथावत् क्रमात् समावाह्य गणपतिमिथुनानि ।
 अभ्यर्च्य चोपचारैर्हुत्वा विधिवत् पुनः समभिषिञ्चेत् ॥ २७ ॥
 इति जपहुतार्चनाद्यैः सिद्धो मन्त्रेण कर्म कुर्वीत ।
 अष्टद्रव्यैर्व्यान्यैर्हुनेच्च तत्प्रयोजनावाप्त्यै ॥ २८ ॥

स्वर्णास्यै मधुना च गव्यपयसा गोसिद्धये सर्पिषा
 लक्ष्मैश्च शर्करया जुहोतु यशसे दध्ना च सर्वर्क्षये ।
 अक्षैरन्नसमृद्धये च सतिलैर्द्रव्याप्तये तण्डुलै-
 र्लाजाभिः पतये कुसुम्भकुसुमैः साखारिभिर्व्वाससे ॥ २९ ॥
 पद्मैर्भूपतिमुत्पलैर्नृपवधूं तन्मन्त्रिणः कैरवै-
 रश्वत्थादिसमिद्धिरग्रजमुखान् वर्णान् वधूः पिष्टजैः ।
 पुत्तल्यादिभिरन्वहं च वश्येज्जुह्वन्नाह्वये
 लोणैर्वृष्टिसमृद्धये च जुहुयान्मन्त्रो पुनर्व्वेतसैः ॥ ३० ॥

मन्त्रेणाथ पुराऽमुनैव चतुरावृत्त्या समातर्प्य च
 श्रीशक्तिस्मरभूविनायकरतीर्नान्वैव बीजादिकम् ।
 आमोदादिनिधिद्वयञ्च स चतुःपूर्वं चतुर्वारकं
 मन्त्री तर्पणतत्परोऽभिलषितं संप्राप्तयान्मण्डलात् ॥ ३१ ॥
 अथ गजलिप्सुर्नृपतिर्गजवनमध्ये प्रसाधयेद्वारौम् ।
 तन्निकटे सुविशालं चतुरस्रं कारयेच्च गृह्वर्थम् ॥ ३२ ॥
 परिवीतदृढावरणं तच्चतुर्द्वारतोरणोल्लसितम् ।
 तस्मिन्मण्डपवर्धं चतुरस्त्रासुन्नतां स्थलीं कृत्वा ॥ ३३ ॥
 उत्तरभागे तस्याः कुण्डं रचयेद्यथा पुरा तत्र ।
 चापजहरिभवमानुषचक्रप्रोक्तानथाक्षरान्मन्त्री ॥ ३४ ॥
 ऊर्द्धादिमेखलासु क्रमेण विलिखेन्निजैष्टसमवायै ।
 संप्रोक्तलक्षणयुतं प्रविरचयेन्मण्डलं स्थलीमध्ये ॥ ३५ ॥
 आवाह्य विघ्नेश्वरमर्चयित्वा प्रागुक्तया तन्त्रविधानकृत्वा (१) ।
 निवेद्य चाथो सहभक्ष्यलेह्यैः प्राज्यैश्च साज्यैरपि भोज्यजातैः ॥ ३६ ॥
 आधाय वैश्वानरमत्र कुण्डे समर्च्य मन्त्रैः क्रमशः कृशानोः ।
 तैरेव पूर्वं जुहुयाद्दृष्टेन मन्त्री समृद्ध्या च ततस्त्रिवारम् ॥ ३७ ॥
 तारेण लक्ष्म्याभियुता स्मरत्स्माविघ्नेशवीजैः क्रमशोऽनुब्रूयैः ।
 पदत्रयेणापि च मन्त्रराजं विभज्य मन्त्री नवधा जुहोतु ॥ ३८ ॥
 पुनः समस्तेन च मन्त्रवर्णसंख्यं प्रजुह्वन्नपि सर्पिषैव ।
 पूर्वप्रदिष्टैर्जुहुयादथाष्टद्वयैः प्रसिक्तैर्मधुरत्रयेण ॥ ३९ ॥
 सचतुश्चत्वारिंशत्सहस्रसंख्यैश्चतुःशतैश्चतुर्भिश्च ।
 दशकैश्चतुर्भिरपि हुताच्चतुश्चत्वारिंशद्दिनैरतो भवति ॥ ४० ॥
 करिकलभाः करिणीभिः संपाद्यन्ते(२)ऽवटेऽत्र गणपतिना ।
 प्रतिदिनमभ्यवहार्थं च विप्रान् संवर्द्धितस्तदाशीर्भिः ॥ ४१ ॥

(१) "तत्र विधानकृत्वा" इति वा पाठः ।

(२) "संपाल्यन्ते" इति वा पाठः ।

तेषां मातङ्गानां दद्यात् पञ्चाशद्वृत्तिणां गुरवे ।
 तद्विक्रीतं वसु वा प्रसादितायाथ तद्दशांशं वा ॥ ४२ ॥
 मिथुनानां गणपानां निधोश्च तथाङ्गमातृलोकीशानाम् ।
 मन्त्रैर्वृतेन हुत्वाभ्यर्च्य च होमं समाप्य सम्यग्भन्तौ ॥ ४३ ॥
 पुनरुद्धृत्य निवेद्यादिकं समभ्यर्च्य गणपतिं सावरणम् ।
 उवाच स्वे हृदये विहरेदित्यर्चनाक्रमो निर्दिष्टः ॥ ४४ ॥

प्रोक्तस्त्वेवं दशभुजमनुः संग्रहेणात्र भक्तो
 दीक्षां लब्ध्वा विधिवदभिजप्याथ हुत्वा चर्चयित्वा ।
 नत्वा नुत्वा दिनमनु तथा तर्पयित्वा स्वकामान्
 लब्ध्वा चान्ते व्रजति सुनिभिः प्रार्थनीयं पदं तत् ॥ ४५ ॥
 स्मृतिपीठः पिणाकी सानुग्रहो विन्दुसंयुतः ।
 वीजमेतत् भुवः प्रोक्तं संस्तम्भनकरं परम् ॥ ४६ ॥
 चतुरीयो विलोमेन तारादिविन्दुसंयुतः ।
 वैष्णो मन्त्रो हृदन्तोऽर्चाविधौ होमे द्विठान्तकः ॥ ४७ ॥
 गणकः स्यादृषिः कन्दो निवृद्धिघ्नोऽस्य देवता ।
 वीजेन दीर्वयुक्तेन दण्डिनाङ्गक्रियेरिता ॥ ४८ ॥
 रक्तो रक्ताङ्गरागांशुककुसुमयुतसुन्दिलचन्द्रमौलि-
 नैवेद्युक्तस्त्रिभिर्विष्णोऽमलकरचरणो वीजपूरात्तनासः ।
 हस्ताग्राक्लृप्तपाशाङ्कुशरदवरदो नागवक्त्रोऽहिभूषो
 देवः पद्मासनो वो भवतु सुरनतो भूतये विघ्नराजः ॥ ४९ ॥
 दीक्षितः प्रजपेत्तत्तत्तत्त्वं प्राक्समीरितैः ।
 जुहुयादष्टभिर्द्रव्यैर्यथापूर्वं दशांशतः ॥ ५० ॥
 पीठे तीव्रादिभिः पद्मकर्णिकायां विनायकम् ।
 आवाह्य पूजयेद्दिक्षु चतुर्विंशतिं यजित् पुनः ॥ ५१ ॥
 गणाधिपं गणेशञ्च गणनायकमेव च ।
 गणक्रीडं कर्णिकायामङ्कैः किञ्चलसंस्थितैः ॥ ५२ ॥

वक्रतुण्डैकदंष्ट्री च महोदरगजाननी ।
 लम्बोदराख्यविकटौ विघ्नराङ्गधूम्रवर्णकौ ॥ ५३ ॥
 समर्चयेन्मातृवर्गं वाह्ये लोकेश्वरानपि ।
 इति प्रोक्ता संयहेण गणेशीयसमर्चना ॥ ५४ ॥
 नारिकेलान्वितैर्मन्त्री शक्तुलाजतिलैर्हुनेत् ।
 आरभ्याच्छां प्रतिपदं चतुर्थ्यन्तं चतुःशतम् ॥ ५५ ॥
 दिनशः सर्व्ववश्यं स्यात् सर्व्वकामप्रदं दृणाम् ।
 तिलतण्डुलकैर्लक्ष्मीवश्यकञ्च यशस्करम् ॥ ५६ ॥
 मधुरचयसिक्ताभिर्लाजाभिः सप्तवासरम् ।
 जुहुयात् कन्यकार्थी वा कन्यका वा वरार्थिनी ॥ ५७ ॥
 चतुर्थ्यां नारिकेलैस्तु होमः सद्यः श्रियावहः ।
 हविषा घृतसिक्तेन सर्व्वकार्य्यार्थदो हुतः ॥ ५८ ॥
 दध्यक्तलोणसुद्राभिर्हुनेन्निशि चतुर्द्दिनम् ।
 इष्टार्थसिद्धेयं मतिमान् सद्यः संवादसिद्धये ॥ ५९ ॥
 ईदृशं गणपं ध्यात्वा मन्त्री तोयैः सुधामयैः ।
 दिनादौ दिनशस्तस्य तर्पयेन्मस्तके सुधीः ॥ ६० ॥
 चत्वारिंशच्चतुःपूर्व्वं तत्पूर्व्वं वा चतुःशतम् ।
 चत्वारिंशद्दिनात्तस्य काङ्क्षिता सिद्धिरेष्यति ॥ ६१ ॥
 नवनीतेन वे (१) लिख्यादनुलोमविलोमकम् ।
 उदरस्थितसाध्याख्यं तद्दीजं तत्प्रवेष्टितम् ॥ ६२ ॥
 समीरणं प्रतिष्ठाप्य जम्बाष्टशतसंख्यकम् ।
 तूष्णीं प्रभक्षयेदेतत् (२) सप्तरात्राद्वशीकरम् ॥ ६३ ॥
 अन्त्यासनोऽथ सूक्ष्मो लोहितगोऽग्निः पुनः स एव स्यात् ।
 सादान्तेनायार्णौ नत्यन्तो मनुरयं स्ववीजाद्यः ॥ ६४ ॥

(१) “नवनीते नवे” इति पाठान्तरम् ।

(२) “सप्तवारात्” इति पाठान्तरम् ।

ऋषिदेवते तु पूर्वं हृन्दस्तु विराड्मुष्य संप्रोक्तम् ।
 बीजेन दीर्घभाजा कथितोऽङ्गविधिः क्रमेण विन्दुमता ॥ ६५ ॥
 धृतपाशाङ्कुशकल्पलतिकास्त्ररदश्च बीजपूरयुतः ।
 शशिशकलकलितमौलिस्त्रिलोचनोऽरुणतनुश्च गजवदनः ॥ ६६ ॥
 भासुरभूषणदीप्तो वृहदुदरः पद्मविष्टरो ललितः ।
 ध्येयोऽनायतदोःपत्सरसिरुहः सम्पदे सदा मनुजैः ॥ ६७ ॥
 दीक्षायाक्तः प्रजपेत्तत्तं मनुमेनमथ तिलैरयुतम् ।
 त्रिमधुरयुक्तैर्जुहुयात् पूर्वोक्तैर्व्याघ्राभिर्यवैः ॥ ६८ ॥
 विघ्नविनायकवीराः सशूरवरदेभवक्त्रैकरदाः ।
 लम्बोदरश्च माताङ्गावृत्त्योरन्तराय लोकेशाः ॥ ६९ ॥
 पूज्याः सितघृतपायसहवनात्सञ्जायते महालक्ष्मीः ।
 केवलघृतहुतमुदितो विघ्नः सद्यो वशीकरोति जगत् ॥ ७० ॥
 एकमपि नारिकेलं सचर्मलोष्टेभ्यः हुनेन्मन्त्री ।
 दिनशश्चत्वारिंशद्दिनतः स तु वाञ्छितार्थमभ्येति ॥ ७१ ॥
 सद्युक्कशक्तुकलाजातिलैरभीष्टार्थसिद्धये जुहुयात् ।
 सापूपनारिकेलेषुकदलीभिस्तथा समधुराभिः ॥ ७२ ॥
 अष्टभिरैतैर्विहितो होमः सर्वार्थसाधको भवति ।
 दिनशः सष्टतान्नहुतो गृहयात्राप्रापको गृहस्थानाम् ॥ ७३ ॥
 अन्वहमङ्गामादौ गणपं सन्तर्पयेच्चतुःपूर्वम् ।
 चत्वारिंशद्द्वारं सशुद्धजलेरिन्दिराप्तये मन्त्री ॥ ७४ ॥
 समहागणपतियुक्तैर्विघ्नाद्यैर्दृशभिराह्वयैर्दिनशः ।
 तर्पणपूजाहुतविधिरपि वाञ्छितार्थसिद्धिप्रदायको भवति ॥ ७५ ॥
 विम्बादम्बुदवत् समेत्य सवितुः सोपानकै राजतै
 स्तोयं तोयजविष्टरं धृतलतादन्तं सपाशाङ्कुशम् ।
 नासां साध्यवृकै निधाय सुधया तद्रन्ध्रनिर्यातया
 सिञ्चन्तं पुनरन्वहं गणपतिं स्मृत्वाऽमृतैस्तर्पयेत् ॥ ७६ ॥

प्राग्भाषितानपि विधीन् विधिवद्विदध्या-
न्मन्त्री विशेषविदयान्वहमादरेण ।

एकत्र वा गणपतौ मनुजाः स्वरूपा
नामानुरूपमनुमेनममी भजन्तु ॥ ७७ ॥

इति जपहुतपूजातर्पणैर्विघ्नराजं
प्रभजति मनुजो यस्तस्य सिद्धिर्विशाला ।
भवति सधनधान्यैः पुत्रमित्रादियुक्ता
विगतसकलविघ्ना विश्वसम्वादिनी च ॥ ७८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे सप्तदशः पटलः ॥ * ॥

अष्टादशः पटलः ।

अथ मन्त्रमन्त्रविधिं विधिना कथयामि सहोमविधिं सजपम् ।
मथनस्य पुरामपि मोहकरं व्यथिताखिलसिद्धसुरादिगणम् ॥ १ ॥
अजकलाप्रथमाऽवनिशान्तिभिर्युतसुधाकरखण्डविकाशिभिः । (१)
निगदितो मनुरेष मनोभुवः सकलधर्मसुखार्थयशोवहः ॥ २ ॥

ऋष्यादिकाश्च सम्मोहनगायत्रीमनोभुवः प्रोक्ताः ।
वीजेन दीर्घभाजा विहितान्यङ्गान्यमुष्य जातियुजा ॥ ३ ॥

अरुणमरुणवासोमाल्यदामाङ्गरागं
स्वकरकलितपाशं साङ्गुशास्त्रेषुचापम् ।

मणिमयसुकुटाद्यैर्दीप्तिमाकल्पजातै-

ररुणनलिनसंस्थं चिन्तयेदङ्गयोनिम् ॥ ४ ॥

तरणिलक्ष्ममुं मनुमादरात् समभिजप्य हुनेच्च दशांशतः ।
तदनु किंशुकजैः प्रसवैः शुभैस्त्रिमधुरार्द्रतरैर्निजसिद्धये ॥ ५ ॥

मोहनौ चोभणी वासी स्तम्भन्याकर्षणी तथा ।

द्राविण्याच्चादिनी क्लिप्ता क्लेदिनी स्मरशक्तयः ॥ ६ ॥

साशान्तिद्वयवामश्रुतिसर्गान्द्रयुगकलवलैश्च ससैः ।

शोषणमोहनसन्दीपनतापनमादनान् यजेत् क्रमशः ॥ ७ ॥

अनङ्गरूपा सानङ्गमदनाऽनङ्गमन्मथा ।

अनङ्गकुसुमाऽनङ्गकुसुमातुरसंज्ञका ॥ ८ ॥

अनङ्गशिशिराऽनङ्गमेखलाऽनङ्गदीपिका ।

अङ्गाशापालयोर्मध्ये वाणानङ्गावृत्ती यजेत् ॥ ९ ॥

आलिख्यात् कर्णिकायामनलपुरपुटे मारवीजं ससाध्यं
 तद्रन्ध्रेष्वङ्गषट्कं वहिरपि गुणशो मारगायत्रिवर्णान् ।
 मान्नामन्तं दलाग्रेष्वपि गुहमुखशः पार्थिवास्त्रिष्वनङ्गं
 कुर्यादयन्तं तदेतद्गुवनमपि वशेत् का कथा मानवेषु ॥ १० ॥
 प्रोक्ताथ कामदेवाय विद्महे तदनु पुष्पवाणाय ।
 तथा धीमह्यन्ते तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयाच्च गायत्री ॥ ११ ॥
 नत्यन्ते कामदेवाय चोक्ता सर्वजनं वदेत् ।
 प्रियायेति तथा सर्वजनसंमोहनाय च ॥ १२ ॥
 वीक्षयित्वा ज्वलपदं प्रज्वलच्च प्रभाषयेत् ।
 पुनः सर्वजनस्येति हृदयं मम चेत्यथ ॥ १३ ॥
 वशमुक्ता कुरुं वीक्ष्य कथयेद्वह्निवत्प्रभाम् ।
 प्रोक्तो मदनमन्त्रोऽष्टचत्वारिंशद्विरत्तरैः ॥ १४ ॥
 इति यन्त्रकृतकलशो बहुशः कतमं नरं न परिमोहयति ।
 प्रमदावनीश्वरसभानगरादिकमीश्वरानपि वशीकुरुते ॥ १५ ॥
 वक्ष्ये विधानमन्यन्नोभवस्याथ मोहनं जगतः ।
 येनार्चितः स देवो वाञ्छितमखिलं करोति मन्त्रविदाम् ॥ १६ ॥
 अमृतोद्भवो मकरकेतनः सङ्कल्पजन्माह्वयाक्षतरूपी ।
 इक्षुधनुर्धरपुष्पशराख्यावङ्गानि च वह्निजायन्तानि ॥ १७ ॥
 अरुणतरवसनमाख्यानुलेपनाभरणमिक्षुशरासनधरम् ।
 न्यस्तशरवीजदेहो ध्यायेदात्मानमङ्गजं रुचिरम् ॥ १८ ॥
 अङ्गवाणाहतरूढं पूज्याः षोडश शक्तयः ।
 युवतिर्विप्रलम्भा च ज्योत्स्ना सुभ्रूर्मदद्रवा ॥ १९ ॥
 सुरता वारुणी लोला कान्तिः सौदामिनी तथा ।
 कामच्छत्रा चन्द्रलेखा शुकी च मदनाह्वया ॥ २० ॥
 योनिर्भ्रायावती चेति शक्तयः स्युर्मनोभुवः ।
 शोको मोहो विलासश्च विभ्रमो मदनातुरः ॥ २१ ॥

अपत्रपो युवा कामी चूतपुष्पो रतिप्रियः ।
 ग्रीष्मस्तपान्त ऊर्जश्च हेमन्तः शिशिरो मदः ॥ २२ ॥
 चतुर्थ्यामावृत्तौ पूज्याः स्युर्मरपरिचारकाः ।
 परभृत्सारसौ चैव शुक्रमेघाह्वयौ तथा ॥ २३ ॥
 अपाङ्गभ्रूविलासौ च हावभावौ स्मरप्रियाः ।
 माधवी मालती चैव हरिणाक्षी मदोत्कटा ॥ २४ ॥
 एताश्चामरहस्ताः स्युः पूज्याः कोणेषु संस्थिताः ।
 हृल्लेखया खनाम्ना च शक्त्यादीनां समर्चनम् ।
 इन्द्राद्यैः सप्तमी पूज्या स्मरार्चाविधिरीदृशः ॥ २५ ॥
 मदनविधानमितीत्यं प्रोक्तं योऽनेन पूजयेद्विधिना ।
 स तु सकललोकपूज्यो भवेन्ननोन्नय मन्दिरं लक्ष्म्याः ॥ २६ ॥
 विलसदहङ्कारतनुर्मनःशिवो विभ्रमास्पदीभूतः ।
 बुद्धिशरीरां नारीं नरः सदा चित्तयोनिमधिगच्छेत् ॥ २७ ॥
 इति मदनयोगकृत्या यो रमयेन्नित्यशो निजां वनिताम् ।
 स तु भुक्तिमुक्तिगामी वनिताजनहृदयमोहनो भवति ॥ २८ ॥
 आत्मानं मदनं ध्यायेदाशुशुचिगिरूपकम् ।
 तद्बीजाग्रं शिवं ज्वालालीढं तन्वीतनुं तथा ।
 सुधामयीञ्च तद्योनिं नवनीतमयीं स्मरेत् ॥ २९ ॥
 संगच्छेच्च शिवज्वालालीढं तद्दृढयादिकम् ।
 आलिङ्गेदग्निसंस्पर्शद्रुतं तद्रूपकामृतम् ॥ ३० ॥
 रसनाशिखयाकर्षेत् तदन्तरसनामृतम् ।
 कुसुमास्त्रधिया वाह्यौ (१) स्मृशेत् कररुहैरपि ॥ ३१ ॥
 हानिं न कुर्याज्जीवस्य मन्त्री विशदमानसः ।
 रतावधोऽधो मध्योर्ध्वक्रमेणैवं समाहितः ॥ ३२ ॥

निजां प्रियां भजेदेवं सा मारशरविह्वला ।

छायेवानुगता तस्य भवेदपि भवान्तरे ॥ ३३ ॥

साध्याख्याकामवर्णैः प्रतिपुटितलसत्कर्णिकं (१) पत्रराज-
त्तारत्निकपक्षजाष्टादशसमिदृतुगं डान्तगान्ताक्षराव्यम् ।

आशाशूलाङ्कितं तद्विपतिरिपुदले सम्यगालिख्य सेरं

मारं जम्बास्य यामाश्रयति वशगता सा भवेत् सद्य एव ॥ ३४ ॥

हंसारूढो मदनस्त्रैलोक्यक्षोभको भवेदाशु ।

द्युयुतो (२) रञ्जनकृत् स्याज्जीवोपेतस्तथायुषे शस्तः ॥ ३५ ॥

तारयुजा त्वमुनाम्नौ हुत्वा सम्प्रातितेन चाज्येन ।

सम्भोजयेत् पतिं खं वनिता स नितान्तरञ्जितो भवति ॥ ३६ ॥

दध्यक्ताभिर्जुहुयात्ताजाभिः कन्यकां समाकाङ्क्षन् ।

कन्यापि वरं लभते विधिना नित्यानुरक्तममुनैव ॥ ३७ ॥

अभिनवैः सुमनोभिरशोकजैर्दधियुतैर्विहिता हवनक्रिया ।

परमवश्यकरी परिकाङ्क्षितामभिवहेदचिरादिव कन्यकाम् ॥ ३८ ॥

अभीष्टदायी स्मरणादपि स्मर-

स्तथा जपादर्चनया विशेषतः ।

प्रसादतोऽस्याखिललोकवर्त्तिन-

श्चिराय वश्याश्च भवन्ति मन्त्रिणः ॥ ३९ ॥

कन्दामध्यगताः श्यायगोव्यर्णा यत्नमध्यगाः ।

गोपीजनवकाराः स्युर्भाय स्वाहा स्मरादिकाः ॥ ४० ॥

ऋषिश्च नारदोऽस्य स्याद्गायत्रं कृन्द उच्यते ।

मन्त्रस्य देवता कृष्णस्तदङ्गविधिरुच्यते ॥ ४१ ॥

मूलमन्त्रचतुर्वर्णचतुष्केण द्विकेन च ।

प्रोक्तान्यङ्गानि भूयोऽमुं चिन्तयेद्देवकीसुतम् ॥ ४२ ॥

(१) "वीजकम्" इति वा पाठः ।

(२) "फद्युतः" इति पाठान्तरम् ।

अथ्यान्मीलकलापद्युतिरहिरिपुपिच्छोल्लसत्कशजालो
 गोपीनेत्रोत्पलाराधितललितवपुर्गोपगोवन्दवीतः ।
 श्रीमद्वक्त्रारविन्दप्रतिहसितशशाङ्काकृतिः पीतवासा
 देवोऽसौ वेषुवाद्यक्षपितजनघृतिर्देवकीनन्दनो वः ॥ ४३ ॥
 अयुतद्वितयावधिर्जपः स्यादरुणैरम्बुरुहैर्हुनेद्दृशांशम् ।
 सुरजिद्विहिते तु पीठवर्ये दिनशो नन्दसुतः समर्चनीयः ॥ ४४ ॥
 अङ्गाशेड्वज्राद्यैः परिपूज्य च पायसेन सुसितेन ।
 ह्रैयङ्गवीनकदलीफलदधिभिः प्रीणयेच्च गोविन्दम् ॥ ४५ ॥
 जुहुयाद्गुग्गुहविभिर्वि्विमलैः सर्पिः सितोपलोपेतैः ।
 इष्टान्तुष्टो लक्ष्मीं समावहेत् सद्य एव गोविन्दः ॥ ४६ ॥
 बालं नीलाम्बुदामं नवमणिविरणत्किङ्किणीजालवद्ध-
 ओणीजङ्घान्तयुग्मं विपुलरुक्मनस्वप्रोल्लसत्कण्ठभूपम् ।
 फुल्लाभोजाभवक्त्रं हतशकटपतत्पूतनायं प्रसन्नं
 गोविन्दं शङ्करेन्द्राद्यमरवरनतं (१) पूजयेद्वासरादौ ॥ ४७ ॥
 वन्द्यं देवैर्मकुन्दं विकसितकरविन्दाभं (२) मिन्द्वीवराक्षं
 गोगोपीवन्दवीतं जितरिपुनिवहं कुन्दमन्दारहामम् ।
 नीलग्रीवाग्रपिच्छाकलनसुविलसत्कुन्तलं भानुमन्तं
 देवं पीताम्बराढ्यं यजतु च दिनशो मध्यमेऽङ्को रमाये ॥ ४८ ॥
 विक्रान्त्या ध्वस्तवैरिव्रजमजितमपास्ताऽवनीभारमाद्यै-
 रावीतं नारदाद्यैर्मुनिभिरनुदिनं तत्त्वनिर्णीतिहेतोः ।
 सायाङ्गे निर्मलं तं निरुपममजरं पूजयेन्नीलभासं
 मन्त्री विश्वोदयस्थित्यपहरणपरं मुक्तिदं वासुदेवम् ॥ ४९ ॥
 त्रिकालमेवं परिचिन्त्य शार्ङ्गिणं प्रपूजयेद्यो मनुजो महामनाः ।
 स धर्ममर्थं ससुखं श्रियं परामवाप्य देहापदि मुक्तिमाप्नुयात् ॥ ५० ॥

(१) "अमरवरमजम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "करवन्दाभम्" इति पाठान्तरम् ।

ग्रामं गच्छन्नगरमपि वा मन्त्रजापी मनुष्यो
 देवेशं तन्मुखमनु सुहृत्सर्पयेद्दुग्धबुद्ध्या ।
 शुद्धेस्तीर्यैः स तु बहुरसोपेतमाहारजातं
 दद्यान्नित्यं प्रचुरधनधान्यांशुकाद्यैर्मकुन्दः ॥ ५१ ॥
 भिक्षावृत्तिर्द्दिनमनु तमेवं विचिन्त्यात्मरूपं
 गोपस्त्रीभ्यो सुहुरपहरन्तं मनोभिः सहैव ।
 लीलावृत्त्या ललितललितैश्चेष्टितैर्दुग्धसर्पि-
 र्दध्यन्नाद्यं स पुनरमितामेति भिक्षां गृहेभ्यः ॥ ५२ ॥

ध्यानी मन्त्री मन्त्रजापी च नित्यं यद्यद्वाच्छन् यत्र यत्र प्रयाति ।
 तत्तल्लब्ध्वा तत्र तत्र प्रकामं प्रीतः क्रीडेद्देववन्मानुषेषु ॥ ५३ ॥
 एवं देवं पूजयन्मन्त्रमेनं जप्यान्मन्त्री सर्व्वलोकप्रियः स्यात् ।
 दृष्टान् कामान् प्राप्य सम्यन्नवृत्तिर्नित्यं शुद्धं तत्परं धाम भूयात् ॥ ५४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टादशः पटलः ॥ * ॥

एकोनविंशः पटलः ।

अथ प्रणवसंज्ञकं प्रतिवदामि मन्त्रं परं
सजापमपि सार्चनं सद्भुतकृतिसोपासनम् ।
अशेषदुरितापहं विविधकामकल्पद्रुमं
विमुक्तिफलसिद्धिदं विमलयोगिसंसेवितम् ॥ १ ॥

आद्यः स्वरः समेतोऽमरेण सधसप्तमार्णविन्दुयुतः ।
प्रोक्तः स्याद्यणवमनुस्त्रिमात्रकः सर्व्वमन्त्रसमवायी ॥ २ ॥
मन्त्रस्यास्य मुनिः प्रजापतिरथ छन्दश्च देव्यादिका
गायत्री गदिता जगत्सु परमात्माख्यस्तथा देवता ।
अक्षीर्वैर्युगमध्यगध्रुवयुतैरङ्गानि कुर्यात् स्वरै-
र्यन्त्रो जातियुतैश्च सत्यरहितैर्व्या (१) व्याहृतीभिः क्रमात् ॥ ३ ॥
विष्णुं भास्वत्किरीटाङ्गदवलयगलाकल्पहारोदराङ्घ्रि-
योष्णीभूषं सवक्षोमणिमकरमहाकुण्डलामण्डितांसम् (२) ।
हस्तोदयचक्रशङ्खाम्बुजगदममलं पीतकौशेयमाशा-
विद्योतझासमुद्यद्दिनकरसदृशं पद्मसंस्थं नमामि ॥ ४ ॥
दीक्षितो मनुमिमं शतलक्षं प्रजपेत्प्रतिहृनेच्च दशांशम् ।
पायसैर्घृतयुतैश्च तदन्ते विप्रभूरुहभवाः समिधो वा ॥ ५ ॥
सर्पिः पायसशालीतिलसमिदाज्यैरनेन (३) यो जुहुयात् ।
ऐहिकपारत्रिकमपि स तु लभते वाञ्छितं फलं न चिरात् ॥ ६ ॥

(१) "सत्यरहितैर्व्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मण्डिताङ्गम्" इति वा पाठः ।

(३) "अनेन" इत्यत्र "अनले" इति पाठान्तम् ।

अभ्यर्च्य वैष्णवमथो विधिनैव पीठ-

मावाह्य तत्र सकलार्थकरं मुकुन्दम् ।

अङ्गैः समूर्त्तियुगशक्तियुगैः सुरेन्द्र-

वज्रादिकैर्यजतु मन्त्रितमः क्रमेण ॥ ७ ॥

वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।

स्फटिकस्वर्णदूर्व्येन्द्रनीलाकाराश्च वर्णतः ॥ ८ ॥

चतुर्भुजाश्चक्रशङ्खगदापङ्कजधारिणः ।

किरीटकेयूरिणश्च पीताम्बरधरा अपि ॥ ९ ॥

सशान्ती श्रीसरस्वत्यौ रतिश्चास्त्रिदलाश्रिताः ।

अच्छपद्मरजोदुग्धदूर्वावर्णाः खलङ्कताः ॥ १० ॥

आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानसु मूर्त्तयः ।

निवृत्तिश्च प्रतिष्ठाह्वा विद्या शान्तिश्च शक्तयः ॥ ११ ॥

ज्वलज्वालारुचः प्रोक्ता आत्माद्या मूर्त्तिशक्तयः ।

इति पञ्चावरणकं विधानं प्रणवोद्भवम् ॥ १२ ॥

इत्थं मन्त्री तारमनुं जापहुतार्चाभिदैरङ्गीकृत्य च युञ्ज्यादपि योगान् ।

यैः संलब्धा चेह समग्रां श्रियमन्ते शुद्धं विष्णोर्धाम परं प्राप्स्यति योगी ॥ १३ ॥

करपादमुखादिविहीनमनारतदृश्यमनन्यगमात्मपदम् ।

यमिहात्मनि पश्यति तत्त्वविदस्तमिमं किल योगमिति ब्रुवते ॥ १४ ॥

योगाग्निदूषणपरन्त्वथ कामकोपलोभप्रमोहमदमत्सरतेति षट्कम् ।

वैरं जयेत्सपदि योगविदेनमङ्गैर्योगस्य धीरमतिरष्टभिरिष्टदैश्च ॥ १५ ॥

यमनियमासनपवनायामाः प्रत्याह्वतिश्च धारणया ।

ध्यानञ्चापि समाधिः प्रोक्तान्यङ्गानि योगयोग्यानि ॥ १६ ॥

सत्यमहिंसा समता धृतिरस्तेयं क्षमार्जवञ्च तथा ।

वैराग्यमिति यमः स्यात् स्वाध्यायतपोऽर्चनाव्रतानि तथा ॥ १७ ॥

सन्तोषश्च सशौचो नियमः स्यादासनञ्च पञ्चविधम् ।

पद्मस्वस्तिकभद्रकवज्जकवीराह्वयाः क्रमात्तदपि ॥ १८ ॥

रेचकपूरककुम्भकभेदाक्षिविधः प्रभञ्जनायामः ।

सुञ्चेद्दक्षिण्याऽनिलमथानयेदामया च मध्यगया ॥ १९ ॥

संस्थापयेच्च नाड्येत्येवं प्रोक्तानि रेचकादीनि ।

षोडशतद्विगुणचतुःषष्टिमात्रकाणि तानि च क्रमशः ॥ २० ॥

चित्तात्मैक्यधृतस्य प्राणस्य स्यात् संहतिः स्थानात् ।

प्रत्याहारो ज्ञेयश्चेतन्ययुतस्य सम्यगनिलस्य ॥ २१ ॥

स्थानस्थापनकर्म प्रोक्ता स्याद्वारणेति तत्त्वज्ञैः ।

यो मनसि देवताया भावः स्यादस्य मन्त्रिणः सम्यक् ॥ २२ ॥

संस्थापयेच्च तत्रेत्येवं ध्यानं विदन्ति तत्त्वविदः ।

सत्तामात्रं शुद्धं नित्यमपि निरञ्जनञ्च यत्प्रोक्तम् ॥ २३ ॥

तत्रविचिन्त्य च तस्मिंश्चित्तलयः स्यात् समाधिरुद्दिष्टः ।

अष्टाङ्गैरिति कथितैः पुनराशु निगृह्यतेऽरिरात्मविदा ॥ २४ ॥

अथवा शोषणदाहनप्रावनभेदेन शोधिते देहे ।

पञ्चाशद्विर्मात्राभेदैर्ज्विधिवत् समापयेन्प्राणान् ॥ २५ ॥

पञ्चाशदात्मकोऽपि च कलाप्रभेदेन तार उद्दिष्टः ।

तावन्मात्रायमनाक्कलाश्च विधृता भवन्ति तत्त्वविदा ॥ २६ ॥

पूर्वमिडाया वदने विचिन्तयेद्बुद्धमानिलं बीजम् ।

तेनागतेन देहं प्रशोषयेत् सान्तराधिकरचरणम् ॥ २७ ॥

पिङ्गलया प्रतिमुञ्चेत्तथैव कार्शानवेन रक्तर्चवा ।

प्रतिदह्य पूर्वविधिना सुञ्चेन्नैशाकरेण सुसितेन ।

संपूरयेत् सुधामयजलशीकरवर्षिणा तनुं सकलाम् ॥ २८ ॥

सुजीर्णमितभोजनः सुखसमाप्तनिद्रादिकः

सुशुद्धतलसदृग्देहे विरहिते च शीतादिभिः ।

पटाजिनकुशोत्तरे सुविशदे च मृदासने

निमीलितविलोचनः प्रतिविशेत् सुखं प्राप्नुयः ॥ २९ ॥

प्रसारितं वामकरं निजङ्घे निधाय तस्योपरि दक्षिणञ्च ।
 ऋजुः प्रसन्नोऽवहितेन्द्रियः सन्नाधारमत्यन्तसमं स्मरेत् स्वम् ॥ ३० ॥
 तन्मध्यगतं प्रणवं प्रणवस्थं विन्दुमपि च विन्दुगतम् ।
 नादं विचिन्त्य तारं यथावदुच्चार्य तन्नयेत् सुषुम्नान्तम् ॥ ३१ ॥
 तन्मध्यगतं शुद्धं शब्दब्रह्मातिसूक्ष्मतन्तुनिभम् ।
 तेजः स्मरेच्च तारात्मकमपि मूलं चराचरस्य सदा ॥ ३२ ॥
 ॐकारो गुणबीजं प्रणवस्तारो ध्रुवश्च वेदादिः ।
 आदिरुमध्यो मपरो नामान्यस्य त्रिमात्रकश्च तथा ॥ ३३ ॥
 अस्य तु वेदादित्वात् सर्वमनूनां प्रयुज्यतेऽथादौ ।
 योनिश्च सर्वदेहे भवति च स च ब्रह्म सर्वसम्वादः ॥ ३४ ॥
 ऋक् च तदाद्यादिः स्यात्तन्मध्यान्तं यजुश्च ।
 मान्तादिः सामापि तस्य भेदा वहवः प्रोक्ता हि वेदलोकेषु ॥ ३५ ॥
 उच्चार्योच्चार्यं च तं क्रमान्नयेदुपरि षड्विधयान्तान्तम् ।
 मनसा स्मृते यदाऽस्मिन्ननो लयं याति तावदभ्यसेत् ॥ ३६ ॥
 अथवा विन्दुं वर्तुलमावर्त्तैस्त्रिभिरुपेतमेवमिव ।
 प्रोतं रविविम्बेन च समभ्यसेत् सुतसुधामयं तेजः ॥ ३७ ॥
 अपमृत्युरोगपाप्मजिदचिरेण नृणां सिद्धिदो योगः ।
 अथवा मूलाधारोत्थिता प्रभा विसविभेदतन्तुनिभा ॥ ३८ ॥
 वदनामृतकरविम्बस्यूता ध्याताऽमृताम्बुलवलुलिता ।
 स्थावरजङ्गमविषहृद्योगोऽयं नात्रसन्देहः ॥ ३९ ॥
 अथवा त्रिवलयविन्दुगधाम प्रणवेन समुन्नयेदूर्ध्वम् ।
 पीतोष्णतन्तुनिभं सौषुम्नेनैव वर्त्मना योगी ॥ ४० ॥
 तस्मिन्निधाय चित्तं विलयं गमयेद्दिनेशसंख्याते ।
 पुनरावृत्तिविहीनं निर्व्विण्णपदं व्रजेत् समभ्यासात् ॥ ४१ ॥
 अथवादिबीजसौ पुनरुमपि विषे तमपि संहरेद्विन्दौ ।
 विन्दुं नादे तमपि शक्ती शक्तिं तथैव शान्तास्थे ॥ ४२ ॥

तेजस्यनन्यगी चिति निर्वन्दे निष्कले सदानन्दे ।
 सूक्ष्मे च सर्वतो मुखकरपदनयनादिलक्षणे लक्ष्ये ॥ ४३ ॥
 स्वामिनि संहृत्यैवं करणेन्द्रियवर्गनिर्गमापेतः ।
 विलौनपुण्यपापो निरुच्छ्वसन् ब्रह्मभूत एव स्यात् ॥ ४४ ॥
 अथवा योगोपेताः पञ्चावस्थाः क्रमेण विज्ञाय ।
 ताभिर्युञ्जीत सदा योगी सद्यः प्रसिद्धये मुक्तये ॥ ४५ ॥
 जाग्रत् स्वप्नसुषुप्ती तुरीयतदतीतके च तास्तासु ।
 स्वैरिन्द्रियैर्यदात्मा भुङ्क्ते भोगान् स जागरो भवति ॥ ४६ ॥
 संज्ञारहितैरपि तैरस्यानुभवो भवेत् पुनः स्वप्नः ।
 आत्मनिरुदयुक्ततया नैराकुल्यं भवेत् सुषुप्तिरपि ॥ ४७ ॥
 पश्यति परं यदात्मा निस्तमसा चेतसा तुरीयं तत् ।
 आत्मपरमात्मपदयोरभेदतो व्याप्नुयाद्यदा योगी ॥ ४८ ॥
 तत्तु तुरीयातीतं तस्यापि भवेन्न दूरतो मुक्तिः ।
 अथवा सूक्ष्माख्यायां पश्यन्त्यां मध्यमाख्यवैख्यीः ॥ ४९ ॥
 स सुषुम्नाग्रयोरपि युञ्ज्याज्जाग्रदादिभिः पवनम् ।
 वीजोच्चारो जाग्रद्विन्दुः स्वप्नः सुषुप्तिरपि नादः ॥ ५० ॥
 शक्त्यात्मकं तुरीयं शान्ते लय आत्मनस्तुरीयान्तम् ।
 अद्भुष्टगुल्फजानुद्वितयं च गुदञ्च सीवनी मेढ्रम् ॥ ५१ ॥
 नाभिर्हृदयं ग्रीवा सलम्बिकाग्रं तथैव नासा च ।
 भ्रूमध्यललाटाग्रं सुषुम्नाग्रं द्वादशान्तमित्येवम् ॥ ५२ ॥
 उत्क्रान्ती परकायप्रवेशने चागती च पुनः स्वतनौ ।
 स्थानानि धारणायाः प्रोक्तानि मरुत्तयोगविधिनिपुणैः ॥ ५३ ॥
 स्थानेष्वेष्वात्ममनःसंयोगसमीकरकर्मणोऽभ्यासात् ।
 अचिरेणोत्क्रान्त्याद्या भवन्ति संसिद्धयः प्रसिद्धतराः ॥ ५४ ॥
 कण्ठे भ्रूमध्ये हृदि नाभौ सर्वाङ्गके स्मरेत् क्रमशः ।
 लवरसमीरहवर्णैरनिलममाकालवच्चनेयं स्यात् ॥ ५५ ॥

अवनिजलानलमारुतविहायसां शक्तिभिश्च तद्बीजैः (१) ।
 सारूप्यमात्मनश्च प्रतिनीत्वा तत्तदाशु जयति सुधीः ॥ ५६ ॥
 एवंप्रोक्तैर्योगैरायोजयतोऽन्वहं तथात्मानम् ।
 अचिरेण भवति सिद्धिः समस्तसंसारमोचनी नित्या ॥ ५७ ॥
 इति योगमार्गभेदैः प्रतिदिनमारूढयोगयुक्तधिया ।
 सिद्ध्य उपलभ्यन्ते मुक्तिपुरीसंप्रवेशनद्वारः ॥ ५८ ॥
 कम्पः पुलकानन्दी वैमल्यस्थैर्यलाघवानि तथा ।
 सकलप्रकाशवित्ते इत्यष्टावस्थाः प्रसूचिकाः सिद्धेः ॥ ५९ ॥
 त्रैकाल्यज्ञानेहा मनोज्ञता छन्दतो मरुद्रोधः ।
 नाडीसंक्रमणविधिर्व्याक्सिद्धिर्देहतश्च देहासिः ।
 ज्योतिःप्रकाशने चेत्यष्टौ स्युः प्रत्यया युजः सिद्धेः ॥ ६० ॥
 अणिमा महिमा च तथा गरिमा लघिमेशिता वशित्वञ्च ।
 प्राप्तिः प्राकाम्यञ्चेत्यष्टैश्वर्याणि योगयुक्तस्य ॥ ६१ ॥
 अष्टैश्वर्यसमेतो जीवन्मुक्तः प्रवक्ष्यते योगी ।
 योगानुभवमहामृतरसपानानन्दनिर्भरः सततम् ॥ ६२ ॥
 इत्येवं प्रणवविधिः समीरितोऽयं
 भक्त्या तं प्रभजति यो जपादिभेदैः ।
 स प्राप्नोत्यनुततनित्यशुद्धबुद्धं
 तद्विष्णोः परमतरं पदं नराग्र्यः ॥ ६३ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकोनविंशः पटलः ॥ * ॥

विंशः पटलः ।

अथ पुनरभिवक्ष्ये मन्त्रमष्टाक्षराख्यं
सकलदुरितदुःखध्वान्तसम्भेदभानुम् ।
प्रणवहृदयनारावर्णतोऽन्ते यणार्णौ
मपर इति समुद्दिष्टोऽयमिष्टार्थदायी ॥ १ ॥

तारः शक्त्युत्पत्तया निर्दिष्टः सोऽहमर्थकः पूर्व्वम् ।
नार्णः प्रतिषेधार्थी मोकारश्चायमर्थको भवति ॥ २ ॥
सलिलानलपवनधराः क्रमेण नारायणाक्षराः प्रोक्ताः ।
चरमो यस्तु विभक्तिव्यक्त्यर्थं दर्शितस्तदर्थार्थं ॥ ३ ॥
ऋषिरस्य मनोः साध्यनारायण इतीरितः ।
छन्दश्च देवी गायत्री परमात्मा च देवता ॥ ४ ॥
अथ क्रुद्धमहावीरद्युसहस्रपदादिकैः ।
उक्तैर्जातियुतैः कुर्यात् पञ्चाङ्गानि मनोः क्रमात् ॥ ५ ॥
अष्टाक्षरेण व्यस्तेन कुर्यादष्टाङ्गकं सुधीः ।
सहस्रच्छिरःशिखावस्त्रनेत्रास्त्रोदरपृष्ठके ॥ ६ ॥
अर्कौघाभं किरीटान्वितमकरलसत्कुण्डलं दीप्तिराजत्-
केयूरं कौस्तुभाभाशवलरुचिरहारं सपीताम्बरञ्च ।
नानारत्नांशुभिन्नाभरणशतयुतं श्रीधरास्त्रिष्टपाश्वं
वन्दे दोःसक्तचक्राम्बुरुहदरगदं विश्ववन्द्यं सुकुन्दम् ॥ ७ ॥

संदीक्षितो मनुमिमं प्रतिजप्तुमिच्छन्
कुर्यान्निजिन वपुषैव तु योगपीठम् ।
अंसोरयुग्मपदसानननाभिमूल-
पार्श्वद्वयैर्विहितगात्रसमुज्ज्वलञ्च ॥ ८ ॥

मध्येऽनन्ताद्यैरपि सन्नानात्मान्तिकैर्यजन्मन्ती ।
 पीठास्थमन्त्रपञ्चिममथगन्धाद्यैश्च सम्यगुपचारैः ॥ ८ ॥
 प्रणवं हृदयञ्चैव प्रोक्त्वा भगवते पदं
 विष्णवे च समाभाष्य सर्व्वभूतात्मने पदम् ॥ १० ॥
 वासुदेवाय सर्व्वाल्लसंयोगपदमुच्चरेत् (१) ।
 योगपद्मपदे चोक्त्वा ततः पीठात्मने नमः ॥ ११ ॥

अथ न्यासः ।

अस्त्रमन्त्रप्रवक्षाशो मन्त्रवर्णास्तनौ न्यसेत् ।
 विन्यस्तैर्यैर्भवेन्नन्ती मन्त्रवर्णात्मको हरिः ॥ १२ ॥
 आधारहृदयदोःपदमूलनाभौ
 कण्ठे सनाभिहृदयस्तनपार्श्वपृष्ठे ।
 कास्येक्ष्णश्रवणगन्धर्वहे च दोःपत्-
 सम्यङ्गुलीषु हृदि धातुषु सानिलेषु ॥ १३ ॥
 मूर्ध्निक्षणास्यहृदयोदरसोरुजङ्घा-
 पादद्वयेषु लिपिशो न्यसतु क्रमेण ।
 गण्डांसकोरुचरणेषु रथाङ्गशङ्ख-
 श्रीमद्गदास्त्रजपदेषु समाहितात्मा ॥ १४ ॥
 ततोऽष्टाक्षरपूर्त्त्यर्थं स्मर्त्तव्यो द्वादशाक्षरः ।
 मन्त्रो द्वादश मूर्त्तीस्तु तत्रभिन्नास्तनौ न्यसेत् ॥ १५ ॥
 अष्टप्रकृत्यात्मकश्च संप्रोक्तोऽष्टाक्षरो मनुः ।
 अष्टानां प्रकृतीनाञ्च चतुर्णामात्मनामपि ॥ १६ ॥
 द्वादशानान्तु संयोगो मन्त्रः स्याद्द्वादशाक्षरः ।
 आदित्या द्वादश प्रोक्त्वा युक्त्वा द्वादशमूर्त्तिभिः ॥ १७ ॥

केशवादिप्रदिष्टानां (१) मूर्त्तीनां द्वादशादितः ।

आदिस्वरयुता न्यस्येत्ताः स्युर्द्वादश भूत्सयः ॥ १८ ॥

ललाटोदरहृत्कण्ठदक्षपार्श्वामके गले ।

तथा वामत्रये पृष्ठककुदोश्च यथाक्रमम् ॥ १९ ॥

द्वादशाक्षरमन्त्रश्च मन्त्रविन्मूर्द्धि विन्यसेत् ।

सूर्ध्वस्थो वासुदेवस्तु व्याप्नोति सकलां तनुम् ॥ २० ॥

पुनस्तत्प्रतिपत्त्यर्थं किरीटादिमनुं जपेत् ।

किरीटकैयूरहारपदान्याभाष्य मन्त्रवित् ॥ २१ ॥

मकरान्ते कुण्डलश्च शङ्खचक्रगदादिकम् ।

अञ्जहस्तपदं चोक्त्वा पीताम्बरधरेति च ॥ २२ ॥

श्रीवक्त्राङ्कितमाभाष्य वक्त्रःस्थलमथो वदेत् ।

श्रीभूमिसहितं स्वात्मज्योतिर्द्वयपदं वदेत् ॥ २३ ॥

दीप्तिमुक्त्वा करायेति सहस्रादित्यतेजसे ।

हृदन्तः प्रणवादिः स्यात् किरीटादिमनुस्त्वयम् ॥ २४ ॥

कृत्वा स्थण्डिलमस्मिन्निःक्षिप्य निजामिकां समुपविश्य ।

पीठादिकं निजाङ्गे प्रपूज्य गन्धादिभिः सुशुद्धमनाः ॥ २५ ॥

सद्वादशाक्षरान्तं प्रपूज्य विधिवत् किरीटमन्त्रेण ।

कुर्यात् पुष्पाञ्जलिमपि निजदेहे पञ्चशोऽथवा त्रिशः ॥ २६ ॥

इति दीक्षितविहितविधिः संप्रोक्तोऽष्टाक्षरस्य मन्त्रस्य ।

शुद्धानां विमलधियां दीक्षा प्रतिवक्ष्यतेऽत्र मञ्जेपात् ॥ २७ ॥

कृत्वा त्रिगुणितादीनामेकं मण्डलमुज्ज्वलम् ।

आत्मार्षेनोक्तविधिना शक्तिभिः पीठमर्चयेत् ॥ २८ ॥

विमलोत्कर्षणी ज्ञाना क्रिया योगेति शक्तयः ।

प्रह्वी सत्या तथेशानाऽनुग्रहा नवमी स्मृता ॥ २९ ॥

निधाय कलशं तत्र पञ्चगव्येन पूरयेत् ।

पयोभिर्वा गवां प्रोक्तेः काथैर्वा साष्टगन्धकैः ॥ ३० ॥

अष्टाक्षराङ्गैरष्टार्णयुगैरष्टाक्षरान्वितैः ।

दलमूले यजिज्ञूयो वासुदेवादिकान् क्रमात् ॥ ३१ ॥

सशक्तिकांस्ततो वाह्ये सम्पूज्या हरिहेतयः ।

चक्रशङ्खगदाख्यजकौस्तुभमुसलाः सखङ्गवनमालाः ॥ ३२ ॥

रक्ताच्छपीतकनकश्यामलक्षणद्युशुक्लभासः स्युः ।

ध्वजश्च वैनतेयश्च शङ्खपद्मौ दिशागताः ॥ ३३ ॥

विघ्नार्थिकौ तथा दुर्गा (१) विश्वक्सेनो विदिग्गताः ।

ध्वजः श्यामो विपो रक्तो निधी शुक्लारुणप्रभौ ॥ ३४ ॥

अरुणश्यामलश्यामपीता विघ्नादयो मताः ।

इन्द्रादयस्तद्वहिश्च पूज्याः पूर्वार्दिभिः क्रमात् ॥ ३५ ॥

इति विष्णोर्विधानन्तु पञ्चावरणमुच्यते ।

एवमभ्यर्चिते विष्णोःपचारैस्तु पूर्ववत् ॥ ३६ ॥

अग्निमाधाय कुण्डे तु ब्रह्मयागसमीरितैः ।

जुहुयादष्टभिर्द्रव्यैर्मनुनाऽष्टाक्षरेण तु ॥ ३७ ॥

पृथगष्टशतावृत्त्या हुत्वा दत्त्वा वलिन्ततः ।

अभिषिच्य गुरुः शिष्यं प्रवदेत् पूर्ववन्मनुम् ॥ ३८ ॥

द्वाविंशलक्षमानेन स तु मन्त्रं जपेत्ततः ।

तदर्द्धसंख्यकं वापि शुद्धाचारो जितेन्द्रियः ॥ ३९ ॥

पञ्चासनः प्राग्वदनोऽप्रलापी तन्मानसस्तर्जनिवर्जिताभिः ।

अक्षस्रजा वाङ्मुलिभिर्जपेत्तं नातिद्रुतं नातिविलम्बितञ्च ॥ ४० ॥

प्रागौरितैरथ जुहोतु दशांशकं वा द्रव्यैः शुभैः सरसिजैर्मधुराद्भुतैर्व्वा ।

रत्नांशुकप्रवरकाञ्चनगोमहीभिर्धान्यैर्यथाविभवतः प्रयजेद्गुरुश्च ॥ ४१ ॥

विप्रान् प्रतर्प्य विभवैरथ मन्त्रजापी
संज्ञासयेज्यपविधिञ्च ततः क्रमेण ।
नित्यार्चना च विहिता विधिनाऽमुनैव
प्रोक्तक्रमेण विदधात्वथ चात्मपूजाम् ॥ ४२ ॥

इति जपहुतार्चनाद्यैर्मन्त्री योऽष्टाक्षरं समभ्यस्येत् ।
स त्वेहिकीञ्च सिद्धिं संप्राप्यान्ते प्रयाति परमपदम् ॥ ४३ ॥
अङ्गानि पूर्वन्त्वथ मूर्त्तिशक्तीः सकेशवादींश्च पुरन्दरादीन् ।
समर्चयेद्यसु विधानमेतन्नरोऽचिरात् काङ्क्षितमेति कामम् ॥ ४४ ॥

यष्टव्याः स्युर्वासुदेवादिरादौ
चक्राद्याः केत्वादिकाः केशवाद्याः ।
इन्द्राद्याश्चेत्येवमेव प्रदिष्टं

पुष्ट्यायुःश्रीकीर्त्तिसिद्धौ विधानम् ॥ ४५ ॥

सवासुदेवादिकमर्चयित्वा भूयो ध्वजादींश्च पुरन्दरादीन् ।
क्रमेण विद्वान् विधिनार्चयेत्तत्प्रयं क्रमश्च त्रिदशाभिपूज्यः ॥ ४६ ॥
इत्युक्तविधिचतुष्के पूजयितुरथैकमपि यथाशक्ति ।
अचिरेण भवति लक्ष्मीर्हस्तगता सकलवर्गसिद्धिकरी ॥ ४७ ॥
अष्टाक्षराक्षराष्टकमूर्त्तिविधानानि भेदभिन्नानि ।
वक्ष्याम्यर्चयितॄणां वाञ्छितसकलार्थसिद्धिदानि सदा ॥ ४८ ॥

सिन्दूरकुन्दकरवन्दकबभ्रुजीव-
काश्मीरपद्मकरन्दरुचः क्रमेण ।
नीलोत्पलाम्बुरुहरागसमानरूपाः

सुसूक्तयोऽष्ट कथिता मनुवर्णजाताः ॥ ४९ ॥

अरिदरगदाजहस्ताः सर्वास्तु नकारमोऽर्णयोर्मूर्त्तौ ।
शङ्खारिदरगदाजकरे लक्षणमन्यत् समानरूपं स्यात् ॥ ५० ॥
या मूर्त्तिरर्च्यतेऽस्या व्रजन्ति परिवारतां तदवशिष्टाः ।
अविशिष्टेऽन्तेऽप्यंशे स्वयञ्च परिवारतां प्रयाति तदा ॥ ५१ ॥

इयमेवावतिरधिका ध्रुवजे ध्रुवजात् पुरा ससुद्दिष्टात् ।
 भवति विधानादिति पुनरेषां प्रथमविधानमुद्दिष्टम् ॥ ५२ ॥
 अथ द्वितीयाक्षरजेऽङ्गतोऽन्ते वर्णाष्टमूर्त्तीरपि मूर्त्तिशक्तीः ।
 यजेद्विधाने च सकेतुलोकपालादिकानन्यदथ प्रवक्ष्ये (१) ॥ ५३ ॥
 मोकारजे (२) रतिधृती च सकान्तितुष्टि-
 पुष्टिस्मृतीरपि च दीप्यभिधाञ्च कीर्त्तिम् ।
 केत्वादिकञ्च सशतक्रतुपूर्वकञ्च
 सम्पूजयेद्विमलधीः पुनरङ्गतोऽन्ते ॥ ५४ ॥
 नाकारजेऽङ्गतोऽन्ते प्रपूजयेन्मूर्त्तिशक्तिलोकेशान् ।
 रावर्णजे तु मूर्त्तीः श्रीभूमायामनोऽन्यनीञ्च यजेत ॥ ५५ ॥
 ङ्गीः श्रीरतिः सपुष्टिर्मोहनिमाये महदादियोगाद्ये ।
 तृतीयावतिरन्यदशेषं पुरैव निर्दिष्टम् ॥ ५६ ॥
 यकारजेऽरिशङ्खौ च सगदाहलशार्ङ्गकाः ।
 मुसलः खड्गशूलौ च तृतीया नाक्षरोद्भवे ॥ ५७ ॥
 शेषो वासुकितचक्रकर्कोटकपङ्कजमहापद्माः ।
 दरपाल(३)कुलिकाख्यौ (४) तृतीयमन्यत् समं विधानेऽन्ये ॥ ५८ ॥
 अङ्गेः प्रथमावरणं भूर्त्तिभिरपि शक्तिभिर्द्वितीयमपि ।
 अन्ये केशवकेत्वादिभ्यां स्यात् पञ्चमञ्च मत्स्याद्यैः ॥ ५९ ॥
 मत्स्यः कूर्मवराहौ नृसिंहकुलचिरामक्तृणाञ्च ।
 कल्किः सानन्तात्मा पुनरमृतात्मा च षष्ठमहिपाद्यैः ॥ ६० ॥
 सप्तममपि लोकेशैरष्टममपि तदायुधैश्च संप्रोक्तम् ।
 प्रागुक्तेषु विधानेष्वालक्ष्यं नोक्तमत्र यत्तदपि ॥ ६१ ॥

(१) “सकेतुलोकपालादिकावृत्तविधानकृत्या” इति पाठान्तरम् ।

(२) “मूर्त्त्यावृत्तिम्” इति पाठान्तरम् ।

(३) “शङ्खपाल” इति पाठान्तरम् ।

(४) “कुलिकाख्यौ” इति पाठान्तरम् ।

अष्टाक्षराक्षरविधानचतुष्कयुग्मं

प्रोक्तक्रमेण विधिनाभियजेदय एनम् ।

भक्त्या सुकुन्दमनुजापरतो नराग्रः

प्राप्नोति वाञ्छितमयन्नत एव कामम् ॥ ६२ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे विंशः पटलः ॥ * ॥

एकविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि च मासभेदभिन्नानि यन्त्राण्यपि संग्रहेण ।
रेखाक्रमयुन्ति विचित्रवर्णलसन्ति विष्णोश्च विधानभाञ्जि ॥ १ ॥
यैः कुर्युरिष्टासिनिविष्टचेष्टा धरण्यनन्तादिकसंज्ञकानि ।
व्रतान्यभीष्टार्थदकल्पवृक्षैरनारतेनैव च साधकेशः ॥ २ ॥
मेषादिकं यच्च चतुष्कमादौ मासेषु तद्वायुगृहावृतं स्यात् ।
सिंहादिकं भूगृहसंवृतञ्च चापादिकं पार्थिवयुग्मवीतम् ॥ ३ ॥
मेषादिकेषु त्रिगुणात्मकानि चराणि भास्वद्गुणितात्मकानि ।
स्थिराण्यथो षड्गुणितानि तज्ज्ञैरुक्तानि यन्त्राण्युभयात्मकानि ॥ ४ ॥
तानि त्रिषड्द्वादशकात्मकोक्तैः स्युर्लक्षणैरप्युपलक्षितानि ।
स्वैः स्वैश्च नामप्रविभक्त्यरूपभेदैर्लघ्विर्विष्टितविस्वकानि ॥ ५ ॥
त्रिगुणितमपि यन्त्रमष्टपचावृतमथ षड्गुणितं द्विषड्दलाख्यम् ।
स्थिरगतमपि चाष्टयुग्मपञ्चं तदपि षड्गुणपत्रशोभितं वा ॥ ६ ॥
पञ्चं चरोभस्थिरसंज्ञकेषु रक्तप्रपीताच्छदलादिवर्णम् ।
मासेषु यन्त्रोदरकृत्तत्तन्मासाभिधामूर्त्यभिधाचराख्यम् ॥ ७ ॥
केशवमेषादीनां ये दीर्घा मूर्तिराशिवर्णानाम् ।
ते वृत्तानि भवन्ति च निगदितमिति यन्त्रकृत्सामान्यम् ॥ ८ ॥
सुवर्णगोक्षीरजवाशिलाभपीतेन्द्रनीलारुणकैरवाभाः ।
काश्मीरमेषाञ्जनरोचिषश्च क्रमेण वर्णैरपि केशवाद्याः ॥ ९ ॥
इतीरिताद्यापि किरीटहारकेयूरपीताम्बरकादितुल्याः ।
सचक्रशङ्खाः सगदाम्बुजाश्च सम्पूजनीयास्तपनैः क्रमेण ॥ १० ॥

धातयर्ममित्राख्यावरुणांशुभगा विवस्वदिन्द्रयुताः ।
 पूषाह्यपर्जन्यौ त्वष्टा विष्णुश्च भानवः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥
 प्रथमं केशवधातुकमितरन्नारायणार्थमाख्यञ्च ।
 अन्यन्माधवमैत्रं परमपि गोविन्दवारुणं प्रोक्तम् ॥ १२ ॥
 पञ्चममपि विष्णवंशुं (१) मधुसूदनभगञ्च षष्ठमपि ।
 त्रिविक्रमविवस्वदाख्यं सप्तममन्यञ्च वामनेन्द्रमपि ॥ १३ ॥
 श्रीधरपौष्णं नवमं दशमञ्च हृषीकेशपार्जन्यम् ।
 अश्वजनाभं त्वाष्ट्रं दामोदरवैष्णवं विधानानि ॥ १४ ॥
 आदौ विधानेषु समेतमूर्त्तीः शक्तीश्चतस्रोऽभियजेदयथावत् ।
 राशिष्वथो भानुयुताश्च मूर्त्तीः प्रवक्ष्यमाणञ्च निरूप्य मन्त्री ॥ १५ ॥
 वृषहरिवृश्चिककलशात्मकेष्वथो केतुकेशवाद्यैश्च ।
 मत्स्यादिकशेषाद्यैः समभियजेदन्तरा समावरणम् ॥ १६ ॥
 प्राणप्रोद्यत् स्वराष्टडितयवृतमहाबीजकं शक्तिलक्ष्मी-
 कामैरात्ताग्निकोणं वह्निरपि वृतसिंहान्वितक्रोडमन्त्रम् ।
 विन्दूनामन्तरालेष्वपि च विलिखितैः कादिवर्गैश्च युक्तं
 षड्भिर्वायव्यगेहावृतमभिसतकामप्रदं शेषयन्त्रम् ॥ १७ ॥
 गौरीन्दिरा रतिधृती वसुधा तुष्टिपुष्टिचमासरस्वत्यः ।
 मूर्त्त्यैश्च मध्यमावृतिराशेशात् प्राग्ध्वजादिभिरपि कथिता ॥ १८ ॥
 ह्ययगजरथभृत्यादीनरिपरिभवशीर्थ्यादिसिद्धिञ्च ।
 तेजो यशश्च विपुलं पूजयितुर्व्वितनुते विधानमिदम् ॥ १९ ॥
 वर्णैराद्यैरमनैः समभिवृतमहाबीजमज्मध्यराजत्-
 पान्तक्षाद्यक्षराक्यं गुह्यनयनहुताशास्त्रराजन्मथार्णम् ।
 अस्त्रैर्गण्डद्वयोदयचलिपिपरिवीतञ्च लादैः सकान्तैः (२)
 काद्यैर्लान्तैश्च यन्त्रं बहुविधफलदं पूजितं स्यादृषोत्थम् ॥ २० ॥

(१) "विष्णुं शम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "नादैश्च कान्तैः काद्यैर्गान्तैश्च" इति वा पाठः ।

नित्याऽनन्ता व्यापिनी व्योमरूपा

शान्तिर्विद्यारूपिणी च प्रतिष्ठा ।

कल्पामोघा चण्डिका दीर्घजिह्वे-

त्येवं प्रोक्ता ह्यावृतिः स्यात्तृतीया ॥ २१ ॥

सुरभिहयमहिषदासीदासाभरणांशुकादिसिद्धिकरम् ।

वृषजं विधानमेतद्देहान्ते सिद्धिक्तत् परस्य सतः ॥ २२ ॥

प्रागच्छन्मात्रभिख्यालिपिभिरभिवृतं यत् स्वरायुक्तवृत्तं

शायैः चान्तैस्तदाद्यैरपि परिवृतगण्डन्तदस्यात्तज्जं सम् ।

काद्यैर्भान्तैः प्रवीतं मयरलवहयुग्विन्दुकं वायुगेहा-

वीतं वाक्छाप्रदानप्रसवगुणयुतं युग्मजं यन्त्रमेतत् ॥ २३ ॥

इन्द्राणी कौमारिका ब्रह्मजाता

वाराह्याख्या वैष्णवी चाथ लक्ष्मीः ।

चामुण्डा माहेश्वरी स्यात्तृतीया

रक्ता प्रज्ञा श्रीप्रदं स्याद्विधानम् ॥ २४ ॥

पाशाद्यष्टाक्षरार्णप्रतिपुटितमहाष्टाक्षरार्णवृत्तान्त-

वीजं शाखान्तरुद्धं गगनदृहरिवीजात्तकोणं वहिश्च ।

कामिन्यष्टाक्षराद्यन्तगहरिहरवीजावृतं प्रत्यनूद्य-

हर्णाक्षं वायुगेहे स्थितमिति गदितं कर्कटोत्पञ्च यन्त्रम् ॥ २५ ॥

रक्ता रमा कराली कमला चण्डेन्दिरा महोच्छुषा ।

श्रीरिति मूर्त्तिद्युगलयोर्मध्यगता चावृतिरियच्चापि ॥ २६ ॥

भूतिर्विभूतिरुन्नतिर्नतिर्धृतिरतिसंयतिद्युतयः ।

आवृतिरेषा प्रोक्ता श्रीवश्यकरं विधानमिति गदितम् ॥ २७ ॥

उष्मार्णाष्टाक्षरावेष्टितहृदयमथो द्वादशार्णात्तकोणं

सान्तःस्यात्माष्टवर्णैः क्रमगतविगतैरुल्लसत्तत्त्वगण्डम् ।

सिंहानुष्टुप्दयार्णान्तरितवृतकलालङ्कृतं चाथ वज्रि-

प्राणेशानक्षपाटाश्रिगक्कचटतपत्वक्शूलं सिंहयन्त्रम् ॥ २८ ॥

पुष्टिस्तुष्टिर्धृतिरपि कृतिः शान्तिकान्ती प्रमोदा
मेधा हर्षा स्मृतिरभिमता क्षान्तिका स्यात्तृतीया ।

कृष्णः सत्यो नृहरिवरदौ विश्वमूर्त्तिर्वरेण्यः

शौरिः शूरो नरसुरजितौ विष्णुजिष्णू चतुर्थी ॥ २८ ॥

विपक्षनिग्रहं तेजो यशश्च धनसङ्गमम् ।

करोत्यर्चयितृणाञ्च विधानमिति सिंहजम् ॥ ३० ॥

सर्गाद्यान्ताद्यसन्तैरभिहतहृदयं दण्डिभिश्चाथ हाही-

ह्रहैहोभिरात्तास्त्रिकमथ तु शिखाद्योतिवर्गान्यवर्णम् ।

वर्णैः प्रत्यन्वितैः प्रावृतमवनिपुरास्त्रोत्तमसत्कामवीजं

क्षिप्त्वे स्वाहार्णयुक्तं महिततरफलं कन्यकोत्यञ्च यन्त्रम् ॥ ३१ ॥

अत्रार्च्यो मधुसूदनस्त्वथ हृषीकेशाङ्गयो मोहिनी

वैकुण्ठो विरजा हरिः सरसिजा शार्ङ्गो तमोहारिणी ।

ब्रध्नाख्यः कमलावती च समुकुन्दाख्यो रमेति क्रमा-

न्वाख्याद्यैश्च सुताश्वगोमहिषसौभाग्यप्रदं पावनम् ॥ ३२ ॥

आद्यै रावीतवीजं ग्रहवलययुतं हुंफडा युक्तकोणं

वाह्ये पाशाङ्कुशार्णावृतमथ युगषण्मूर्त्तिनामार्णमर्णैः ।

प्रत्यन्वेष्ट्यङ्गिरुद्यद्हरियुतहरवर्णैश्च वीतं धरायाः

कोणेषूद्यन्नृसिंहाक्षरमिति कथितं स्यात्तुलायन्त्रमेतत् ॥ ३३ ॥

प्राक्प्रोक्तैश्चक्राद्यैरुक्तास्य समावृतिस्तृतीया स्यात् ।

पोतोपलब्धिमेतत्करोति वाणिज्यलाभञ्च ॥ ३४ ॥

अक्षीवद्वादशाज्द्वादशलपिहतहृत्तेखमस्त्रिद्विषट्क-

प्रोक्तास्यष्टाक्षरोष्मार्णकमपि लिपिभिः कादिभिश्चाभिवीतम् ।

तद्वाह्ये चन्द्रविम्बप्रपुटितवसुधामण्डलास्त्रिप्रराजत्-

क्षीवाणै हृषिकोत्थं प्रवरतरफलप्राप्तिदं यन्त्रमेतत् ॥ ३५ ॥

चिद्रूपा चिन्मया चिन्तामणिः श्रीः क्षोणिसंज्ञकाः ।

रतिश्च प्रावनी धारा धरणी तारणी तथा ॥ ३६ ॥

द्राविणी मोहिनी चेति तृतीयेयं समावृतिः ।

अन्वयासिं धर्मरतिं प्राप्नुयादस्य चार्चनात् ॥ ३७ ॥

षट्कोणावद्धवाणासनविवरलसन्नारसिंहं तदन्तः

शक्तेर्व्याह्ये परानुप्ररचितलघुसन्धीन्दुयुक्(१)पञ्चकाव्यम् ।

अस्त्रिष्वभावद्विशिष्टस्वरमुपरिलसच्छूलकं प्राप्तवर्गं

भूमेरष्टास्त्रिकोद्यज्जहुजहुलवकं चापयन्ते तदेतत् ॥ ३८ ॥

हर्षाह्वा सुनदारुणा सगगना घोरा रमा द्राविणी

वीरा वीरिणि हारिणी सहरिणी मन्दारिका द्वादश ।

प्रोक्त्येव समावृतिः पुनरिदं संपूजयन् प्राप्नुया-

लक्ष्मीसन्ततिबुद्धिवश्यपटुतां कान्तिञ्च भक्तिं शुभाम् ॥ ३९ ॥

मध्यस्थायाः परीतो विलसदनुपरान्तस्वरप्राक् परार्द्धं

सिंहाणान्तास्त्रिगण्डस्फुरितहरिहराणं (२) ग्रहाणामृतञ्च ।

तद्वाह्ये षोडशाणाम्बरहतमुभकुद्योतितं कोणराजत्

सोऽहं हंसाक्षराव्यं मकरभवमिदं यन्त्रमिष्टार्थदायि ॥ ४० ॥

मेधा हर्षा अज्ञा कृपा (३) रतिर्व्याक् सरस्वती प्रीतिः ।

वाणी चेति तृतीयावृतिरुक्ता मकरजे विधानेऽस्मिन् ॥ ४१ ॥

स्वचेतवर्त्तिनः स्युर्ग्रहाः क्रमात् केशवादिभिः सहिताः ।

अर्चयितृणामेतद्वनधान्यसमृद्धिदं विधानं स्यात् ॥ ४२ ॥

शक्तिश्रीकामबीजैः पुटितहरिहरब्रह्मभिश्चावृतान्त-

र्वीजं कोणद्विषट्क(४)स्फुरितनृहरिवीजप्रतियोतितञ्च ।

आदिज्ञान्तैश्च वर्णैर्वृतमवनिगृहद्वन्द्वकोणान्तकाम-

श्रीशक्तिक्ष्माणचिन्तामणिमनु तदिदं श्रीकरं कुम्भयन्त्रम् ॥ ४३ ॥

(१) "सन्धीन्दुयुक्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्फुरितहरिहराणम्" इत्यत्र "स्फुरितहरिहरश्च" इति पाठान्तरम् ।

(३) "कृपा" इत्यत्र "क्रिया" इति पाठान्तरम् ।

(४) "कोणाद्विषट्क" इति पाठान्तरम् ।

अच्युतकामिनिभानुमनोज्ञा विश्वतनुर्विमला हरिभद्रे ।
 सूक्ष्मसरस्वतिनन्दनसख्या स्यादिति मध्यगता वृतिरेषा ॥ ४४ ॥
 अवनिपशुपुत्रसम्पदमपि पितृसौख्यञ्च हृत्प्रबोधञ्च ।
 कुरुते विधानमेतत् प्रयोक्तुरन्ते च निर्वृतिं परमाम् ॥ ४५ ॥
 प्रान्विष्यद्ब्रह्मदीर्घा समभिहतमहाबीजमस्त्रेषु षट्सु
 द्योतकौर्मारलक्ष्मीगिरिदुहितधराबीजकं प्रोसमेतम् ।
 वीतङ्गाद्यैः कषान्तैर्व्यहिरपि च कुकोणाष्टकोक्तासिहंसं
 सर्वार्थान् साधकेभ्यो वितरति विधिवत् कल्पितं मीनयन्त्रम् ॥ ४६ ॥
 हृष्टिर्द्युष्टिसुष्टिरिष्टा सपुष्टिः कान्तिमैधा मङ्गला वामसंज्ञा ।
 दुर्गा प्रज्ञा भारती मध्यसंस्था वाक्सामर्थ्यश्रीकरं स्याद्विधानम् ॥ ४७ ॥
 एभिर्विधानैर्धरणीव्रतादिदीक्षाविधीन् ये विधिना प्रकुर्युः ।
 ते पुण्यभाजो नितरां समृद्धा सपुत्रदाराः सुखिनो भवन्ति ॥ ४८ ॥
 दीर्घायुषो मुख्यतरेन्द्राश्च महाप्रभावास्त्वसमानवीर्याः ।
 कलेवरान्ते विगताधयस्ते विष्णोरनन्यं पदमाप्नुवन्ति ॥ ४९ ॥
 एभिर्विधेयाः कलशाश्च तत्तन्मासोक्तयन्त्रेषु नैर्यथावत् ।
 निजेष्वितं प्राप्य मनोरथन्ते मुक्तेषु मुक्तेरनुभावकाः स्युः ॥ ५० ॥
 कर्षोन्मते च हाटकपट्टे यन्त्रं विलिख्य चतुरस्रे ।
 तद्विंशं शक्नोते वा कलशेषु विनिक्षिपेच्च दीक्षासु ॥ ५१ ॥
 अभिषिच्य यन्त्रकलशं (१) गुरवे प्रददातु संयतमतिः सुमतिः ।
 दुरितापनोदविधये द्युतये यशसे श्रिये च मतिसंयतये ॥ ५२ ॥
 एषां योगविधीनामेकेन तु पूजयंस्तदवसाने ।
 तत्तन्मूर्त्तिप्रीत्यै संस्तोतव्योऽनया हरिः सुत्या ॥ ५३ ॥
 प्रसीद भगवन्महामञ्जानाकुण्ठितात्मने ।
 तवाङ्घ्रिपङ्कजरजोरागिणीं भक्तिमुत्तमाम् ॥ ५४ ॥

अज प्रसीद भगवन्नमितद्युतिपञ्चर ।
 अग्रमेय प्रसीदास्मद्दुःखहन् पुरुषोत्तम ॥ ५५ ॥
 स्वसंवेद्यस्वरूपात्मनानन्दात्मननामय ।
 अचिन्त्यसार विश्वात्मन् प्रसीदेश निरञ्जन ॥ ५६ ॥
 प्रसीद तुङ्ग तुङ्गानां प्रसीद शिव शोभन ।
 प्रसीद स्पष्टगम्भीर गम्भीराणां महाद्युते ॥ ५७ ॥
 प्रसीदाव्यक्त विस्तीर्ण (१) विस्तीर्णानामणोरणो ।
 प्रसीदार्द्रार्द्रजातीनां प्रसीदान्तान्तयायिनाम् ॥ ५८ ॥
 गुरोर्गरीयः सर्वेश प्रसीदानन्त देहिनाम् ।
 जय माधव मायात्मन् जय शास्वत शङ्खभृत् ॥ ५९ ॥
 जय सुन्दर सौम्यात्मन् जय केशव केशिहन् (२) ।
 जय शार्ङ्गधर श्रीमन् जय नन्दकनन्दन ॥ ६० ॥
 जय चक्रगदापाणि जयाजय जनार्दन ।
 जय रत्नोत्करावडकिरीटाक्रान्तमस्तक ॥ ६१ ॥
 जय पक्षिपतिच्छायानिरुद्धार्ककराकर ।
 नमस्ते नरकाराते नमस्ते मधुसूदन ॥ ६२ ॥
 नमस्ते नलिनापाङ्ग नमस्ते नयनाञ्जन ।
 नमः पापहरेशान नमः सर्वभयापह ॥ ६३ ॥
 नमः संहृतसर्वात्मन् (३) नमः सम्भृतकौस्तुभ ।
 नमस्ते नयनातीत नमोऽतिक्रान्तवाक्पथ ॥ ६४ ॥
 नमो विभिन्नज्ञेयांश नमः स्मृतिपथातिग ।
 नमस्त्रिमूर्तिभेदेन सर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥ ६५ ॥

(१) "प्रसीद व्यक्तविस्तीर्ण" इति वा पाठः ।

(२) पुस्तकान्तरेषु श्लोकार्द्धोऽयं न दृश्यते ।

(३) "सम्भृतसर्वात्मन्" इति पाठान्तरम् ।

विष्णवे त्रिदशारातिजिष्णवे परमात्मने ।
 चक्रभिन्नारिचक्राय चक्रिणे चक्रबन्धवे ॥ ६६ ॥
 विश्वाय विश्वबन्धाय (१) विश्वभूतात्मने नमः ।
 नमोऽस्तु योगिध्येयाय नमोऽस्त्वध्यात्मरूपिणे ॥ ६७ ॥
 भुक्तिप्रदाय भक्तानां नमस्ते मुक्तिदायिने ।
 मनोवाक्कायचेष्टाः स्युर्ध्यानस्तुतिनमस्क्रियाः ।
 देवेश कर्म सर्वं मे भवेदाराधनं तव ॥ ६८ ॥
 इति हवनजपार्चाभेदतो विष्णुपूजा-
 निरतहृदयकर्मा यस्तु मन्त्री चिराय ।
 स खलु सकलकामान् प्राप्य हृष्टान्तरात्मा
 जननमृतिवियुक्तामुत्तमां मुक्तिमेति ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) “विश्वबन्धाय” इति पाठान्तरम् ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथोच्यते द्वादशवर्णसंज्ञो मन्त्रस्तु साङ्गः सजपः सहोमः ।
विधानतो यं प्रतिजप्य भक्ता भुक्तेश्च मुक्तेश्च पदं भवेयुः ॥ १ ॥
तारं सहृदयं मध्ये गवते स्युर्भवार्ययोः ।
सुययोस्तु तथा देवा मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ २ ॥
ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री विष्णुरुच्यते ।
देवता हृद्भुवेण स्यान्नमसा शिर उच्यते ॥ ३ ॥
चतुर्भिश्च शिखा वर्णैः पञ्चभिः कवचं भवेत् ।
प्रोक्तमस्त्रं समस्तेन पञ्चाङ्गविधिरीदृशः ॥ ४ ॥
सपादजानुयुगललिङ्गनाभ्युदरेषु च ।
हृद्गोर्गलास्यदृक्स्तशिखालक्ष्मणचरतो न्यसेत् ॥ ५ ॥ इति संहारः ।
शिखाललाटनेत्रास्यगलदोर्हृदयेष्वपि ।
सकुक्षिनाभिलिङ्गाख्यजानुपादेषु विन्यसेत् ॥ ६ ॥ इति स्थितिः ।
हृत्कुक्षिनाभिषु तथा गुह्यजानुपदेष्वथ ।
करकरास्यदृक्स्तशिखामूर्ध्वसु (१) विन्यसेत् ॥ ७ ॥ इति सृष्टिः ।
संहृतेर्दोषसंहारः सृष्टेश्च शुभसृष्टयः ।
स्थितेस्तु शान्तिविन्यासस्तस्मात्कार्यस्तिष्ठा मनुः ॥ ८ ॥
हरिसुज्ज्वलचक्रदराजगदाकुलदोःपरिधं सित(२)पद्मगतम् ।
वलयाङ्गदहारकिरीटधरं नवकुन्दरुचं प्रणमामि सदा ॥ ९ ॥
विधिवदथ विहितदीक्षो जपेन्मनुं वर्णलक्ष्मणमनुम् ।
शुद्धैश्च तिलैर्जुहुयाद्द्वादशसहस्रसंख्यकं मन्त्रो ॥ १० ॥

(१) “शिखासूर्ध्व” इति पाठान्तरम् ।

(२) “दोः परिलङ्घित” इति पाठान्तरम् ।

पीठे हरेरथाङ्गैः सशक्तिभिर्मूर्त्तिभिस्तदनु यजेत् ।
 केशवसुरनाथाद्यैरपि देवं भक्तिसंयुतो विद्वान् ॥ ११ ॥
 समिधामथ दुग्धहृत्तजानां जुहुयादर्कसहस्रकं सदुग्धम् ।
 मनसः परिशुद्धये मनस्वी सष्टर्तनापि प्रयोन्यसा सितेन ॥ १२ ॥
 द्वादशाक्षरजपं तु सार्चनं यो भजेन्नियमतो दिने दिने ।
 ऐहिकं समुपलभ्य वाञ्छितं प्रेत्य याति पदमक्षयं हरेः ॥ १३ ॥
 अथ प्रवक्ष्यामि सुदर्शनस्य विधिं मनोः संग्रहतो जपादेः ।
 यत्किञ्चित् सिद्धिमवापुरग्र्यां सिद्धा मुनीन्द्रा अपि सद्य एव ॥ १४ ॥
 अन्यतुरीयतदादिकभृगुदहनानन्तवह्निवर्मास्तैः ।
 तारादिर्मनुरुक्तः स्यादभिमतसिद्धिदो रथाङ्गाख्यः ॥ १५ ॥
 ऋषिरस्याहिर्ब्रध्नश्चन्द्रोऽनुष्टुप्देवता च विष्णुः ।
 चक्रपदैराविसुधीसंज्वालाद्यैः शिरोऽन्वितैरङ्गम् ॥ १६ ॥
 ऐन्द्रीं समारभ्य दिशन्त्वधस्तादन्तं समुक्ता क्रमशो दशानाम् ।
 चक्रेण बध्नामि नमस्तथोक्ता चक्राय शीर्षे च दिशाम्यवन्धः ॥ १७ ॥
 तैलोक्यं रक्ष रक्षेति हुं फट् स्वाहेति चोदितः ।
 तारादिकोऽयं मन्त्रः स्यादग्निप्राकारसंज्ञकः ॥ १८ ॥
 तारान्तु सृष्ट्वाथ सितारुणकृष्णवर्णं
 मध्ये भ्रुवोश्च समयो वदने हकारम् ।
 हृद्गुह्यजानुपदमन्त्रिषु चावशिष्टान्
 वर्णाव्यसेदिति मनोः पुनरग्निवर्णान् ॥ १९ ॥
 अथाङ्गास्करसप्रभाभिरखिलाभाभिर्दिशो भासयन्
 भीमाक्षः स्फुरददृहासविकसद्वद्व्याघ्रीमाननः (१) ।
 दोर्मिश्रक्रदरौ गदाजमुसलप्रासांश्च (२) पाशाङ्कुशौ
 विभ्रत् पिङ्गशिरोरुहोऽथ भवतश्चक्राभिधानो हरिः ॥ २० ॥

(१) “द्वंद्वप्रादीमाननः” इति पाठान्तरम् । (२) “लासांश्च” इति पाठान्तरम् ।

प्रोक्ता सुदर्शनायेति विद्महेऽन्ते महापदम् ।

ज्वालाय धीमहि प्रोक्ता तन्नश्चक्रः प्रचोदयात् ॥ २१ ॥

सौदर्शनीयं गायत्री जप्तव्या जप्तुमिच्छता ।

सान्निध्यकारिणीं सुद्रां दर्शयेदनया सुधीः ॥ २२ ॥

नमो भगवते प्रोक्ता महासुदर्शनाय च ।

महाचक्राय च तथा महाज्वालाय चेत्यपि (१) ॥ २३ ॥

दीप्तरूपाय चेत्युक्ता सर्व्वतो रक्ष रक्ष माम् ।

महाबलाय स्वाहेति प्रोक्तस्तारादिको मनुः ।

रक्षाकरः प्रसिद्धोऽयं क्रियमाणेषु कर्मसु ॥ २४ ॥

षट्कोणान्तःस्थितारं विवरलिखितमन्त्राक्षरं सन्धिराजत्

स्वाङ्गं वाह्ये कलाकेसरसुदरगताष्टाक्षरश्चाष्टपत्रम् ।

पद्मं वर्णैः (२) विरराजत् विकृतिदललसत्षोडशाक्षरं त्रिवीतं

व्योमान्धार्यं खनाम्ना विरचितगुणपाशाङ्कुशं चक्रयन्त्रम् ॥ २५ ॥

प्रणवहृद्भगवद्युतडे महादिकरथाङ्गचतुर्थीं ह्रमस्त्रकैः ।

निगदितस्त्विति षोडशवर्णको मनुवरो मुनिभिर्विहितादरः ॥ २६ ॥

क्वाथैः पयोभूरुहचर्मसिद्धैर्दुग्धेन गव्यैरपि पञ्चभिर्वा ।

मूत्रैः पयोर्व्या प्रतिपूर्य्य कुशं समर्चयेच्चक्रहरिं क्रमेण ॥ २७ ॥

अङ्गैः प्रथमावृत्तिरपि च पूज्या चक्रादिभिर्वितीया च ।

लक्ष्म्यादिभिस्तृतीया क्रमात्तथेन्द्रादिभिश्चतुर्थी स्यात् ॥ २८ ॥

चक्रशङ्खगदापद्ममुसला धनुरेव च ।

पाशाङ्कुशौ पीतरक्तसितश्यामत्विषस्त्रिमाः ॥ २९ ॥

लक्ष्मीः सरस्वती चाथ रतिः प्रीत्याह्वया ततः ।

कीर्तिः कान्तिसुष्टिपुष्टी क्रमेणैव तु शक्तयः ॥ ३० ॥

(१) “मन्त्रयेत्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “वर्णैः” इति पाठान्तरम् ।

संपूज्य चैवं विधिना हरिन्तु शिष्यं गुरुः प्रीततमोऽभिषिञ्चेत् ।
 भक्त्या स्वशक्त्या विभवेर्द्विजातीन् सन्तर्प्य भूयो गुरुणानुशिष्टः ॥ ३१ ॥
 एकाग्रचित्तो रविलक्षसंख्यं जपेन्मनुं नित्यकृताभिपूजः ।
 तावत् सहस्रं तिलसर्षपाब्ज(१)विल्वाज्यदौग्धानि जुहोतु सम्यक् ॥ ३२ ॥
 समुद्रतीरेऽप्यथवाद्रिशृङ्गे समुद्रगानां सरिताञ्च तीरे ।
 जपेद्विविक्ते निज एव गेहे विष्णोर्गृहे वा पुरुषो मनस्वी ॥ ३३ ॥
 यथोक्तसंख्ये विधिवत् प्रजप्ते मन्त्रे यथोक्तैश्च हुते हुताग्ने ।
 द्रव्यैरथ स्वार्थपरार्थहेतोः कुर्यात् प्रयोगान् विधिना यथावत् ॥ ३४ ॥

पीताभा कर्णिका स्यादरुणतरमरं श्यामलच्चान्तरालं
 नेमिः श्वेता च वाह्ये विरचितशिखरेखाकुलं पार्थिवान्तम् ।
 चक्रद्वन्द्वं लिखित्वा विशदमतिरथो सौम्ययाम्यच्च मन्त्री
 कुम्भं संपूर्य्य सौम्ये प्ररचयतु तथा दक्षिणे होमकर्म ॥ ३५ ॥
 षड्विंशच्छतसन्मितै(२)रथ घृतापामार्गकेष्वाक्षतैः
 सद्राजौतिलपायसैश्च सकलैर्गव्यैर्घृताक्तैः क्रमात् ।
 हुत्वा तदुतशिष्टमन्नं विधिवत् क्षिप्त्वा प्रतिद्रव्यकं
 प्रस्थाद्वान्नक्तञ्च पिण्डममलं कुम्भोदके मन्त्रवित् ॥ ३६ ॥
 संस्थाप्य दिशि दक्षिणस्यां समध्वं कुम्भेन तेन नीराज्य ।
 तमथ घटं सद्रव्यं वह्निरारादष्टमे क्षिपेद्राशौ ॥ ३७ ॥
 अस्त्रादिकमपि (३) सर्व्वं क्षिपेदथ घटस्य दक्षिणे भागे ।
 हुतशेषाब्जेन च वलिं मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् कुर्यात् ॥ ३८ ॥
 हृदयान्ते विष्णुपदं प्रोक्त्वाथ गणेभ्य उच्चरेत् पूर्व्वम् ।
 शान्तिकरेभ्यश्च वलिं गृह्णन्त्विति शान्तये नमोऽन्ताः स्यात् ॥ ३९ ॥

(१) "तिलसर्षपाब्ज" इति पाठान्तरम् ।

(२) "षट्विंशच्छतसन्मितै" इति पाठान्तरम् ।

(३) "अग्न्यादिकमपि" इति वा पाठः ।

ज्वरादिकां रोगपरम्परां वा विस्मृत्यपस्मारभवां रुजं वा ।
 रक्तःपिशाचग्रहवैकृतं वा विधिरत्वयं मङ्गु हरेद्विकारम् ॥ ४० ॥
 पालाशैर्व्या स्तनजद्रुमजैर्वा पञ्चरे कृते फलकैः ।
 संपूर्थं पञ्चगव्यैस्तत्र तु संस्थाप्य शुद्धमपि गदिनम् ॥ ४१ ॥
 पूर्वोद्दिष्टैर्हिंक्षु च सजपं जुहुयुः पृथग्द्विजा वंशिनः ।
 द्रव्यैः सदक्षिणन्तानभ्यर्च्य च मुच्यते रुजो जन्तुः ॥ ४२ ॥
 विप्रक्षीरद्रुमत्वङ्गलयजपुरकाश्मीरकुष्ठत्रियामा
 विस्वापामार्गराजीतिलतुलसियुगक्रान्तिद्रव्याजवाकैः ।
 लक्ष्मीदेवीकुशागोमयकमलवचारोचनापञ्चगव्यैः
 सिद्धेऽग्नी कुम्भसिद्धं मनुजपसहितं भस्म सर्वार्थदायि ॥ ४३ ॥
 लक्ष्म्यायुष्करमतुलं पिशाचभूता-
 पस्मारादिकमचिरेण नाशयेच्च ।
 क्षुद्रादीनपि विविधांस्तथोपसर्गा-
 नेतस्मान्न परतरा समास्ति रक्षा ॥ ४४ ॥
 जुहुयात् गुग्गुलुगुलिकासहस्रकं साष्टकं च मन्त्रितमः ।
 त्रिदिनं चतुर्दिनं वा सर्वोपद्रवनिवारणं भवति ॥ ४५ ॥
 खरमञ्ज्याः समिधामयुतं वा मन्त्रवित्तमो जुहुयात् ।
 ज्वरभूतामयविस्मृत्यपस्मृतीः शमयितुं नियतचित्तः ॥ ४६ ॥
 आज्याकैर्जुहुयाच्छ्रिये सरसिजैर्दूर्वाभिरप्यायुषे
 मेधायै द्विजभूरुहैश्च कुमुदेः श्वेतैस्तथा वाससे ।
 शुद्धाज्यैः पशवेऽप्युदुम्बरभवेः पुत्राय चाश्वत्थजै-
 रेकाब्दं विधिवत् सहस्रसमितैरष्टोत्तरं मुक्तये ॥ ४७ ॥
 चक्रस्य नाभिसंस्थं (१) स्मृत्वात्मानं जपेन्ननुं मन्त्री ।
 स्वयमेकोऽपि न युद्धे मर्त्यैर्व्यङ्गुभिः पराजितो भवति ॥ ४८ ॥

मन्त्री सुनियतचित्तश्चक्रस्थं भावयेद्विया ग्रस्तम् ।

आविश्य सकलमुक्ता मुञ्चति दग्धोऽग्निना शुनाभिभुवा ॥ ४८ ॥

दीप्तं करालदहनप्रतिमञ्च चक्रं

यस्य स्मरेच्छिरसि कस्यचिदप्रियस्य ।

सप्ताहतोऽस्य दहनप्रतिमो ज्वरः स्या-

न्तिशद्दिनैश्च स परेतपुरं प्रयाति ॥ ५० ॥

कलावृतं बाह्यपदाभिवेष्टितं

समक्षरं यच्छिरसि स्मरेत् सदा ।

दशाहतोऽसौ प्रति चाक्षीति रिपु-

र्मृतिं तथा मण्डलतः प्रयाति ॥ ५१ ॥

सान्तं (१) वायसवर्णं शत्रोः शिरसि स्मरेच्च सप्ताहम् ।

उच्चाटयति क्षिप्रं मारयति वा धियोऽस्य नैग्रित्यात् ॥ ५२ ॥

स्ववत्सुधावर्षिणमिन्दुसप्रभं

समक्षरं यच्छिरसि प्रचिन्तयेत् ।

क्षणात् समाप्यायितसर्व्वविग्रहो

भवेत् स मर्त्यः सुचिरञ्च जीवति ॥ ५३ ॥

मध्ये तारं तदनु च मनं वर्णशः कोणषट्के

बाह्ये चाङ्गं लिखतु कनके (२) रूप्यके चाथ ताम्रे (३) ।

पाषाणे वा विधिवदभिजप्याथ संस्थापितं त-

च्चक्रं चोरग्रहरिपुभयध्वंसि रक्षाकरञ्च ॥ ५४ ॥

स्थाने हृषीकेशविदर्भितं च साष्टाक्षरञ्चाप्यभिजप्तमेतत् ।

रक्षां ग्रहादेः सततं विधत्ते यन्तं सुकृतञ्च मनुत्रयेण ॥ ५५ ॥

(१) "सार्णम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "फलके" इति पाठान्तरम् ।

(३) "पत्रे" इति पाठान्तरम् ।

अष्टाक्षरान्तरितपादचतुष्कोष्ठं
कोष्ठत्रयोस्त्रिखितसाध्यसुदर्शनञ्च ।
रेखाभिरप्युभयतः श्रुतिशः प्रबद्धं
तत्सप्तकोष्ठमिति यन्त्रमिदं प्रशस्तम् ॥ ५६ ॥

भूर्जो वा चौमपट्टे तनुमसृणतरे कर्पटे वास्य यन्त्रं
मन्त्री सम्यग्लिखित्वा पुनरपि गुलिकीकृत्य लाक्षाभिबीतम् ।
कृत्वा भस्मादिहोमप्रविहितमृतसम्पातपातान्तशक्ति (१)
जप्तं सम्यग्विदध्यात् (२) प्रतिशममुपयान्त्येव सर्व्वं विकाराः ॥ ५७ ॥
[इति जपहुतार्चनभिर्यन्त्रविशेषैश्च साधु मन्त्रमिमम् ।
भजते योऽसौ मन्त्री लभते भुक्तिं सुखेन मुक्तिञ्च] (३) ॥ ५८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वाविंशः पटलः ॥ * ॥

-
- (१) “पातपातान्तशक्ति” इति पाठान्तरम् ।
(२) “सम्यङ्निदध्यात्” इति पाठान्तरम् ।
(३) चिह्नितस्योक्तोऽयं पुस्तकान्तरेषु न दृश्यते ।

त्रयोविंशः पटलः ।

—००—

अथोच्यते श्रीकरनामधेयमष्टाक्षरं लोकहिताय तावत् ।
येन प्रजप्तेन समर्चितेन हुतेन सिद्धिं समुपैति मन्त्री ॥ १ ॥
सर्गादर्कः क्षतो विंशतियुगमियुतं शान्तगं चन्द्रविम्बं
श्रीवाहुः शुक्रमेदो हरिशयनहकारा मनुः श्रीकराख्यः ।
ऋष्याद्या वामपङ्क्तौ हरिरपि पुनरङ्गानि यान्तेर्हुमन्ते-
र्भीषत्रासप्रमर्दप्रसहितगदितर्ध्वंसरक्षैर्द्विरुक्तैः ॥ २ ॥

मूर्ध्नाक्षिकण्डहृदयोदरसोरुजान्-
पादद्वयेषु लिपिशो न्यसतु स्वदेहे ।
विप्रादिकान्मुखकरोरूपदेषु वर्णा-
श्चक्रादिकानपि करेषु ततस्तदस्त्रान् ॥ ३ ॥

दुग्धाब्धिहीपवर्ष्यप्रविलसितसुरोद्यानकल्पद्रुमाधो
भद्राभोजन्यपीठोपरिगतविनतानन्दनस्कन्धमंस्यः ।
दोर्भिर्विभ्रद्रथाङ्गं सदरमथ गदापङ्कजे स्वर्णवर्णी
भास्वन्मौलिर्विचित्राभरणपरिगतः स्याच्छ्रिये वो मुकुन्दः ॥ ४ ॥
दिक्पत्रेषु श्रीरतिष्ठतिकान्तीः कोणगेषु मूर्त्तिश्च ।
इष्टाभितो निधीशौ विश्वक्सेनश्च दिक्पतीन् प्रयजेत् ॥ ५ ॥
आराध्य चैवं विधिनाथ विष्णुं मन्त्री पुनर्होमविधिङ्करोतु ।
श्रीहृत्तदुद्योत्यसमिद्भिरजैः सान्ध्येन दौग्धेन च सर्पिषा च ॥ ६ ॥
पृथगष्टशतं क्रमेण हुत्वा कनकाद्यैरपि तर्पितं गुरौ च ।
अभिषिच्य तथाभिपूज्य विप्राभ्यनुमेनं प्रजपेदथाष्टलक्षम् ॥ ७ ॥

द्रव्यैस्तैः प्रतिजुहुयाद्दशांशमानै-

राचार्यं पुनरपि पूजयेज्जपान्ते ।

स प्राप्नोत्यपरिमितां श्रियञ्च कीर्त्तिं

कान्तिश्चाचिरमनुरज्यते च लोकैः ॥ ८ ॥

दूर्वां घृतप्रसिक्तां जुहुयादयुतं नरस्तु हुतशिष्टैः ।

आज्यैश्चरुमुपयुञ्ज्याद्दद्याद्गुरवे च दक्षिणां शक्त्या ॥ ९ ॥

परिभोजयेच्च विप्रांस्तेषु दिनेषु स्वशक्तितो भक्त्या ।

अपमृत्युरोगपापान्विजित्य स तु दीर्घमायुराप्नोति ॥ १० ॥

अनुदिनमादित्याभिमुखः प्रजपेद्दूर्वां कृतस्ववाहुयुगः ।

तस्य गृहेऽन्नसमृद्धिश्चिराय संजायते सुष्ठुतरा ॥ ११ ॥

एवं प्रोक्तैः प्रतिजपहुतार्चादिभिर्मन्त्रमेनं

भक्त्या यो वा भजति मनुजो नित्यशः सोऽचिरेण ।

इष्टैः पुत्रैर्धनधरणिधान्यादिभिर्हृष्टचेताः

स्यादप्यन्ते परमपरिशुद्धं परं धाम विष्णोः ॥ १२ ॥

अथ कथयामि विधानं महावाराहाभिधानमन्त्रस्य ।

साङ्गं सजपं सहताराधनमपि मन्त्रिणामभीष्टास्त्यै ॥ १३ ॥

वाक्यं प्रोक्त्वा हृदास्थं तदनु भगवते युग्वराहं च रूपा-

येत्युक्त्वा व्याहृतीनामुपरि च पतये भूपतित्वञ्च मेऽन्ते ।

देहीत्याभास्य दान्तं सुमतिरथ पुनर्दापयस्वेति हान्तं

प्रोक्त्वा तारादिकं प्रोक्षरतु मनुवरं तं त्रयस्त्रिंशदण्डम् ॥ १४ ॥

ऋषिस्तु भार्गवः प्रोक्तोऽनुष्टुप् छन्द उदीरितम् ।

वराहो देवता चास्य कथ्यन्तेऽङ्गान्यतः परम् ॥ १५ ॥

अस्यैकशृङ्गो हृदयं शिरोऽपि व्योमोल्लसतेजोऽधिपती शिखा च ।

स्याद्विश्वरूपः कवचं महादिदंष्ट्रोऽस्त्रमुक्तं स्वयमेव चाङ्गम् ॥ १६ ॥

सप्तभिः पुनः षड्भिः सप्तभिश्चाथ पञ्चभिः ।

अष्टभिर्मूलमन्त्राणैर्विदध्यादङ्गकल्पनाम् ॥ १७ ॥

जान्वीरापादमुद्यत्कनकमिव हिमप्रख्यमाजानु नामैः
 कण्ठादानाभि वज्रिप्रभमथ शिरसश्चागलं नीलवर्णम् ।
 मौलेर्वीर्योमाभमाकङ्करलसदरिशङ्खासिखेटं गदाश-
 क्त्वाख्येष्टाभीतिहस्तं (१) प्रणमत वसुधोक्तासिदंष्ट्रं वराहम् ॥ १८ ॥
 सजलाम्बुवाहनिभमुद्यतदोःपरिघं धराधरसमानतनुम् ।
 सितदंष्ट्रिकाष्टतभुवं त्वथवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कोलममुम् ॥ १९ ॥
 हेमप्रख्यं पार्थिवे मण्डले वा नीहाराभं नीरजेऽग्नेस्तदाभम् ।
 वायोः कृष्णं द्युप्रभं वा दिविष्ठं क्रोडं व्याप्तं सत्यसंस्थं यजेद्वा ॥ २० ॥
 अष्टपत्रमथ पद्ममुल्लसत्कार्णिकं विधिवदारचय्य च ।
 मण्डलं रविसहस्रसन्निभं शूकरं यजतु तत्र सिद्धये ॥ २१ ॥
 प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्दिशासु चत्वारि चाङ्गानि यजेत् क्रमेण ।
 अस्त्रं विदिच्छूर्ध्वमधश्च चक्राद्यस्त्राणि पूज्यानि वराहमूर्त्तः ॥ २२ ॥
 अरिशङ्खकृपाणखेटकसंज्ञान् सगदाशक्तिवराभयाह्वयांश्च ।
 अभिपूज्य दिशाधिपान् यथावद्वरगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपैः ॥ २३ ॥
 दंष्ट्रायां वसुधा सशैलनगरारण्यापगा हं कृतौ
 वागीशी श्वसितेऽनिलो रविविधूवाह्मोश्च दक्षान्ययोः ।
 कुक्षौ स्युर्व्वसवो दिशः श्रुतिपथे दस्त्री दृशोः पादयोः
 पद्मोत्थो हृदये हरिः पृथगमी पूज्या मुखे शङ्करः ॥ २४ ॥
 एवं काले कोलमभ्यर्चयित्वा जप्यो मन्त्रोऽसौ पुनर्लक्षसंख्यम् ।
 होमं कृत्वा तद्दशांशैश्च पद्मैस्त्रिस्त्राहृतैः प्राप्नुयाद्भूमसृष्टिम् ॥ २५ ॥
 ध्यानादपि धनसिद्धिर्मन्त्रजपाच्चाधरो भवेत् सधरः ।
 जपपूजाहुतविधिभिर्मङ्गु नरो धनधरेन्द्रिरावान् स्यात् ॥ २६ ॥

ध्यातः सन् भूगृहेऽसौ भुवमतुलतरां वारुणे शान्तिमुच्चै-
 राग्नेये वश्यकृत्यादिक(१)मनिलपुरस्थोऽयमुच्चाटनादीन् ।
 रक्षां व्योम्नोऽरिभूतग्रहविषदुरितेभ्योऽनिलाग्न्योश्च पीडाम्
 युद्धे वक्त्रोरयोर्वै जयमपि सुतरां संविधत्ते वराहः ॥ २७ ॥
 हरिस्थेऽर्कोऽष्टम्यामथ सितरुची कोलवपुषा
 सितां गव्यैर्युक्तामयुतमभिजप्ता(२)मपि शिलाम् ।
 उदग्बल्लो मन्त्री मनुजपरतः स्थापयतु ता-
 मयत्नं क्षेत्रेषु द्रुतमरिनिरोधं शमयति ॥ २८ ॥
 भौमे वारेऽथ भानूदयमनुजपवान् सन् गृहीत्वा मृदंशं
 कोलात्मा वैरिरुद्धादपि च कुतलतस्तश्च कृत्वा गुणांशम् ।
 एकं जातौ विलिम्बात् पुनरपरतरं पाकपात्रे तथान्य-
 त्तोये तस्मिन् सदुग्धे प्रतिपचतु हविः संस्क्रुते हव्यवाहे ॥ २९ ॥
 आराध्य चाष्टोर्द्विशतं प्रमाणं साज्येन मन्त्री हविषाय तेन ।
 सप्तरवारं (३) जुहुयाद्यथावत् क्षेत्रोत्थितापव्रशमं प्रयाति ॥ ३० ॥
 भृगुवारे च मुखेऽङ्गः संगृह्य मृदं हविः सुसम्पाद्य ।
 जुहुयादीरितविधिना वलिमपि दद्यान्महोविरोधेषु ॥ ३१ ॥
 हुतक्रियैव दिवसैश्च सप्तभिः प्रणाशयेद्भूमिविवादसङ्कटम् ।
 परेतवेतालपिशाचडाकिनीसमुत्थिताश्चाविक्रान्तिं विधिस्त्वयम् ॥ ३२ ॥
 विलोड्य तामेव मृदश्च दुग्धे हुनेदृष्टतेनाष्टयुतं सहस्रम् ।
 द्विमण्डलादेव मही महार्घ्या स्यान्मन्त्रिणोऽस्यैव तु निःसपत्ना ॥ ३३ ॥
 नृपतरुसमिधामयुतं मन्त्रेणानेन यो हुनेन्मन्त्री ।
 गृहयात्रा(४)स्य न सौदेत् क्षेत्तादिकमपि वर्द्धते क्रमशः ॥ ३४ ॥
 अष्टोर्द्विशतं मन्त्री दिनशो यो वा जुहोति शालीभिः ।
 स तु वत्सरेण मन्त्री विराजते ब्रीहिपुञ्जपूर्णगृहः ॥ ३५ ॥

(१) “वश्यकीर्त्यादिकम्” इति पाठान्तरम् ।

(३) “सप्तरवारे” इति पाठान्तरम् ।

(२) “सितां गव्यैः संयुक्तमयुतमभिजप्ता” इति पाठान्तरम् । (४) “गृहयात्रा” इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रेणानेन सर्पिर्जुहुत दशशतं मण्डलात् स्वर्णसिद्धिः
 स्वाद्वक्त्रेनाञ्जलिन्या अपि कुसुमसहस्रेण वा वाससाञ्च ।
 लाजानां कन्यकाया अपि च मधुयुजां होमतो वाञ्छितायाः
 सिद्धीरक्तोत्पलानामपि मधुरयुजां स्याद्वृताच्छ्रीः समग्रा ॥ ३६ ॥
 दण्डार्घीशो व्योमासनसु वाराहमुच्यते बीजम् ।
 अमुना तु साधितेन प्राप्स्यन्ति नराः सिद्धिमनुत्तराम् ॥ ३७ ॥
 तारेऽमुमपि (१) लिखित्वा तद्वाह्येऽनलपुरं समापुटितम् ।
 तद्वाह्यके चतुर्दलमखं स्यात्तद्विस्तृताष्टदलम् ॥ ३८ ॥
 वाह्ये षोडशपत्रं मण्डलमाखण्डलीयमपि वाह्यम् ।
 शूकरबीजे साध्यत्वेनाख्यञ्चक्रमन्त्रमस्त्रिषु च ॥ ३९ ॥
 रन्त्रेष्वङ्गमनूनपि दलमूलेऽष्टार्णकेसरणि लिखेत् ।
 अष्टावष्टौ दलमनु शूकरमन्त्रस्य चाक्षरान् क्रमशः ॥ ४० ॥
 अन्तेऽवशिष्टमक्षरमथाष्टपत्रे स्वराख्यकिञ्चत्के ।
 वर्णैश्चतुश्चतुरपि तथाष्टमे पञ्च चालिखेत् पत्रे ॥ ४१ ॥
 व्यञ्जनकिञ्चत्केऽन्ये द्वौ द्वौ त्रयमन्यके दले विलिखेत् ।
 तारमहीकोलार्णैः प्रवेष्टयेत् साध्यवर्णपरिपुटितैः ॥ ४२ ॥
 तद्वाह्ये मनुवर्णैर्विदभिर्ताभिश्च साध्यपदलिपिभिः ।
 क्षमाविम्बचतुष्कोणे गर्भगसाध्याक्षरं भूबीजम् ॥ ४३ ॥
 अष्टसु शूलेषु तथा वाराहं वायुघेन संयुक्तम् ।
 लाक्षाकुङ्कुमचन्दनलघुकर्पूरेः सरोचनैर्विलिखेत् ।
 गोशकदम्भोयुक्तैर्लेखन्या हैमया दिने प्रवरे ॥ ४४ ॥
 सौवर्णे रान्यसिद्धिं रजतजफलके ग्रामसिद्धिञ्च ताम्बे
 साहस्रस्वर्णसिद्धिं भुजदललिखितं चाशु संसाधयेद्गाम् (२) ।
 क्षौमे लाभं धरायाः पिचुतरुफलके कार्य्यसिद्धिं निजेषां
 मन्त्रं सञ्जतमेतद्वृत्तवृत्तकृतसम्पातपातं करोति ॥ ४५ ॥

(१) "तारमुमपि" इति पाठान्तरम् ।

(२) "संसारत्राताम्" इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रो समास्थाय वराहरूपं साध्यप्रदेशे निखनेच्च यन्त्रम् ।

स्थिराख्यराशावभिवाह्य कोलमङ्गानि दिक्षु क्षिपतां यथावत् ॥ ४६ ॥

यन्त्रममुं रक्षायै रोगग्रहवैकतेषु जन्तूनाम् ।

संयज्य (१) शिरसि बध्नात् स तु नीरोगस्त्वयन्नतो भवति ॥ ४७ ॥

इत्येवं प्रणिगदितो वराहमन्त्रो

यस्त्वेनं प्रभजति नित्यशो जपाद्यैः ।

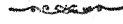
सप्राप्तोत्यखिलमहीसमृद्धिमस्मिन्

देहान्ते व्रजति हरेः परं पदं तत् ॥ ४८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रयोविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "संयज्य" इति पाठान्तरम् ।

चतुर्विंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि नृसिंहमन्त्रस्यानुष्टुभः संग्रहतो विधानम् ।
साङ्गं सजापं सहुतक्रमञ्च सार्चाविधानं निजवाञ्छितास्यै ॥ १ ॥
उग्रं वीरयुतं महान्तिकमथो विष्णुं ज्वलन्तान्वितं
संप्रोक्ताऽथ च सर्व्वतोमुखनृसिंहाणांस्तथा भीषणम् ।
भद्रं मृत्युयुतं च मृत्युमपि तच्चोक्ता नमाम्या युतं
भूयोऽहम्पदमुद्धरेत् मनुमिमं मन्वी समस्तार्थदम् ॥ २ ॥
ब्रह्मा प्रजापतिर्वा प्रोक्तो ऋषिर्नारदश्च विद्वद्भिः ।
छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतमथ त्रिष्णुर्देवता नृसिंहाख्यः ॥ ३ ॥
वर्णैश्चतुर्भिरुदितं हृदयं शिरश्च
तावद्भिरष्टभिरथास्य शिखा प्रदिष्टा ।
षड्भिरक्ष वस्त्रं नयनञ्च चतुर्भिरस्त्रं
प्रोक्तं क्रमेण मनुनाक्षरशः षडङ्गम् ॥ ४ ॥
सशिरो ललाटदृग्युगमुखकरपत्न्यन्धिकेषु साग्रेषु ।
उदरदृग्दोर्गलपार्श्वेष्व(१)परे ककुदि क्रमाव्यसेद्वर्णान् ॥ ५ ॥
प्रतिपत्तिरस्य चोक्ता प्रसन्नताक्रूरताविशेषिण ।
द्विविधा प्रसन्नया स्यात् साधनपूजान्यया प्रयोगविधिः ॥ ६ ॥
जान्वोरासक्ततीक्ष्णस्वनखरुचिलसदाहुसंस्पृष्टकेश-
श्चक्रं खड्गञ्च दोर्भ्यां दधदनलसमज्योतिषा ग्रस्तदैत्यः (२) ।
ज्वालामालापरीतं रविशशिदहनत्रीक्षणं दीप्तजिह्वं
दंष्ट्रोग्रं धूतकेशं वदनमपि बहन् पातु वो नारसिंहः ॥ ७ ॥

(१) “उदरदृग्दोर्गलपार्श्वेष्व” इति पाठान्तरम् ।

(२) “भग्नदैत्यः” इति पाठान्तरम् ।

उद्यद्वास्वत्सहस्रप्रभमशनिनिभं त्रीक्षणं विक्षरन्तं
 वक्त्रीनङ्गाय विद्युत्ततिविततसटाभीषणं भूषणैश्च ।
 दीव्यैरादीप्तदेहं निशितनखलसद्बाहुदण्डैरनेकैः
 सन्निभं भिन्नदैत्येश्वरतनुमतनुं नारसिंहं नमामि ॥ ८ ॥
 नरसिंहममुं धियैव पूर्वं प्रणिपातार्घ्यकपाद्यसाचमाद्यैः ।
 प्रयजेत् सहगन्धपुष्पधूपादिभिरेवं प्रवरैश्च नृत्यगीतैः ॥ ९ ॥
 सुविशदमतिरथ वह्निरपि सम्यक् संपूज्य वैष्णवं पीठम् ।
 तत्रावाह्य च नरहरिसुपचारैः सम्यगर्चयेत्प्रवरैः ॥ १० ॥
 अङ्गैः प्रथमा वृत्तिरपि पक्षीन्द्रान्तशर्व्वकमलभवैः ।
 सहस्रीक्रीष्टतिपुष्टिभिरपरोक्ता लोकपालकैरन्या ॥ ११ ॥
 प्राक्प्रत्यग्यमशशिनां दिगाश्रिता मूर्त्तयोऽनलादिषु च ।
 स्युः शक्तय इत्येवं भक्त्या परया युतोऽर्चयेद्देवम् ॥ १२ ॥
 द्वात्रिंशतिकसहस्रैरधिकतिरयुतैर्भवेत् पुरश्चरणम् ।
 तावद्भिस्तावद्भिर्लक्षैः सिद्धिः समीरिता चास्य मनोः ॥ १३ ॥
 विक्कतिद्विगुणसहस्रैर्जुहुयादाज्यान्वितैश्च दुग्धान्नैः ।
 जपपरिपूर्त्तौ मन्त्री दिनशः संपूजयेच्च नरसिंहम् ॥ १४ ॥
 विधाय तद्बीजविशिष्टकर्णिकं चतुश्चतुर्वर्णलसद्दलाष्टकम् ।
 सुलक्षितं मण्डलमन्यलक्षणैर्विधाय तस्मिन् कलशं प्रपूज्य(१) च ॥ १५ ॥
 यथोक्तमार्गेण समर्थं साष्टकं सहस्रसंख्यं प्रजपेन्ननुं ततः ।
 त्रिरुचरन्मन्त्रमथाभिषेचयेद्यमेष सृत्योः प्रतिमुच्यते सुखात् ॥ १६ ॥
 वर्णान्यानलभवनविन्दुभिरुक्तं नृसिंहबीजमिदम् ।
 तन्नास्ति सम्यगमुना मन्त्रविदा साधितेन यदसाध्यम् ॥ १७ ॥
 [ऋष्यादिकमपि पूर्व्ववदङ्गं बीजेन दीर्घयुजा ।
 ध्यानार्चनादिकमन्यदशेषं समानं स्यात्] (२) ॥ १८ ॥

(१) "प्रपूज्य" इति पाठान्तरम् ।

(२) बन्धनीमध्यस्थितोऽयं श्लोकः कश्चित् पुस्तके न दृश्यते ।

विभवानुरूपतोऽस्मै दातव्या दक्षिणा च निजगुरवे ।
 प्राणप्रदानकर्त्रे न च कार्यं वित्तशाल्यममलधिया ॥ १८ ॥
 संप्रीणयित्वा गुरुमात्मशक्त्या संपूजयेद्द्विप्रवरान् यथावत् ।
 सत्वैहिकीं शुद्धिमवाप्य शुद्धं परं परत्रापि पदं समेति ॥ २० ॥
 दूर्वात्रिकैरष्टसहस्रसंख्यैराराध्य मन्त्री जुहुयादथाप्सु ।
 शान्तिं प्रयान्त्येव तदोपसर्गा आपोहि शान्ता इति च श्रुतिः स्यात् ॥ २१ ॥
 उत्पाते सति महति ह्युपद्रवाणां
 होमोऽयं भवति च शान्तिदो नराणाम् ।
 यद्वाग्यन्निजमनसेप्सितञ्च कामं
 तन्प्राप्नोत्यखिलवृणां प्रियञ्च भूयात् ॥ २२ ॥
 दुःस्वप्नेष्वपि दृष्टेष्ववशिष्टा जाग्रता निशा नेया ।
 जपमानमन्त्रशक्त्या सुखप्नो भवति तत्क्षणादेव ॥ २३ ॥
 चरन् वने दुष्टसृगाहिघोर(१)व्यालाकुले मन्त्रमिमं जपेद्यः ।
 असाधितं साधितमेव तस्य न विद्यते भीर्ज्वहूरूपजाता ॥ २४ ॥
 जप्तेनाष्टसहस्रं कलशेनाप्यहिविषार्त्तमभिषिञ्चेत् ।
 अतिविषमेण विषेणाप्यसौ विमुक्तः सुखी भवति ॥ २५ ॥
 मूषिकलूतावृश्चिकबहुपादाद्युद्भवं विषं शमयेत् ।
 अष्टोत्तरशतजापान्नुरयमभिमन्त्रितञ्च भस्माद्यम् ॥ २६ ॥
 सशिरोऽक्षिकर्णहृत्त्रलकुक्षिरुजाज्वरविसर्पवमिहिकाः ।
 मन्त्रौषधाभिचारिककृतान् विकारानयं मनुः शमयेत् ॥ २७ ॥
 नरहरिवपुषात्मना गृहीतं हिरण्यकशिपुं निजवैरिणं विचिन्त्य ।
 क्षिपतु गगनतः क्षिती सुदूरं यमनुदिनं प्रति चाक्षते(२) समासात् ॥ २८ ॥

(१) "दुष्टसृगाहिघोर" इति पाठान्तरम् ।

(२) "चाक्षते" इति पाठान्तरम् ।

याञ्च दिशं प्रति मनुनाक्षिसोऽसौ तां दिशं प्रयात्यचिरात् ।
 पुत्रकलत्रधनादींस्त्यक्त्वा न पुनर्निवृत्तये सहसा ॥ २८ ॥
 नरहरिवपुष्पात्मना निजारिं खरनखराग्रसमग्रभिन्नदेहम् ।
 क्षणमिव निहतं विचिन्त्य खादन्निव जपतां मनुमेष नाशमेति ॥ ३० ॥
 पूर्व्वतरे मृत्युपदे विधाय निजसाध्यनाम मन्त्रितमः ।
 क्रूरेण चक्षुषा तं दहन्निवालीक्य जपतु सप्तदिनम् ॥ ३१ ॥
 दिनशोऽष्टोर्द्वसहस्रं म्रियते रिपुरस्य नात्र सन्देहः ।
 मारणकर्म न शस्तं क्रियते यद्ययुतमथ जपेच्छान्त्यै ॥ ३२ ॥
 वश्याकृष्टिद्वेषणमोहोच्चाटादिकानि यदि वाञ्छेत ।
 तदर्हया प्रतिपत्त्या तत्तत्कर्म प्रसाधयेन्नन्तौ ॥ ३३ ॥
 दिनमनु दिननाथं पूजयित्वा दिनादौ
 नरहरिमपि सम्यक् प्रोक्तमार्गेण मन्त्री ।
 तदनु तदनुमत्या भस्मना मन्त्रितेन
 प्रतिरचयतु रात्रे वाप्यभीष्टाय रक्षाम् ॥ ३४ ॥
 न्यासोक्तेषु स्थानेष्वपि न्यसेद्भस्मना च मन्त्रार्णान् ।
 अखिलोपद्रवशान्त्यै सम्पत्त्यै वाञ्छितार्थसिद्धौ च ॥ ३५ ॥
 अथ परराष्ट्रजयेच्छो रात्रः कुर्यात्प्रयोगविधिमेवम् ।
 नरहरिमपि विधिना तं हिरण्यकशिपुद्विषं समभ्यर्च्य ॥ ३६ ॥
 तस्य पुरस्ताद्विधिवन्निधाय वक्त्रं विभीतकतरुकाष्ठैः ।
 उज्ज्वलिते च ज्वलने समूलतूलैः शरेभ्यस्तदशकैः ॥ ३७ ॥
 खादन्निवोच्चरेन्ननुमरींश्च भिन्दन्निव क्षिपेत् समिधः ।
 हुत्वा परराष्ट्रेभ्यः पृतनां सन्नाह्य सन्मुखे तस्याः ॥ ३८ ॥
 निघ्नन्तं रिपुसेनां स्मरेन्नृसिंहं पुरेव दतितनयान् ।
 यावज्जितारिरेष्यति नृपतिस्तावज्जपेत् स्मरन्देवम् ।
 सेन्द्रसुरासुररक्षोयक्षानपि जयति का कथा मनुजे ॥ ३९ ॥

श्रीकामः श्रीप्रसूनैर्दशकमथ शतानां हुनेद्विल्लकाष्ठे
 स्तत्पत्रैर्वा प्रसूनैः सुमतिरथ समिद्धिः फलेर्वा तदीयैः ।
 पुत्रेषुः पुत्रजीवेन्धनचितदहने तत्फलेर्वा सहस्रे
 र्दूर्वाभिस्त्रायुषेऽब्दादभिमतमखिलं प्राप्नुयान्मन्त्रजापी ॥ ४० ॥
 ब्राह्मीं वचां वाष्टशताभिजम्भां प्रातः समद्यान्मृच्छरिं विचिन्त्य ।
 संप्राप्य मेधां स तु वेदशास्त्रनिष्णातधीः स्यादपि वत्सरेण ॥ ४१ ॥

उक्तैः किमत्र बहुभिर्मनुनाऽसुनैव
 संप्रार्थितं सकलमेव लभेद्विधिज्ञः ।
 तस्मादमुं भजत तत्प्रतिपन्नचित्ताः
 संसारसागरसमुत्तरणार्थिनो ये ॥ ४२ ॥
 पाशाङ्कुशान्तरितशक्तिनृसिंहबीजे
 वर्मास्त्रयुद्धनुरयं कथितः षडङ्गः ।
 ऋष्यादिकाः स्वभवपंक्तिकनारसिंहा-
 वर्यैश्च मन्त्रनिहितैः कथितं षडङ्गम् ॥ ४३ ॥

अव्यान्निर्व्याजरीद्राकृतिरतिविस्तृतास्योक्तसत्तीक्ष्णदंष्ट्र
 शक्रं शङ्खञ्च पाशाङ्कुशकुलिशगदादारणास्थान्दधानः ।
 रक्ताकारश्च नाभेरध उपरि सितो दिव्यभूषाविशेषो
 देवोऽर्काग्नीन्दुनेत्रो निखिलसुखकरो नारसिंहधिरं वः ॥ ४४ ॥
 षट्कोणस्थसुदर्शनं वसुदलप्रोक्तासिताष्टाक्षरं
 बाह्ये द्वादशवर्णपत्रकमलं तत् प्रोङ्गशार्णच्छदम् ।
 द्वाविंशन्धनुवर्णपत्रकमलं वृत्तोक्तसन्धाटकं
 मध्योत्थं ध्रुवमूर्तिबीजवलयं चक्रं नृसिंहात्मकम् ॥ ४५ ॥
 हृत्तेखान्तःस्थसाध्यं दहनपुरयुगास्त्रिस्थमन्तार्णमन्तः
 सिंहानुष्टुप्चतुर्वर्णकलसितदलाढ्यं कलाकेसरञ्च ।
 वृत्तोद्यद्वाङ्मनावेष्टितमवनिपुरान्तःस्थवृत्तोपलं तद्-
 यन्त्रं रत्नःपिशाचामयरिपुविषविध्वंसनं नारसिंहम् ॥ ४६ ॥

इति विरचितयन्त्रप्रोज्ज्वले मण्डले प्राक्
समभिहितकषायाभोभिरापूर्य्य कुम्भम् ।
प्रतियजतु तदङ्गैरस्त्रभेदैः(१)स्तदीये

स्तदनु शतमखाद्यैः साधु वज्रादिकैश्च ॥ ४७ ॥

रथचरणशङ्खपाशाङ्कुशकुलिशगदाह्वयानि चास्त्राणि ।

दारणमुद्रा करयोर्ययोस्तदीयौ कृपाणखेटाख्यौ ॥ ४८ ॥

इति कृतदीक्षः प्रजपेदक्षरलक्षप्रमाणात्मकं मन्त्रौ (२) ।

जुहुयाच्च षट्सहस्रं जपावसाने घृतेन शुद्धेन ॥ ४९ ॥

खरमञ्जरीसमुत्थं जुहुयादथ मञ्जरीसहस्रयुतम् ।

प्रस्नातपञ्चगव्यं सप्तदिनं भूतशान्तये मन्त्रौ ॥ ५० ॥

छिन्नरुद्धां समिधां तिसहस्रं यच्च जुहोति चतुर्दिनमात्रम् ।

दुग्धयुतं न चिरान्मनुजानां होमविधिर्ज्वरशान्तिकरः स्यात् ॥ ५१ ॥

अस्य यन्त्रमभिलिख्य भूर्जके साधु वायु तृणराजपत्रके ।

मन्त्रजप्तमथ शीर्षबन्धनाज्जूर्तिविभ्रमशिरोरुजापहम् ॥ ५२ ॥

रक्तोत्पलैः प्रतिदिनं मधुरत्रयाक्तै-

र्यो वा जुहोति नियमेन सहस्रसङ्घैः ।

मासेन वाञ्छितमवाप्स्यति मन्त्रजापी

स्यादत्तरेण धनधान्यसमृद्धिगृहः ॥ ५३ ॥

आरक्तैस्तरणिसहस्रकैः प्रफुल्लैरभोजैस्त्रिमधुरसंयुतैर्जुहोतु ।

लक्ष्मीः स्यादतिमहती महत्तर्थायुः संप्राप्य सकलजगत्प्रियश्च भूयात् ॥ ५४ ॥

लाजाभिस्त्रिमधुरसंयुताभिरङ्गो

मासाहं प्रति जुहुयान्मुखे सहस्रम् ।

कन्यार्थी प्रतिलभते वरोऽथ कन्यां

कन्या वा भवति वरार्थिनी वराद्या ॥ ५५ ॥

(१) "अस्त्रभेदैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मन्त्रम्" इति पाठान्तम् ।

तिलैः सराजीखरमञ्जरीसमिद्धविर्धृतैश्च द्विसहस्रसंख्यैः ।

प्रजुह्वतो नैव रुजो ग्रहोद्भवा न वाभिचारक्षतिरस्य जायते ॥ ५६ ॥

दशाधिकशतैः पयोष्ठतयुतैश्च दूर्वात्रयै-

र्हुर्नेहिनमुखे विभुं नरहरिं विचिन्त्यानले ।

अवाप्य स तु दीर्घमायुरखिलैर्विमुक्तो गदैः

सुखी भवति मानवो निजकलत्रपुत्रादिभिः ॥ ५७ ॥

विस्तारैः किं प्रतिजपति यो मन्त्रमेनं यथोक्तं

लब्ध्वा कामान् समभिलषितानाशु मन्त्री स भूयात् ।

द्रव्यैराढ्यो द्विजनृपवरैः पूजितः शान्तचेता

देहान्ते स्यात् परमपरिशुद्धं परं धाम विष्णोः ॥ ५८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्विंशः पटलः ॥ * ॥

—

पञ्चविंशः पटलः ।

अथ सम्प्रति विष्णुपञ्जरस्य प्रतिवक्ष्यामि समासतो विधानम् ।
जितवांस्त्रिपुरं हरोऽपि येन त्रिदशानामधिपो वलासुरश्च ॥ १ ॥
शक्तेर्द्वादशगुणिते यन्त्रे मन्त्राणि मण्डलान्यपि च ।
वीजानि यानि चोक्तान्येभिः क्लृप्तन्तु पञ्जरं विष्णोः ॥ २ ॥
विष्णुं लिखेन्मध्यगशक्तिविन्दौ कपोलयोः सिंहवराहबीजे ।
तद्विस्वरूपाद्वयमन्त्रवीतं प्रवेष्टयेत् षोडशवर्णकेन ॥ ३ ॥
तारहृदन्ते भगवत्पदं महाविष्णुवासुदेवौ च डेन्तौ ।
विश्वादिरूपशरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः स्यान्मन्त्रः ॥ ४ ॥
द्वादशाक्षरमन्त्रान्ते भवेतां कवचास्त्रकौ ।
स्वाहान्तः षोडशार्णोऽयं मन्त्रः सर्वार्थसाधकः ॥ ५ ॥
क्रमेण तद्वर्णविकारजाताश्चक्रादिकाः षोडश मूर्त्तयः स्युः ।
याभिस्तु विष्णोरिहपञ्जरस्य प्रवर्त्यते शक्तिरनेकरूपा ॥ ६ ॥
यन्त्रस्य बीजेषु चतुर्षु पूर्वप्राग्दक्षिणप्रत्यगुदगतेषु ।
विद्वांसु चक्रञ्च गदाञ्च शार्ङ्गं खड्गञ्च मन्त्रैः सहितं विलिख्यात् ॥ ७ ॥
शङ्खहलमुसलशूलान्यग्याद्यश्विष्यथाष्टबीजेषु ।
विलिखेत् दण्डं कुन्तं शक्तिं पाशाङ्कुशकुलिशपरशुशतमुखवक्त्रिण् ॥ ८ ॥
सप्रणवहृदयभगवद्विष्णुस्वाख्यानमूर्त्तिधरयुक्ताः ।
सेनापतिसहिता निजमन्त्रान्ता मूर्त्तयोऽत्र लिखितव्याः ॥ ९ ॥
सहस्रारपदं पूर्वं कौमोदकी ततो भवेत् ।
महाशार्ङ्गपदं पश्चात् महाखड्गपदं पुनः ॥ १० ॥
ग्रीकानि वर्णास्त्रान्तानि निजमन्त्राणि वै क्रमात् ।
पूर्वं महापाञ्चजन्यं महाहलमनन्तरम् ॥ ११ ॥

ततो महामुसलकं महाशूलं ततः परम् ।
 स्वाहान्तानि च मन्त्राणि शङ्खादीनां क्रमाद्विदुः ॥ १२ ॥
 दण्डादीनामथाष्टानां अन्ते युज्यान्मःपदम् ।
 प्रोक्तं धृतधरं विद्वन् वराहविष्णुभिख्ययोः ॥ १३ ॥
 अन्तरा योजयेन्मन्त्री नारसिंहे पुनः सुधीः ।
 नखञ्च दलितञ्चैव रिपुविग्रहमेव च ॥ १४ ॥
 योजयित्वा नृसिंहात् प्राक् सिंहमन्त्रं समापयेत् ।
 विष्णोरन्ते महापक्षिराजाय च गरुत्मते ॥ १५ ॥
 हरिपूर्वं वाहनाय प्राणात्मन इतीरयेत् ।
 नमोऽन्तोऽसौ तु विद्वद्भिर्मन्त्रो गारुत्मतो मतः ॥ १६ ॥
 सत्रिष्टुभा वज्रिष्टहेण पूर्वं सानुष्टुभेन्दोर्निलयेन चापि ।
 गायत्रमन्त्रोक्तसितेन भूयः संवेष्टयेदर्कनिकेतनेन ॥ १७ ॥
 अनुलोमविलोमगेश्व वरुणैरभिवीतं च सुधापुटद्वयेन ।
 नलिनं वह्निरष्टयुग्मपत्रं प्रविदध्यादथ मूर्त्तिमन्त्रयुक्तम् ॥ १८ ॥
 तद्वहिर्मण्डलं सर्व्वलक्षणैरभिलक्षितम् ।
 तस्मिन्नावाह्य विधिवद्विश्वरूपं हरिं यजेत् ॥ १९ ॥
 अग्नीषोमात्मकमरिगदाशार्ङ्गखड्गैः सशङ्खै-
 रुद्यद्वाहुं हलमुसलशूलैः सदण्डैः सकुन्तैः ।
 शक्त्या पाशाङ्कुशकुलिशटङ्कान्निभिशार्कवज्रि-
 द्योतदत्ताङ्घ्रिकसरसिजं तप्तकार्त्तस्वराभम् ॥ २० ॥
 विष्णुं भास्वत्किरीटं मणिमुकुट (१) कटीसूत्रकेयूरहार-
 ग्रैवयोर्म्यादिमुख्याभरणमणिगणोल्लासिदिव्याङ्गरागम् ।
 विश्वाकाशवकाशप्रविततमयुतादित्यसङ्काशमुद्य-
 द्वाह्वग्रव्यग्रनानायुधनिकरधरं विश्वरूपं नमामि ॥ २१ ॥

अभ्यर्च्य पूर्ववत् पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ।
 अर्चयेत् क्रमशो विद्वान्मूर्त्तिशक्तिचतुष्टयम् ॥ २२ ॥
 चक्रञ्च चक्राङ्गकिरीटमौलिं सशङ्खचक्रं सगदं सशार्ङ्गम् ।
 रक्ताम्बरं रक्ततनुं करालदंष्ट्राननं प्राग्दलकेऽर्चयेत् ॥ २३ ॥
 पूज्या गदा गदाङ्कितमौलिः सगदा सचक्रशङ्खधनुः ।
 पीताम्बरानुलेपा पीता क्रुद्धा च याम्यसंख्यदले ॥ २४ ॥
 शार्ङ्गं शार्ङ्गाङ्कितकं श्यामं शार्ङ्गारिदरगदाहस्तम् ।
 रक्तांशुकानुलेपनमाख्यादि धारुणे यजेत् पत्रे ॥ २५ ॥
 खड्गं सखड्गशिरसं खड्गारिगदाधनुःकरं धूम्रम् ।
 विक्लताम्बरानुलेपस्रजं समर्चयेद्दुदक्पत्रे ॥ २६ ॥
 शङ्खं सशङ्खशिरसं शङ्गारिगदाधनुःकरं सुसितम् ।
 सितवसनमाख्यभूषं यजेन्महानादमग्निसंख्यदले ॥ २७ ॥
 शङ्खोक्तचिह्नभूषान् स्वास्त्रादिकधरचतुर्भुजानपरान् ।
 हलसुसलशूलसंज्ञान् संयजेन्निशाटादिकेषु पत्रेषु ॥ २८ ॥
 दण्डादिकांस्तथाष्टौ छिद्रदलेष्वर्चयेत् रक्ताभान् ।
 स्वस्त्रायुधप्रधानांश्चतुर्भुजाञ्छतमखानलान्तांश्च ॥ २९ ॥

दंष्ट्राग्रलग्नवसुधं सजलाम्बुवाह-

चौरत्वपन्त्वभियजेदथ साष्टबाहुम् (१) ।

चक्रासिवाणसगदादरचर्मशार्ङ्ग-

शक्त्याख्यकान् दधतमादिमहावराहम् ॥ ३० ॥

अर्कानिलोज्ज्वलमुखं नयनैस्त्रिभिश्च वङ्गिं वमन्तमवधूतसटाकलापम् ।
 शक्ताभभूषमरिशङ्खगदासिबाहुं भूयोऽभिराधयतु (२) खे च महानृसिंहम् ॥ ३१ ॥
 अग्रे समयवलमुग्रतनुं स्वपक्षविक्षेपविक्षतविलक्षविपक्षपक्षम् ।
 खड्गाग्रतुण्डमसुमण्डजदण्डनाथमाराधयेदथ च पञ्जरकस्य विष्णोः ॥ ३२ ॥

(१) "अभियजेदधरेऽष्टबाहुम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भूयो यजेदुपरि" इति पाठान्तरम् ।

भूयोऽपि केशवेन्द्रादिकान् समभ्यर्चयेच्चक्रवज्रादीन् ।

गन्धादिभिरुपचारैः पञ्चभिरथ संयतात्मको मन्त्रो ॥ ३३ ॥

निजोदितो होमविधिश्च कार्यो दीक्षाविधानाभिहिते च वज्री ।

ससर्पिषान्नेन तु वज्रिभूर्चीर्हुत्वा तु विष्णोर्मनुना तथैव ॥ ३४ ॥

हुत्वा मनुवर्णसमं षोडशवर्णं जुहोतु षोडशशः ।

जुहुयाच्च वासुदेवादिकं शान्त्यादींश्चाथ रुद्रसंख्येन ॥ ३५ ॥

दुग्धतरुत्याः समिधः क्रमेण चक्रादिभिश्चतुर्मन्त्रैः ।

जुहुयादष्टोर्द्वांशतं शङ्खाद्यैर्द्वादशभिरथ मनुभिः ॥ ३६ ॥

तिलसिद्धार्थैर्जुहुयाद्विकारसंख्यं पृथक् पृथक्मन्त्रैः ।

त्रिष्टुवनुष्टुप्तत्पदमन्त्रैर्मन्त्रार्णसंख्यकं हविषा ॥ ३७ ॥

सष्टतेन केशवाद्यैर्दिनकरसंख्यं तथेन्द्रवज्रादौः ।

जुहुयात् पृथगपि वसुमितमथ च महाव्याहृतीर्हुनेन्मतिमान् ॥ ३८ ॥

आराध्य च विष्टज्याग्निमभिषिच्य सुसंयतः ।

विष्णोस्तु पञ्चरं कुर्यादृषी ब्रह्मवृहस्पती ॥ ३९ ॥

कन्दस्यनुष्टुप् त्रिष्टुप् च मुनिभिः समुदाहृते ।

विश्वरूपादिको विष्णुर्विष्णुपञ्चरदेवता ॥ ४० ॥

अष्टार्णचक्रमनुमध्यगतैश्च पादै-

र्व्यस्तैस्तथा सुमतिरारचयेत् समस्तैः ।

गीतामनोः क्रमश्च एव तु जातियुञ्जि

पञ्चाङ्गकानि हरिपञ्चरकल्पितानि ॥ ४१ ॥

विष्णुः प्राच्यादिकमथ जपेन्नारसिंहोऽसुरान्तं (१)

त्रींस्त्रीन् मन्त्रान् पुनरपि तथा पञ्चशस्वेकविंशम् ।

बुद्धिस्त्रास्थ्यप्रभृति च तथा पञ्चवारं त्रिगाथां

भूयो जप्याद्विमलशितधीश्चक्रमन्त्राभिधानम् ॥ ४२ ॥

नमो भगवते सर्वजिष्णवे विश्वरूपिणे ।

वासुदेवाय चक्रादिसर्वायुधभृते नमः ॥ ४३ ॥

अर्केन्दुवर्हानिलयस्फुरितत्रिमन्त्र-

शक्तिप्रवृद्धमहसः परमस्य विष्णोः ।

पादारविन्दगलितामृतसिक्तगात्रं

साध्यं स्मरेज्जपविधावपि साधकेशः ॥ ४४ ॥

विष्णोः सान्निध्यलब्धोत्प्लसितचलचलद्वन्द्वदण्डोद्यतास्तै-

श्चक्राद्यैर्भीषणास्येक्षणचरणवचोहासहुङ्कारघोरैः ।

उत्क्षिप्ताक्षिमकुत्तस्फुटितविदलितांश्चूर्णितध्वस्तगात्रान् (१)

ध्यायेद्देतालभूतग्रहदुरितपिशाचारिनागादिरोगान् ॥ ४५ ॥

पूर्वं स्थाने हृषीकेशमन्त्रयुक्तं विधानवित् ।

विश्वरूपात्मकं जप्याद्वैष्णवं मूलमन्त्रकम् ॥ ४६ ॥

योजयित्वा जपेत् पश्चात् चक्रादिषु यथाक्रमम् ।

चतुर्षु चतुरः पादान् गीतात्रिष्टुप्समुद्भवान् ॥ ४७ ॥

पूर्वेषु षोडशस्त्रेवमाद्यं पादं वराहके ।

द्वितीयं नारसिंहे च तृतीयं गारुडे पुनः ॥ ४८ ॥

चतुर्थं चक्रमन्त्रे च योजयित्वा जपेत् सुधीः ।

मन्त्रं सुदर्शनं चेत्यभिमतमष्टाक्षरं मनुम् ।

संयोज्य कच्छे महति जपेन्नन्वी विधानवित् ॥ ४९ ॥

अथ प्रयोगाक्षरमाह ।

आग्नेये वक्ष्यमाणेन विधानेन समाहितः ।

सिक्तोपलचर्वादीन् साधयेदथ तैः क्रियाम् ॥ ५० ॥

वास्तौ पुरे वा ग्रामे वा विदध्याद्विषयेऽपि वा ।

मध्ये च षोडशाशान्ते खनेदष्टादशावटान् ॥ ५१ ॥

अष्टादशन्तु चक्रस्य (१) विदध्यात् पुरतोऽवटम् ।
 हस्तागाधां(२)स्तथायामांश्चतुरस्त्रान् समन्ततः ॥ ५२ ॥
 अन्योन्यतश्चक्रमार्थं शुद्धान् मार्गान् विधाय च ।
 गोमयेनोपलिप्यैतानानीय स्थाप्य वस्त्वपि ॥ ५३ ॥
 शुक्लपुष्करपत्रेषु निदध्याद्विंशतिष्वपि ।
 ततो मध्यगकुण्डस्य प्रविश्य पुरतो गुरुः ॥ ५४ ॥
 तदन्तरिद्वा पीठञ्च तत्र यन्त्रमनुस्मरन् ।
 स्थापयेद्दैर्घ्यावे स्थाने विश्वरूपधिया सुधीः ॥ ५५ ॥
 ततः क्रमेण चक्रादीन् दिक्कुण्डेषु चतुर्ष्वपि ।
 पुनः शङ्खादिकांस्तद्वत् कुण्डेष्वस्थापितेष्वपि ॥ ५६ ॥
 तथा दण्डादिकानष्टौ छिद्राशासु प्रकल्पयेत् ।
 मध्ये पुनरधोर्द्ध्वं कीलकैसरिणौ यजेत् ॥ ५७ ॥
 चक्रेऽस्य प्राक्तने कुण्डे स्थापयेद्दिनतासुतम् ।
 ततः समस्थलीकृत्य क्रमात् समुपलिप्य च ॥ ५८ ॥
 प्रत्यगासनमासीनो मध्यगस्थगिडिले स्थिते ।
 यन्त्रे काञ्चनपट्टस्थे पूजयेत् पूर्ववत् प्रभुम् ॥ ५९ ॥
 वादित्रघोषबहुलं निवेद्यान्त्रं (३) यथाक्रमम् ।
 हुनेच पूर्वमन्दिष्टैर्द्रव्यैः पूर्वोक्तमानतः ॥ ६० ॥
 आशोपाशान्तराशासु वलिं दद्यात्त्रिंशत्त्रिंशः ।
 क्रमाच्चक्रादिमूर्तीनां पञ्चकत्वोऽन्वया सुधीः ॥ ६१ ॥
 तत उवाच देवेशं पूजां परिसमाप्य च ।
 दत्त्वा सुवर्णवासांसि गुरवे ब्राह्मणानपि ॥ ६२ ॥

(१) "मध्यस्थ" इति पाठान्तरम् ।

(२) "अस्तागाधान्" इति पाठान्तरम् ।

(३) निवेद्यान्त्रे यथाक्रमात्" इति "निवेद्यान्त्रम्" इति वा पाठान्तरम् ।

प्रतर्प्य विभवैः सम्यक् भोजयेद्देवताधिया ।
 तत्रोपसर्गा नश्यन्ति नरनारीमहोत्थिताः ॥ ६३ ॥
 ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेक्षन्ते तान्दिशं भयात् ।
 अश्लपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ॥ ६४ ॥
 शस्यर्द्धिर्गोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ।
 धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
 दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तं सुखमाभूतसंप्लवम् ॥ ६५ ॥
 रक्षोभिरक्षतबलैरसुरैश्च दैत्यैः
 सर्वैः समुद्यतमहास्त्रधरैः परीतम् ।
 विष्णोस्तु पञ्चरमिदं प्रभजन्तमव्यात्
 साक्षादपीन्द्रसमरेऽत्र जने कथा का ॥ ६६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ * ॥

षड्विंशः पटलः ।

अथाभिवक्ष्यामि मनुं समासात् प्रासादसंज्ञं जगतो हिताय ।

येन प्रजप्तेन यथार्चितेन हुतेन सिद्धिं लभते यथेष्टाम् ॥ १ ॥

प्रसादनत्वान्नमसो यथावत् प्रासादसंज्ञास्य मनोः प्रदिष्टा ।

अन्यात्तृतीयः प्रतिलोमतः स्यादनुग्रहार्द्धेन्दुयुतश्च मन्त्रः ॥ २ ॥

ऋषिरस्य वामदेवः पङ्क्तिश्छन्दश्च देवतेशः स्यात् ।

तेनैवाक्लीवकलादीर्घयुजाङ्गानि तस्य बीजेन ॥ ३ ॥

शूलाही टक्कघण्टासिश्चणिकुलिशपाशाग्न्यभीतीर्दधानं

दोभिः शीतांशुखण्डप्रतिघटितजटाभारमौलिं त्रिनेत्रम् ।

नानाकल्याभिरामापघनमभिमतार्थप्रदं सुप्रसन्नं

पद्मस्थं पञ्चवक्त्रं स्फटिकमणिनिभं पार्वतीशं नमामि ॥ ४ ॥

[ईशानादीन् मन्त्रवित् पञ्चमन्त्रानङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीषु क्रमेण ।

न्यस्येदज्भिर्युत्क्रमाद्गोमगाभिर्ऋक्षाभ्यस्ताभिरेवाङ्गुलीभिः] (१) ॥ ५ ॥

ईशानस्तत्पुरुषाघोराख्यौ वामदेवसंज्ञश्च ।

सद्योजाताह्वय इति मन्त्राणां देवताः क्रमात् पञ्च ॥ ६ ॥

मूर्धाननहृद्गुह्यकपादेषु च नामभिः स्ववीजादयैः ।

ऊर्ध्वप्राग्दक्षिणपश्चिमजेष्वाननेषु विन्यसेत् ॥ ७ ॥

प्रतिपाद्य निजं शरीरमेवं प्रजपेदिन्द्रियलक्षकं शिवात्मा ।

जुहुयाच्च दशांशतस्तदन्ते मधुराक्तैः करवीरजप्रसूनैः ॥ ८ ॥

अथवा कुसुमैर्जवासमुत्थैः कमलैर्वा विमलेन पायसेन ।

नृपवृक्षभवैः समिदरैर्व्या जुहुयात् साधकसत्तमः समृद्धैः ॥ ८ ॥

अष्टपत्रगुणहृत्तराशिभिर्वीथिकल्पतरुभिः समावृतम् ।
 मण्डलं प्रतिविधाय शूलिनः पीठमत्र नवशक्तिभिर्यजेत् ॥ १० ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्री कात्याख्या (१) कलवलाद्यविकारिण्यौ ।
 सवलप्रमथिनिसर्वभूतदमन्यौ मनोन्मनीञ्च यजेत् ॥ ११ ॥
 तारादिकं नतिमपि प्रोक्ता भगवत्पदं चतुर्थ्यन्तम् ।
 सकलगुणात्मपदान्ते शक्तियुक्ताय चेति सन्नाथ ॥ १२ ॥
 भूयोऽनन्तायेति च योगान्ते पीठात्मने चेति ।
 नमसा युक्तं ब्रूयात् पीठाख्योऽयं मतुः समुद्दिष्टः ॥ १३ ॥
 न्यासक्रमेण देहे मन्त्रौ गन्धादिभिः समभ्यर्च्य ।
 पूर्वोक्ता दिक्षु मूर्त्तीर्विदिक्षु सनिवृत्तिपूर्विकाश्च यजेत् ॥ १४ ॥
 सद्यो वेदाक्षमाला(२)भयवरदकरः कुन्दमन्दारगौरो
 वामः काश्मीरवर्णोऽभयवरदपरश्वक्षमालाविलासी ।
 अक्षस्त्रग्वेदपाशाङ्कुशडमरुखट्टाङ्गशूलान् कपालं
 विभ्राणो भीमदंष्ट्रोऽञ्जनरुचिरतनोर्भीतिदश्याप्यघोरः ॥ १५ ॥
 विद्युद्वर्णोऽय वेदाभयवरदकुठारान् दधत् पूरुषाख्यः
 प्रोक्ताः सर्वे त्रिनेत्रा विष्टतमुखचतुष्काश्चतुर्व्याहवश्च ।
 सुक्तागौरोऽभयेष्टाधिककरकमलो घोरतः पञ्चवक्त्र-
 स्त्वौशो ध्येयोऽम्बुजम्बोजवमुररिपुरुद्रेखराः स्युः शिवान्ताः ॥ १६ ॥
 भूतानां शक्तित्वाद्वासत्वाज्जगति वा निवृत्त्याद्याः ।
 तेजोरूपाः करपदकर्णविहीना (३) मनीषिभिः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥
 अनन्तसूक्ष्मी च शिवोत्तमश्च तथैकपूर्व्यावपि नेत्ररुद्री ।
 त्रिमूर्त्तिश्रीकण्ठशिखण्डिनश्च प्रागादिपत्रेषु समर्चनीयाः ॥ १८ ॥

(१) "रौद्रिकाख्यिकाख्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सद्यो वेदाक्षमाला" इति पाठान्तरम् ।

(३) "करपदवर्णविहीनाः" इति पाठान्तरम् ।

शूलाशनिशरचापोक्तासिदोर्हण्डीभूषणाः सर्वे ।
 पद्मासनाश्च नानाविधभूषणभूषितास्त्रिनेत्राश्च ॥ १९ ॥
 पाटलपौतसितारुणशितिरक्तशितिप्रभाश्च धूम्रान्ताः ।
 कोटीरकोटिघटितविलसच्छशिकलायुताश्च भूर्त्तयः क्रमशः ॥ २० ॥
 उमा चण्डेश्वरो नन्दी महाकालो गणेश्वरः ।
 वृषभङ्गिरिटिस्कन्दाः संपूज्याश्चोत्तरादिकाः ॥ २१ ॥
 कनकविदूरजविद्रुममरकतमुक्तासिताच्छरक्ताभाः ।
 पद्मासनसंस्थाश्च क्रमादुमाद्या गुहान्तिकाः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥
 पुनराशेशास्तदनु च कुलिशाद्या दिक्प्रमेण संपूज्याः ।
 प्रासादविधानमिदं निगदितमिति सकलवर्गसंहिकरम् ॥ २३ ॥
 अमुना विधिना महेशपूजां दिनशो यः कुरुते समाहितात्मा ।
 स तु सम्यगवाप्य दृष्टभोगान् परमन्ते परिपूर्णमिति धाम ॥ २४ ॥
 वक्ष्यामि शैवागमसारमष्टत्रिंशत्कलान्यासविधिं यथावत् ।
 सपञ्चभिर्ब्रह्मभिरीशपूर्वैः सर्वाधिकैः साङ्गविशेषकैश्च ॥ २५ ॥
 ईशोऽनुष्टुब्भूरीश्वरास्तत्पुरुषसंज्ञगायत्र्यापः ।
 पुनरग्न्यनुष्टुवापो वामकृतिभगा हरस्त्वनुष्टुव्भगयुक् ॥ २६ ॥
 इन्द्रियतारसमेतं सर्वज्ञायेति हृच्छिरस्त्वस्मृतं ।
 तेजोमालिनि पूर्वं दत्तायै ब्रह्मशिरस इति कथितम् ॥ २७ ॥
 ज्वलितशिखिशिखान्ते त्वनादिबोधाय चान्वितेह शिखा ।
 वज्रिणे वज्रधराय स्वान्ते तन्वायेति वर्म नेत्रञ्च ॥ २८ ॥
 सौ चौ हौ विन्दुयुतं संप्रोक्ताऽलुप्तशक्तये च तथा ।
 औ पशु हुं फट् (१) अनन्तशक्तये तथा चास्त्वं स्यात् ।
 समुनिच्छन्दोदैवतयुक्तं तदङ्गषट्कमिति कथितम् ॥ २९ ॥
 करदेहमुखन्यासं मन्त्री पूर्ववदाचरेत् (२) ।
 कलाः प्रविन्यसेहेहे वक्ष्यमाणक्रमेण तु ॥ ३० ॥

(१) 'सर्लो पशु हुं फट्' इति पाठान्तरम् । (२) 'मन्त्रे पूर्ववदाचरेत्' इति पाठान्तरम् ।

ताः स्युः पञ्च चतस्रोऽष्टौ त्रयोदश चतुर्विंशम् ।
 अष्टविंशत्कलाः सम्यक् न्यस्तव्या मन्त्रवित्तमैः ॥ ३१ ॥
 दिक्षु प्राग्याम्यवारीड्वसुपनिजभुवामिन्द्रवारार्किराज्ञां
 हृद्ग्रीवांसद्वयीनाभ्युदरचरणवक्षःसगुह्याण्डयोश्च ।
 सोर्व्वीर्जान्वोः सजङ्घास्त्रिगुभयकटिपार्श्वे च पद्मेस्तनेषु (१)
 प्राणे के बाहुयुग्मेऽपि विशदमतिर्व्विन्यसेदङ्गुलीभिः ॥ ३२ ॥
 विन्यासः प्रतिमाकृतौ च नितरां सान्निध्यकृत् स्यादयं
 देहे वापि शरीरिणां निगदितः सान्निध्यकारीति च (२) ।
 आसौ यत्र तथासुनैव दिनशी विन्यस्तदेहः पुमान्
 क्षेत्रं देशममुच्च योजनमितं शैवागमज्ञा विदुः ॥ ३३ ॥
 न्यस्यैवं पञ्चभिर्ब्रह्मभिरथ शिवमाराधयेदृग्निराभि-
 र्मध्यप्राग्याम्यसौम्यापरदिशि पुनरङ्गैरनन्तादिभिश्च ।
 अन्योमाद्यैर्दिशापैः पुनरपि कुलिशाद्यैर्यज्जेवमुक्तं
 पाञ्चब्राह्मं विधानं सकलसुखयशोभुक्तिमुक्तिप्रदञ्च ॥ ३४ ॥
 पञ्चाक्षरविहितविधिं वक्ष्य जपतामभीष्टसिद्धिकरम् ।
 सिद्धेन येन देही प्रेत्येह च वाञ्छितं पदं (३) लभते ॥ ३५ ॥
 दीर्घीं बिषो विसर्गीं मृत्युः साक्षी च सवाक्षरः पवनः ।
 ताराङ्गवति यदस्मात्तदादिरभिधीयते मनुप्रवरः ॥ ३६ ॥
 अस्याक्षराण्यमूनि च पञ्च स्युः पञ्चभूतगानि तथा ।
 जगदपि भूतारब्धं तेन हि जगद्वात्मतोदितास्त्र मनोः ॥ ३७ ॥
 प्रोक्तमृथादिकं पूर्व्वमङ्गवर्णैस्तु मन्त्रजैः ।
 अङ्गुलीदेहवक्त्रेषु मूलमन्त्राक्षरादिकान् ॥ ३८ ॥

(१) "पादोस्तलेषु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सामर्थ्यकारीति च" इति पाठान्तरम् ।

(३) "निजेऽस्मिन्" इति पाठान्तरम् ।

न्यसेत्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ।

सतर्जनीमध्यमान्यानामिकाङ्गुष्ठकेषु च ॥ ३८ ॥

वक्त्रहृत्पादगुह्यास्थिमूर्धस्वपि च नामभिः ।

प्राग्याम्यवारुणोदीच्यवक्त्रेष्वपि च मूर्धनि ॥ ४० ॥

विभ्रहोभिः कुठारं मृगमभयवरो सुप्रसन्नो महेशः

सर्वालङ्कारदीप्तः सरसिजनिलयो व्याघ्रचर्मोत्तवासाः ।

ध्येयो मुक्तापरागामृतरसकलिताद्रिप्रभः पञ्चवक्त्र-

स्वयन्तः कोटीरकोटीघटिततुहिनरोचिःकलोत्तुङ्गमीलिः ॥ ४१ ॥

अक्षरलक्षचतुष्कं जप्यात्तावत्तद्वस्त्रमपि जुहुयात् ।

शुद्धैस्त्रिलैर्घृतैर्व्या दुग्धानैर्दुग्धभूरुद्धैर्व्या ॥ ४२ ॥

तत्पुरुषाद्याः सर्वे प्राधान्यसंप्रोक्तवाहुर्हेतियुताः ।

उल्लसितमुखचतुष्कास्तेजोरूपो विलक्षणस्वीशः ॥ ४३ ॥

आवृतिराद्या मूर्त्तिभिरङ्गैरन्यापराप्यनन्ताद्यैः ।

अपरोमादिभिरपरेन्द्राद्यैरपरा तदायुधैः प्रोक्ता ॥ ४४ ॥

कथयामि मनोर्विधानमन्यन्मुनिपूज्यं प्रवरं पिनाकपाणेः ।

स्वतनौ परिकल्प्य पीठमङ्गान्यपि विन्यस्य तथैव मन्त्रवर्णान् ॥ ४५ ॥

हन्मुखसोरुगुग्मेषु षड्वर्णान् क्रमशो न्यसेत् ।

कण्ठमूले तथा नाभी पार्श्वयुक्पृष्ठहृत्सु च ॥ ४६ ॥

मूर्ध्नास्थनेत्रप्राणेषु दोःपक्षस्थग्रकेषु च ।

सशिरोवक्त्रहृदयजठरोरुपदेष्वपि ॥ ४७ ॥

हृदाननपरश्वेणाभीत्याख्यवरदेषु च ।

मुखांसहृदयेषु त्रीन् परान् पादोरुकुक्षिषु ॥ ४८ ॥

जङ्घाधः क्रमशः कुर्यान्नोलकन्यासमुत्तमम् ।

पुनस्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ॥ ४९ ॥

ललाटजठरहंसहृदयेषु क्रमाद्यसेत् ।

पुनस्तत्प्रतिपत्यर्थं जपेन्नन्तमिमं सुधीः ॥ ५० ॥

नमोऽस्तु स्थाणुभूताय ज्योतिर्लिङ्गावतात्मने (१) ।
 चतुर्मूर्त्तिवपुष्ठायाभासिताङ्गाय शम्भवे ॥ ५१ ॥
 कुर्यादनेन मन्त्रेण निजदेहे समाहितः ।
 मन्त्री पुष्पाञ्जलिं सम्यक् त्रिशः पञ्चश एव च ॥ ५२ ॥
 पूर्वोक्त एव पीठे प्रागङ्गैर्मूर्त्तिभिः शक्तिभिस्तदनु ।
 वृषपालचण्डदुर्गागुह्यनन्दिगणपसैन्यपाः पूज्याः ॥ ५३ ॥
 पूज्याश्च वासवाद्याः पुनरुपहारैः क्रमेण भक्तिमता ।
 अभ्यर्च्यते हुते च स्तोतव्यः संस्तवेन पुनरीशः ॥ ५४ ॥
 नमो विरिञ्चिविष्ण्वीशभेदेन परमात्मने ।
 सर्गसंस्थितिसंहारव्याहृति(२)व्यक्तमूर्त्तये ॥ ५५ ॥
 नमश्चतुर्द्धाप्रोद्भूतभूतभीतात्मने भुवः ।
 भूरिभारार्त्तिसंहर्त्रे भूतनाथाय शूलिने ॥ ५६ ॥
 विश्वयासाय विलसत्कालकूटविषाग्निने ।
 तत्कालङ्काङ्कितग्रीवनीलकण्ठाय ते नमः ॥ ५७ ॥
 नमो ललाटनयनप्रोक्तसत्त्वगुणवर्त्मना ।
 ध्वस्तस्मरनिरस्ताधियोगिध्येयाय शम्भवे ॥ ५८ ॥
 नमो देहाङ्गकान्ताय दग्धदक्षाध्वराय च ।
 चतुर्वर्णेष्वभीष्टार्थदायिने (३) मायिनेऽणवे ॥ ५९ ॥
 स्थूलाय मूलभूताय शूलदारितविद्विषे ।
 कालहन्त्रे नमश्चन्द्रखण्डमण्डितमौलये ॥ ६० ॥
 विवाससे कपर्दीन्तर्भ्रान्ताहिसरिदिन्दवे (४) ।
 देवदैत्यासुरेन्द्राणां मौलिष्टष्टाङ्गये नमः ॥ ६१ ॥

(१) “ज्योतिर्लिङ्गावतात्मने” इति पाठान्तरम् ।

(२) “व्यावृत्तिव्यक्तमूर्त्तये” इति पाठान्तरम् ।

(३) “चतुर्वर्णेष्वभीष्टार्थदायिने” इति पाठान्तरम् ।

(४) “कपर्दीन्तर्भ्रान्ताहिसरिदिन्दवे” इति पाठान्तरम् ।

भस्माभ्यक्ताय भक्तानां भुक्तिसुक्तिप्रदायिने ।

व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय शङ्कराय नमो नमः ॥ ६२ ॥

नमोऽन्तर्काशकरिपवे पुरद्विषे

नमोऽस्तु ते द्विरदवराहभेदिने ।

विषोक्तसत्फणिवरवडमूर्त्तये

नमः सदा वृषवरवाहनाय ते ॥ ६३ ॥

वियन्मरुद्भुतवहवाव्वसुन्धरा-

मखेशरव्यसृतमयूखमूर्त्तये ।

नमः सदा नरकभयापभेदिने

भवेह नो भवभयभङ्गलक्षिभो ॥ ६४ ॥

सुत्वेन्दुखण्डपरिमण्डितमौलिमेव

मुद्रासयेत् पुनरमुं हृदयाम्बुजे स्वे ।

अभ्यर्थ्य देहमपि संयतचित्तवृत्ति-

र्भूत्वा शिवो जपतु मन्दमहेशमेनम् ॥ ६५ ॥

सन्तर्प्य विप्रान् पुनरेवमेव सम्पूजयेदिन्दुकलावतंसम् ।

जपेद्यथाशक्ति शिवस्वरूपी भूत्वा तथान्ते च शिवः स भूयात् ॥ ६६ ॥

अमुमेव मनुवरं मनुलक्षं हृल्लेखया अभितो निरुद्धम् ।

जह्वा नृपतरुसमिधां मधुरयुजां मनुसहस्रमपि जुहुयात् ॥ ६७ ॥

वन्दे हरं वरदशूलकपालहस्तं

साभीतिमद्रिसुतयोज्ज्वलदेहकान्तिम् ।

वामोरुपीठगतया निजवामहस्त-

न्यस्ताक्षणीत्पलयुजा परिरब्धदेहम् ॥ ६८ ॥

आवृत्तिरङ्गैराद्या हृल्लेखाद्याभिरनु वृषाद्यैश्च ।

माताऽऽशैरुक्तं (१) पञ्चावरणं विधानमीशस्य ॥ ६९ ॥

आप्यायनी शशियुताप्यरुणाग्निमाया
विन्दन्तिका च नकुली भुवनेन्दुयुक्ता ।
दीर्घी कलायुतविषा च शिवाय वर्णाः
स्याच्छूलिनो मनुरयं वसुवर्णयोगी ॥ ७० ॥

वामाङ्गन्यस्तवामेतरकरकमलायास्तथा वामबाहु-
न्यस्तारक्तोत्पलायाः स्तनविधृतलसद्वामबाहुः प्रियायाः ।
सर्वाकल्पाभिरामो धृतपरशुसृगैष्टः करैः काञ्चनाभो
ध्येयः पद्मासनस्थः स्मरललिततनुः सम्पदे पार्वतीशः ॥ ७१ ॥
पञ्चाणीक्ताङ्गायः पञ्चब्रह्मप्रदिष्टपूजश्च ।

वसुमितलक्षजपोऽयं मन्त्रस्तावत्सहस्रहोमश्च ॥ ७२ ॥

इति जपहुतपूजाध्यानकैरीशयाजी-
प्रियतरचरितः स्यात् सर्वतो देहभाजाम् ।
धनविभवयशःश्रीसम्पदा दीर्घजीवी
तनुविपदि च शैवं तत्परं धाम भूयात् ॥ ७३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षड्विंशः पटलः ॥ * ॥

सप्तविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यते मन्त्रो दक्षिणामूर्त्तिसंज्ञितः ।
जपतामिष्टसंसिद्धिविधानसुरपादपः ॥ १ ॥
अद्रिदक्षिणा कालकर्णकामिकाशुग्रयेक्षराः ।
तुध्यामध्यगताः स्युर्ग्र्यं वटमूलनिवासिने ॥ २ ॥
नैषाढनिरताङ्गाय नमो रुद्राय शम्भवे ।
तारशक्तिनिरुद्धोऽयं मन्त्रः षट्त्रिंशदक्षरः ॥ ३ ॥
शुकः प्रोक्तो मुनिश्छन्दोऽप्यनुष्टुप् समुदाहृतम् ।
दक्षिणामूर्त्तिरुद्रोऽस्य देवता समुदाहृता ॥ ४ ॥
तारशक्त्यादिकैर्हार्त्तमाद्यन्तैर्मन्त्राक्षरैः क्रमात् ।
ऋत्वक्षिवसुवस्वग्निगुणवर्णैर्विभागशः ॥ ५ ॥
मन्त्रो कुर्यात् षडङ्गानि जातियुञ्जि समाहितः ।
कालिकश्रुतिदृग्गण्डद्वयनासास्यके दश ॥ ६ ॥
दोःसन्धिकण्ठाननहृन्नाभिकव्यन्धुषु क्रमात् ।
पक्षन्धिषु पुनर्द्वाभ्यां मन्त्रविद्व्यापकं न्यसेत् ।
एवं न्यस्तशरीरोऽयं चिन्तयेन्मन्त्रदेवताम् ॥ ७ ॥
मुद्रां भद्रार्थदात्रीं सपरशुहरिणां वाहुभिर्वाहुमेकं
जान्वासक्तं दधानो भुजगवरसमावहकक्षो वटाधः ।
आसीनश्चन्द्रखण्डप्रतिघटितजटः क्षीरगौरस्त्रिनेत्रो
दद्यादाद्यैः शुकाद्यैर्मुनिभिरभिवृतो भावशुद्धिं भवो वः ॥ ८ ॥
प्राक् प्रोक्तविधानेन च सम्यक् संपूज्य साधु कलशाद्यैः ।
कृतसंदीप्तो मन्त्रो जप्यादेवं मनुं समाहितधीः ॥ ९ ॥

द्वात्रिंशदयुतमानं प्रतिजप्य जुहोतु तद्दशांशमितैः ।

दुग्धाद्भुतैस्त्रिलैर्वा साज्येन पयोन्धसा द्वयेनापि ॥ १० ॥

जह्वैवं मन्त्रमेनं दिनमनु गिरिशं पूजयित्वा च हुत्वा

तुत्वा नत्वा मनोवाक्तनुभिरवहितः प्राप्य कामानशेषान् ।

व्याख्याता चागमानां भुवि कविषु वरः साधु वेदान्तवेदी

वादी चाहैतविद्याफलममलतरं याति शैवं पदं तत् ॥ ११ ॥

सजीवशिखिकर्णरेफान् प्रतिवोष्प्रा प्रादिकांश्च पुनरपि तान् ।

मेधाप्यायनियान्तांस्तानेव तरान्तिकान् सतनुरूपान् ॥ १२ ॥

आभाष्य चटप्रचटौ सकह्वमौ बन्धघातयौ वीष्प्रा ।

प्रोक्त्वा वर्मास्त्रावधि समुद्धरेच्छक्तिपूर्वकं मन्त्रम् ॥ १३ ॥

(क्रीं स्फुर स्फुर प्रस्फुर प्रस्फुर घोर घोरतर तनुरूप चट चट प्रचट प्रचट
कह कह वम वम बन्ध बन्ध घातय घातय हुं फट् (१) ॥

ऋषिरस्याघोराख्यः संप्रोक्तस्त्रिष्टुबुच्यते च्छन्दः ।

रुद्रोऽप्यघोरपूर्वः संप्रोक्ता देवतास्य मनोः ॥ १४ ॥

ह्रत् पञ्चभिस्तदर्थैः शिरोऽपि षड्भिः शिखा तथा दशभिः ।

तावद्भिरिव कवचं दृगष्टभिर्द्वादशभिरपि चास्त्रम् ॥ १५ ॥

कटगास्यकण्ठहृन्नाभ्यन्धूरुषु जानुजङ्घयोः पदयोः ।

एकादशधाभिन्नैर्मन्त्रार्णैर्न्यसतु विग्रहे मन्त्रौ ॥ १६ ॥

पञ्चभिरथो षड्भिर्द्वादशभिस्तदर्थैश्च ।

षड्भिस्तदर्थेण च षड्भिर्द्वादशभिस्तदर्थैः क्रमशः ॥ १७ ॥

कालाभ्राभः कराग्रैः परशुडमरुको खड्गखेटौ च वाणै-

ष्वासौ शूलं कपालं दधदतिभयदो भीषणास्यस्त्रिनेत्रः ।

रक्ताकारास्त्रोऽहिप्रवरघटितगात्रोऽरिनागग्रहादीन्

खादन्निष्ठार्थदायी भवदनभिमतोच्छिन्नये स्यादघोरः ॥ १८ ॥

स्वच्छो मुमुक्षोस्तु भवेदघोरः काम्यक्रियायामपि रक्तवर्णः ।
 कृष्णोऽभिचारे ग्रहवेकते च प्रोक्तो जपः स्यादपि लक्ष्मणः ॥ १९ ॥
 घृतावसिक्तैस्तिलतण्डुलैश्च जपावसाने जुहुयाद्दृशांशम् ।
 घृतप्लुतैर्व्याथ हविर्भिरेव तावत्प्रजुह्वन् समुपैति कामान् ॥ २० ॥
 हृल्लेखास्थितसाध्याक्षरविलसत्कर्णिकं कलावीतम् ।
 वर्गाष्टकान्तकेसरमन्ते सहलक्ष्याक्षरोल्लसितम् ॥ २१ ॥
 मन्त्राक्षरत्रयोदहलमध्यदलायकञ्च तद्वाह्ये ।
 वङ्गिपुटास्त्रिसमाश्रितकवचास्त्रं प्रतिविलिख्य यन्त्रमिदम् ॥ २२ ॥
 कृत्वा समाप्य मण्डलमत्र विनिःक्षिप्य पूरयेत् कलशम् ।
 पीठे पिनाकपाणैर्गव्यैर्व्या क्वाथकृत्ततोयैर्व्या ॥ २३ ॥
 अङ्गावतरेणु च हेतिभिरीरिताभिः
 पञ्चाच्च मातृभिरथापि दिशाधिनाथैः ।
 संपूजयीत विधिनेति षडक्षरोत्थ-
 मार्गेण वा मनुपरिस्फुरणाय मन्त्री ॥ २४ ॥
 आज्यापामार्गसमित्तिलसर्पपसाज्यकैश्च पृथक् ।
 रात्रौ सहस्रहोमाद्भूतापस्मारादिशान्तिरुद्दिष्टा ॥ २५ ॥
 सितकिंशुकनिर्गुण्डीकनकापामार्गजन्मनां समिधाम् ।
 पृथगपि सहस्रहोमान्निग्रहमोक्षोऽचिराद्ग्रहाणां स्यात् ॥ २६ ॥
 गव्याक्तैर्जुहुयात् पृथग्दशशतं मन्त्री मयूरैर्धकै-
 र्भूयस्त्रैः प्रतिभोजयेत् प्रतिशमं यान्त्येव सर्व्वं ग्रहाः ॥ २७ ॥
 षट्कोणे कर्णिकायां स्फुरयुगलयुतां (१) साध्यगर्भाच्च शक्तिं
 कोणाख्ये प्रस्फुरद्वन्द्वकमथ विलिखेन्मन्त्रवर्णान् दलेषु ।
 षट्के दद्वन्द्वषट्के दकचतुयगषट्संख्यकान् वाह्यषट्के
 वर्मास्त्राख्यं तदेतद्ग्रहगदभयहृद्यन्त्रमाघोरमाहुः ॥ २८ ॥

न च रिपवो न च रोगा न ग्रहपीडा न शस्त्रवाधा च ।
न क्ष्वेलरुजो मर्त्यान् सृशन्त्यधोरास्त्रमन्त्रजापरतान् ॥ २८ ॥
तस्मादधोरास्त्रमनुं प्रजप्यात् समर्चयेत्तद्विहितं विधानम् ।
हुनेच्च तेनैव समस्तवाञ्छासंसिद्धये चाथ विमुक्तये च ॥ ३० ॥

खसप्तमः कर्णयुतोऽर्द्धचन्द्रवान्
कुपञ्चमो द्वीन्दुयुतो ध्रुवादिकः ।
मनुस्त्वयं मृत्युजयात्मकः स्फुटं
समीरितः साधकरक्षणक्षमः ॥ ३१ ॥

ऋषिरस्य कहीलाख्यः कन्दो देव्यादिका च गायत्री ।
स्याद्देवता च मृत्युञ्जयरुद्रोऽङ्गान्यथाचरेद्गुणा ॥ ३२ ॥
पुटितनलिनसंस्थं मौलिबद्धेन्दुरेखा
गलदमृतजलार्द्रं चन्द्रवक्त्रार्कनेत्रम् ।

स्वकरकलितमुद्रापाशवेदाक्षमालं
स्फटिकरजतमुक्तागौरमीशं नमामि ॥ ३३ ॥

जप्तव्योऽयं मन्त्रवर्त्यस्त्रिलक्षं दीक्षापूर्व्यं होमकृत्याद्दृशांशैः ।
दुग्धान्याक्तैः शुद्धखण्डैर्गुड्या गुर्व्यादेशात् साधको हव्यवाहि ॥ ३४ ॥
अर्चा कार्या नित्यशः शैवपीठे स्यादप्यङ्गैर्लोकपालैस्तदस्त्रैः ।
सम्यक् पूजावसुभिर्मन्त्रजापी प्रोक्तं ह्येतन्मृत्युजेतुर्विधानम् ॥ ३५ ॥
इति जपहुतार्चनादिभिः सिद्धो मन्त्रोक्तविहिततनुः ।
समाचरेन्निजान्तर्योगं कृत्यापमृत्युनाशकरम् ॥ ३६ ॥
तारनालमथ मध्यपत्रकं हायकर्णिकयुतं क्रमोत्क्रमात् ।

चिन्तयेन्नित्यतमन्तरा शिवं नीरुजे च नियतायुषेऽजयोः ॥ ३७ ॥

जङ्घाधः प्रोतपद्मद्वयदलनिहितैरक्षरैस्तैर्ध्रुवाद्यै-
राद्यन्तैर्मन्दमन्दप्रतिगलितसुधापूरसंसिध्यमानम् ।
ईशानं सूक्ष्मरूपं विमलतरसुषुम्नान्तरा सन्निषण्णं
ध्यायन्नाप्नोति रोगैर्नियतपरिहृतस्तुज्जपाद्दीर्घमायुः ॥ ३८ ॥

आदौ तारं विलिखतु ससाध्याह्वयं कर्णिकायां
 दिक्पत्रेष्वप्यपरमपरं वापि तत्कोणकेषु ।
 भूयो भूमेः परमनु सृगाङ्गं तदस्त्रेषु ढान्तं (१)
 जज्ञा बन्ध(२)ग्रहगदविषध्वंसि यन्त्रं तदेतत् ॥ ३९ ॥
 इति कृतयन्त्रविभूषितमण्डलमध्ये निधाय कलशमपि ।
 आपूर्य्य चाभिषिञ्चेच्छीवश्यकरं ग्रहाभिचारहरम् ॥ ४० ॥
 चतुरङ्गुलिपरिमाणैरमृताकाण्डैरथार्कसाहस्रम् ।
 जुहुयाच्च दुग्धसितैरारोग्यायायुषे च लक्ष्मै च ॥ ४१ ॥
 ततश्चिन्नीकवानाञ्च समिद्धितुरङ्गुलैः ।
 दुग्धसितैः समिद्धेऽग्नौ षट्सहस्रद्वयं हुनेत् ॥ ४२ ॥
 यस्तु वक्त्रौ जुहोत्येवं यावत्संख्येन साधकः ।
 तावत्संख्यैः सुधाकुम्भैरग्निः प्रीणाति शङ्करम् ॥ ४३ ॥
 आप्यायितोऽग्निना सर्वैः साधकस्येप्सितान् वरान् ।
 प्रदद्यादायुराद्यांश्च दुरन्तान् प्रलयान्तिकान् ॥ ४४ ॥
 मन्त्रान्ते साध्याख्यां पालययुगलं प्रतीपमपि मन्त्रम् ।
 प्रोक्त्वा समापयेन्मनुमयमपि मृत्युञ्जयाह्वयो मन्त्रः ॥ ४५ ॥
 अथवाऽमलकमलपुटान्तरितं शिशुवेशभूषणं रुद्रम् ।
 ध्यात्वा जप्यादयथावद्भूतकृत्या मृत्युनाशनं दृष्टम् ॥ ४६ ॥
 अमृता वटतिलदूर्वाः पयो घृतं पायसं क्रमेणेति ।
 सप्तद्रव्याण्युक्तान्येतैर्जुहुयात् पृथक् सहस्रतयम् ॥ ४७ ॥
 तीव्रज्वरे घोरतरेऽभिचारे सोन्मादके दाहगदे च मोहे ।
 तनोति शान्तिं न चिरेण होमः सञ्जीवनं चाव्युशतप्रमाणम् ॥ ४८ ॥
 सन्धोजयेद्धोमदिनेषु विप्रान् सप्ताधिकान् स्वादुभिरन्नभोज्यैः ।
 सतर्णका गाश्च हुतावसाने दद्याद्विजेभ्यो हुतकर्म्मकृद्भ्यः ॥ ४९ ॥

(१) "ढान्तम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "बन्धम्" इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने शतं शतं यो जुहुयाद्रव्यवरेष्व सप्तसंख्यैः ।

मधुरैः प्रतिभोजयेच्च विप्रानभिवाञ्छन्नियमेन दीर्घमायुः ॥ ५० ॥

अथवा सप्तभिरतैर्द्रव्यैरेकेण वा सहस्रत्रितयम् ।

जन्मार्चहोममात्रान्निरुपद्रवमुत्तमं व्रजेदायुः ॥ ५१ ॥

दूर्वात्रितयैः पयसा जुहुयादेकादशाहुतीर्हिनशः ।

जित्वापमृत्युरोगान् प्रयात्यसावायुषश्च दैर्घ्यमपि ॥ ५२ ॥

जन्मार्चाणां त्रितये क्षिन्नाकाश्मर्यवकुलजैरिधैः ।

क्रमशो हुनेत् सहस्रं नश्यन्त्यपमृत्युरोगदुरितानि ॥ ५३ ॥

सितसिद्धार्थैः सहस्राहुत्या नश्यन्त्युपद्रवा ज्वरजाः ।

तद्वदपामार्गहुतान्मृत्युञ्जयमप्यरोगतां लभते ॥ ५४ ॥

प्रोक्तैर्ध्यानजपार्चनाहुतविधानाद्यैश्च मृत्युञ्जयं

यो मन्त्री प्रभजेन्ननुं प्रतिदिनं प्रातः प्रसन्नाशयः ।

तस्येष्टानि भवन्ति सम्भृति(१)रपि स्फीता च पुत्रादयः

सम्पन्नाः सुसुखी च जीवति चिरं देहापदि स्याच्छिवः ॥ ५५ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे सप्तविंशः पटलः ॥ * ॥

अष्टाविंशः पटलः ।

अथ सजपहुतादीर्वक्ष्यते साधुचिन्ता-

मणिरभिमतकामप्राप्तिकल्पद्रुमोऽयम् ।

अनलकषमरेफप्राणसत्यान्तवाम-

श्रुतिहिमरुचिखण्डैर्मण्डितो मन्तराजः ॥ १ ॥

ऋषिरपि काश्यप उक्तः ऋन्दोऽनुष्टुप् देवता महेशः ।

यान्तैः षड्भिवर्णैरङ्गं वा देवतार्दनारीशः ॥ २ ॥

अहिशशधरगङ्गावद्वतुङ्गाममौलि-

स्त्रिदशगणनताङ्घ्रिस्त्रीक्षणस्त्रीविलासः ।

भुजगपरशुशूलान् खड्गवक्त्रौ कपालं

शरमपि धनुरीशो विभ्रदव्याच्चिरं वः ॥ ३ ॥

हावभावललितार्दनारिकं भीषणार्द्धमथवा महेश्वरम् ।

पाशसोत्पलकपालशूलिनं चिन्तयेज्जपविधौ विभूतये ॥ ४ ॥

अथवा षोडशशूलव्यग्रभुजा त्रिनयनाऽह्निह्वाङ्गी ।

अरूणांशुकानुलेपनवर्णाभरणा च भगवती ध्येया ॥ ५ ॥

विहितार्चनविधिरथानुदिनं प्रजपेद्दशायुतमितं मतिमान् ।

अयुतं हुनेच्चिमधुरार्द्रतरैस्तिलतण्डुलैस्तदवसानविधौ ॥ ६ ॥

शैवोक्तपीठाङ्गपदैर्यथावद्वस्त्रे च दुर्गुर्नगसैर्मुखाद्यैः ।

समाहृभिर्दिक्पतिभिर्महेशं पञ्चोपचारैर्विधिनार्चयेत् ॥ ७ ॥

आरभ्यादिज्वलनं दिक्संख्यैरष्टाभिर्मनोवर्णैः ।

आराधयेच्च माहभिरिति संप्रोक्तः प्रयोगविधिरपरः ॥ ८ ॥

कात्पूर्वं हंसलिपिसंयुतं जपादौ
जमृणां प्रवरमितीह केचिदाहुः ।
प्रासादाद्ययुतजपेन मङ्गु कुर्या-

दावेशादिकमपि नीरुजाञ्च मन्त्रः ॥ ८ ॥

शिरसोऽवतरन्निशेशविम्बस्थितमज्भिवृतमागलत्सुधाद्रम् ।
अपसृत्युहरं विषज्वरापस्मृतिविभ्रान्तिशिरोरुजापहञ्च ॥ १० ॥
निजवर्णविकीर्णकोणवैश्वानरगेहद्वितयावृतत्रिकोणम् ।
विगतस्वरवीतमुत्तमाङ्गे स्मृतमेतत् क्षपयेत् क्षणात् ग्रहार्त्तिम् ॥ ११ ॥
वक्त्रेर्विम्बे वङ्गिवत् प्रज्वलन्तं न्यस्त्वा वीजं मस्तके प्रस्तजन्तोः ।
ध्यात्वा वेशं कारयेद्वन्मुजीवं तज्जप्तं वा सम्यगाम्राणनेन ॥ १२ ॥
शुक्लादिः शुक्लभाः पौष्टिकशमनविधौ कृष्टिवशेषु रक्तौ
रक्तादिः क्षोभसंस्तीभनविधिषु हकारादिको हेमवर्णः ।
धूम्राङ्गो मर्दनोच्चाटनविधिषु समीरादिको मादिरक्तः
पीताभः स्तम्भनादौ मनुरतिविमलो मुक्तिभाजामनादिः ॥ १३ ॥
कृष्णामं प्राणगेहस्थितमथ नयने ध्यातमान्ध्रं विधत्ते
वाधिर्यं कर्णरन्ध्रेऽर्दितमपि वदने कुक्षिगं शूलमाशु ।
मन्त्रस्थाने समीरं सपदि शिरसि वा दुःसहं शीर्षरोगं
वाग्रोधं कण्ठनालेऽवनिवृतमथ तन्मण्डले वीजमेतत् ॥ १४ ॥
प्रालेयत्विधिं च खरावृतमिदं नेत्रे स्मृतं तद्गुजं
योनौ वामदृशामसृक्श्रुतिमथो कुक्षौ च शूलं जयेत् ।
विस्फोटो सविषे ज्वरे दृषि तथा रक्तामये विभ्रमे
दाहे शीर्षगदे स्मरेद्विधिमिमं सन्तृप्तये मन्त्रवित् ॥ १५ ॥

साध्याया हृदयकुशेशयोदरस्थं

प्राणाख्यं दृढमभिवध्य वीजवर्णैः ।

तेजस्तच्छिरसि विधुं विधाय वा

तेनाकर्षेदपि निजवाञ्छयेव मन्त्री ॥ १६ ॥

पारिभद्रसुमनोदलभद्रं वङ्गिविम्बगतमक्षरमेतत् ।

संस्मरेच्छिरसि यस्य स वश्यो जायते न खलु तत्र विचारः ॥ १७ ॥

निजनामगर्भमथ वीजमिदं प्रविचिन्त्य योनिमुपिरे सुदृशः ।

वश्येत् क्षणाच्छित्ततया मनसः स्तवयेच्च शुक्रमथवा रुधिरम् ॥ १८ ॥

निजशिवशिरःश्रितं तद्बीजं स्मृत्वा प्रवेशयेद्योनी ।

यस्यास्तत्सम्पर्कात्ताच्च स्तवयेत् क्रमेण वश्येच्च ॥ १९ ॥

पररेफगर्भधृतसाध्यपदं त्रिकणं हुताशयुगपट्कवृतम् ।

विगतस्तरावृतमगारभुवि स्थितमेतदाशु वश्येद्रमणात् ॥ २० ॥

मधुरत्रयसंयुतेन शालीरजसा पुत्तलिकां विधाय तेन ।

मनुना जुहुयात्तथा विभज्य त्रिदिनं यस्य कृते वशी भवेत् सः ॥ २१ ॥

विषपावकोद्यदभिधानपदं ठगतं कुकीणधृतलाङ्गलिकम् ।

अहिपत्रकृतमपरिजप्तमिदं शिरसो रुजं प्रशमयेददनात् ॥ २२ ॥

कण्ठे केनावरुद्धार्पितदहनयुजा मज्जया मेन वामं

दक्षं संवेष्ट्य वक्षोरुहमनलसमीरौभिरंसद्वयञ्च ।

वक्त्रे नाभौ च दीर्घं सुमतिरथ विनिःक्षिप्य विन्दुं निशेशं

वक्षस्याधाय बद्ध्वा चिरमिव विहरेत् कन्दुकैरात्मसाध्येः ॥ २३ ॥

कृत्वा वक्त्रेः पुरमनुं मनुं वन्धुजीवेन तस्मिन्-

ब्राधायानि विधिवदभिसंपूज्य चाज्यैः शताख्यम् ।

तैलोहाख्ये प्रतिविहितसंपातमष्टोत्तरं त-

जुत्वा जप्तं दुरितविषवेतालभूतादिहारि ॥ २४ ॥

साध्याख्यागर्भमेनं लिख दहनपुरे कर्णिकायां षडङ्गं

वाह्यास्त्रिष्वङ्गमन्वान् दलमनु परितो वीजवर्णान् विभज्य ।

भूयोऽवः कादियादींस्त्रिषु (१) वृतिषु कुगेहासके नारसिंहं

तस्मिन् कार्यो यथावत्कलशविधिरयं सर्व्वरक्षाकरः स्यात् ॥ २५ ॥

टान्ते लिख्यात् कलाभिर्वृतमसु(१)मनलावासयुग्मेन वङ्गि-
 द्योतकोणेन वाह्ये तदनु सवित्विम्बेन काव्यर्णभाजा ।
 तद्वाह्ये क्षमापुराभ्यां लिखितनृहरियुक्तास्त्रकाभ्यां तदेतद्-
 यन्त्रं रक्षाकरं स्याद्गृहभयविषमक्षेत्रजूर्त्यादिरोगे ॥ २६ ॥
 विम्बद्वन्द्वे कृशानोर्व्विलिखतु मनुमेनं ससाध्यं तदस्त्रि-
 ष्वग्न्यादीन् व्यञ्जनार्णान् स्वरयुगलमथो सन्धिषट्के यथावत् ।
 तारावीतञ्च वाह्ये कुण्डहपरिहृतं गोमयाब्रोचनाभ्यां
 लाक्षावद्धं निबध्याज्जपमहितमिदं साधु साध्योत्तमाङ्गि ॥ २७ ॥
 लक्ष्मणायुः पुष्टिकरं परञ्च सौभाग्यवश्यकत् सततम् ।
 चौरव्यालमहोरग(२)भूतापस्मारहारि यन्त्रमिदम् ॥ २८ ॥
 साध्याख्याकर्मयुक्तं दहनपुरयुगे मन्त्रमेनं तदस्त्रि-
 ष्वग्निज्वालाश्च वाह्ये विषतरुविटपे साग्रशाखे लिखित्वा ।
 जम्बाष्टोर्द्धं सहस्रं नृहरिकृतधिया स्थापयेत्तत्र शत्रु-
 व्याघ्रादिक्रोडचोरादिभिरपि च पिशाचादयो न व्रजन्ति ॥ २९ ॥

ससिद्धसुरपूजितः सकलवर्गसंसाधको
 ग्रहज्वरविषापहो विविधकामकल्पद्रुमः (३) ।
 किमत्र बहुना नृणामभिमतार्थचिन्तामणिः
 समुक्त इह संग्रहान्मनुवरसु चिन्तामणिः ॥ ३० ॥
 षष्ठस्वरो हुतवहसु पयोसुरीया-
 वादिस्वरो मनुवर्यं कथितः फडन्तः ।
 अस्य त्रितो निगदितो मुनिरप्यनुष्टुप्-
 छन्दश्च चण्डसहितो मनुदेवतेशः ॥ ३१ ॥

(१) "वृतमनुम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "महोरग" इत्यत्र "महारोग" इति पाठान्तरम् ।

(३) "ग्रहज्वररुजापहो विषविषर्षिदोषापहः" इति पाठान्तरम् ।

दीप्तज्वलज्वालनिभिस्तटेन च हनेन च ।

सर्वज्वालिनिसंयुक्तैः फटन्तेरङ्गमारभेत् ॥ ३२ ॥

अव्यात् कपर्दकलितेन्दुकलःकरात्तशूलात्तसूत्रककमण्डलुटङ्क ईशः ।

रक्ताभ्रवर्णवसनो(१)ऽरुणपङ्कजस्यो नेत्रत्रयोक्तसितवक्त्रसरोरुहो वः ॥ ३३ ॥

कृतसन्दीप्तो मन्त्री जप्यात्तत्रयश्च मन्त्रमिमम् ।

जुहुयात्त्रिमधुरयुक्तैः सतिलैरपि तण्डुलैर्दृशांशेन ॥ ३४ ॥

व्याघातसमिद्धिर्वा मनुजापी तावतीभिरथ जुहुयात् ।

पूर्वोक्त एव पीठे गन्धाद्यैरर्चयेच्च चण्डेशम् ॥ ३५ ॥

चण्डचण्डाय चेत्युक्ता प्रवेदद्विज्ञहे पदम् ।

चण्डेश्वराय च प्रोक्ता धीमहि पदमुद्धरेत् ॥ ३६ ॥

तन्नश्चण्ड इति प्रोक्ता ब्रूयाद्भूयः प्रचोदयात् ।

एषा तु चण्डगायत्री जपात् सान्निध्यकारिणी ॥ ३७ ॥

अङ्गैः समाहृभिर्मन्त्री लोकेष्टैः संप्रपूजयेत् ।

कूर्मो विष्णुयुतो दण्डी बीजमस्योच्यते बुधैः ॥ ३८ ॥

वदेच्चण्डेश्वरायेति बीजादिहृदयान्तिकम् ।

अर्चनादिष्विमं मन्त्रं यथावत् सम्प्रयोजयेत् ॥ ३९ ॥

एवं जपहुतार्चाभिः सिद्धे मन्त्रे तु मन्त्रिणः ।

वाञ्छितादधिकं लभ्येत् काञ्चनं नात्र संशयः ॥ ४० ॥

अक्षरस्य जपो यावत्तावज्जप्यात् षडक्षरम् ।

ऐहिकानुष्मिकीं सिद्धिं तथा हि लभते नरः ॥ ४१ ॥

कृत्वा पिष्टेन शाल्याः प्रतिकृतिमनलं चापि काष्ठैश्चितानां

आधायारभ्य पुंसस्त्रिमधुरलुलितं दक्षिणाङ्गुष्ठदेशात् ।

क्षित्वा क्षिन्नाष्टयुक्तं शतमथ जुहुयाद् योषितो वामभागा-

द्विप्रादीनां चतुर्णां वशकरमनिशं मन्त्रमेतदुत्तमम् ॥ ४२ ॥

अनुदिनमष्टशतं यो जुहुयात् पुष्पैरनेन मन्त्रेण ।
 सप्तदिनैः स तु लभते वासस्तद्वर्णसङ्काशम् ॥ ४३ ॥
 अहरहरष्टशतं यो मन्त्रेणानेन तर्पयेद्दीशम् ।
 तस्य तु मासचतुष्कादव्योक् सञ्जायते महालक्ष्मीः ॥ ४४ ॥
 साध्यर्चाङ्घ्रिपचर्मणा सुमृष्टां पिष्टेन लोणैः कृतां
 कृत्वा (१) पुत्तलिकां प्रतिष्ठितचलां जप्त्वा च रात्रौ हुनेत् ।
 समाहं पुरुषोऽङ्गना यदि चिरं वश्यस्त्ववश्यम्भवे-
 दस्मिन् जन्मनि नात्र चोद्यविषयो देहान्तरे संशयः ॥ ४५ ॥
 इति चण्डमन्त्रविहितं विधिवद्विधिमादरेण य इमं भजते ।
 स तु वाञ्छितं पदमिहाप्य पुनः शिवरूपतामपि परत्र लभेत ॥ ४६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टाविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "पिष्टेन लोणैः वा कृत्वा" इति पाठान्तरम् ।

एकोनविंशः पटलः ।

अथाखिलार्थानुगतैव शक्तिर्युक्ता चतुर्विंशतितत्त्वभेदैः ।
गायत्रिसंज्ञापि च तद्विशेषान् सहप्रयोगान् प्रवदामि साङ्गान् ॥ १ ॥
ताराह्वयो व्याहृतयश्च सप्त गायत्रिमन्त्रः शिरसा समेतः ।
अन्वर्थकं मन्त्रमिमन्तु वेदसारं पुनर्व्वेदविदो वदन्ति ॥ २ ॥
जप्यः स्याद्विह परलोकसिद्धिकामैर्मन्त्रोऽयं महिततरो द्विजैर्यथावत् ।
भूदेवा नरपतयस्तृतीयवर्णाः संप्रोक्ता द्विजवचनेन तेऽत्र भूयः ॥ ३ ॥
तेषां शुद्धकुलद्वयोल्यमहसामारभ्य तान्तुक्रियां
तारव्याहृतिसंयुता सहशिरो गायत्र्यापास्या परा ।
सन्ध्यापासनया जपेन च तथा स्वाध्यायभेदैरपि
प्राणायामविधानतो मतिमतां ध्यानैस्तथा नित्यशः ॥ ४ ॥
आदौ तारः प्रकृतिविकृतिप्रोत्थितोऽसौ च मूला-
धारादारादलिरुतिरिवाविश्य सौषुम्नमार्गम् ।
आद्यैः शान्तावधिभिरनुगो मातृया सप्तभेदैः
शुद्धो मूर्ध्नावधिपरिगतः शाश्वतोऽन्तर्व्विह्य ॥ ५ ॥
प्रकाशितादौ प्रणवप्रपञ्चता निगद्यते व्याहृतिसप्तकं पुनः ।
समूर्भुवः स्वश्च महोजनस्तपःसमन्वितं सत्यमिति क्रमेण च ॥ ६ ॥
भूपदाद्या व्याहृतयो भूशब्दस्तदि वर्त्तते ।
तत्पदं सदिति प्रोक्तं सन्मात्रत्वात् भूरतः ॥ ७ ॥
भूतत्वात् कारणत्वाच्च भुवः शब्दस्य सङ्गतिः ।
सर्व्वस्य स्वीरणात् स्वात्मतया च स्वरितीरितम् ॥ ८ ॥
महत्त्वाच्च महस्त्वाच्च महः शब्दः समीरितः ।
तदेव सर्व्वजननात्तस्मात् व्याहृतिर्जनः ॥ ९ ॥

तपो ज्ञानतया चैव तथा तापतया स्मृतम् ।
 सत्यं परत्वादात्मत्वादनन्तज्ञानतः स्मृतम् ॥ १० ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनामतः सम्बन्ध उच्यते ।
 अकारो भूकारस्तु भुवो मारुणः स्वरौरितः ॥ ११ ॥
 विन्दुर्महस्तथा नादो जनः शक्तिस्तपः स्मृतम् ।
 शान्तं सत्यमिति प्रोक्तं यत् स्यात् परतरं पदम् ॥ १२ ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनां गायत्रैक्यमथोच्यते ।
 अत्रापि तत्पदं पूर्वं प्रोक्तं तदनु वर्ण्यते ॥ १३ ॥
 तद्वितीयैकवचनमनेनाखिलवस्तुनः ।
 सृष्ट्यादिकारणं तेजोरूपमादित्यमण्डले ॥ १४ ॥
 अभिध्येयं (१) सदानन्दं परं ब्रह्माभिधीयते ।
 यत्तत् सवितुरित्युक्तं षष्ठैकवचनात्मकम् ॥ १५ ॥
 धातोरिह विनिष्पन्नं प्राणिप्रसववाचकात् ।
 सर्व्वासां प्राणिजातीनामिति प्रसवितुः सदा ॥ १६ ॥
 वरेण्यं वरणीयत्वात् सेवनीयतया तथा ।
 भजनीयतया सर्वैः प्रार्थनीयतया स्मृतम् ॥ १७ ॥
 पूर्वस्याष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भूरिति स्मृता ।
 पापस्य भर्जनाद्भर्गो भक्तस्निग्धतया तथा ॥ १८ ॥
 देवस्य वृष्टिदानादिगुणयुक्तस्य नित्यशः ।
 प्रभूतेन प्रकाशेन दीप्यमानस्य वा तथा ॥ १९ ॥
 ध्ये चिन्तायामतो धातोर्निष्पन्नं धीमहीत्यदः ।
 निगमाद्येन दिव्येन विद्यारूपेण चक्षुषा ॥ २० ॥
 दृश्यो हिरण्ययो देव आदित्यो नित्यसंस्थितः ।
 हीनतारहितं तेजो यथा स्यात् स हिरण्यमयः ॥ २१ ॥

यः सूक्ष्मः सोऽहमित्येवं चिन्तयामः सदैव तु ।
 द्वितीयाष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भुव ईरिता ॥ २२ ॥
 धियो बुद्धीर्मनोरस्य छान्दसत्वाद य ईरितः ।
 कृतश्च लिङ्गव्यत्यासः सूत्रात् सुपतिङुपग्रहात् ॥ २३ ॥
 यत्तु तेजो निरुपमं सर्व्ववेदमयात्मकम् ।
 भजतां पापनाशस्य हेतुभूतमिहोच्यते ॥ २४ ॥
 न इति प्रोक्त आदेश षष्ठ्यसौ युष्मदस्मदोः ।
 तस्मादस्माकमित्यर्थः प्रार्थनायां प्रचोदयात् ॥ २५ ॥
 तृतीयाष्टाक्षरस्यापि व्याहृतिः स्वरितीरिता ।
 एवं दशपदान्यस्यास्तयश्चाष्टाक्षराः स्मृताः ॥ २६ ॥
 षड्क्षराश्च चत्वारः स्युश्चतुर्विंशदक्षराः ।
 इत्यम्भूतं यदेतस्य देवस्य सवितुर्विभोः ॥ २७ ॥
 वरेण्यं भजतां पापविनाशनकरं परम् ।
 भर्गोऽस्माभिरभिध्यातं धियस्तन्नः प्रचोदयात् ॥ २८ ॥
 उक्तैवमत्र गायत्री पुनस्तच्छिर उच्यते ।
 आपो ज्योतीरस इति सोमाम्न्योस्तेज उच्यते ॥ २९ ॥
 तदात्मकं जगत् सर्व्वं रसस्तेजोद्वयं स्मृतम् ।
 अमृतं तदनागित्वाद्बहुत्वाद्ब्रह्म उच्यते ॥ ३० ॥
 यदानन्दात्मकं ब्रह्म सत्यज्ञानादिलक्षणम् ।
 तद्भूभुवः स्वरित्युक्तं सोऽहमित्योमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 एतत्तु वेदसारस्य शिरस्वाच्छिर उच्यते ।
 लक्षणैरिति निर्दिष्टे वेदसारे सुनिष्ठितः ॥ ३२ ॥
 फलार्थी फलमाप्नोति सुमुत्तुर्मांश्चमृच्छति ।
 जषस्यूपसि चोत्थाय कृतशौचविधिर्हिजः ॥ ३३ ॥
 दन्तानां धावनञ्चैव जिह्वानिलंखनादिकम् ।
 कृत्वा स्नात्वा समाचम्य मन्त्रपूतेन वारिणा ॥ ३४ ॥

आपोहिष्ठामयाद्याभिर्ऋग्भिस्त्रिभिरेव च ।
 अभ्युक्ष्य शुद्धदेहः सन् गृहीत्वाञ्जलिना जलम् ॥ ३५ ॥
 आदित्याभिमुखो भूत्वा तद्गताम्बोर्धूलोचनः ।
 वेदसारं जपन् ज्योतिर्मूलभूतं परात्परम् ॥ ३६ ॥
 हृत्स्थं सर्वस्य लोकस्य मण्डलान्तर्व्यवस्थितम् ।
 चिन्तयन् परमात्मानमपस्तूर्ध्वं विनिःक्षिपेत् ॥ ३७ ॥
 एनस्ताः प्रतिनिघ्नन्ति जगदाप्याययन्ति च ।
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य पुनराचम्य संयतः ॥ ३८ ॥
 क्रमात्तारादिमन्त्राणामृथादीन् विन्यसेत् सुधीः ।
 तत्र तु प्रणवस्यादावधिरुक्तः प्रजापतिः ॥ ३९ ॥
 छन्दस्तु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 जमदग्निभरद्वाजभृगुगौतमकाश्यपाः ॥ ४० ॥
 विश्वामित्रो वसिष्ठाख्य ऋषयो व्याहृतीरिताः ।
 गायत्र्याष्टिगनुष्टुप् च बृहती पङ्क्तिरेव च ॥ ४१ ॥
 त्रिष्टुप्जगत्वी छन्दांसि कथ्यन्ते देवता अपि ।
 सप्तार्चिरनिलः सूर्यो वाक्पतिर्व्वरुणो वृषा ॥ ४२ ॥
 विश्वेदेवा इति प्रोक्ताः सप्तव्याहृतिदेवताः ।
 ह्रन्मुखान्सोरुयुग्मेषु सोदरेषु क्रमाग्र्यसेत् ॥ ४३ ॥
 विश्वामित्रस्तु गायत्र्या ऋषिच्छन्दः स्वयं स्मृतम् ।
 सविता स्याद्देवता च ब्रह्मा शिरऋषिः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 छन्दस्तु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 स्थानेषु पूर्व्वमुक्तेषु सतारा व्याहृतीर्न्यसेत् ॥ ४५ ॥
 गायत्रीं शिरसा विद्वान् जप्याक्षिः स्यादुपासना ।
 हृदयेऽधस्तथोर्ध्वं च महादिक्ष्वपि संयतः ॥ ४६ ॥
 व्यापयेद्वाहृतीः सम्यग्गायत्रीञ्च शिरोयुताम् ।
 सार्धं संस्मृत्य संजप्याक्षिविधं जपस्तत्क्षणम् ॥ ४७ ॥

आत्मन्यधश्चोपरि च दिग्भास्ताः समुपानयेत् ।
 गायत्रीं पूर्ववज्जप्यात् स्वाध्यायविधिरीदृशः ॥ ४८ ॥
 एतत्तयं त्रिशः कुर्याद्वज्रुकायस्वनन्यधीः ।
 निरुच्छ्रासः स विज्ञेयः प्राणायामो मनीषिभिः ॥ ४९ ॥
 ध्यानस्य केवलस्यास्य व्याख्याने दर्शितः क्रमः ।
 त्रिव्याहृत्यादिमभ्यस्येद्गायत्रीं सन्ध्ययोः सुधीः ॥ ५० ॥
 शतं वाथ सहस्रं वा मन्तार्यगतमानसः ।
 पूर्वं प्रपञ्चयागोक्तान् गाणपत्यजपादिकान् ॥ ५१ ॥
 लिपिन्यासादिकान् साङ्गान् (१) ग्रहन्त्यासादिसंयुतान् ।
 सनिजर्थादिकान् सर्वान् विदध्याद्विधिवद्बुधः ॥ ५२ ॥
 पादसन्धिचतुष्कान्भुनाभिहृल्ललोदोर्ध्वे ।
 सन्ध्यास्यनासागण्डाक्षिकर्णभ्रूमस्तकेष्वपि ॥ ५३ ॥
 वारुणैन्दवयाम्यप्रागूर्ध्वगेषु मुखेषु च ।
 क्रमेण वर्णान् विन्यस्येद्गायत्र्या मन्त्रवित्तमः ॥ ५४ ॥
 शिरोभ्रूमध्यनयनवक्त्रकण्ठेषु (२) वै क्रमात् ।
 हृन्नाभिगुह्यजान्वाख्यपादेष्वपि पदाग्र्यसेत् ॥ ५५ ॥
 सत्रह्रविष्णुरुद्रेथ शेष्वरेः ससदाशिवैः ।
 ससर्वात्माह्वयैः (३) कुर्यादङ्गन्यासं समाहितः ॥ ५६ ॥
 एवं कृत्वा तु सिद्धार्थं गायत्रीं दीक्षितो जपेत् ।
 अथ त्रिगुणितप्रोक्ते विचित्रे मण्डलोत्तमे ॥ ५७ ॥
 शक्तिभिः प्राक् समुक्ताभिः सौरं पीठं समर्चयेत् ।
 तत्र निःक्षिप्य कलशं यथापूर्वोपचारतः ॥ ५८ ॥

(१) “भार्गवान्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “गण्डेषु” इति पाठान्तरम् ।

(३) “ससर्वाङ्गह्वयैः” इति पाठान्तरम् ।

गव्यैर्व्या पञ्चभिः काथजलेर्व्या पूरयेत्ततः ।
 तस्मिन्नावाह्य कलशे शक्तिमित्यं विचिन्तयेत् ॥ ५८ ॥
 मन्दाराह्वयोचनाञ्जनजवाच्छाभैः(१) शृङ्खैरिन्दुम-
 द्रवोद्यन्मुकुटाङ्गसन्ततचतुर्विंशार्णचित्रा तनुः ।
 अजे चारिगदाह्वयी गुणकपालाख्यौ च पाशाङ्गुशे-
 ष्ठाभीतीर्दधती भवेद्भवदभीष्टोद्भाविनी तारणी ॥ ६० ॥
 संचिन्त्य भर्तारमिति प्रभाणां त्रिशक्तिमूर्त्तिः प्रथमं समर्थं ।
 आदित्यशक्त्याख्यचतुष्टयेन यजेद्द्वितीयावरणे दिनेशम् ॥ ६१ ॥
 प्रह्लादिनी प्रभा नित्या सविश्वम्भरसंज्ञिका (२) ।
 विलासिनीप्रभावत्यौ जया शान्ता (३) क्रमादयजेत् ॥ ६२ ॥
 कान्ता दुर्गासरस्वत्यौ विद्या रूपाह्वया तथा ।
 विशालेशा व्यापिनी च विमलाख्या क्रमादयजेत् ॥ ६३ ॥
 तमोपहारिणी सूक्ष्मा विश्वयोनिर्जयावहा ।
 पद्मालया परा शोभा भद्ररूपा(४) तथा यजेत् ॥ ६४ ॥
 मातृभिः सारुणान्ताभिः षष्ठ्यथो सप्तमी ग्रहैः ।
 आदित्यपार्श्वदन्तैरप्यष्टमीन्द्रादिभिः सुरैः ॥ ६५ ॥
 आवृत्तिः कथितश्चेति विधानं परमौदृशम् ।
 गन्धादिभिर्निवेद्यान्तैर्दिनेशं सम्यगर्चयेत् ॥ ६६ ॥
 अथ पुनरमुमभिषिञ्चेत् संयतचित्तञ्च देशिकः शिष्यम् ।
 कृतहुतविधिमपि विधिवद्विहितवलिं दत्तदक्षिणं गुरवे ॥ ६७ ॥
 भूयस्त्वन्नरलक्षं गायत्रीं संयतात्मको जप्त्वा ।
 जुहुयात् पायसष्टतिलदूर्वाभिर्दुग्धतरुसमिद्धिरपि ॥ ६८ ॥
 एकैकं त्रिसहस्रं मन्त्रौ समभीष्टसिद्धये सुतयै ।
 अक्षरसहस्रसंख्यं मुख्यतरैः केवलैस्त्रिलैर्जुहुयात् ॥ ६९ ॥

(१) "जवाभाभैः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "सीता" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सविश्वम्भरसंज्ञिका" इति पाठान्तरम् ।

(४) "पद्मरूपा" इति पाठान्तरम् ।

दुरितोच्छेदनविधये मन्त्री दीर्घायुषे च विप्रदमतिः ।

आयुःकामो जुहुयात् पायसहविराज्यैः केवलाज्यैश्च ॥ ७० ॥

दूर्वाभिः सतिलाभिः सर्वैस्त्रिसहस्रसंख्यकं मन्त्री ।

अथवा त्रिमधुरसितैररुणैर्जुहुयात् सरोरुहैरयुतम् ॥ ७१ ॥

नष्टश्रीरपि भूयो भवति मनोज्ञः स मन्दिरं लक्ष्मणाः ।

अन्नाद्यर्थ्यैरपि पालाशैर्ब्रह्मवर्चसे जुहुयात् ।

सर्वैरेतैर्जुहुयात् सर्व्वफलाप्त्यै द्विजेश्वरो मतिमान् ॥ ७२ ॥

इति परमरहस्यं वेदसारस्य सारं

गदितमज सुशुद्धैर्योगिभिर्ध्यानगम्यम् (१) ।

अमुमथ जपहोमध्यानकाले य एवं

भजति स तु विमुक्तः कर्मभिर्भुक्तिमेति ॥ ७३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकोनविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) “ज्ञानागम्यम्” इति पाठान्तरम् ।

द्विंशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि विद्यायास्त्रिष्टुभः प्रवरं विधिम् ।
 ऋषिच्छन्दोदेवताभिरङ्गन्यासक्रमैः सह ॥ १ ॥
 मरीचिः काश्यपो नाम ऋषिच्छन्दः स्वयं स्मृतम् ।
 देवता जातवेदोऽग्निरुच्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ २ ॥
 नवभिः सप्तभिः षड्भिः सप्तभिश्च तथाष्टभिः ।
 सप्तभिर्मूलमन्त्रेण कुर्यादङ्गानि वर्णकैः ॥ ३ ॥
 अङ्गुष्ठगुल्फजङ्घासु जानूकटिगुह्यके ।
 सनाभिहृदयोरोजपार्श्वयुक्पृष्ठकेषु च ॥ ४ ॥
 स्कन्धयोरुभयोर्मध्ये बाहुमूलोपबाहुषु ।
 प्रकूर्परप्रकोष्ठेषु मणिबन्धतलेषु च ॥ ५ ॥
 मुखनासाक्षिकर्णेषु मस्तमस्तिष्कमूर्धसु ।
 विन्यसेदक्षरात्मन्तौ क्रमान्मन्त्रसमुद्भवान् ॥ ६ ॥
 शिखाजलाटट्टकण्ठगुणोष्ठरसनासु च ।
 सकण्ठबाहुहृत्कुक्षिकटिगुह्योरुजानुषु ।
 जङ्घाचरणयोन्यस्येत् पदानि त्रिष्टुभः सुधीः ॥ ७ ॥
 उद्यद्विद्युत्करालाकुलहरिगलसंस्थारिशङ्कासिखेटे-
 ध्विष्वासास्थितिशूलानरिगणभयदां तर्जनीच्चादधाना ।
 चर्मास्युद्गूर्णदोर्भिः (१) प्रहरणनिपुणाभिर्वृता कन्यकाभिः
 र्दद्यात्कार्शानवीष्टांस्त्रिनयनलसिता चापि कान्थायनी वः ॥ ८ ॥
 इति विन्यस्तदेहस्तु कुर्याज्जप्यादिकाः क्रियाः ।
 दीक्षा प्रवर्त्यते पूर्व्वं यथावद्देशिकोत्तमैः ॥ ९ ॥

(१) “चर्मास्युद्गूर्णदोर्भिः” इति पाठान्तरम् ।

ततोऽस्त्रकृतिः संप्रोक्ता स्यात्प्रयोगविधिस्ततः ।
 दीक्षकादक्षराख्यादौ शक्त्यावेष्ट्य ततोवहिः ॥ १० ॥
 यन्त्रं षड्गुणितं कृत्वा दुर्वर्णलसितास्त्रकम् (१) ।
 बहिरष्टदलं पद्मं प्रोक्तलक्षणलक्षितम् ॥ ११ ॥
 अत्र पीठं यजन्मन्त्री क्रमात् सनवशक्तिकम् ।
 जया सविजया भद्रा भद्रकाली सुदुर्मुखी ॥ १२ ॥
 व्याघ्रसिंहमुखी दुर्गा त्रिष्टुभो नव शक्तयः ।
 तत्राधाय घटं गव्यक्वाथमूलपयोऽश्वसाम् ॥ १३ ॥
 एकेन पूरणं कृत्वा आवाह्य च विभावसुम् ।
 आहूतेर्व्वहिरग्न्यादिपादाष्टकविनिःसृताः ॥ १४ ॥
 मूर्त्तीरभ्यर्चयेदग्नेर्जातवेदादिकाः क्रमात् ।
 पृथिव्यम्बूनलेरानप्यात्मनेपदसंयुतान् ॥ १५ ॥
 अर्चयेद्दिक्षु कोणेषु निवृत्त्यादीर्यथाक्रमम् ।
 दिक्ष्वेकादशसंख्याः स्युर्जाणां वा वर्णशक्तयः ॥ १६ ॥
 लोकपालांश्च तद्धेतोर्विधिनेति समर्चयेत् ।
 जागता तपनी वेदगर्भा दहनरूपिणी ॥ १७ ॥
 सेन्दुखण्डा शुभहन्त्री सनभश्चारिणी तथा ।
 वागीश्वरी मदवहा सोमरूपा मनोजवा ॥ १८ ॥
 मरुद्देगा रात्रिसंज्ञा (२) तीव्रकोपा यशोवती ।
 तोयात्मिका तथा नित्या दयावत्यपि हारिणी ॥ १९ ॥
 तिरस्क्रिया वेदमाता तथा स्यादमरप्रिया ।
 समाराध्या नन्दिनी च परा रिपुविमर्हिनी ॥ २० ॥
 षष्ठी च दण्डिनी तिग्मा दुर्गा गायत्रिसंज्ञिका ।
 निरवद्या विशालाक्षी श्वासोद्वाहा च नादिनी ॥ २१ ॥

(१) “दुर्वर्णलसितात्मकम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “धात्रिसंज्ञा” इति पाठान्तरम् ।

वेदना वल्लिगर्भा च सिंहवाहाह्वया तथा ।
 धुर्या दुर्विषहा चैव रिरंसा तापहारिणी ॥ २२ ॥
 त्यक्तदोषा निःसपत्ना चत्वारिंशच्चतुर्युताः ।
 अभिषिच्य पुनः शिष्यं कुम्भादीन् गुरुराहरेत् ॥ २३ ॥
 ईदृशं यन्त्रमारुह्य जपेच्छिष्यः सुयन्त्रितः ।
 मन्त्राक्षरसहस्रन्तु सिद्धार्थं गुरुसन्निधौ ॥ २४ ॥
 सर्वजापेषु चाग्नेया गायत्र्या द्विगुणो जपः ।
 कर्त्तव्यो वाञ्छितावाप्त्यै रक्षायै कार्यसिद्धये ॥ २५ ॥
 तिलराज्यऽनलक्ष्मीरत्नक्षेत्रहविराज्यकैः ।
 सर्पिःसिक्तैः क्रमाद्धोमः साधयेदीप्सितं नृणाम् ॥ २६ ॥
 चत्वारि चत्वारिंशच्च चतुःशतसमन्वितम् ।
 चतुःसहस्रसंयुक्तं प्रोक्तैर्द्रव्यैर्हुतक्रिया ॥ २७ ॥
 एवं संसिद्धमन्त्रस्य स्युरस्त्राद्याः क्रियामताः ।
 चत्वारि चत्वारिंशच्च वर्णानामस्त्रमिष्यते ॥ २८ ॥
 प्रलोमपाठो वर्णानामस्त्रमाहुर्मनीषिणः ।
 पादाष्टकमिदं विद्यात्ततोऽष्टाङ्गो मनुस्वयम् ॥ २९ ॥
 जप्तुकामो मनुन्त्वेनं पादांस्तु प्रतिलोमतः ।
 जपेत्तथाहि मन्त्रोऽयं क्षाल्यते दुष्टदूषितः ॥ ३० ॥
 आद्याः पञ्चाक्षराः पादास्त्रयः सप्ताक्षराः पदः ।
 पञ्चमश्चाथ षष्ठश्च द्वौ तु पादौ षडक्षरौ ॥ ३१ ॥
 पञ्चाक्षरौ तदन्तौ च तेषां भावो निगद्यते ।
 आद्यं ज्ञानेन्द्रियं कार्म्यं द्वितीयं पाञ्चभौतिकम् ॥ ३२ ॥
 तृतीयं धातवः सप्त चतुर्थं वर्णसप्तकम् ।
 षड्भूतयः पञ्चमं स्यात् षष्ठः षाट्कौशिकी मतः ।
 सप्तमश्चाष्टमः पादः शब्दाद्यं वचनादिकम् ॥ ३३ ॥

साङ्गः सप्रतिपत्तिकः सगुरुपहृन्दप्रणामक्रियो-
 जाय्योऽग्न्यादिसदन्तकोऽन्तविगतो वर्णप्रतीपस्तथा ।
 गुर्वादेशविधानतश्च विधिवद्भातो मनुर्मन्त्रिणा
 तत्तत्कार्यसमाप्तयेऽखिलविपद्भान्तौघभानूदयः ॥ ३४ ॥
 अनुलोमजपोऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः ।
 प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा ॥ ३५ ॥
 अन्तपादप्रतीपे हि तथा तानि भवन्ति हि ।
 वर्णप्रतीपे हि तथा मात्रा च प्रतिलोमके ॥ ३६ ॥
 प्रतिपत्तिविशेषांश्च तत्र तत्र विचक्षणः ।
 गुर्वादेशविधानेन प्रविदध्यान्नचान्यथा ॥ ३७ ॥
 जपः पुरोक्तसंख्यः स्यादुत्कृष्टिस्तथा भवेत् ।
 क्षीरवृक्षसमिद्राजीतिलहव्यष्टैः क्रमात् ॥ ३८ ॥
 अथवा पञ्चगव्योत्थचरुणा हुतमुच्यते ।
 प्रत्यङ्मुखेन कर्त्तव्यं प्रायोजपहुतादिकम् ॥ ३९ ॥
 तत्र स्युर्मन्त्रवर्णैर्भ्यस्तावत्यो वङ्गिदेवताः ।
 प्रत्येकमावृतास्तासु पञ्चकेन नतभ्रुवाम् ॥ ४० ॥
 तत् पञ्चकञ्च प्रत्येकमावृतं पञ्चभिः पृथक् ।
 प्रत्येकं पञ्चकानाञ्च षोडशावृत्तिरिष्यते ।
 प्रत्येकं षोडशानाञ्च कोटयः परिचारिकाः ॥ ४१ ॥
 इत्येकाक्षरजात् पूर्व्यादेकस्मात् षोडशात्मकात् ।
 एतावत्यसु जातास्तद्विस्तारं पुनरुद्दयेत् ॥ ४२ ॥
 तत्र त्विन्द्रियजाः प्रोक्ता देवतास्तूर्द्धदृष्टयः (१) ।
 तिर्य्यञ्चो भौतिकाः प्रोक्ता धातूत्यास्तूभयाननाः ॥ ४३ ॥
 जर्म्मिजास्तूर्द्धवदनास्तिर्य्यञ्चश्चाथ कोशजाः ।
 क्षीवा मुखद्वयोपेता गोचरोत्याः स्त्रियो मताः ॥ ४४ ॥

अधोमुखाश्च तिर्य्यञ्च इत्युक्तो मूर्त्तिसंग्रहः ।
 आभिः सर्वाभिरपि च शिखाभिर्जातवेदसः ॥ ४५ ॥
 व्याप्यते परराष्ट्रेषु वृक्षगुल्मलतादिकम् ।
 आरम्भे मानुषाणि स्युर्नक्षत्राण्याभिचारिके ।
 कर्मण्यासुरभानि स्युर्देवानि स्युस्तथा हृतौ ॥ ४६ ॥
 अन्त्याश्वीन्धर्कादितिगुरुहरिमित्रानिलाह्वया देवाः ।
 पूर्वोत्तरत्रयीयमहरविधयो मानुषाः परेऽसुरभाः ॥ ४७ ॥
 नन्दास्वारभ्य रिक्तासु प्रयोज्यात्मनि संहरेत् ।
 भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विशेषतः ॥ ४८ ॥
 आरेणारभ्य मन्देन प्रयोज्यादित्यवारके ।
 संहरेत् संग्रहं कुर्याद्द्वारे त्वाचार्य्ययोः सुधीः ॥ ४९ ॥
 चरैर्व्विष्टज्योभयकैराहरेदभ्यसेत् स्थिरैः ।
 दिनास्त्रं दिनकृद्युक्तं चारग्रहसमन्वितम् ॥ ५० ॥
 कृत्तिकादि च कृत्यान्तं कृत्यास्त्रं जातवेदसः ।
 नक्षत्रात्मा हुताशः स्यात्तिथ्यात्मेन्दुरुदाहृतः ॥ ५१ ॥
 ताभ्यां करोति दिनकृद्विसर्गादानकर्मणी ।
 इत्येष निपुणो मन्त्री प्रयोगादन्यथाकृत्वा ॥ ५२ ॥
 रक्षानिग्रहकर्मणोरनुपराग्वक्त्राप्रधानाकृति
 प्रख्या मन्त्रविधानविच्च दिशि दिश्येकादशैकादश !
 संस्थाप्य क्रमशोऽक्षरोदितरुचीः शक्तीर्जपेद्वा मनं
 सम्यग्वा जुहुयादनु प्रतिगतीसिद्धैः समाराधयेत् ॥ ५३ ॥
 पीताऽयोमुष्टिगदाहस्ता महिषाज्यसंयुतपुलाकैः ।
 वैभीतकारिष्टसमिक्लोद्रवकैः स्तम्भयेच्च हुतविधिना ॥ ५४ ॥
 सुसिता पाशाङ्कुशयुग्विगलदारिप्रवाहसम्भिन्ना ।
 वैतससमिदाहुत्वा मधुरयुजा मङ्गु वश्येद्दुर्गा ॥ ५५ ॥

रक्ता पाशाङ्कुशिनी निशि फलिनीकेसरोद्भवैः पुष्पैः ।
 चन्दनरससंसिक्तैर्होमादुर्गां वशीकरोति जगत् ॥ ५६ ॥
 लवणैस्त्रिमधुरसिक्तैस्तत्कृतया वा जुहोतु पुत्तल्या ।
 उडुतरुकाष्ठैर्नक्तं सप्ताहान्नृपतिमपि वशे कुरुते ॥ ५७ ॥
 सकपालशूलपाशाङ्कुशहस्ताऽरुणतरा तथा दुर्गा ।
 आकर्षयेच्च लावणपुत्तल्या त्रिमधुराक्तया होमात् ॥ ५८ ॥
 ध्यात्वा धूम्रां मुसलत्रिशिखकरामस्थिभिश्च तीक्ष्णाक्तैः ।
 कार्पासानां निम्बच्छेदमेषष्टैः(१) हृताच्च विद्वेषः ॥ ५९ ॥
 धूम्रा तर्जनिशूलाहितहस्ता विषदलैः समाहिषाज्यैः ।
 होमाच्च मरिचसर्षपचरुभिरजारुधिरसेचितैरटयेत् ॥ ६० ॥
 शिखिशूलकराग्निनिभा सर्षपतैलाक्तमत्तवीजैश्च ।
 मरिचैर्व्या राजियुतैर्होमादहितान् विमोहयेद्दुर्गा ॥ ६१ ॥
 कृष्णा शूलासिकरा रिपुदिनवृजोद्भवैः समिन्ध्रवरैः
 व्रणकृदुष्टतंसंसिक्तैर्होमाभ्यारयति मासतो दुर्गा ॥ ६२ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधो मरिचानि च तीक्ष्णाहिद्भुशकलानि ।
 मारणकर्मणि विहितान्यारुष्करस्त्रेहसिक्तानि ॥ ६३ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधां विलिखितसाध्याभिधानकर्मवताम् ।
 सचतुश्चत्वारिंशत्तत्त्वयुजां होमकर्म मारणकरम् ॥ ६४ ॥
 मरिचं क्षौद्रसमेतं प्रत्यक्पुष्पीपरागसम्भिन्नम् ।
 उष्णाभःपरिलुलितं प्रसेचयेद्वृक्षवृक्षपुत्तल्या ॥ ६५ ॥
 हृदये वदने च रिपोः सम्मुखतः संप्रतिष्ठिते वायोः ।
 जूर्त्यभिभूतोऽरिः स्यात्तत्कथनात् पक्षमात्रकान्म्रियते ॥ ६६ ॥
 सैव प्रतिकृतिरसकृत्तत्प्रतिष्ठितसमीरणा च विशदधिया ।
 तीक्ष्णस्त्रेहालिप्ता विलोमजापेन तापनीयाग्नी ॥ ६७ ॥

(१) "निम्बच्छेदमेषष्टैः" इति पाठान्तरम् ।

विधिना ज्वरविद्धः स्यादपघ्नहोमेन हानिरङ्गस्य ।
 सर्वाहृत्या मरणं प्राप्नोति रिपुर्न तत्र सन्देहः ॥ ६८ ॥
 प्राक्प्रोक्तान् भूतवर्णान् दशदशयुगशो विन्दुयुक्तान्मोऽन्तान्
 योनेर्मध्यास्त्रिमध्येष्वपि पुनरथ संस्थाप्य भूताभवर्णान् ।
 वर्णैस्तैः साकमग्नेर्मनुमपि कुलिशाद्यैः स्वचिह्नैः समेतं
 कुर्यात् कर्माणि सम्यक् पटुविशदमतिः स्तम्भनाद्यानि मन्त्री ॥ ६९ ॥
 उदन्नादिललाः कोर्णासौ चतुर्थार्णकावसौ धाराम् ।
 दृष्ट्यै द्वितीयरक्षा वज्जेरद्वन्द्वयोनिकादियसाः ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः शहौ तथा व्योम्नः ।
 मनुषु परेष्वपि मन्त्री करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धेय ॥ ७१ ॥
 उन्मत्तक्ष्वेलनेत्रद्रुमभवसमिधां सप्तसाहस्रकान्तं
 प्रत्येकं राजितैलालुलितमथ हुनेन्माहिषाज्याप्लुतं वा ।
 कृष्णाष्टम्याद्यमेवं सुनियतचरितः सप्तरात्रं निशायां
 निःसन्देहोऽस्य शत्रुस्यजति किल निजं देहमाविष्टमोहः ॥ ७२ ॥
 सामुद्रे च सहिं गुजीरकविषैः साध्यर्क्षवृक्षाकृतिं
 कृत्वाधोवदनां जले घटकटाहादिश्रिते काथयेत् ।
 सप्ताहं ज्वलनं जपन् विषतरोर्यष्ट्या शिरस्ताडनं
 कुर्वन् सप्तदिनान्तरे यमपुरक्रीडापरः स्यादरिः ॥ ७३ ॥
 अर्कस्यन्दनवद्वपन्नगमुखग्रस्ताङ्घ्रिमाशाम्बरं
 न्यग्वक्त्रं तिलजाप्लुतं विषहतं दीप्तं करैर्भास्वतः ।
 वायुप्रेरितवह्निमण्डलमहाज्वालाकुलास्यादिकं
 ध्यायन् वैरिणमुत्क्षिपेत् जलममुं मन्त्रं जपन् मृत्यवे ॥ ७४ ॥
 आर्द्रांशुकोऽग्निमनुना त्वथ सप्तरात्रं
 सिद्ध्यर्थतैललुलितैर्मरिचैर्जुहोतु ।
 आरभ्य विष्टिदिवसेऽरिनरः प्रलाप-
 मूर्च्छान्वितेन विषयीक्रियते ज्वरेण ॥ ७५ ॥

तालस्य पत्रे भुजपत्रके वा मध्ये लिखेत् साध्यनराभिधानम् ।

अथाभितो मन्त्रमिमं विलोमं विलिख्य भूमौ विनिखन्य तत्र ॥ ७६ ॥

आधाय वैश्वानरमादरेण समर्थं सम्यङ्गरिचैर्जुहोतु ।

तीव्रो ज्वरस्तस्य भवेत् पुनस्तत्तोये क्षिपेद्विशतमः स भूयात् ॥ ७७ ॥

सिंहस्थां शरनिकरैः कृशानुवक्त्रैर्धावन्तीं रिपुमनुधावमानमेनाम् ।

संचिन्त्य क्षिपतु जलं दिनेशविम्बे जह्यामुं मनुमपि चाटनाय शीघ्रम् ॥ ७८ ॥

कृत्वा स्थण्डिलमण्डले भगवतीं न्यासक्रमादर्चयेद्

गन्धाद्यैः पुनरन्धसा च विकिरेन्मन्त्री निशायां वलिम् ।

जह्या मन्त्रममुच्च रोगसहिताः कृत्वा निक्कृत्वा कृता-

स्तांस्तान् भूतपिशाचवैरिविहितान् दुःखानसौ नाशयेत् ॥ ७९ ॥

विधिवदभिज्वाल्यानलमन्त्रहमाराध्य गन्धपुष्पाद्यैः ।

सन्ध्यासु जपाच्च मनुयमाकाङ्क्षितसर्व्वसिद्धिकल्पतरुः ॥ ८० ॥

कुसुमरसलुलितलोणैर्व्वारुणवदनो जुहोतु सन्ध्यासु ।

मन्त्रार्णसंख्यमग्नेरैक्येन द्रावयेदरीनचिरात् ॥ ८१ ॥

शुद्धैश्च तण्डुलैरथ हविरपि निष्पाद्य पञ्चगव्यमपि ।

सष्टेन तेन जुहुयादष्टसहस्रं समेतसम्पातम् ॥ ८२ ॥

प्राशितसम्पातस्य स्याद्रक्षा सर्व्वथैव साध्यस्य ।

प्राङ्गणमन्दिरयोरपि निखनेत् द्वारेऽवशिष्टसम्पातम् ॥ ८३ ॥

कृत्वा नश्यति तस्य वीक्षितेन ग्रहादयो भीत्या ।

कर्त्तारमेति कुपिता कृत्वा सर्वात्मना च नाशयति ॥ ८४ ॥

ब्रह्मद्रुमफलकान्ते मन्त्रितमः सप्तसप्तकोष्ठयुते ।

कोणोदराणि हित्वा मायावीजं सकामं मध्यगते ॥ ८५ ॥

विलिखेत् क्रमेण मन्त्रान्तरांश्च शिष्टेषु तेषु कोष्ठेषु ।

तत्र मरुतः प्रतिष्ठां विधाय निधाय वक्त्रिमपि जुहुयात् ॥ ८६ ॥

आज्येनाष्टसहस्रं फलकोपरि सम्यगात्तसम्पातम् ।

विप्रतिपत्तिधरायां निखनेन्नश्यन्त्युपद्रवाः सदाः ॥ ८७ ॥

सिकताचरुगव्याश्मकमृदां प्रतिष्ठा विधीयते सिद्धे ।
 प्रस्थादकघटमाना गृहपुरराष्ट्राभिगुप्तये सिकताः ॥ ८८ ॥
 मध्येऽष्टाशान्तासु च कुण्डानामारचय्य नवकमपि ।
 विधिना निवपेत् क्रमशः सिंहधनुश्चागयायिनि दिनेषु ॥ ८९ ॥
 तिथिषु च (१) कालाष्टम्यां भेषु विशाखाग्निमूलभाग्येषु ।
 वारेषु मन्दवाक्पतिवर्जाः सर्वे प्रशस्यन्ते तथा ॥ ९० ॥
 हस्तश्रवणमघासु प्राजापत्ये च कर्म कुर्वीत ।
 द्वादशसहस्रसंख्यं प्रजपेद्गायत्रमपि यथोक्तम् ॥ ९१ ॥
 मध्ये च मूलमनुना तदायुधैरष्टदिक्षु चक्राद्यैः ।
 सकपालान्तैः पृथगपि संस्थापनकर्म निगदितं विधिवत् ॥ ९२ ॥
 तास्ताश्च देवता अपि परिपूज्य यथाक्रमेण मन्त्रितम् ।
 कुर्याद्वलिं दिनग्रहकरणेभ्यो लोकपालराशिभ्यः ॥ ९३ ॥
 सिकताषोडशकुडवं ब्रह्मद्रुमभाजनेऽन्नगव्याक्तम् ।
 निर्वपति यदि विधिना तं देशं ग्रामं करोति चतुरब्दात् ॥ ९४ ॥
 अर्केऽजस्येऽब्धिगायामपरिमितजलायां समादाय शुद्धाः
 सम्यक् संशोषयित्वातपमनु सिकताः शूर्पकोणैर्विशोध्य ।
 संशुद्धे पञ्चगव्ये सुमतिरथ विनिःक्षिप्य ताः कुम्भसंस्था
 मन्त्राग्नी मन्त्रजापी हिजतरुसमिधा भर्जयेत् कार्य्यहेतोः ॥ ९५ ॥
 एवं मृदुपलयोरधः संस्थाप्यन्ते सपञ्चगव्यास्ताः (२) ।
 वसुधाविप्रतिपत्तिक्षयञ्च पुष्टिञ्च कुर्वते क्रमशः ॥ ९६ ॥
 रथचरणदरगदाम्बुजहस्ता निष्टमशातकुम्भनिभा ।
 सप्ततपयोऽन्योहोमान्महतीं लक्ष्मीं समावहेदुर्गा ॥ ९७ ॥
 ब्रीहिभिरनैः क्षीरैः समिद्धिरपि दुग्धवीरुधामाज्यैः ।
 मधुरतयमधुरैर्महतीमृद्धिं करोति हुतविधिना ॥ ९८ ॥

(१) "रात्रिषु तु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "एवं मृदुपलचरवः संस्थाप्यन्ते सपञ्चगव्यास्ते" इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते ।

यद्यद्वाञ्छति पुरुषस्तत्तदमुष्य प्रभावतः साध्यम् ।
 सग्रहनक्षत्राढ्यां सगिरिपुरग्रामकाननां वसुधाम् ॥ ८८ ॥
 साहिभक्षोपलमुदधिं दहति हि मतिमानयत्नमेतेन ।
 एवं प्रोत्थापयति च मन्त्रेणानेन निश्चितधीर्भ्रान्त्वौ ।
 पुंसां केन कियद्वा मन्त्रस्याख्यायतेऽस्य सामर्थ्यम् ॥ १०० ॥
 तस्मादेनं मनुवरमभीष्टाप्तये संयतात्मा
 जप्यान्नित्यं सङ्कतविधिमप्यादरादर्चयेत् ।
 भक्त्या कुर्यात् सुमतिरभिषेकादिकं कर्मजातं
 कर्तुं वान्यत् प्रवणमतिरत्रैव भक्तः सदा स्यात् ॥ १०१ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

एकत्रिंशः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये महितस्य मन्त्रस्यानुष्टुभः संग्रहतो विधानम् ।
 ऋष्यादिकैरङ्गपदैर्यथावद्दीक्षाजपार्चाहवनक्रमेण ॥ १ ॥
 ऋषिरभिहितो वसिष्ठश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता रुद्रः ।
 त्र्यम्बकपदादिकः स्यान्मनुनामुनैव षडङ्गकृत्तिरिह कथिता ॥ २ ॥
 त्रिभिस्तु वर्णैर्हृदयं शिरश्च चतुर्भिरष्टाभिरथो शिखा च ।
 उक्तं नवार्णैः कवचं तथास्त्रि पञ्चार्णकं त्र्यम्बकमस्त्रमाहुः ॥ ३ ॥
 चरणायसन्धिगुह्याधारोदरहृदयकन्धरेषु पुनः ।
 बाह्वोः सन्ध्यास्यघ्राणदृक्श्रुतिभ्रूशीर्षेषु ॥ ४ ॥
 वर्णान् न्यस्य शिरोभ्रूदृग्बालगलहृदुदरगुह्येषु ।
 ऊर्ध्वार्जान्वोः पदयोः पदैश्च मनुवित् क्रमेण विन्यस्येत् ॥ ५ ॥
 अर्च्छः स्वच्छारविन्दस्थितिरुभयकराङ्गस्थितं पूर्णकुम्भं
 द्वाभ्यां वेदाक्षमाले निजकरकमलाभ्यां घटौ नित्यपूर्णौ ।
 द्वाभ्यां तौ च स्रवन्तौ शिरसि शशिकलावन्धुरे प्लावयन्तौ
 देहं देवो दधानः प्रदिशतु विशदाकल्पजातः श्रियं वः ॥ ६ ॥
 प्रासादोक्ते च पीठे गव्यैर्व्या दुग्धतरुक्प्रायैर्व्या ।
 संपूर्णं कलशमस्मिन् महेशमावाह्य पूजयेद्भक्त्या ॥ ७ ॥
 अङ्गैराद्यार्काद्यैः पुनरावृत्तिरष्टभिर्हितीया स्यात् ।
 मन्त्रार्णशक्तिभिः स्युः पुनश्चतस्रो दिशापवज्राद्यैः ॥ ८ ॥
 अर्केन्दुधरणितोयानलेरवियदात्मसंज्ञकास्ते च ।
 आनुष्टुभमित्यष्टावरणं प्रोक्तं विधानवरमेवम् ॥ ९ ॥
 रमा राका प्रभा ज्योत्स्ना पूर्णोषा (१) पूरणी सुधा ।
 विश्वा विद्या सिता प्रज्ञा सारा सत्या (२) शिवा निशा ॥ १० ॥

आर्द्रा प्रज्ञा परा मेधा कीर्त्तिः (१) शान्तिर्धृतिश्चेति ।
 धरोमा पावनी पञ्चा शान्ताऽमोघा जयाऽमला ॥ ११ ॥
 हात्रिंशदिति निर्दिष्टाः शक्तयोऽनुष्टुभः क्रमात् ।
 शिवानुभावतो नित्यं जगदाप्याययन्ति याः ॥ १२ ॥
 इति परिपूज्य महेशं कलशजलैः समभिषेचयेच्छिष्यम् ।
 कनकांशकरत्नाद्यैर्गुरुमपि परिपूज्य मनुमतः सिद्धै (२) ॥ १३ ॥
 प्रजपेत्तत्तावत्त्या द्रव्यैर्जुहुयाज्जपावसाने च ।
 विल्वपलाशौ खदिरवटसिद्धार्थदौग्धदुग्धानि ॥ १४ ॥
 दधि दूर्ध्वेति दशैतान्याज्यसमेतानि होमवस्तूनि ।
 एकैकशः सहस्रं दशभिर्हुत्वा प्रतर्प्य विप्रांश्च ।
 भवति नरः सिद्धमनुर्भवेण च सर्वकर्मकर्त्ता स्यात् ॥ १५ ॥
 विल्वैरयुतं हुत्वा महतीं लक्ष्मीमवाप्नुयाद्विप्रः ।
 तावद्विर्द्विजवृक्षैर्द्विजः श्रियं पुष्कलामवाप्नोति ॥ १६ ॥
 खदिरसमिदयुतहोमात्तेजोबलपुष्टिमाप्नुयाद्विष्टाम् ।
 न्ययोधायुतहोमाद्धनधान्यसमृद्धिमिति न चिरिण ॥ १७ ॥
 अयुतं तिलैः प्रजुह्वन्नपसृत्योः पाप्मनो विमुक्तः स्यात् ।
 सिद्धार्थायुतहोमैर्वैरिणमपसृत्युमपि विनाशयति ॥ १८ ॥
 पायसहुतेन परमां रमामथायुर्यशो लभेन्मर्त्यः ।
 दुग्धहुताच्छान्तिः स्यात् परकृत्या नश्यति श्रियं लभते ॥ १९ ॥
 दधिहोमतोऽन्नवान् स्यात् संवलनकरं च तद्वदन्ति बुधाः ।
 दूर्वायुतेन जुह्वन् रोगान्निर्व्यास्य सर्वमपसृत्युम् ।
 गर्हितधीरब्दानां विप्रवरः सर्वथा शतं जीवेत् ॥ २० ॥

(१) “कान्तिः” इति पाठान्तरम् ।

(२) “सिद्धम्” इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने पयोऽन्धसा वा शतवीर्यात्रितयैः पयोष्टताक्तैः ।

जुहुयाच्च शतं च विंशतिं यः स लभेदायुररोगितां चिराय ॥ २१ ॥

काश्मर्यदारुसमिधां त्रिशतं समेत-

सर्पिः पयोऽन्नसहितं त्रिदिनं जुहोतु ।

विप्रान् प्रतर्प्य च गुरुन् परिपूज्य सम्य-

ग्दीर्घं विमुक्तगदमायुरवाप्तुकामः ॥ २२ ॥

स्नात्वा चार्कमुखोऽश्वसि स्थित इमं मन्त्रं सहस्रं जपे-

दायुष्यं प्रतिपर्व्वं दुग्धहविषा होमो महाश्रीप्रदः ।

लाजाभिर्निजवाञ्छिताय हवनात् कन्याशु संदीयते

स्वाद्वक्तस्तनजदुहोमविधिना वर्णान् वशे स्थापयेत् ॥ २३ ॥

गायत्रिवर्णपरिपूर्णतनुश्च भानु-

स्त्रिष्टुब्धिशिष्टमहिमा सहितः कृशानुः ।

आनुष्टुभाक्षरसमयक्षिः शशाङ्को

दद्युः समुद्यतममी परिवाञ्छितं वः ॥ २४ ॥

एभिस्त्रिभिर्भानुवरैस्तु शताक्षराख्यो

मन्त्रोऽभिकाङ्क्षितफलाप्तिकामधेनुः ।

प्रोक्तो हिताय जगतां मुनिभिः कृपाद्रि-

चित्तर्यथोक्तमथ संग्रहतो वदामि ॥ २५ ॥

ऋथाद्याः पूर्व्वोक्तास्त्रिविधाः स्युर्ह्रत्त्रयोदशभिर्व्वर्णैः ।

शिर एकादशभिश्च द्वाविंशदुभिस्तथा शिखा कवचम् ॥ २६ ॥

नयनं पञ्चदशार्णैः सप्तभिर्दशभिरस्त्रमङ्गविधिः ।

विन्यासश्च मनूनां मन्त्रज्ञः पूर्व्ववत् क्रमात् कुर्यात् ॥ २७ ॥

स्मर्त्तव्याखिललोकवर्त्ति सततं यज्जङ्गमं स्थावरं

व्याप्तं येन च यत्प्रपञ्चविहितं सुक्तिश्च यत्सिद्धितः ।

यद्वा स्यात् प्रणवलिभेदगहनं श्रुत्या च यद्गौयते

तद्वाः काङ्क्षितसिद्धयेऽस्तु परमं ज्योतिस्त्रयोत्यं महः ॥ २८ ॥

लक्ष्मायतो जपविधिः शताक्षरस्याथ होमविधिरुक्तः ।
 अयुतावधिको द्रव्यं दीग्धान्नं सर्पिषा समायुक्तम् ॥ २८ ॥
 सौरे पीठे पूजाप्रोक्तैरङ्गैः समावृतिः प्रथमा ।
 प्रह्लादिन्याद्याभिस्त्रिस्तः प्रोक्ताः क्रमात् समावृतयः ॥ ३० ॥
 पञ्चम्यावृतिरुक्ता त्रैष्टुभ इव जागतादिभिस्तदनु ।
 स्याच्च रमादिभिरावृतिचतुष्कमुक्तं दशम्यधेन्द्राद्यैः ॥ ३१ ॥
 इति शताक्षरमन्त्रसमर्चना निगदितेह दशावरणायुधैः ।
 प्रभजतामभिकाङ्क्षितसिद्धये निखिलसंसृतिमोक्षपदामये ॥ ३२ ॥
 दुग्धाक्तैर्जुहुयात् सहस्रममृताकाण्डैस्तु दीर्घायुषे
 दूर्वाणां त्रितयैस्तथा घृतपयःसिक्तैर्घृतेनैव वा ।
 लक्ष्म्यै कोकनदैश्च शोणरुचिभिस्त्रिस्त्रादुयुक्तेस्तथा
 रक्तैरुत्पलकैस्तदङ्गि विकचैर्वैल्लैः प्रसूनैरपि ॥ ३३ ॥

अनुदिनमथ शान्त्यै (१) संयतात्मा सहस्रं
 प्रतिजुहुतु तिलैर्व्या मन्त्रविन्मासमेकम् ।
 अपि दिनकरसंख्यान् भोजयीत द्विजातीन्
 विविधरसविशिष्टैर्भक्तितो भोज्यजातैः ॥ ३४ ॥

शतं शतं प्रातरतन्द्रितोद्यतो जपेद्विजो मन्त्रममुं शताक्षरम् ।
 आरोग्यजुष्टं बहुलेन्द्रियायुतं शतं प्रजीवेच्छरदां सुखेन सः ॥ ३५ ॥

प्रणवव्याहृताद्या व्याहृतितारान्तिका च मन्त्रिवरैः ।
 जप्या शताक्षरी स्यादिह परलोकप्रसिद्धये दिनशः ॥ ३६ ॥

मनुमनुमथ शान्त्यै तत्पदाद्यं प्रजप्याद्-
 गदगणरहितायाप्यायुषेऽनुष्टुवाद्यम् ।
 विमलमतिररातिध्वंसने त्रिष्टुवाद्यं
 दिनमनु दिनवक्त्रे वक्त्रं संयतात्मा ॥ ३७ ॥

शताक्षरमनोरयं क्रम उदीरितः संग्रहा-

ज्ञजदमुमतन्द्रितो दिनश्च एव मन्त्री रहः ।

अभीष्टफलसिद्धये सुयशसे च दीर्घायुषे-

ऽप्यशेषजनरञ्जनाय चिरमिन्दिरावाप्तये ॥ ३८ ॥

संवादसूक्तविहितं विधानमथ साङ्गदेवतारूपम् ।

वक्ष्यामि साधकानामनुदिनमभिवाञ्छितप्रदानकरम् ॥ ३९ ॥

ऋषिरपि संवलनोऽस्यानुष्टुप् सत्रिष्टुबुचते कन्दः ।

संवादाद्यः प्रोक्तः संज्ञानाद्यश्च देवता चाग्निः ॥ ४० ॥

ब्रह्माख्यो हृदयमनुः शिरश्च विष्णुरूद्रः स्यादिह तु शिखेश्वरश्च वर्त्म ।

नेत्रत्वे भवति सदाशिवस्तथास्त्रं सर्व्वाम्बेत्यथ कथितं षडङ्गमेवम् ॥ ४१ ॥

धवलनलिनराजचन्द्रमध्ये निषण्णं

करविलसितपाशं साङ्कुशं साभयश्च ।

सवरदममलेन्दुक्षीरगौरं त्रिनेत्रं

प्रणमत सुरवक्त्रं मङ्गु संवादयन्तम् ॥ ४२ ॥

सहस्रकाणां दशकैश्चतुर्भिरथो सहस्रैश्च चतुर्भिरन्वितम् ।

जपेन्मनुं सम्यगथाभिदीक्षितः पयोऽन्धसाऽन्ते जुहुयाद्दशांशकम् ॥ ४३ ॥

यजेत् पुराङ्गैश्च तदर्चनाविधौ पुनर्द्दितीयावरणेऽग्निमूर्त्तिभिः ।

अनन्तरञ्च त्रिदशेश्वरादिभिः क्रमेण वक्त्रं विधिनेति पूजयेत् ॥ ४४ ॥

संवादसूक्ते विधिनेत्यनेन संसाधिते कर्म करोतु मन्त्री ।

चतुःशतच्चापि दशोत्तरेण चतुश्चतुष्कं प्रजपेद्बुनेच्च ॥ ४५ ॥

पायसेन मधुरत्रयभाजा विप्रराजतरुजैः कुसुमैर्व्वा ।

सर्पिषा स्तनजवृक्षसमिद्भिर्व्वाञ्छितार्थविधये प्रजुहोतु ॥ ४६ ॥

जुहुयात् कलाचतुष्कैः प्रत्यृचमायोज्य कादिवर्गचतुष्कैः ।

तद्वच्च पयशलाद्यैर्व्वर्णैः संयोज्य पूर्व्वसंख्यकं मतिमान् ॥ ४७ ॥

तद्वट्टचं प्रतियोज्य त्रिष्टुप्पादांश्च पूर्व्वसंख्येन ।

जुहुयात् सर्पिःसिक्तं पायसमचिरेण कार्य्यसमवास्ये ॥ ४८ ॥

प्रतिपादमथार्कपादं प्रतियोज्य जुहोतु पूर्व्ववन्मतिमान् ।

तेनाभीष्टावाप्तिर्नचिरेण नरस्य हस्तगता ॥ ४९ ॥

अक्षरपादत्रिष्टुव्युक्तेः सूक्तैस्तु पूर्व्वसंख्येन ।

जुहुयात् समाजरूपं संवादयितुं प्रतर्पयेद्वाङ्निः ॥ ५० ॥

उद्दिश्य यदयदिह मन्त्रितमो जुहोति

सूक्तैरमीभिरुदितैस्त्रिविधैश्च मन्त्रैः ।

व्यस्तैर्यथाविभवतो विधिवत् समस्तै-

स्तुतस्तस्य सिध्यति समग्रमयत्नमेव ॥ ५१ ॥

रुग्वारुणी ध्रुवास्त्राद्या या सा त्रिष्टुब्निगद्यते ।

ऋषिर्व्वसिष्ठस्त्रिष्टुप् च छन्दो वारीट् च देवता ॥ ५२ ॥

अष्टभिः सप्तभिः षड्भिः पुनस्तावद्भिरक्षरैः ।

षड्भ्यानि विधेयानि तन्मन्त्रसमुदीरितैः ॥ ५३ ॥

अङ्गुल्यग्रससन्धिपायुश्चिवसंज्ञाधारनाभिष्वयो

कुक्षौ पृष्ठहृदोरुजगलदोःसन्ध्यग्रवक्त्रेषु च ।

गण्डघ्राणविलोचनश्रवणयुग्मभूमध्यमस्तोषु के

सर्वाङ्गेषु तथा न्यसेद्दिग्दधीर्व्वैर्मनूत्यैः क्रमात् ॥ ५४ ॥

अच्छांशुकाभरणमात्यविलेपनाढ्यः

पाशाङ्कुशाभयवरोद्यतदोःसरोजः ।

स्वच्छारविन्दवसतिः सुसितः प्रसन्नो

भूयाद्विभूतिविधये वरुणश्चिरं वः ॥ ५५ ॥

अङ्गैरष्टभिरहिभिर्दिशाधिपैः समभिपूज्य वारीशम् ।

कलशजलैः पुनरभिषिञ्चेत् परमशुरूक्ष्मन्त्रजापिनं शिष्यम् ॥ ५६ ॥

वसुभिः प्रसाद्य देशिकमथ शिष्यो मनुमिमं जपेत्तत्त्वम् ।

जुहुयाच्च दुग्धपक्कैरन्नैरयुतं घृताद्भुतैर्मतिमान् ॥ ५७ ॥

ऋगियमृणमोचनी स्याज्जपेद्भुतैस्तर्पणैश्च मन्त्रत्रिदः ।

संप्राप्तदुर्गतरपि सद्यो हृद्याच्च संवहेत्तत्त्वमीम् ॥ ५८ ॥

इक्षोः सितस्य शकलैर्घृतसिक्तैर्यश्चतुर्दिनं जुहुयात् ।
 सकलोपद्रवशान्धै तथर्णमुक्त्यै च सम्पदे सुचिरम् ॥ ५८ ॥
 वेतससमिदयुतहुतादृष्टिमकालेऽपि वितनुते वरुणः ।
 गव्यक्षीरसमेताक्षिदिनकृताद्दिनमुखेषु सुदितमनाः ॥ ६० ॥
 शतभिषजि समुदितेऽर्के चतुःशतं पायसं हुनेत् सष्टतम् ।
 ऋणमोचनाय लक्ष्म्यै जनसंवनाय (१) शुक्रवारे च ॥ ६१ ॥
 पाशनिबद्धं वैविणमङ्कुशसंप्रोतमम्बुधेः पारे ।
 ध्यायन् परे क्षिपन्तं वरुणं जुहुयाच्च तथा प्रजपेत् ॥ ६२ ॥
 पाशनिबद्धं वैरिणमसिनाच्छिद्याशु नाशयन्तममुम् ।
 ध्यायन् वेतससमिधो गोमूत्रयुता हुनेत्तदपह्न्यै ॥ ६३ ॥
 दौग्धान्नैर्भृगुवारे घृतसंसिक्तैः कृतश्च हवनविधिः ।
 ऋणमोक्षदश्च विविधोपद्रवशमनकृद्रमाकरः प्रोक्तः ॥ ६४ ॥
 पश्चिमसन्ध्यासमये पश्चिमवदनोऽनलं ससाराध्य (२) ।
 ऋचमेनामभिजप्याच्चतुःशतं सकलदुःखशमनाय ॥ ६५ ॥
 शालीर्घृतसंसिक्ताः सरिदन्तरितो जुहोतु परसेनाम् ।
 संस्तम्भयितुं त्रिदिनं सुमना मन्त्री चतुःशतावृत्या ॥ ६६ ॥
 प्रत्यङ्मुखोऽथ मन्त्री प्रतर्पयेद्वा जलैः सुशुद्धतरैः ।
 यः स ह्युपद्रवाणां रुन्ध्यान्निचयं श्रियं समृच्छति च ॥ ६७ ॥
 बहुना किमनेन मन्त्रिमुख्यो मनुनाशु प्रसाधयेदभीष्टम् ।
 हवनक्रिययाऽथ तर्पणैर्व्या संजपैः पाशशृतो महामहिम्नः ॥ ६८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकत्रिंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "वदनाय" इति पाठान्तरम् ।

(२) "समाधाय" इति वा पाठः ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथ यन्त्रविरचनाभिर्न्यन्त्रविशेषान् बहुप्रकारयुतान् ।
कथयिष्ये मन्त्रविदामैहिकपारत्रिकाप्तये सुधियाम् ॥ १ ॥
त्रिगुणितसंज्ञे मायालङ्कृतकोणे तयाभिसंवीते च ।
या या विशेषकृत्स्निस्तां तामपि संग्रहेण समभिदधे ॥ २ ॥
कोणोल्लसितसुधाक्षरगलदमृतस्फुरितवक्त्रिपरिवीताम् ।
विन्दोर्ध्वगतावीजस्थितां सुधाधारया परिस्रुतया ॥ ३ ॥
पूर्णसुषुम्नारन्ध्रां साध्यतनुं संस्मरञ्छिरसि बध्नात् ।
तेनारोगी पुरुषः प्रज्ञावान् दीर्घमायुराप्नोति ॥ ४ ॥
शीतांशुमण्डलस्थं कूर्मचतुर्थात्तकोणलसितमिदम् ।
शीतप्रलसजसं कष्टतं च शिरोरुजात्तिहरम् ॥ ५ ॥
तदयन्त्रयुगं विलिखेदभिलषितसाध्यसाधकाख्ययुतम् ।
साध्यमधस्तात् कृत्वा बद्ध्वात्र स्वपितु साधको नित्यम् ॥ ६ ॥
विधिनानेन तु सद्यः साध्योऽस्य वशी भवेदयत्नेन ।
तत्तु खनित्वागारे तत्रान्नं सिद्धमत्तु (१) वश्यकम् ॥ ७ ॥
साध्याख्यां शक्तिवक्त्रौ नरहरिमपि रन्ध्रत्रये च त्रिशक्तौ
कर्म्मालिख्याय लोष्टे सततगमपि संस्थाप्य जप्त्वा स्वशक्त्या ।
आगारे स्थापयित्वा नरमुदकनिधेश्चित्रपात्रे लिखित्वा
दीप्तान्नी तापयित्वा स्त्रियममलधियः सम्यगाकर्षयेयुः ॥ ८ ॥
त्रिगुणितविहिता विधयः षड्गुणिते च प्रयोजनीयाः स्युः ।
रक्षाकर्म्मणि विहितं तत्रायः प्रचुरमन्त्रयुक्ततया ॥ ९ ॥

पाशाष्टाक्षरवीतशक्तिदहनप्रोक्तासि साध्याह्वयं
 शक्तिश्रीस्मरसंवृतं कुयुगरन्ध्रावहचिन्तामणि ।
 इत्थं षड्गुणितं विलिख्य जपितं मन्त्री दधानोऽसक्त-
 द्राक्षां वामदृशां प्रियो भवति संग्रामे पुरे वा चिरम् ॥ १० ॥
 चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिवियुगमथ नृसिंहावतान्तःस्थवीजं
 प्रादुः साध्याभिधानं वहिरपि लिपिभिः प्रातुलोमाभिवीतम् ।
 क्षमाविम्बद्वन्द्वरन्ध्रप्ररचितचतुरर्णं ग्रहोन्मादभूत-
 व्याधिघ्नं यन्त्रमस्मिन् कृतकलशविधिर्गर्भरक्षाधिकारी (१) ॥ ११ ॥
 द्वादशगुणितेऽस्त्रिलसन्नृसिंहवीजं महेन्द्रपुरवीतम् ।
 शीतालिप्तं पुरलघुधूपितमन्तःप्रवहकर्मयुतम् ॥ १२ ॥
 चतसृषु दिक्षु निखन्यात् सीमाद्वारतीरणाधो वा ।
 देशाभिगुप्तिरेषा गुप्ततमा सूरिभिः पुरा प्रोक्ता ॥ १३ ॥
 अलदलनिशाकुशीतैर्मसृणोपदे (२) विलिख्य यन्त्रमिदम् ।
 सेरस्थापनकर्म प्रतिजप्तं प्राङ्गणे खनेन्नन्त्री ॥ १४ ॥
 तत्र विशन्ति न चीरा ग्रहकल्याः स्थान्निकीतरक्षा च ।
 अश्माभिपातवारणमभिवृद्धिः सम्पदाश्चवेदचिरात् ॥ १५ ॥
 तद्वद्वटार्गलास्थं यन्त्रं नीले विलिख्य पटवरे ।
 मोचकसाध्यप्रतिकृतिद्वये गुलिकां विधाय निःक्षिप्य ॥ १६ ॥
 त्रिमधुरयुक्ते पान्ने विन्यस्याभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैः ।
 वलिमपि विकिरेद्रात्रिषु सप्ताहादानयेद्बधूमिष्टाम् ॥ १७ ॥
 तामेवाथ प्रतिकृतिमग्नौ किञ्चित् प्रतापयन् जप्यात् ।
 शक्तिं पाशाङ्कुशमनुसाध्याह्वविदर्भितां समाहितधीः ॥ १८ ॥

(१) "गर्भरक्षाधिकारी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मसृणे पट्टे" "मसृणे पदे" वा इति पाठान्तरम् ।

विधिनामुना चिरात्ताद्विषितधियमपि सुराङ्गनां मन्त्री ।
 आकर्षयेन्नजवाञ्छाप्रदायिनीं मदनवाणविह्वलिताम् ॥ १८ ॥
 यन्त्रं तदेव लाक्षाताम्रावीतं निधाय कलशजले ।
 जम्बा भानुसहस्रक्रमभिषिञ्चेद्रजतकाञ्चनाभ्याञ्च ॥ २० ॥
 तद्विधाय कलशं तदयन्त्रं धारयेत् पुनर्नित्यम् ।
 वाञ्छितसिद्धिं लभते भक्त्या प्रणमन्ति देवता अपि तम् ॥ २१ ॥
 यन्त्रं तदेव मन्दिरभित्तावभिलिख्य पूजयेद्दिनशः ।
 चौरादिभूतनागा अपि तं देशं न वीक्षितुं शक्ताः ॥ २२ ॥
 अलिख्य वीरपट्टे यन्त्रमिदं स्वमस्तकार्पितं कृत्वा ।
 युध्यन् प्रत्यर्थिनमपि हत्वा यात्यव्रणाङ्कितो योद्धा ॥ २३ ॥
 गजमदविलिखितमेतदयन्त्रं जप्तञ्च मस्तके न्यस्तम् ।
 करिणीमपि मदयेत् द्राक् चण्डतरे का कथा करेणुवरे ॥ २४ ॥
 बहुनेति भाषितेन किमेभ्यो मुख्यं न किमपि च यन्त्रेभ्यः ।
 तस्मादमूनि सङ्घिर्घार्थ्याणि च विश्ववश्यमिच्छद्भिः ॥ २५ ॥
 गजमृगमदकाश्मीरैर्मन्त्रितमः सुरभिरोचनायुक्तैः ।
 विलिखेदलक्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी ॥ २६ ॥
 राज्या पटुसंयुतया सपाशशक्त्यङ्कुशेन मन्त्रेण ।
 स्वाहक्त्याभिजुह्वन् निश्शुर्वीशांस्तथोर्वशीं वशयेत् ॥ २७ ॥
 हृल्लेखाग्निस्थसाध्याह्वयमथ वहिरां क्रौं वृतं वज्रिगेह-
 दन्दास्त्रिस्तिकाब्जं प्रतिलिखतु दले यन्त्रकं नागवल्गवाः ।
 जम्बा शक्तिं तु पाशाङ्कुशलिपिसहितां तापयेद्दीपवज्जी
 नक्तं भक्त्या नताङ्गी स्मरशरविवशा प्रेमलोलाभियाति ॥ २८ ॥
 शक्तिस्थं निजनाम वज्रिभवनदन्तोदरे मान्मथं
 वीजं साध्यविदर्भया परिवृतं शक्त्या वहिः पार्थिवम् ।
 तत्कोणे स्मरमन्यपुष्टनयनप्रोत्थैः पुनः कण्टकै-
 स्ताम्बूले लिखिताभिजप्तमदयेद्योषिन्मनोमोहनः ॥ २९ ॥

शक्त्यन्तःस्थितसाध्यनाम परितो बीजैश्चतुर्भिः समा-
वृत्तं शक्तिमनोभवाङ्कुशलिपिप्रोम्भिः समावेष्टितम् ।

शाब्दुत्थे प्रतिलिख्य पिष्टविक्रते प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च
लिखादौ परिभर्च्य तत्समदतः साध्यो वशे तिष्ठति ॥ ३० ॥

सान्तं शिखीलवयुतं दहनांशसाध्यं मायांशसाधकमथाभिवृत्तं कलाभिः ।

साध्योक्तसद्विमुखशूलमिदन्तु भर्तुर्यन्त्राह्वयं नरनताङ्गिवशीकरं स्यात् ॥ ३१ ॥

मृत्काराङ्गुलिकात्तया सकलकलासान्तर्व्यसायुक्तया

साध्यस्याङ्घ्रिरजोयुजा मृदुमृदा क्लृप्तस्य शक्तिं हृदि ।

रूपस्याभिविलिख्य तद्विवरके साध्यन्तदीरान् प्रति-

ष्ठाप्याजप्य निखन्य तत्र दिनशो मेहेच्चिरं वश्यकृत् ॥ ३२ ॥

वामाच्याः प्रतिलिख्य नाम निशया वामोरुदेशे निशा-

मध्ये वामकरेण संशितमतिः संछादयंस्तन्मनाः ।

पूर्वं रुद्रपदं ततश्च दयिते योगीश्वरि त्विन्दुम-

न्मन्त्रं जप्यति चेदनङ्गविवशां सद्यः प्रियामानयेत् ॥ ३३ ॥

मायाहृदोरथान्ते ब्रह्मश्रीराजितेऽक्षरान् प्रोक्त्वा ।

राजयुतपूजितेऽर्णान् जये सविजये सगौरि गान्धारि ॥ ३४ ॥

त्रिभुवनवशङ्करीति च सर्वलोकान्तिके वशङ्करि च ।

सर्वस्त्रीपुरुषवशङ्करि सुदुर्घे वागक्षरान् प्रवीक्ष्य ततः ॥ ३५ ॥

मायाद्विठान्तिको मनुरेकाधिकषष्टिवर्णकः प्रोक्तः ।

ऋषिरस्याजो निवृच्छन्दो गौरी च देवता प्रोक्ता ॥ ३६ ॥

सचतुर्दशभिर्दशभिस्तथाष्टभिश्चाष्टभिस्तथा दशभिः ।

एकादशभिर्मन्त्राक्षरैः क्रमादुच्यते षडङ्गविधिः ॥ ३७ ॥

असकलशशिराजन्मौलिराबद्धपाशा-

ङ्कुशरुचिरकराब्जा बन्धुजीवारुणाङ्गी ।

अमरनिकरवन्द्या त्रीक्षणा शोणलेपां-

शुककुसुमयुता स्यात् सम्मदे पार्वती वः ॥ ३८ ॥

अयुतं प्रजपेज्जुहुयाद्दृतप्तुतैः पायसैर्दृशांशेन ।
 आराधयेत्तदङ्गैर्मातृभिराशाधिपैर्निशातमनाः ॥ ३९ ॥
 तिलतण्डुलकैर्लोणैस्त्रिमधुरसिक्तैः फलैश्च मधुरतरैः ।
 आर्च्यैरुणकुवलयैस्त्रिदिनं हवनक्रियाशु वश्यकरी ॥ ४० ॥
 नित्यञ्चादित्यगतां देवीं प्रविचिन्त्य तन्मुखो जप्यात् ।
 अष्टोत्तरशतमङ्गामादौ भुवनं वशीकरोत्यचिरात् ॥ ४१ ॥
 वर्णादव्वाङ्मन्त्री प्रयोजयेत् साध्यनाम कर्मयुतम् ।
 प्रजपेद्वा हवनविधौ वाञ्छितसिद्धिप्रदस्तथा मन्त्रः ॥ ४२ ॥
 सतारराजमुख्यन्ते राजाभिमुखिवर्णकान् ।
 आभाष्य वश्यमुखि च क्लीं श्रीं मारार्णकान् वदेत् ॥ ४३ ॥
 वीष्म देवि महादेवि पदं देवाधिदेवि च ।
 प्रोक्त्वा सर्वजनस्येति मुखं मम वशं वदेत् ॥ ४४ ॥
 कुरु कुर्विति ठद्वन्द्वान्तिकं मन्त्रं समुद्धरेत् ।
 सप्ताधिकैः सदशभिस्तथा त्रिंशद्भिरक्षरैः ॥ ४५ ॥
 दशभिः सप्तभिश्चैव चतुर्भिः करणाक्षरैः ।
 पञ्चभिः सप्तदशभिर्वर्णैरङ्गक्रिया मनोः ॥ ४६ ॥
 ब्रह्म श्रीमन्त्रं संप्रोक्त्वा (१) प्रतिपत्तिरमुख्य च ।
 मन्त्रस्य जपकृत्तिश्च तथा होमविधिः स्मृतः ॥ ४७ ॥
 मन्त्री सर्वजनस्थाने कुर्यात् साध्याह्नयं मनोः ।
 प्रजपे हवने वाय तथा तर्पणकर्मणि ॥ ४८ ॥
 देवीष्माष्टशतं प्रसूनवदथ त्रिखादुयुक्तं हुनेत्
 सप्ताहं भसितेन तेन विहितं पुण्ड्रादिकं वश्यकृत् ।
 आर्च्यैस्तत्कृतहोमपातितसमाजप्तं घृतं प्राशयेत्
 साध्यं निष्परिहारकञ्च तदिदं वश्यम्भवेद्देहिनाम् ॥ ४९ ॥

शक्तिं साध्यर्चवृत्तप्रतिकृतिद्विदं संलिख्य संस्थाप्य जीवं
जम्बाखन्याङ्गनस्निग्धिवदनलमाधाय पुष्पैर्जवायाः ।
देवीमन्त्रेण रात्रौ दशपरशतसंख्यैस्तु काचन्दनाक्तै-
र्हुत्वा तां सप्तरात्रं सरिति निखननादुत्तमं वक्ष्यकर्म ॥ ५० ॥
अन्नं मद्यन्नं मे देह्यन्नाधिपतये ममेत्युक्त्वा ।
अन्नं प्रदापयेति च ठहयान्तोऽन्नप्रदायको मन्त्रः ॥ ५१ ॥
कारणेन्द्रियरसधातुद्वयवर्णैरङ्गमस्य मन्त्रपदैः ।
द्वयुतजपावधिरेष द्विसहस्रहुतश्च सर्पिरन्नाभ्याम् ॥ ५२ ॥
दुग्धाब्जौ रूप्यवप्राहृतकनकमयद्वीपवर्त्य सुराब्जौ
कल्पद्रुद्यानकाधौ मणिमयलसिते वित्तपस्याग्रभागे ।
आसीने भूश्रियौ वाञ्छितवसुनिचयं मन्त्रिणां संसृजन्त्यौ
मन्त्रौ संचिन्तयानो जपतु दिनसुखे सम्पदेऽन्नस्य मन्त्रम् ॥ ५३ ॥
नत्यादिभगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णेऽग्निजायान्तो मन्त्रोऽन्नप्रदसंज्ञकः ॥ ५४ ॥
मायाविहितषडङ्गो दिनसुखे जप्यश्च षोडशसहस्रम् ।
प्रोक्तो जपावसाने सष्टैरन्त्रैर्दशांशको होमः ॥ ५५ ॥
रुद्रताण्डवविलोकनलोलां भद्रवक्त्रनयनां (१) भवकान्ताम् ।
अन्नदाननिरतां जननीं तां संस्मरन् जपतु चित्रदुकूलाम् ॥ ५६ ॥
वैश्रवणः पक्काशः पिङ्गलविविधौ तथैव वित्तेशः ।
सकुवेरः स्वाहान्ताः सव्याहृतयः समीरिता मन्त्राः ॥ ५७ ॥
वित्तेशस्यान्तराले दशवटसमिधः सर्पिष्ठाक्ता विविक्ता
होतव्या द्रव्यसिद्धौ कनकघटकरण्डात्तदोस्तुन्दिलोऽसौ
हेमाभो रत्नदीप्तोदरकमलनिधियोतितो रत्नपीठे (२)
ध्येयो न्यग्रोधमूले हुतभुज्जि विदुषा वैश्वदेवावसाने ॥

(१) “भद्रवक्त्रनलिनाम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “हेमपीठे” इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रैरेतैर्धृतयुतपायसहोमोऽपि मन्त्रिणां विहितः ।
 लक्ष्म्यै सष्टैश्च तिलैर्विल्वसमिद्धोमतस्तथैव फलम् ॥ ५८ ॥
 भया तीयेन्दुयुक् सैव विविन्दुर्हस्यताक्षरैः ।
 बालिस्थयोनिर्नत्यन्तो वसुवर्णो मनुश्मृतः ॥ ६० ॥
 वसुसाहस्रजापश्च तावच्छतहुतो मतः ।
 होमः सर्पिष्यतान्नेन वीजेनाङ्गक्रिया मता ॥ ६१ ॥
 रत्नस्वर्णांशुकादीन्निजकरकमलाद्दक्षिणादाकिरन्तं
 वासोराशौ निधायापरममरगुरुं पीतवस्त्रादिभूषम् ।
 ध्यायन्नासीनमप्यापणभुवि शतसंख्यं सविंशत्कमेवं
 पीतापुष्पैर्धृतानैस्त्रिदिनमथ हुनेत् स्वर्णवस्त्रादिसिद्धैः ॥ ६२ ॥
 वययोरन्तरास्त्रं मे देहि शुक्राक्षरा द्विष्टः ।
 मन्त्रोऽयुतजपः सर्पिःसहस्रहवनक्रियः ॥ ६३ ॥
 शुक्राख्ये शुक्लपुष्पैर्हुतभुजि गुणशः सप्तशोऽप्येकविंश-
 द्वारं होतव्यमेषोऽप्यतिसितकुसुमालेपनो वामदोष्णा ।
 वासोरत्नानि कार्त्तस्त्ररमपि सततं साधकाय प्रयच्छन्
 ध्यातो व्याख्यानमुद्राकलितवरकरस्त्वापणालिन्दसंस्थः ॥ ६४ ॥
 वान्तरस्थोऽहिपो दण्डी वेदान्ते सौरिदाहकः ।
 सायान्ते नतिरप्यष्टवर्णो वैयासिकोमनुः ॥ ६५ ॥
 मुनिव्रातावीतं विमलधियमम्भोदरुचिर-
 द्युतिं व्याख्यामुद्राकलनविलसद्दक्षिणकरम् ।
 परं जानौ कृत्वा दृढकलितकक्षैकविवरं
 समासीनं व्यासं स्मरत निरतं पुण्यचरितम् (१) ॥ ६६ ॥
 प्रकृतिसहस्रजपोऽयं दशांशकृतपायसाख्यहवनविधिः ।
 निरुपमकविताप्रज्ञाव्याख्याश्रीसम्प्रदावहो मन्त्रः ॥ ६७ ॥

करचरणमूलपार्श्वद्युनीं हरेविन्दुदुंसरसनार्णाः ।

अलिकाद्यो वर्ष्मास्त्रद्विठान्तिको मनु रयं भ्रुवादिः स्यात् ॥ ६८ ॥

अयुतं प्रजपेच्च षट्सहस्राधिकमन्ते जुहुयाद्दशांशमानैः ।

तिलसर्पपतण्डुलैः सशालीहविराज्यैः सुसमेधिते कशानी ॥ ६९ ॥

उत्तुङ्गाद्रिः प्रचेता अपि दहनसमीरौ धराव्योमसंज्ञे

प्राक्प्रत्यग्दक्षसौम्यास्त्रध उपरि च दिक्षु प्रवहप्रभाः स्युः ।

तन्मध्यस्थान्विपक्षादिकहरिरुरुदन्तीन्द्रनागान् सचोरान्

हन्त्येतैर्मन्त्रिमुख्यो मनुविहितवलय्याकुलान् (१) सद्य एव ॥ ७० ॥

निजरिपुमचलाद्यैस्तैः ससम्बाधवीतं

मनुविदथ हलीभ्यां रुद्धनिश्वासवेगम् ।

तदुपरिगतवीजैः साधुसंस्थूतवक्त्रं

दहतु सकवचास्त्रैर्हीन्दुभिः स्वेच्छयैव ॥ ७१ ॥

योनिर्विद्यत् सनेत्रं परमे वर्णास्तथास्थिगं मेदः ।

रक्तस्थटक् (२) द्विठान्तस्ताराद्योऽयं मनुईशार्णयुतः ॥ ७२ ॥

अयुतं जपेन्मनुमिमं सहस्रवारं हुनेत्तथाज्येन ।

ध्यातापि गिरिसुतेयं जगतीं विश्वां वशीकरोत्यनिशम् ॥ ७३ ॥

अश्वारूढा कराग्रे नवकनकमयीं वेत्त्रयष्टिं दधाना

दक्षेऽन्येनानयन्ती स्फुरिततनुलता पाशवद्वां स्वसाध्याम् ।

देवी नित्यं प्रसन्ना नवशशधरविम्बा त्रिनेत्राभिरामा

दद्यादाद्याऽनवद्यां प्रवरफलसुखप्राप्तिहृद्यां श्रियं वः ॥ ७४ ॥

विद्ययानुदिनहृदययाऽनया होमकर्म्मं वरहेमदायि तत् ।

कामितां सपदि वामलोचनामानयेदपि च मारपीडिताम् ॥ ७५ ॥

हवनक्रिया सपदि वश्यकरी मधुरावसेकपटुना पटुना ।

सदृशो न कञ्चन जगत्परो मनुनामुनानयनकर्म्मविधौ ॥ ७६ ॥

(१) "मनुविहितवलय्याकुलान्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "रक्तस्थटक्" इति पाठान्तरम् ।

वाणी स्यात्ताररूपा शिरसि गिरिमुता शक्तिरूपा ललाटे
 रव्यग्न्यक्षोस्तथात्मा (१) विधुरपि वदनावेष्टने दान्तरूपः (२) ।
 श्रीर्जिह्वायां स्वरूपाऽप्यभिमतकरिरूपौ स्वह्री दीर्घयुक्ता-
 वेवं न्यासो मुखे श्रीविभवमुखयमः कान्तिमेधाकरः स्यात् ॥ ७७ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वात्रिंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "स्तथाक्षम्" इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(२) "दान्तरूपः" इति पाठान्तरम् ।

त्रयस्त्रिंशः पटलः ।

अथ सन्तानसंसिद्धिसमाकुलितचेतसाम् ।
तदुत्पत्तिकरं योगं प्रवक्ष्ये गृहमेधिनाम् ॥ १ ॥
नचापुत्रस्य लोकोऽस्ति पितरोऽधः पतन्ति च ।
तस्मात्तु सकलोपायैर्यतेतापत्यसिद्धये ॥ २ ॥
देवर्षिपितृपूजासु विरतानामभक्तितः ।
गुरुमाष्टपितृश्राद्धवच्चकानाञ्च नित्यशः ॥ ३ ॥
अर्थिभ्योऽर्थमदातृणां (१) विद्यमानेऽर्थसञ्चये ।
अदत्त्वेवातिथिभ्योऽन्नं भोक्तृणां पापचेतसाम् ॥ ४ ॥
हरिशङ्करयोः पादपद्मार्च्यारहितात्मनाम् ।
स्वभार्यानिन्दकानाञ्च लोकवेदविरोधिनाम् ॥ ५ ॥
इत्यादिदोषदुष्टानां पापानां गृहमेधिनाम् ।
दुष्प्रतिग्रहदोषाद्वा जायते त्वनपत्यता ॥ ६ ॥
एवमादिकदोषापनोदिनी सुतसिद्धिदा ।
अशेषपापहन्त्री च वक्ष्यते यजनक्रिया ॥ ७ ॥
पुत्राप्तये गृहस्थो दीक्षाविधिना चतुर्दशीरात्रिम् ।
सह पत्न्या गमयित्वा कृत्वा पौर्व्वीङ्गिकीः क्रियाः सकलाः ॥ ८ ॥
संयोज्य किञ्चन यथाविधि पञ्चगव्यं
संकोचकेन मनुना प्रतिमथ्य वार्णम् ।
समन्त्रा चाष्टशतकं समवद्यभूत-
मन्त्रैः पिवेत् स्वयमसावपि गर्भधात्री ॥ ९ ॥

ततोऽग्निमाधाय चरुञ्च कृत्वा सङ्कल्प्य तद्दक्षिणमुत्तरञ्च ।

भागक्रमात् पैतृकदैविकं तत्प्रीत्यै तु पूर्वं जुहुयात् क्रमेण ॥ १० ॥

स्मृत्वा निजं पितरमप्यधरा निषण्णं सान्नाय्यपिण्डयुगलं घृतसंयुतं तत् ।

हुत्वा ध्रुवेण घृतसंपुटितं तथैव मन्त्री पितामहमथ प्रपितामहञ्च ॥ ११ ॥

व्याहृतिभिरथ पक्षहोमतः सर्व्वशः प्रतिजुहोतु सर्पिषा ।

मातृवर्गगुरुतत्पितृद्वयं पूर्व्ववत्समवदाय साधकः ॥ १२ ॥

कलायुतैः षोडशमूर्त्तिमन्त्रैर्व्यस्तैरथाष्टाक्षरजैश्च वर्णैः ।

अष्टौ समस्तेन च तेन पञ्चाक्षरेण चाष्टाक्षरवज्जुहोतु ॥ १३ ॥

पक्वाहुतीनामिति वर्णसंख्यं चतुर्गुणं वापि घृताहुतीनाम् ।

हुत्वावदानद्वितयञ्च पुंस्त्रीभेदप्रभिन्नं हविषा करोतु ॥ १४ ॥

पञ्चाक्षरेण पुरुषात्मकमन्यदष्ट-

वर्णेन चाष्टशतयुग्ममथ प्रजप्य ।

संयोज्य तदयुगलमप्यभिजप्य विष्णु

यीन्यादिकेन मनुना च कपर्दिसंख्यम् ॥ १५ ॥

पुरुषः पुरुषात्मकं प्रकृत्यात्मकमन्याथ समाहितोपयुज्य ।

अवदानयुगं क्रमान्ननस्त्री पुनराचम्य समर्चयेद्भुताशम् ॥ १६ ॥

गुरवेऽप्यथ दक्षिणां प्रदत्त्वाऽनलमुद्वाह्य च भोजयेद्द्विजातीन् ।

प्रतिपर्व्वकमेवमेकवृद्धा मतिमान् वत्सरकं प्रपूरयीत ॥ १७ ॥

एकङ्गासादन्यमब्दं द्विजातीन् संभोज्यान्नं पूरयेदेकवृद्धा ।

संपूर्थ्यमाणादेवमेव त्रिकाब्दादर्व्वाक् पुत्रो जायते दैवशक्त्या ॥ १८ ॥

पितृदेवताप्रसादान्मेधायुःकान्तिसंयुतो विद्वान् ।

लक्ष्मीतेजोयुक्तो धर्मरुचिर्भवति सन्ततः कर्त्ता ॥ १९ ॥

समुनिसुरपितृभ्यो ब्रह्मचर्य्येण यज्ञे

स्तिविधमृणमपत्यैश्चैव संभोजयेद्यः ।

श्रुतिवचनकृदस्मिन्वापि लोके परस्मि-

न्निति सत् गृहमेधी पूज्यते साधुलोकैः ॥ २० ॥

वर्गादिको हलोमन्तः सङ्कोचाख्यो ध्रुवादिकः ।
 मन्तः स्याद्भूतमनवः स्युश्च भूतात्मनामभिः ॥ २१ ॥
 अतो हिताय जगतां प्रथितं श्रितचेतसाम् ।
 अथ संचिप्य वक्ष्यामि लक्षणं गुरुशिष्ययोः ॥ २२ ॥
 स्वच्छः स्वच्छन्दचरितोऽतुच्छधीस्त्यक्तहृच्छयः ।
 देशकालादिविद्देशे देशे देशिक उच्यते ॥ २३ ॥
 अग्रगण्यः समग्रज्ञो निग्रहानुग्रहे क्षमः ।
 षड्वर्गविजयव्यग्रोऽनुग्रो विशदविग्रहः ॥ २४ ॥
 शुक्लः शुक्लांशुकोऽक्लिष्टकर्माविक्रवमानसः ।
 वेदवेदाङ्गविद्यादिवेदिता विदितागमः ॥ २५ ॥
 दृष्टदोऽनिष्टसंहर्त्ता दृष्टादृष्टसुखावहः ।
 रतोऽविरतमर्चासु परं पुरसुरद्विषोः ॥ २६ ॥
 दाता दान्तः शान्तमना नितान्तं कान्तविग्रहः ।
 स्वदुःखकारणेनापि परं परसुखीयतः ॥ २७ ॥
 ऊहापोहविदध्यात्मव्याकुलो मोहवर्जितः (१) ।
 अज्ञानकुम्भी विज्ञातज्ञानो ज्ञातपरेर्ज्ञितः ॥ २८ ॥
 निरंशः सांशवित् सर्वसंशयच्छिदसंशयः ।
 नयविद्विनयोपेतो विनीतनीतिरात्मवान् ॥ २९ ॥
 व्याधिरप्रापितव्याधिः समाधिविधिसंयुतः ।
 श्रुतिशूरोऽतिधीरश्च वीरो वाक्यविशारदः ॥ ३० ॥
 वर्गोपेतसमारम्भो गभीरो दम्भवर्जितः ।
 आदर्श इव विद्यानां न तु दर्शनदूषकः ॥ ३१ ॥
 असौ सृग्यश्च दृश्यश्च सेव्यश्चाभीष्टमिच्छता (२) ।
 शिष्यस्तदावर्जनस्तद्देहेन द्रविणेन च ॥ ३२ ॥

(१) "ऊहापोहादिविद्विद्वान् लोभमोहविवर्जितः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "असौ सृग्यश्च सेव्यश्च ज्ञेयश्चाभीष्टमिच्छता" इति पाठान्तरम् ।

तस्य पादारविन्दोत्तरजः पटलभूषणः (१) ।
 स्नानमप्राप्य न प्राप्य प्रायो बुद्धिमतेऽस्मितम् ॥ ३३ ॥
 नित्यशः कायवाक्चित्तैस्त्रिहेत्रकाब्दाधिकावधि ।
 परिचर्यापरः शिष्यः स्यात् सुसंयतमानसः ॥ ३४ ॥
 तन्तथाविधमालङ्घ्यं तथाऽवितथवादिनम् ।
 मादृतः पितृतः शुद्धं बुद्धिमन्तमलोलुपम् ॥ ३५ ॥
 अस्त्येष्ट्युत्तिमास्तिक्ययुक्तं मुक्तिकृतोद्यमम् ।
 अकलङ्कं मृषा हीनमहीनद्रव्यमानसम् ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मचर्यरतं नित्यं परिचर्यापरं गुरोः ।
 अल्पाशनिद्रं पूजायामनल्पकृतकल्पनम् ॥ ३७ ॥
 अधीतवेदं स्वाधीनमनाधिं व्याधिवर्जितम् ।
 तरुणं करुणावासं परितोषकरं गुरोः ॥ ३८ ॥
 सुवेषमेषणातीतममलं विमलाशयम् ।
 सुप्रसन्नमसन्नाङ्गं सदा सन्निहितं गुरोः ॥ ३९ ॥
 परोपकारनिरतं विरतं परदूषणे ।
 मादृतवद्गुरुपत्नीञ्च भ्रातृवत्तत्सुतानपि ॥ ४० ॥
 स्मरन्तमस्मरावाधं स्मितोपेतमविस्मितम् ।
 परिग्रहेत् परीक्ष्यैवं शिष्यमेवंगुणं गुरुः ॥ ४१ ॥
 अलसं मलसं क्लिन्नं (२) क्लिष्टं कष्टान्वयायजम् ।
 दम्भान्वितमगम्भीरं चण्डं पण्डितमानिनम् ॥ ४२ ॥
 रागिणं रोगिणं भोगलालसं वालसम्भितम् ।
 रौद्रं दरिद्रं निद्रालुमाद्यूनं क्षुद्रचेष्टितम् ॥ ४३ ॥
 नृशंसमन्धं वधिरं पङ्कं व्यङ्गममङ्गलम् ।
 अतिदीर्घमतिक्लृप्तमतिस्थूलं कृशात्मकम् ॥ ४४ ॥

(१) "रजःपटलभूषणः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मलसं क्लृप्तम्" इति पाठान्तरम् ।

[आदित्सुं कुत्सितं वत्सं वीभत्सं मत्सरात्मकम्] (१) ।

परदारपरं भीरुं दारुणं वैरिणं सताम् ॥ ४५ ॥

तुच्छं त्वलब्धवैराग्यं स्वब्धं (२) लुप्तकवान्धवम् ।

स्वादित्सुं कुत्सितं वीतवीभत्सं मत्सरात्मकम् ।

सुखिनं सुखरं दुष्टं दुर्मुखं मूर्खमानसम् ॥ ४६ ॥

प्रत्यग्रमुग्रं व्यग्रेहमग्रगण्यं दुरात्मनाम् ।

भ्रष्टव्रतं तमःस्पृष्टं क्लिष्टमिष्टापहं नृणाम् ॥ ४७ ॥

स्वार्थकृत्ये प्रसक्तार्थे निरर्थारम्भणं शठम् ।

ईदृग्विधं गुरुः शिष्यं न गृह्णीयात् कथञ्चन ॥ ४८ ॥

यदि गृह्णाति तद्दोषः प्रायो गुरुमपि स्थिरे ।

मन्त्रिदोषो यथा राज्ञि पत्न्यौ जायाकृतो यथा ॥ ४९ ॥

तथा शिष्यकृतो दोषो गुरुमेति न संशयः ।

स्नेहाद्वा लोभतो वापि योऽनुगृह्णाति (३) दीक्षया ॥ ५० ॥

तस्मिन् गुरौ सशिष्ये तु देवताशाप आपतेत् ।

मधुह्रिषि महादेवे मातापित्रोर्महीभृति ॥ ५१ ॥

भक्तिर्या सा पदाम्भोजे कार्या निजगुरोः सदा ।

छायाज्ञापादुकोपानङ्गुलींश्च शयनासने ।

यानं मनोगतं चान्यदन्तेवासी न लङ्घयेत् ॥ ५२ ॥

व्याख्या (४) विवादं स्वातन्त्र्यं कामितां कामजृम्भिकाम् ।

निद्राकुतर्कक्रोधांश्च त्यजेदगुरुगृहे सदा ॥ ५३ ॥

सग्राभ्यधर्म्मविण्मूत्रोत्सर्गनिष्ठिवनादिकम् ।

परित्यजेत् परिज्ञाता वमिच्च (५) गुरुमन्दिरे ॥ ५४ ॥

(१) चिह्नितांशोऽयं पुस्तकान्तरे दृश्यते ।

(२) “लुब्धं चालब्धवैदग्ध्यं दुःस्थम्” इति पाठान्तरम् ।

(३) “योऽनुगृह्णाति” इति पाठान्तरम् ।

(४) “व्याख्याम्” इति पाठान्तरम् । (५) “वमितम्” इति पाठान्तरम् ।

याहोक्तिमवृतं निद्रासृणञ्च क्रयविक्रयम् (१)
 परित्याज्यं गुरौ तस्य सपत्नैश्च समागमम् ॥ ५५ ॥
 इष्टं वानिष्टमादिष्टं गुरुणा यत्तु गुर्वपि ।
 त्वरया परया कुर्याद्बुद्ध्या सम्यगजिज्ञया ॥ ५६ ॥
 कर्मणा मनसा वाचा सदा भक्तियुजा गुरुम् ।
 निर्व्याजं पूजयेच्छिष्यो निजकार्यप्रसिद्धये ॥ ५७ ॥
 लोकोद्देशकरी या च या च मन्मनिक्रान्तनी ।
 स्थित्युच्छेदकरी (२) या च तां गिरं नैव भाषयेत् ॥ ५८ ॥
 रम्यमप्युज्ज्वलमपि मनसोऽपि (३) समीहितम् ।
 लोकविशेषणं वेशं न गृह्णीयात् कदाचन ॥ ५९ ॥
 इत्याचारयुतः सम्यगाचार्यं यः समर्चयेत् ।
 कृतकृत्यः स वै शिष्यः परचेह च नन्दति ॥ ६० ॥
 देवानृषीनपि पितृनतिथींस्तथाग्नी-
 त्रित्योद्यतेन मनसा दिनशोऽर्चयेद्द्वयः ।
 इष्टानवाप्य सकलानिह भोगजातान्
 प्रेत्य प्रयाति परमं पदमादिपुंसः ॥ ६१ ॥
 इत्थं मूलप्रकृत्यक्षरविकृतिलिपित्रातजातग्रहर्क्षं
 क्षेत्वाद्यावद्भवूतन्द्रियगुणरविचन्द्राग्निसंप्रोतरूपैः ।
 मन्त्रैस्तद्देवताभिर्भुनिभिरपि जपध्यानहोमार्चनाभि
 स्तन्त्रैऽस्मिन् पञ्चभेदैरपि (४) कमलज ते दर्शितोऽयं प्रपञ्चः ॥ ६२ ॥

(१) “वस्तुविक्रयम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “स्थित्युद्देशकरी” इति पाठान्तरम् ।

(३) “मनसापि” इति पाठान्तरम् ।

(४) “यन्त्रभेदैरपि” इति पाठान्तरम् ।

यदाश्रया विप्रकृतिस्त्रभावतो
विभिन्नतारादिसमुत्थितौजसः ।
जगन्ति पुष्पन्ति रवीन्दुवङ्गयो
नमोऽस्तु तस्मै परिपूर्णतेजसे ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

चतुस्त्रिंशः पटलः ।

अथ लवणमनुं वदामि साङ्गं सजपं सप्रतिपत्तिकं सहोमं ।
विविधद्विहितेन येन सर्व्यां जगतीमात्मवशे करोति मन्त्री ॥ १
लवणान्भसि चेत्याद्या द्वितीया लवणेति च ।
दहेति च तृतीया स्यात् दग्धेति च चतुर्थ्यपि ॥ २ ॥
ऋक् पञ्चमी च या ते स्यादयथा प्रोक्तमथर्वणि ।
ऋग्भिराभिसु पञ्चाङ्गं पञ्चभिर्व्या समीरितम् ॥ ३ ॥
विद्याक्षरैः षडङ्गं वा प्रणवाद्यैर्निगद्यते ।
पञ्चभिश्च त्रिभिरपि पञ्चभिः करणाक्षरैः ।
सपञ्चभिर्युगार्णेन जातियुक्तेः समीरितम् ॥ ४ ॥
अङ्गिराः स्यादृषिष्कन्दोऽनुष्टुप् तद्देवता अपि (१) ।
अग्नीरान्निस्तथा दुर्गा भद्रकाली समीरिता ॥ ५ ॥
अरुणोऽरुणपङ्कजसन्निभः स्रुवशक्तिवराभययुक्तकरः ।
अमिताक्षरिज्जातगतिर्विलसन्नयनत्रितयोऽवतु वो दहनः ॥ ६ ॥
नीलतरांशुककेशकलापा नीलतनुर्निविडस्तनभागा (२) ।
साङ्गशपाशसशूलकपाला यामवती भवतोऽवतु नित्यम् ॥ ७ ॥

करकमलविराजस्रक्रशङ्कासिशूला
परिलसितकिरीटा पातितानेकदैत्या ।
त्रिनयनलसिताङ्गी देवसिद्धादिपूज्या (३)
पवनसखनिभाङ्गी पातु कात्यायनी वः ॥ ८ ॥

(१) “अनुष्टुप्त्रिष्टुप् च देवता” इति पाठान्तरम् ।

(२) “विपुलस्तनभारा” इति पाठान्तरम् ।

(३) “तिस्मरत्रिस्रप्रकाशा” इति पाठान्तरम् ।

सुरौद्रसितदंष्ट्रिका त्रिनयनोर्द्विकेशोत्पणा
 कपालपरशूक्ष्मसङ्कटमरुतविशूलाकुला ।
 घनाघननिभारणद्रुचिरकिङ्किणीमालिका
 भवद्विभवसिद्धये भवतु भद्रकाली चिरम् ॥ ८ ॥
 अयुतं नियतो मन्त्रमृक्पञ्चकसमन्वितम् (१) ।
 प्रजपेत्तिसहस्रं वा सम्यगीनं समाहितः ॥ १० ॥
 दशांशेन हुनेत्सिद्धेयं हविषा दृतसंयुजा ।
 एवं कृते प्रयोगार्हो मन्त्री भूयान्नचान्यथा ॥ ११ ॥
 वह्निरात्री वरे स्यातां वश्याकर्षणकर्मणोः ।
 दुर्गाभद्रे (२) तथा देव्यौ शस्ते मारणकर्मणि ॥ १२ ॥
 आरभ्य कर्मकृन्मन्त्री तृतीयां कृष्णपक्षजाम् ।
 संदीक्षितो भवेत्पूते (३) मन्दिरे मन्त्रजापवान् ॥ १३ ॥
 निखन्यात्तत्र कुण्डञ्च दोर्भात्रं त्र्यस्रमेखलम् ।
 चतुष्कं सुन्दराकारं पुत्तलीनाञ्च कारयेत् ॥ १४ ॥
 एकां साध्यर्क्षवृत्तेण शालीपिष्टेन चापराम् ।
 चक्रिहस्तमृदा चान्यां मधूच्छिष्टेन चापराम् ॥ १५ ॥
 तासु हृद्देशलिखितसाध्याख्यासु समाहितः ।
 सम्यक् संस्थापयेत् प्राणान् साध्यादानीय साधकः ॥ १६ ॥
 उत्तानां दारवीं कुण्डे खनेन्मन्त्राभिमन्त्रिताम् ।
 पिष्टजां विष्टरस्याधः पादस्थाने च मृगमयीम् ॥ १७ ॥
 लम्बयेदम्बरे सिक्थमयीमूर्ध्वमधोमुखीम् ।
 पुनः कृष्णाष्टमीरात्रौ पूर्व्वयामि गते सति ॥ १८ ॥

(१) "नियतो मन्त्री मन्त्रमृक्पञ्चकान्वितम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दुर्गाकाल्यौ" इति पाठान्तरम् ।

(३) 'पूतः' इति पाठान्तरम् ।

रक्तमाख्याम्बरो मन्त्री क्षतरक्तानुलेपनः ।
 सम्यक् क्षतलिपिन्यासः प्राणायामादिकच्छुचिः ॥ १९ ॥
 कुङ्कुमं पोतलवणं सुसूक्ष्मं परिचूर्णितम् ।
 दधिक्षौद्रघृतक्षीरैः प्रोक्षयित्वा सुशोधितम् ॥ २० ॥
 अलोढ्य गुडमध्वान्यैर्विस्पृष्टावयवामथ ।
 तेन पुत्तलिकां मन्त्री चार्वाङ्गीं कारयेद्बुधः ॥ २१ ॥
 तस्याच्च स्थापयेद्ग्राणान् गुर्वादेशविधानतः ।
 अष्टोर्ध्वशतसंख्यं वा तथाष्टोर्ध्वसहस्रकम् ॥ २२ ॥
 ऋक्पञ्चकं पञ्चविंशत्संख्यं प्रतिक्रान्तिं स्पृशन् ।
 जपित्वाङ्गानि विन्यसेत् स्वाङ्गे प्रतिक्रतावपि ॥ २३ ॥
 सतारैश्चिटिमन्त्रार्णैश्चतुर्विंशतिसंख्यकैः ।
 शिरोललाटदृक्कर्णनासास्यचिवुकैश्चपि ॥ २४ ॥
 सकण्ठहृदयोरोजनाभिकुक्षिकटीषु च ।
 मेढ्रपायूरुजान्वग्रजङ्घाङ्घ्रिषु च विन्यसेत् ॥ २५ ॥
 अधोगुह्यादभेदः स्याद्ूर्ध्वं भेदो द्विके सति ।
 आत्मन्येवं प्रविन्यस्य पुनः प्रतिक्रतौ न्यसेत् ॥ २६ ॥
 अङ्गुष्ठसन्धिप्रपदजङ्घाजानूरूपायुषु (१) ।
 सलिङ्गनाभिजठरहृदयेषु स्नानद्वये ॥ २७ ॥
 कन्धराचिवुकास्येषु घ्राणदृक्कर्णयुग्मके ।
 ललाटशिरसोर्न्यसेत् प्रतिमायाच्च संघशः ॥ २८ ॥
 उपलिप्तेऽथ कुण्डेऽन्तर्वह्निर्गोमयवारिणा ।
 साध्यत्तंसुखमासीन आदध्याह्नव्यवाहनम् ॥ २९ ॥
 प्रज्वाल्य साध्योद्भुतरुकाष्ठैरभ्यर्च्य दिक्क्रमात् ।
 राजीकुशीतपुष्पाङ्गिष्वपके राजतादिके ॥ ३० ॥

(१) 'पायुषु ईत्यत्र "यत्सु च" इति पाठान्तरम् ।

देवतां प्रति पादार्घ्यं दत्त्वा कार्यार्थसिद्धये ।
 उपतिष्ठेद्भुतस्यादावन्ते मन्त्रैरितीरितैः ॥ ३१ ॥
 त्वमाननमसिन्नघ्नं (१) निशाया हव्यवाहनः ।
 हविषा मन्त्रदत्तेन तप्तो भव तया सह ॥ ३२ ॥
 जातवेदो महादेव तप्तजाम्बूनदप्रभ ।
 स्वाहापते विश्वभक्त लवणं दह शत्रुहन् ॥ ३३ ॥
 ईशे शर्व्वरि सर्व्वणि ग्रस्तं मुक्तं त्वया जगत् ।
 महादेवि नमस्तुभ्यं वरदे कामदा भव ॥ ३४ ॥
 तमोमयि महादेवि महादेवस्य सुव्रते ।
 एषा मे पुरुषं हृत्या वशमानय देहि मे (२) ॥ ३५ ॥
 दुर्गे सर्गादिरहिते दुर्गसरोधनार्गले ।
 चक्रशङ्खधरे देवि दुष्टशत्रुभयङ्करि (३) ॥ ३६ ॥
 नमस्ते दह शत्रुं मे वशमाय चण्डिके ।
 शाकम्भरि महादेवि शरणं मे भवानघे ॥ ३७ ॥
 भद्रकालि भवाभीष्टे भद्रसिद्धिप्रदायिनि ।
 सपत्नान् मे हन हन दह शोषय तापय (४) ॥ ३८ ॥
 शूलासिशक्तिवज्राद्यैरुत्कृत्योत्कृत्य मारय ।
 महादेवि महाकालि रक्षास्मानक्षतात्मके ॥ ३९ ॥
 पुनः प्रतिकृतेरङ्गसप्तकं निशितायसा ।
 दक्षपादादिकं कृत्वा पञ्चर्चं प्रजपेन्मनुम् ॥ ४० ॥
 साध्यं संस्मृत्य सितधीर्जुहुयात् सप्तसंख्यया ।
 दक्षिणं चरणं पूर्वं ततो दक्षार्धकं पुनः ॥ ४१ ॥

(१) 'देवाननमसिन्नघ्नः' इति पाठान्तरम् ।

(२) 'देव्युमे' इति पाठान्तरम् ।

(३) 'दृष्टसत्त्वभयङ्करि' इति पाठान्तरम् ।

(४) 'पातय' इति पाठान्तरम् ।

दक्षहस्तं तृतीयं स्याद्गलादूर्ध्वं चतुर्थकम् ।
 पञ्चमं वामहस्तं स्यात् षष्ठं वामार्धमेव च ॥ ४२ ॥
 सप्तमं वामपादं स्यादन्यापि स्यादुतक्रिया ।
 सप्तसप्तविभागो वा क्रमादङ्गेषु सप्तसु ॥ ४२ ॥
 एकादशांशभिर्नैर्वा तदङ्गैः सप्तभिर्हुनेत् ।
 होमोऽन्यथा वा पूर्व्वन्तु दक्षिणं चरणं भवेत् ॥ ४४ ॥
 द्वितीयो दक्षिणकरस्तृतीयं शिर उच्यते ।
 वामबाहु (१)श्चतुर्थन्तु मध्यादूर्ध्वन्तु पञ्चमम् ॥ ४५ ॥
 अधोभागस्तु षष्ठः स्याद्वामपादस्तु सप्तमः ।
 हुत्वेवं पूर्व्वसंप्रोक्तैरुपस्थाय च मन्त्रकैः ॥ ४६ ॥
 अर्चयित्वा दण्डदीर्घं प्रणमेद्व्यवाहनम् ।
 सुवर्णवस्त्रयुक्तां गां (२) शोणां दद्यात् सतर्णकाम् ॥ ४७ ॥
 दक्षिणां सप्तकर्षन्तु दद्यान्मारणकर्मणि ।
 अंशुकं रुचकं धान्यं दत्त्वा संप्रीणयेद्गुरुम् ॥ ४८ ॥
 एवं कृतेन मन्त्रीष्टं लभते होमकर्मणा ।
 अथवा मारणाकाङ्क्षी साध्यवामाङ्घ्रिपांशुभिः ॥ ४९ ॥
 सनिम्बतिलसिद्धार्थव्रणकृत्तैलसंयुतैः ।
 हिङ्गुत्रिकटुकोपेतैर्महिषीमूत्रविड्विषैः ॥ ५० ॥
 वराहपारावतयोः पुरीषेण समन्वितैः ।
 एतैर्विमिश्रयित्वा तु लोणं पूर्व्वोक्तसंख्यकम् ॥ ५१ ॥
 पूर्व्ववत् पुत्तलीं तेन लोणचूर्णेन कारयेत् ।
 प्राणान् प्रतिष्ठापयेच्च तत्र पूर्व्वोक्तसंख्यया ॥ ५२ ॥

(१) "वामपार्श्वः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सुवर्णाञ्च ससक्तां गाम्" इति पाठान्तरम् ।

पूर्वीक्ताभिः पुत्तलीभिः कुण्डे दक्षिणदिङ्मुखः ।

दुर्गां वा भद्रकालीं वा प्रणिपत्य यथोचितम् ॥ ५३ ॥

उपस्थितेऽर्द्धरात्रे तु सव्यप्राणिस्थशस्तकः ।

वामपादं समारभ्य जुहुयात् पूर्वसंख्यया ॥ ५४ ॥

समापयेद्दक्षपादे विकारेणायसे वशी (१) ।

तिसप्ताहप्रयोगेण मारयेद्विपुमात्मनः ॥ ५५ ॥

तस्यां रात्र्यामुपोष्याथ परेऽहनि तु साधकः ।

प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।

विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्विहरेद्वशी ॥ ५६ ॥

अथवा लवणैः परागभूतैश्चंधुराक्तैः पुनरष्टमीनिशीथम् ।

जुहुयाच्च चतुर्दशीनिशान्तं कुडवोन्मितमेभिरेव मन्त्रैः ॥ ५७ ॥

नारीं नरं वा नगरं नृपान् वा ग्रामान् द्विजान् वा मनसोऽनुरूपम् ।

वशीकरोत्येव हृतक्रियेयं चिराय नैवात्र विचारणीयम् ॥ ५८ ॥

इति लवणमनोर्विधानमेवं प्रणिगदितं विविधप्रभेदभिन्नम् ।

विधिवदमुमादरेण संप्रयुज्जन् व्रजति फलं निजवाञ्छितं चिराय ॥ ५९ ॥

आकल्पयन्त्यपामार्गराजीष्टतहवींषि च ।

पृथगष्टोत्तरशतावृत्त्या हुत्वा वलिं हरेत् ॥ ६० ॥

दशस्त्राशसु दिवि च मन्त्रैरेतैर्यथाक्रमम् ।

यो मे पूर्वगतः पाप्मा पावकेनेह कर्मणा ॥ ६१ ॥

इन्द्रस्त्वं देवो राजा जम्भयतु स्तम्भयतु मोहयतु वशयतु मारयतु

नाशयतु वलिं तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम शान्ति

स्वस्थयनं मम यो मेऽग्निगतः यो मे यमगतः यो मे निःकृति गतः

यो मे वरुणगतः यो मे वायुगतः यो मे सोमगतः यो मे ईशानगतः

यो मे अधोगतः यो मे ऊर्ध्वगतः यो मे पातालगतः यो मे दिवि गतः

पाप्मा पावकेनेह कर्मणा सूर्यस्वं देवो राजा जम्भयतु स्तम्भयतु मोहयतु
मारयतु नाशयतु वलिं तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम
शान्तिस्वस्त्ययनं मम यो मे सर्वगतः ।

एवं दिशासु दशसु देवताभ्यो वलिं हरेत् ।

वलावेवं कृते शत्रोराशु कृत्या प्रणश्यति ॥

प्रणवयुगलग्लीभ्यां युगान्तं स्वकण्ठे शतञ्च तद्वत् स्वकुलिश संतेषामग्रे
ध्रुवो भ्रमति वासरपुरगं द्वारे द्वारे अङ्गुशमायया वलयितमञ्जे जम्भयलिखित्
कुरुते जङ्गम् ।

स्तम्भयस्तम्भयौ वीक्ष्य तथा बन्धयमोहयौ ।

इत्यनन्तास्तथास्युक्ते जम्भाद्यष्टौ द्विठान्तिकाः ॥ ६२ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

पञ्चचिंशः पटलः ।

प्राणप्रतिष्ठानमनोर्विधानं प्रवक्ष्यते संप्रति सर्व्वसिद्धे ।
यस्मादृतेऽस्मिन् कथिताः प्रयोगा व्यर्था भवेयुर्गतजीवकल्पाः ॥ १ ॥
प्रोक्ता पूर्व्वममुष्य शब्दमथ च प्राणा इह प्राणका
स्तद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्व्वेन्द्रियाणीति च ।
तद्वद्वाङ्मनसो दृशं श्रुतिमथो घ्राणञ्च सप्राणकं
सेवेहागतयामयुक् सुखचिरे तिष्ठन्तु ठद्वन्मयुक् ॥ २ ॥
मन्त्रस्यास्य विधिर्हरिश्च हर इत्येते मुनिव्ये स्थिता-
श्छन्दश्चर्ग्यजुषं ससामकमथोऽतिच्छन्दसं वा भवेत् ।
स्रष्ट्री या जगतामनादिनिधना सर्व्वस्य चेष्टाकरी
प्राणाख्या प्रकृतिः क्रियामयवपुर्देवी परा देवता ॥ ३ ॥
प्रत्येकं कादिवर्गैः प्रतिगतलिपिभिर्विन्दुयुक्तैर्धराब्धैः
शब्दाद्यैः श्रोत्रमुख्यैर्व्यदनकरमुखैस्तत्क्रियाभिः क्रमेण ।
बुद्ध्याद्यैश्चात्मनोऽन्तरूपरि च विलसज्जातिभिः षड्भिरेवं
कुर्यादङ्गानि सम्यग्विशदमतिरथो विश्वरूपत्वसिद्धे ॥ ४ ॥
नाभीदेशादापदं पाशवीजं हृद्देशादानाभिदेशञ्च शक्तिम् ।
आहृद्देशं मस्तकादङ्गुलाख्यं न्यस्त्वा यादीन् धातुषु न्यस्य सप्त ॥ ५ ॥
प्राणे जीवे चैव हंसद्वयार्णं न्यस्येन्मूलं व्यापकं मस्तकादि ।
एवं न्यस्य प्राणशक्तिस्वरूपां विम्बीं ध्यायेदात्मरूपाञ्च देवीम् ॥ ६ ॥
रक्ताभोधिस्थपोतोक्तसदरुणसरोजाधिरूढा कराजैः (१)
पाशं कोदण्डमिच्छूडवमथगुणमप्यङ्गुशं पञ्चवाणान् ।

विभ्राणासृक्कपालं त्रिनयनलसितापीनवचोरुहाब्धा
देवी वालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा वः ॥ ७ ॥

धात्वा देवीमेवं प्रजपेत्तत्तं मनुं समाहितधीः ।

आज्येनान्ते जुहुयाच्चरुणा वा तद्दशांशतो मन्त्री ॥ ८ ॥

शक्ते पीठे देवीं षट्कोणस्थैः प्रजिह्वहरिरुद्रैः ।

वाणीलक्ष्मीगिरिजासहितैरङ्गैश्च मातृलोकेशैः ॥ ९ ॥

जपेच्चतुर्भिरेवं प्रतिवारैर्नित्यमेव मन्त्रितमः ।

[एवं संसिद्धमनुर्व्यश्याद्यान्यारभेत कर्माणि] (१) ॥ १० ॥

पाशाङ्कुशान्तरितशक्तिमनोः परस्तादुच्चार्य यादिवसुवर्णगणं सहस्रं ।

पञ्चादसुष्य पदसुख्यतमः प्रयोगं मन्त्रोऽयमित्यमुदितो (२) ग्रहसंख्यया वा ॥ ११ ॥

मृता वैवस्वता चैव जीवहा प्राणहा तथा ।

आकृष्या असना (३) चैव भ्रमदा (४) विस्फुलिङ्गिनी ॥ १२ ॥

क्षेत्रज्ञप्रतिहन्त्रीति प्राणद्रव्यश्च यादिकाः ।

वह्ना साध्यं पाशबीजेन शक्त्या गृह्णन्नाकृष्याङ्कुशेनाथ यादीन् ।

दूतीश्चोक्ता साध्यनामाथ धातूनेवं मन्त्रो यावदात्मा सवीर्यः ॥ १३ ॥

सुप्ताशेषजने निशीथसमये साध्ये स्वपित्यादरा

दारुह्य स्ववशं निधाय हृदये साध्याकृतेः कीटकम् ।

वह्ना तच्च निपीड्यमेव सहसा कालस्य यथ्याशिर-

स्याताड्य क्षुभिताखिलेन्द्रियगणं साध्यं स्मरेत् साधकः ॥ १४ ॥

वायव्याग्नेयैन्द्रवारीक्षहेशकव्यात्सोमप्रेतरात्मध्यगेषु ।

स्थानेष्वेतेष्वष्टयादीन् सहस्रान् भृङ्गान् ध्यायेत् विन्दुतन्तुप्रवहान् (५) ॥ १५ ॥

(१) चिह्नितांशोऽयं पुस्तकान्तरे न दृश्यते ।

(२) “पञ्चादसुष्य पदसुख्यतमः प्रयोगं” इति पाठान्तरम् ।

(३) “अथना” इति पाठान्तरम् ।

(४) “भ्रमदा” इति पाठान्तरम् ।

(५) “स्त्रीयविन्दुप्रवहान्” इति पाठान्तरम् ।

स्त्रीयेऽप्येवं संस्मरेद्वत्सरोजे भृङ्गीरूपात्त्रिगतान् श्वासमार्गैः ।

साध्याञ्जस्थान् चञ्चरीकान् गृहीत्वा स्त्रीयं स्थानं पूर्व्ववत् संप्रविष्टः (१) ॥ १६ ॥

वीजानि रक्तानि तु वक्ष्यकर्मण्यभोधराभाण्यभिचारकाले ।

धूम्राणि विहेषविधौ सहोमे पीतानि संस्तम्भविधौ स्मरेच्च ॥ १७ ॥

अथवा साध्यप्राणान् मण्डूकाकारधारिणो ध्यायेत् ।

स्त्रीयान् भुजगाकारानभिचारादौ नृशंसकर्मविधौ ॥ १८ ॥

प्राणप्रतिष्ठाकर्मैवं विधायैकादशावरम् ।

पुत्तल्यादौ स्वचित्ते वा तांस्तु संस्तम्भयेद्भुवा (२) ॥ १९ ॥

आकृष्टानां साध्यदेशादसूनां पुत्तल्यादावप्ययं स्यात्प्रकारः ।

किन्तु स्त्रीये हृत्सरोजे प्रवेशो वक्ष्याकृष्टोरेव नात्राभिचारि ॥ २० ॥

पाशादिविकयुक्तमूलहृदयभ्रूमध्यसूत्रायिता (३)

साग्निः साध्यललाटरन्ध्रपथतोऽप्यामूलमाजग्मुषी ।

योन्यावात्महृदज (४) मेवमनिशं भ्रास्यत्यसौ चिन्तिता

शक्तिर्जन्मशतान्यपौह वशयेत् साध्यं तथाकर्षयेत् ॥ २१ ॥

प्राणप्रतिष्ठाविधिरेवमुक्तः साङ्गः सयोगो विनियोगयुक्तः ।

अस्मिन् प्रवीणो गिरिकाननादीन् प्रचालयेत् किं पुनरात्मयुक्तान् ॥ २२ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चत्रिंशः पटलः ॥ * ॥

(१) “संप्रवेष्ट्यात्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “ध्रुवम्” इति पाठान्तरम् ।

(३) “सूत्रायिता” इति पाठान्तरम् ।

(४) “योन्यावर्त्तहृदजम्” इति पाठान्तरम् ।

षट्विंशः पटलः ।

धर्मवित्तसुखमोक्षफलाप्तौ योषितामपि नृणां प्रवरं यत् ।
मन्वरत्नमतिगुह्यमिदानीं वक्ष्यते मतिमतामपि रम्यम् ॥ १ ॥
दीर्भाग्यव्याधिवारिद्र्यजराशोकभयातुराः ।
भर्तृराजाभिभूताश्च स्त्रीविघ्नार्तास्तदीप्सवः ॥ २ ॥
पुत्रभृत्यार्थिनो युद्धजयकामान्यवञ्चिताः (१) ।
हृतार्थाः (२) क्षिप्तसंसारवश्यसंवननार्थिनः ॥ ३ ॥
वल्गुसिद्धार्थिन (३) शैव अन्तर्हानाभिकाङ्क्षिणः ।
शत्रुभिः परिभूताश्च सर्व्वविघ्नैरुपद्रुताः ॥ ४ ॥
भारणीच्छाटनक्षेपस्तन्माकर्षणकाङ्क्षिणः ।
भजेयुः सर्व्वथैवैनं मन्त्रं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ ५ ॥
हृदयपुरुषोत्तमान्ते त्वप्रतिरूपेति चापि संभाष्य ।
लक्ष्मीनिवासपरतो जगदादौ सकल इत्युदाहृत्य ॥ ६ ॥
क्षीभय (४) सर्व्वपदान्ते स्त्रीहृदयविदारण (५) त्रिभुवनेति ।
समनोन्मादकरेति च सुरासुरान्ते वदेन्मनुजपदम् ॥ ७ ॥
भूयश्च सुन्दरीजनमनांस्यथो तापयादिकान् वीप्स्य ।
तापय दीपय शोषय मारय भृगुकामिकालवान्ते तु (६) ॥ ८ ॥

(१) “जयकामान्यवञ्चिताः” इति पाठान्तरम् ।

(२) “भूतार्ताः” इति पाठान्तरम् ।

(३) “फलसिद्धार्थिनः” इति पाठान्तरम् ।

(४) “क्षोभय” इति पाठान्तरम् ।

(५) “रक्षोहृदयविदारण” इति पाठान्तरम् ।

(६) पुस्तकान्तरे “लवान्ते तु” इत्यस्यान्ते “मोहय” इत्यस्य प्राक् “निद्रां वालिनमाभाष्य
ब्रूयादपि ततः परम्” इत्यधिकं श्लोकार्धं दृश्यते ।

मोहय (१) द्रावयेति च भूयश्चाकर्षयेत्युदीर्यान्तः ।
 समस्त परमसुभगं (२) सर्वप्रदयोस्तु मध्यतः प्रवदेत् ॥ ८ ॥
 सौभाग्यसृष्टिवक्त्रौन् ससर्वादिकं कामशब्दश्च ।
 मन्त्री श्रीकण्ठाख्यं (३) सश्रवणं कं हनद्वयश्च वदेत् ॥ १० ॥
 चक्रेण वाथ गदया खड्गेन च सर्ववाणैश्च ।
 भिन्द्वयश्च पाशिनान्ते घट्टयद्वयं समाभाष्य ॥ ११ ॥
 भूयोऽङ्गुशेन ताडय तुरुयुग्मकश्च किञ्च प्रवदेत् ।
 तिष्ठसि तावदयावत् समीहितं मे समाभाष्य ॥ १२ ॥
 सिद्धं भवतु च हुंफट् नमोऽन्तिकं मन्त्रमुद्धरेन्मन्त्री ।
 मन्त्रयवौजोपेतं ताराद्यं सर्वसिद्धिदं भवति ॥ १३ ॥
 मन्त्रपदानि द्वादश विद्यादानापदानि तावन्ति ।
 सम्बुद्धान्ता हुंफट् नमोऽन्विताश्चैव मन्त्राः स्युः (४) ॥ १४ ॥
 मध्यलवान्ते च परे गदिता मुनिभिर्मनोरमुश्च पुनः ।
 ऋषिस्तु जैमिनिः प्रोक्तश्छन्दश्च जगतीष्यते ॥ १५ ॥
 सर्वलोकशरण्योऽसौ देवता पुरुषोत्तमः ।
 पुरुषोत्तमचिभुवनमनोन्मादकरेति च ॥ १६ ॥
 हृदयं सकलान्ते च जगत्त्रोभण इत्यपि ।
 सलक्ष्मीदयितेत्येवं शिरोमन्त्र उदाहृतः ॥ १७ ॥
 मन्त्रयोत्तमशब्दान्ते अङ्गजे कामदीपिनि ।
 शिखा तु भगशब्दन्तु परमाद्यन्तदन्ततः ॥ १८ ॥
 शर्वसौभाग्य इत्यन्ते करभप्रतिरूपकम् (५) ।
 केशवस्मरवर्णान्ते जातिश्च कवचं विदुः ॥ १९ ॥

(१) “भवद्भ” इति पाठान्तरम् । (२) “परमसुभान्ते रं वान्तम्” इत्यपि पाठः कुत्रचिद्दृश्यते ।

(३) “तन्त्री श्रीकण्ठाद्यांसश्रवणकम्” इति पाठान्तरम् ।

(४) “सम्बुद्धान्ता हुंफट् पदान्विताश्चैव मन्त्राः स्युः” इति पाठान्तरम् ।

(५) “करभप्रतिरूपके” इति पाठान्तरम् ।

सुरासुरहृदययोर्मध्ये मनुजसुन्दरी ।
 विदारणपदं तस्मात् सर्वप्रहरणेति च ॥ २० ॥
 धरसर्वपदान्ते तु कामिकं हनयुग्मकम् ।
 हृदयान्ते बन्धनानीत्यथाकर्षयवीक्षयेत् ॥ २१ ॥
 ततो महावलेत्येतदस्त्रमन्त्रमुदीरितम् ।
 त्रिभुवनेश्वरसर्वान्ते जनेत्युक्ता मनांसि च ॥ २२ ॥
 हनदारययोर्युग्मं पृथङ्मे वशमानय ।
 नेत्रं तारादिकाः सर्वे हुंफडांता नमोऽन्तिकाः ॥ २३ ॥
 चैलोक्यमोहनान्ते तु हृषीकेश प्रतीति च ।
 रूपमन्त्रश्च सर्वस्त्रीहृदयाकर्षणेति च ॥ २४ ॥
 आगच्छागच्छ च नमो मन्त्रः स्याद्व्यापकाह्वयः ।
 आवाहादिविसर्गान्तेपूक्तोऽयं चापि सूरिभिः ॥ २५ ॥
 सुदर्शन (१) महाचक्रराजित्युक्ता धमद्वयम् ।
 सर्वदुष्टभयान्ते तु कुरुच्छिन्दयुगन्ततः ॥ २६ ॥
 विदारयद्वयान्ते तु परमन्त्रान् (२) यस्य यस्य ।
 भक्षयद्वयभूतानि त्रासयद्वयवर्ष्मफट् (३) ॥ २७ ॥
 चक्राय नमइत्येष चक्रमन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 शङ्खमन्त्रो जलचराय स्वाहेति परिकीर्तितः ॥ २८ ॥
 कौमोदकि महान्ते तु वले सर्वसुरान्तकि ।
 प्रसीद हुंफट् स्वाहेति गदामन्त्र उदाहृतः ॥ २९ ॥
 सम्बर्त्तकान्ते मुसल पोथयद्वितयं ततः ।
 हुंफट् स्वाहा मौसलकः शार्ङ्गाय सशराय च ॥ ३० ॥

(१) “सुदर्शन” इति पाठान्तरम् ।

(२) “परमन्त्रान्” इति पाठान्तरम् ।

(३) “भक्षय त्रासयद्वयं वीक्ष्य छंफट् पदान्तिकः” इति पाठान्तरम् ।

[अति विह्वलं स्मरस्य शरैरतिरुचिरा ।
 अङ्कुशाद्यं कुन्दयुगं अङ्कुशस्य समीरितः] (१) ॥ ३१ ॥
 सानन्तलोहितवक्त्रो वन्ध्याकर्षयवीप्सकौ ।
 वङ्गिजाया च पाशस्य स्वमुद्राभिर्न्यसेदिमान् ॥ ३२ ॥
 स्वाहान्तः पक्षिराजाय तस्य मन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 त्रैलोक्यमोहनायान्ते विह्वहे तु समुच्चरन् ॥ ३३ ॥
 स्मराय धीमहीत्युक्ता तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ।
 गायत्रेण तयार्चासु स्थानद्रव्याणि शोधयेत् ॥ ३४ ॥
 व्यस्तैर्द्वादशभिर्भन्वैनर्मोऽन्तैश्चार्यते हरिः ।
 भृगुः सविन्दुः खड्गीशो देव्या मन्त्र उदाहृतः ।
 सूक्ष्मामर महासेन क्लीवहीनैः स्वरैरसौ ।
 लक्ष्मणादीनान्तु शक्तीनां मन्त्राः पूजाविधौ स्मृताः ॥ ३५ ॥
 उद्यदिनेन्दुपयोदभ्रमरपिकारावकुसुमसौरभ्ये ।
 सुमनोहरे च कल्पकवृक्षोद्याने रमापतिं ध्यायेत् ॥ ३६ ॥
 अरुणारविन्दकर्णिकामध्यगगरुडोपरि स्थितं देवम् ।
 उद्यदिनकरकोटिप्रतिमं सिन्दूरनवजवाकान्तिम् ॥ ३७ ॥
 दरचापमुसलपाशान् चक्रासिगदाङ्कुशान् भुजैर्दधानम् ।
 अतिहृद्ययौवनोन्मुखसौन्दर्यातिशयसाम्यनिर्मुक्तम् ॥ ३८ ॥
 श्रीदार्यकान्तिसौरभलावण्यसुधारसैर्जगत् सकलम् ।
 सिञ्चन्तमिव समस्तानुग्रहिणं श्रीमुखालसक्तमुदृशम् ॥ ३९ ॥
 वामोरुजङ्घगतयालिङ्गितदेहं श्रिया मदोल्कटया ।
 तद्वक्त्राभ्युह्रासवपिपासितभ्रान्तनेत्रषट्पदया ॥ ४० ॥

(१) युक्तकान्तरे चिह्नितश्लोकस्थले एवंविधः पाठो दृश्यते ।

यथा — “शार्ङ्गस्य खड्गतीक्ष्णान्ते हिन्दयुक् खड्गमन्त्रकः ।

अङ्कुशाद्यं खड्गयुग्मं चाङ्कुशस्य समीरितः” ॥

रोमाञ्चहर्षनिर्गतजलमुक्तालङ्कृताङ्गया सततम् ।
 वामकरस्याम्बुजया प्रतप्तकनकाभयातिसुन्दरया ॥ ४१ ॥
 अनुपमसौन्दर्येण च सर्वाभरणैरुपेतयातिसुदा ।
 विष्वग्वहुप्रकारानेकैः सपरिच्छदैश्च देवगणैः ॥ ४२ ॥
 गन्धर्वदैत्यरक्षोयक्षपन्नगैर्भुनीन्दैश्च ।
 संसेवितं पुरन्ध्रीवृन्दैश्चानङ्गवाणसन्तप्तैः ॥ ४३ ॥
 भावहावुः (१) मधुरस्मितवक्त्रप्रेक्षणस्रविलितभाषणजातैः ।
 स्पष्टकक्षजघनस्तनभारैः स्रस्तवस्त्रचिकुरैः (२) भ्रमदलोलैः ॥ ४४ ॥

क्षरितमदनवारिस्त्रेदकस्त्रैर्विवस्त्रै-

र्मदनविगतलज्जैः स्पन्दमानाधरौष्ठैः ।

मृदुतरकरपद्माकृतमनस्यञ्जलीकैः

शिरसि मुषितधैर्यैः कम्पिताशेषगात्रैः ॥ ४५ ॥

ज्वराक्षैः श्वसद्भिः पतद्भिः शरीरैः

शरैर्द्धारितैर्भ्रमश्रयातिघोरैः ।

समाप्यायितैस्तस्य लावण्यदृष्ट्या

समुत्थाय विष्णोस्तमेवाभियातैः ॥ ४६ ॥

करतलकल्पितकोकनदैस्तत्पदयुगलं च पुनः परिपूज्य ।

नयनजलैः सगद्गदवाक्यैर्भव परमेश्वर पतिः (३) शरणं नः ॥ ४७ ॥

इत्थं संप्रार्थितं तं सकलसुरवरस्त्रीसहस्रैरजस्रं

दिव्यैर्भोगार्थिभिश्चाप्यखिलमुनिवरैर्भक्तितो मुक्तिकामैः ।

ध्यात्वा लक्षार्धसंख्यं जपतु मनुमिमं प्राप्तदीप्तोऽभिषिक्तो

द्रव्यैरेतैश्च जुह्वन् भवति मनुवरस्याधिकारी क्रियासु ॥ ४८ ॥

(१) "भावगर्भ" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्रस्तवस्त्रकुसुमैः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "परमेश्वर गतिः" इति पाठान्तरम् ।

शतं दधि घृतं पयः पृथगथायुतं साज्यहविषा
 श्रुतेन पयसा हुनेद्रविमितं तथा साक्षततिलैः ।
 तथा दशशतोन्मितं त्रिमधुभिर्वरैश्चार्त्तवफलैः
 पलाशसमिधां शतं समभितोषयेत् स्वं गुरुम् ॥ ४८ ॥
 ततो लक्षत्रयं जम्बा कुण्डे चाङ्गेन्दुसन्निभे ।
 हुनेदभोरुहैर्जातिकुसुमैश्च यवैरपि ।
 दशांशं वैष्णवे वल्ली ब्राह्मणांश्चैव तोषयेत् (१) ॥ ५० ॥
 अश्लोधाराः सदा भिन्ने सेतौ संसिद्धयोऽखिलाः ।
 यथाश्लोनिधिमायान्ति तथा यान्ति निरन्तरम् ॥ ५१ ॥
 मन्त्रिणः कृतकृत्यत्वं काङ्क्षमाणाः पुनः पुनः ।
 पीठे तु वैष्णवे नित्यं पूजयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ५२ ॥
 अङ्गानि कर्णिकायामग्न्यादिदलेषु चाष्ट लक्ष्म्याद्याः ।
 ताश्च स्युर्लसत्प्रीतिकास्वचाद्याः (२) सुदर्शने ज्ञेयाः ॥ ५३ ॥
 दरचक्रगदामुसलाः पूर्वाद्याशासु चाग्रकोणेषु ।
 वज्रादिषु (३) शार्ङ्गखड्गाङ्कुशपाशा दिशाधिपाः पूज्याः ॥ ५४ ॥
 अङ्गानि देववर्णाणि (४) मदविवशाः शक्तयोऽष्ट लक्ष्म्याद्याः ।
 चामरहस्ताः सर्व्वाः खलङ्कताश्चाथ सुन्दर्यः ॥ ५५ ॥
 योऽर्चयेत् सकृदप्येवं पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
 प्राप्य राज्येप्सितां लक्ष्मीं प्राप्नोत्यमरवन्दिताम् ॥ ५६ ॥
 दुर्भगो वसुसहस्रहुतेन स्यादतीव सुभगश्च मनोज्ञः ।
 दीप्तिमद्यभवतैलवरेण व्याधिमोक्षणपरस्तु तथैव ॥ ५७ ॥

(१) “भोजयेत्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “ताश्च स्युर्लसत्प्रीतिकास्तु पाद्याः” इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(३) “पद्मादिषु” इत्यपि पाठः पुस्तकान्तरे दृश्यते ।

(४) “देववर्णानि” इति पाठान्तरम् ।

श्रीफलैः प्रजुहुयात्कमलैर्व्याकिञ्चनोऽपि रविसहस्रमतोऽसौ ।
 स्यादनाधिपसमोऽयुतसंख्यं जप्तराधिरुपयाति विनाशम् ॥ ५८ ॥
 यां प्रमदामभिकाङ्क्षति तस्या नामयुतं प्रजपेन्ननुमेतम् ।
 पञ्चमहर्वदनेऽष्टसहस्रं (१) सा वशमेति न तत्र विचारः ॥ ५९ ॥
 हयारिकुसुमैर्हरिं समभिपूज्य चाष्टोत्तरं
 सहस्रमपि जुह्वतः शशिवप्रसूनैः शुभैः ।
 भवन्त्यवशगा नृपास्त्रिदशभिर्दिनैः किङ्कराः
 परैर्हृतधनस्तथा कटुभवेन तैलेन वा ॥ ६० ॥
 समिद्धिरथ बोधिजैर्हृद्यशतं तथाष्टोत्तरं
 त्रिमासमथवा जपेद्दशशतं तथा नित्यशः ।
 स एव पुनरेत्य तदसु समाहृतं मन्त्रिणं
 प्रणम्य पुनरर्पयेत्समभितोष्य चोपायनैः ॥ ६१ ॥
 राजीश्चाष्टोत्तरशतं जप्त्वा शत्रुगृहे खनेत् ।
 हयारिकुसुमं वापि पक्षे शुक्लेऽसिते क्रमात् ॥ ६२ ॥
 शुक्लं रक्तं वेष्टितञ्च केशैश्चाटनकद्रिपोः ।
 नित्यं नेत्रसमिद्धिस्तु चाष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ६३ ॥
 षण्मासन्तु ततस्तेजोवत्यास्तैलं सहस्रकम् ।
 जुह्वतो म्रियते शत्रुर्दृष्टा मासचतुष्टयात् ॥ ६४ ॥
 अनेन विधिना वायु स्तम्भनं स्यात्तथैव च ।
 तथैवाज्याक्तदूर्वाणां होमतो मुच्यते भयात् ॥ ६५ ॥
 पयोव्रतार्चाजपतत्परश्च त्रिमासमङ्गोलघृतं सहस्रम् ।
 नित्यं हुनेच्चैव ततस्त्रिमासे पूर्णं हुताग्नेऽपि च ह्रियमाने ॥ ६६ ॥
 प्राप्ते च मध्ये दिवसस्य वज्रेः पार्श्वे शशाङ्कप्रतिमा सुदीप्ता ।
 संदृश्यते वै गुलिका सभानुः सहस्रमष्टोत्तरमेव मन्त्रम् ॥ ६७ ॥

प्रतिमन्त्रा च तां वहतो गुलिकामसरैरपि दर्शनमस्य भवेत् ।
 इह सिद्धिरथास्य भवत्यखिला वड्ढवामुखपुष्करयानमुखा ॥ ६८ ॥
 इति सिद्धमुनीन्द्रयक्षविद्याधरगन्धर्वसमहाप्सरोरगाद्यैः ।
 प्रतिसेवितमुत्तमं विधानं गदितं तत् पुरुषोत्तमस्य विष्णोः ॥ ६९ ॥
 इति जपहुतपूजाध्यानकैः श्रीधरं यो
 भजति (१) स तु समग्रां सम्पदैश्चर्यलक्ष्मीम् ।
 अधरक्तविपक्षां (२) प्राप्य लोकैकवन्द्यो
 ब्रजति पदमनन्तं लोकवन्द्यस्य विष्णोः ॥ ७० ॥

॥ * ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यशङ्कराचार्यविरचिते
 श्रीप्रपञ्चसारे षट्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

समाप्तोऽयं प्रपञ्चसारः ।

(१) “यजति” इति पाठान्तरम् ।

(२) “स च युवतिसङ्ग्राम” इति पाठान्तरम् ।

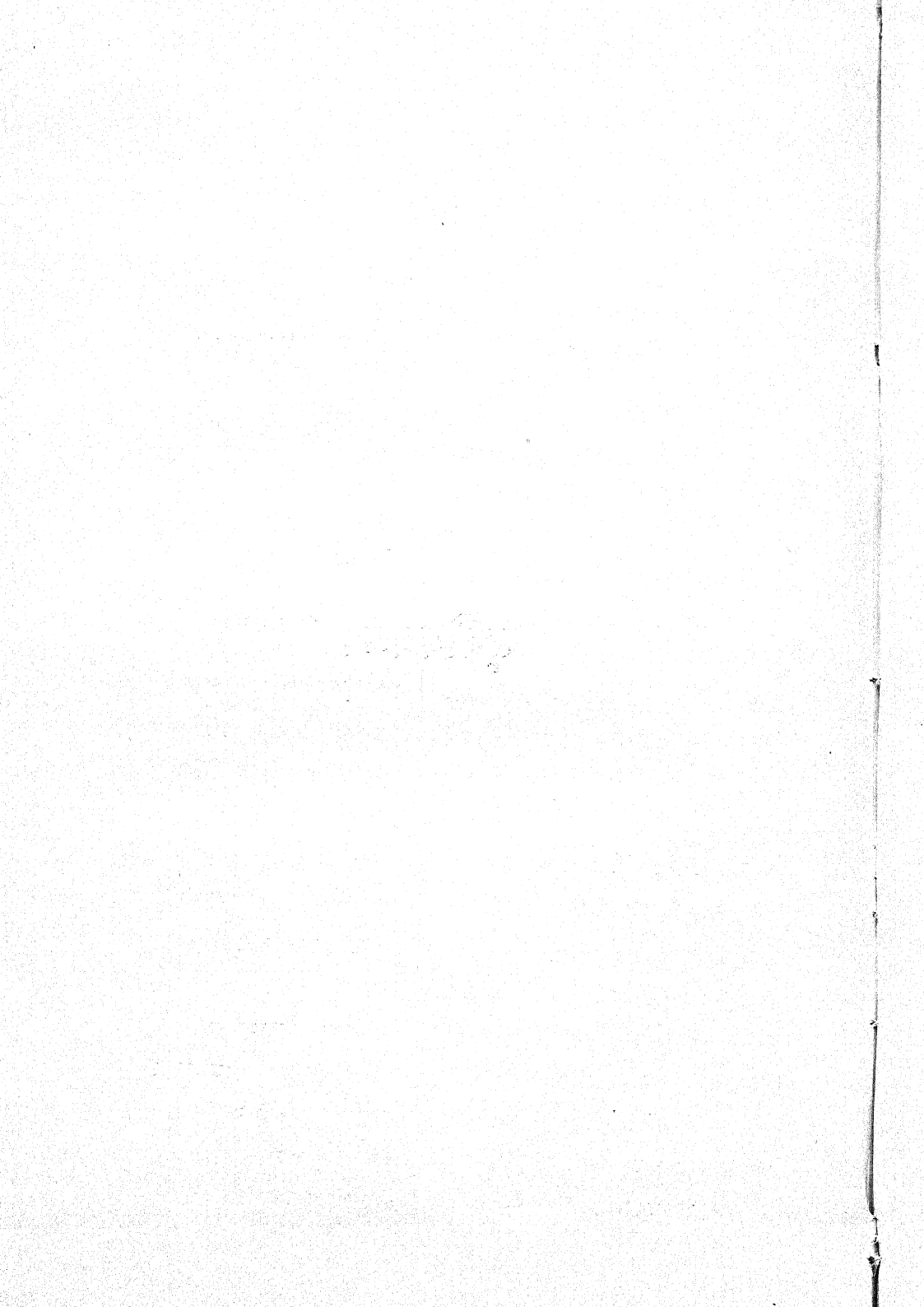
The first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

THE JOURNAL

THE JOURNAL

THE JOURNAL

सूचीपत्रम् ।

सूचीपत्रम् ।

प्रथमपटले ।

मङ्गलाचरणम्,
प्रलयावसाने प्रधानात् ब्रह्मादीना-
मुत्पत्तिः,
कुत उत्पत्तिः किमर्थं वेत्यजानतां
तेषां क्षीरोदशायिनो भगवतः
समाश्रयणं तत्समीपे स्वविषयक-
ग्रन्थश्च,
श्रीविष्णोः ब्रह्मादीनामपरिषामपि
उत्पत्तिवर्णनम्,

द्वितीयपटले ।

उत्पत्तिकथनप्रसङ्गे जीवानां
अङ्गादिसंस्थानम्,
जीवशरीरे प्राणाद्यानां
वायूनां अधिकारः,
षट्कोषकथनम्
क्षेत्रज्ञस्य विषयासक्तिः,
पञ्चभूतानाम् इन्द्रियाधिपत्यम्,
ज्योतिराधारस्य मूलाधारत्वम्,
परापश्यन्तीवैखरीभावाः,

गर्भाशये जीवानां सुहृद्भिः

सह सम्बन्धः,
जीवानां गर्भाशयान्निष्क्रमितुं प्रयासः,
कुण्डलिन्याः प्रणवादित्वम्,
तारभेदाः,
शक्तेः सप्त भेदाः,

तृतीयपटले ।

अग्नीषोमभेदेन वर्णानां द्वैविध्यम्,
चन्द्रसूर्याग्निभेदेन पुनस्त्रैविध्यम्,
स्वराः षोडश,
स्पर्शाख्याः पञ्चविंशतिः,
व्यापका दश,
द्रुसदीर्घभेदेन स्वराणां द्वैविध्यम्,
वर्णानां लिङ्गभेदाः,
स्पर्शानां वर्गसंज्ञा,
वर्णानामुत्पत्तिस्थानम्,
कलानामुत्पत्तिः नामानि च,
वर्णानां मूर्त्तिज्ञानम्,
वर्णानां शक्तयः,
वर्णानां ओषधयः,

परस्परस्वरयोगात् सन्ध्यक्षरवर्णादीनाम्

उत्पत्तिः,

अभ्यन्तरस्वरवर्णानां वह्निर्गमनप्रकारः,

वर्णैः स्तम्भनादिकथनम्,

चतुर्थपटले ।

वर्णानां गुणकथनम्,

स्वराणां सर्व्ववर्णमूलत्वम्,

कुण्डलिन्याः सर्व्वोत्पत्तिबीजत्वम्,

ब्रह्मोत्पत्तिः,

हरेरुत्पत्तिः,

हरस्योत्पत्तिः,

विष्णोः सर्व्वआत्मत्वम्,

हंसोत्पत्तिः,

तस्य मुख्यं प्रकृतित्वञ्च,

हंसात्मकं जगत्,

हंसस्यैव प्रणवत्वम्,

पञ्चभूतोत्पत्तिः,

प्रकृतेश्चतुर्विंशतिभेदाः,

वर्णैर्भ्यः सूर्यादिग्रहाणां उत्पत्तिः,

हृल्लेखासंज्ञा,

मेषादिद्वादशराशीनामुत्पत्तिः,

नक्षत्रघटितराशयः,

राशीनां जातिकथनम्,

राशीनामधिपतिकथनम्,

द्वादशराशीनां लग्नादिद्वादशसंज्ञा,

भूम्यादिचक्रादयः,

राशीनां चरादिभेदेन त्रैविध्यम्,

नक्षत्राणामुत्पत्तिः,

नक्षत्रवृत्ताः,

नक्षत्राणामधिपतिकथनम्,

नक्षत्राणां योनिकथनम्,

त्रिंशत्तिथयः,

पक्षभेदव्यवस्था,

तिथीनामधिपतिकथनम्,

करणानामुत्पत्तिः,

करणानामधिपतिकथनम्,

पञ्चमपटले ।

दीक्षापदस्य व्युत्पत्तिः,

मन्त्रपदस्य व्युत्पत्तिः,

देवादिकादिवत्सरादौ दीक्षारम्भः,

दीक्षादौ वासुवलेरावश्यकत्वम्,

वासुदेवस्योत्पत्तिः क्षिती स्थापनञ्च,

वासुदेहस्थितानां देवतानां अर्चन-

क्रमः,

वासुपुरुषप्रभृतीनां वलिद्रव्याणि,

वासुमण्डलरचनप्रकारः,

राशिचक्रविरचनप्रणाली,

अन्यथाकरणे दोषश्रुतिः,

गुण्डिकापञ्चक्रानां द्रव्याणि,

गुण्डिकाविन्यासस्थाननिर्णयः,

षष्ठपटले ।

ऋषिच्छन्दोदेवतानां विन्यासस्थानानि,
 ऋषिशब्दव्युत्पत्तिः,
 छन्दःपदव्युत्पत्तिः,
 देवतापदव्युत्पत्तिः,
 षडङ्गन्यासस्य स्थानानि वीजानि च,
 अङ्गन्यासवीजानां योगिकव्युत्पत्तिः,
 पञ्चाङ्गन्यासपक्षे नेत्रयोर्हीनता,
 करन्यासे अङ्गुलीव्यवस्था,
 पूजोपकरणद्रव्याणां स्थापनस्थान-
 नियमः,
 घामदक्षिणादिभेदेन देवतानां
 पूजानियमः,
 कुम्भस्थापनविधिः,
 शैवादिभेदेन गन्धाष्टकभेदः,
 प्रणवोऽङ्गुतैर्ऋक्पञ्चकैः कुम्भपूरणं,
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 कुम्भमुखे देयपल्लवानां नामानि,
 वासोयुग्मेन कुम्भवेष्टनम्,
 षोडशोपचाराः,
 दशोपचाराः,
 पञ्चोपचाराः,
 अर्घ्यप्रदानद्रव्याष्टकम्,
 पाद्यादिदाने द्रव्यनिरूपणम्,
 प्रशस्तपुष्पाणि,

त्याज्यपुष्पाणि,
 धूपदीपयोर्दानम्,
 नैवेद्यद्रव्याणि,
 त्रैलोक्यमोहनप्रयोगः,
 अङ्गदेवतानां पूजाक्रमः,
 लोकपालास्त्राणां वर्णादिनिरूपणम्,
 होमाग्निज्वालनम् तन्मन्त्रश्च,
 सात्विकादिभेदेन वक्त्रेः सप्तजिह्वानां
 त्रैविध्यम् तस्य च दिव्यकाम्य-
 क्रूरताभेदेन ग्राह्यत्वम्,
 अग्नेर्जिह्वाश्रिता देवताः,
 अग्नेर्जिह्वायामाहुतिदाने सर्वदेवानां
 होतुः सिद्धिदानम्,
 अग्निजिह्वानां साधारणनामानि,
 अग्नेरष्टौ मूर्त्तयः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेर्ध्यानम्,
 व्याहृतिपूर्वकेन मतुना होमः,
 गर्भाधानादिविवाहान्तकर्मणि
 प्रणवेन होमः,
 होमव्यवस्था,
 पूर्णाहुतिप्रदानमन्त्रोद्धारः,
 राश्यादीनां वलिप्रदानम्,
 अष्टाङ्गप्रणामः,
 पञ्चाङ्गप्रणामः,
 गुरोः शिष्याभिषेचनम्,

सप्तमपटले ।

वाग्देव्या जपादिविधानम्,
 अस्या ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 ध्यानम्,
 व्यापकादिन्यासस्थानानि,
 जपसंख्या होमसंख्या च,
 पूजामण्डलम्,
 नवशक्तीनां नामानि,
 अष्ट मातरः,
 मन्त्राभिषिक्तजलपाने मूकानामपि
 कवित्वशक्तिप्राप्तिः,
 बन्ध्यानां स्त्रीणामपि गुणवत्पुत्रप्रसव-
 प्रकारः,
 रोगनाशनादिप्रकारः,
 रुद्रशक्तयोर्ध्यानान्तरं,
 न्यासकर्त्तव्यता,
 प्रपञ्चयागः,
 प्रपञ्चयागे मन्त्रपञ्चकम्,
 अस्त्रमन्त्रव्युत्पत्तिः,
 हुतिर्द्विप्रकारा,
 हवनौघद्रव्याणि,
 भस्मना तिलकधारणफलम्,

अष्टमपटले ।

प्राणाग्निहोत्रविधिः,

तस्मिन् कुण्डचिन्तनम्,
 नवग्रहाणां नव रत्नानि,
 हुतविधेः फलश्रुतिः,
 होमादौ विषयभेदेन
 वक्त्रिनामभेदनिर्णयः,
 हंसलक्षणम्,
 पञ्चाग्निस्मरणप्रकारः,
 दशाक्षरमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 अङ्गन्यासबीजानि,
 भारतीध्यानम्,
 लक्षसंख्यको जपः,
 होमद्रव्याणि,
 अष्ट मातृकाः,
 मन्त्रजप्तजलपानफलम्,
 अनुष्ठानभेदेन फलस्य विभिन्नता,
 भारतीमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 षडङ्गविधिः,
 भारतीध्यानान्तरम्,
 पुरश्चरणजपसंख्या,
 आवरणदेवताः,
 भारत्याः स्तुतिः,

नवमपटले ।

त्रिपुराप्रकरणारम्भः,

त्रिपुरापदव्युत्पत्तिः,
 मन्त्रोद्धारः,
 मन्त्रवर्णानां सार्थकव्युत्पत्तिः,
 न्यासस्थानानि,
 त्रिपुराध्यानम्,
 पुरश्चरणजपसंख्या,
 बाह्यपूजादि,
 नवयोनिचक्रम्,
 त्रिपुरायाः शक्तयः,
 अष्टौ मातरः,
 अष्टौ भैरवाः,
 आराधनफलानि,
 आराधकानां स्त्रीवश्यकारित्वम्,
 पृथक्पृथग्द्रव्यहोमे पृथक्पृथक्फल-
 प्राप्तिः,

दशमपटले ।

मूलप्रकृतेरर्चनाप्रकारः,
 तन्मन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 देहसृष्टिः,
 वर्णानां संहारक्रमः,
 सुधास्त्रावणप्रकारः,
 सुधाया लिपिमयत्वं,
 मूलप्रकृतिध्यानम्,
 पाशाङ्कुशशब्दयोर्युत्पत्तिः,

वरदशब्दव्युत्पत्तिः,
 मण्डलरचनाप्रकारः,
 पूजायन्त्रम्,
 न्यासस्थानानि न्यस्यदेवताश्च,
 प्रीठदेवताः,
 घटस्थापनप्रकारः,
 पञ्चगव्यशोधनमन्त्राः,
 अष्टघटेषु पूज्या देवताः,
 तत्तद्देवतानां स्वरूपकथनम्,
 होमविधिः,
 आराधकानां फलश्रुतिः,
 आराधनप्रकारभेदेन फलभेदः,

एकादशपटले ।

द्वादशगुणितमहायन्त्ररचनाप्रकारः,
 पद्मदलस्य षोडश शक्तयः,
 तद्वह्निर्वृत्तस्य द्वात्रिंशच्छक्तयः,
 तद्वह्निस्तित चतुःषष्टिः शक्तयः,
 शक्तिमन्त्रोद्धारः,
 शक्तिसुतिः,

द्वादशपटले ।

लक्ष्मीमन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 लक्ष्मीध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 नव शक्तयः,

आवरणदेवतानां पूजाया आवश्यकत्वम्,
 दारिद्र्यमोचनप्रकारः,
 अलक्ष्मीदूरीकरणम्,
 धनाभिलाषिणां सेव्यमन्त्रोद्धारः,
 एतन्मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं दशलक्षजपः,
 महालक्ष्मीमन्त्रः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
 एतन्मन्त्रोपासकानां श्रीसूक्तादिजपः
 कर्त्तव्यः,
 श्रीसूक्तादिजपे ध्यानम्,
 द्वात्रिंशच्छक्तीनां पूजायां मन्त्रनिर्णयः,
 धनार्थिनां वर्ज्यद्रव्याणि कर्त्तव्यानि च,

तयोद्देशपटले ।

त्रिपुटामन्त्रोद्धारः,
 त्रिपुटाया वासस्थानम्,
 त्रिपुटाया ध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
 अस्मिन्मन्त्रे होमद्रव्यम्,
 अनेन सर्ववशीकरणम्,
 धरणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 त्वरितानामयोगार्थः,

त्वरितामन्त्रोद्धारः,
 त्वरिताया रूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरश्चरणं लक्षजपः,
 अस्याः पूजाविधिः,
 अस्याः पूजाफलश्रुतिः,
 होमद्रव्याणि,
 अस्या यन्त्रम्,
 अनुग्रहचक्रम्,
 नित्यामन्त्रोद्धारः,
 नित्याध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं दशसहस्रजपः,
 वज्रप्रसारिणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं लक्षजपः,
 अस्या धारणयन्त्रम्,

चतुर्दशपटले ।

दुर्गामन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाध्यानम्,
 महासिंहमन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाया अष्टाशुधानि,
 अस्या मन्त्रस्य पुत्रादिप्रदत्वं,
 अस्या मन्त्रान्तरम्,
 अस्या ध्यानान्तरम्,
 कात्यायन्याः स्वरूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरश्चरणं चतुर्लक्षजपः,

होमद्रव्याणि,
शूलिनीमन्त्रोद्धारः,
शूलिनीध्यानम्,
अस्याः पुरश्चरणं लक्षजपः,
विषापहरणक्रमः,

पञ्चदशपटले ।

भुवनेश्वरीमन्त्रोद्धारः,
अस्या ध्यानम्,
अस्याः पुरश्चरणं चतुर्लक्षजपः,
नवशक्तीनां पूजामन्त्रोद्धारः,
सूर्यपीठमन्त्रोद्धारः,
सूर्यार्घ्यप्रदानविधिः,
ऐक्यचिन्तनप्रकारः,
अजपामन्त्रोद्धारः,
अर्द्धनारीश्वरध्यानम्,
अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
तिलकधारणमन्त्रः,
सूर्यध्यानम्,
अहाणां शरीरवर्णादिकथनम्,
अहाणां अर्घ्यद्रव्याणि,
अहाणां होमद्रव्याणि,
सूर्यस्य मन्त्रान्तरम्,
सूर्यस्य ध्यानान्तरम्,

षोडशपटले ।

चन्द्रमन्त्रोद्धारः,

चन्द्रध्यानम्,
अस्य पुरश्चरणं षड्लक्षजपः,
अस्याराधने पूर्णातिथेः प्राशस्त्यम्,
चन्द्रस्य नव शक्तयः,
अष्टौ कलाः,
चन्द्राय अष्टोत्तरशतार्घ्यप्रदानम्,
अर्घ्यप्रदाने विद्यामन्त्रः,
अग्निमन्त्रोद्धारः,
अग्निध्यानम्,
अस्य पुरश्चरणं षड्लक्षजपः,
अग्नेर्नव शक्तयः,
होमद्रव्यभेदेन फलतारतम्यम्,
मन्त्रान्तरम्,
अस्य पुरश्चरणं द्वादशसहस्रजपः,
अस्य होमद्रव्याणि,
मन्त्रान्तरम्,
अस्य ध्यानम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमद्रव्यभेदेन फलवैषम्यम्,

सप्तदशपटले ।

महागणेशमन्त्रोद्धारः,
न्यासविधिः,
अस्य वसतिस्थानम्,
अस्य ध्यानम्,
अस्य पूजायां पूज्यदेवताः,

अस्य पुरश्चरणं चतुश्चत्वारिंशत्सहस्रा-
 धिकचतुर्लक्षजपः,
 होमीयाष्टद्रव्याणि,
 अस्य नव शक्तयः,
 आसनमन्त्रः,
 प्रकारभेदेन फलवैषम्यम्,
 गजलिप्सुनरपतीनां कर्त्तव्यता,
 गणेशस्य पूजामन्त्रोद्धारः होममन्त्रो-
 द्धारश्च,
 ध्यानान्तरम्,
 स्तम्भनकारिभूमन्त्रोद्धारः,
 वशीकारे गणेशमन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होतव्यद्रव्यभेदेन फलवैशिष्ट्यम्,

अष्टादशपटले ।

मन्त्रयमन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
 अस्य शक्तयः,
 अस्य यन्त्रम्,
 अस्य गायत्री,
 अस्याष्टचत्वारिंशदक्षरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य षोडश शक्तयः,
 अस्य षोडश परिचारकाः,
 अस्याष्टौ प्रियाः,

शक्त्यादीनां पूजायां मन्त्रयोजना,
 स्वामिस्त्रीव्यवहारः,
 श्रीकृष्णमन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य त्रैकालिकपूजायां त्रिविधरूपम्,

एकोनविंशपटले ।

प्रणवमन्त्रोद्धारः,
 विष्णुध्यानम्,
 अस्य मूर्त्तयः मूर्त्तिशक्तयश्च,
 योगशब्दार्थः,
 वैरिषट्कम्,
 अष्टौ योगाङ्गानि,
 तत्र यमः,
 ” नियमः,
 ” पद्मादिभेदेनासनपञ्चकम्,
 ” प्राणायामचैविध्यम्,
 ” प्रत्याहारः,
 ” धारणा,
 ” ध्यानम्,
 ” समाधिः,
 योगसाधनप्रणाली,
 लयकरणप्रकारः,
 प्रकारान्तरयोगसाधनम्,
 जाग्रदादिभेदेन योगिनां पञ्चावस्थाः,
 अत्र जाग्रत्,

„ स्वप्नः,
 „ सुषुप्तिः,
 „ तुरीयम्,
 „ तुरीयातीतम्,
 प्रकारान्तरयोगः,

विंशपटले ।

नारायणाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 मन्त्राक्षराणां प्रत्येकाक्षरार्थः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 खदेहे मन्त्रवर्णानां न्यासनियमः,
 किरीटादिमन्त्रोद्धारः,
 संक्षेपतो दीक्षाविधानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वात्रिंशलक्षजपः,
 तदर्द्धसंख्यकजपो वा,
 अक्षमालया अङ्गुलिभिर्व्या जपः
 कार्यः,
 पूजायाश्चातुर्विध्यम्,

एकविंशपटले ।

मेषादिद्वादशराशीनां द्वादश यन्त्राणि
 तत्तद्विहितकर्माणि च,
 द्वादशराशिषु पूजितदेवतानां
 प्रीत्यर्थं श्रीहरिस्तवः,

द्वाविंशपटले ।

वासुदेवस्य द्वादशाक्षरमन्त्रोद्धारः,

मन्त्रन्यासक्रमेण संहारस्थिति

सृष्टयः,
 अस्य त्रैविध्यकरणे दोषादीनां
 विनाशः,
 श्रीहरिध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं पञ्चाशलक्षजपः,
 अस्य होमविधानम्,
 सुदर्शनमन्त्रोद्धारः,
 अनेन दिग्वन्धनम्,
 अग्निप्राकारकल्पनामन्त्रः,
 सुदर्शनध्यानम्,
 सुदर्शनगायत्री,
 सुदर्शनस्य रक्षाकरमन्त्रोद्धारः,
 सुदर्शनयन्त्रम्,
 सुदर्शनपूजामन्त्रः,
 पूजान्ते द्वादशाक्षरमन्त्रस्य द्वादशलक्ष-
 जपः,

पूजायन्त्रम्,
 होमद्रव्याणि,
 वलिमन्त्रोद्धारः,
 होमीयद्रव्यभेदेन फलभेदः,

तृयोविंशपटले ।

श्रीकरनामाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं अष्टलक्षजपः,

होमद्रव्याणि,
महावराहमन्त्रोद्धारः,
अस्य ध्यानम्,
अस्य पूजायां अष्टदलपद्मम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमद्रव्यविशेषेण विशेषकार्यसिद्धिः,
अस्य यन्त्रम्,

चतुर्विंशपटले ।

नृसिंहस्यानुष्टुप्मन्त्रोद्धारः,
ऋथादिन्यासः,
षडङ्गन्यासः,
प्रसन्नताक्रूरताभेदेन मन्त्रस्य द्वैविध्यम्,
नृसिंहध्यानम्,
अस्य प्रणामः,
अस्य पुरश्चरणं द्वाविंशत्सहस्रजपः,
षोडशसहस्रं होमः,
अस्य पूजायन्त्रम्,
अस्य मन्त्रान्तरम्,
अनेन विविधोपद्रवशान्तिः,
मन्त्रान्तरम्,
ध्यानान्तरम्,
नृसिंहचक्रम्,
नृसिंहयन्त्रम्,
होमीयद्रव्यभेदेन विविधकर्म्म-
साधनम्.

पञ्चविंशपटले ।

विष्णुपञ्चरमन्त्रस्य विशेषविधानम्,
मन्त्रोद्धारः,
मन्त्रवर्णैर्भ्यश्चक्रादीनामुत्पत्तिः,
यन्त्रे वीजाक्षरस्थापनव्यवस्था,
गदादीनां मन्त्राः,
शङ्खमन्त्रः,
सुसलमन्त्रः,
दण्डादीनां मन्त्राः,
गरुडमन्त्रः,
विष्णुमन्त्रः,
चक्रादीनां वर्णादीनि,
महावराहध्यानम्,
महानृसिंहध्यानम्,
आराधनाप्रयोगः,

षड्विंशपटले ।

प्रासादमन्त्रोद्धारः,
प्रासादपदयोगार्थः,
ऋथादिन्यासः,
षडङ्गन्यासः,
पार्व्वतीश्वरध्यानम्,
मन्त्राणां देवताः पञ्च,
अस्य पुरश्चरणं एकादशलक्षजपः,
होमीयद्रव्याणि,
पीठमन्त्रः,

अघोरध्यानम्,
 अष्टत्रिंशत्कलान्यासविधिः,
 चैत्रलक्षणम्,
 पञ्चाक्षरमन्त्रः
 अस्य ध्यानम्,
 गोलकन्यासः,
 पुष्पाञ्जलिमन्त्रः,
 श्रीशिवस्तवः,
 मन्त्रान्तरम्,
 ध्यानम्,

सप्तविंशपटले ।

दक्षिणामूर्तिमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं विंशतिसहस्राधिक-
 लक्षत्रितयजपः,
 होमीयद्रव्याणि,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होमीयद्रव्याणि,
 तद्भेदेन विविधकार्यसिद्धिः,
 अघोरयन्त्रम्,
 मन्त्रान्तरम्,

ध्यानम्,
 यन्त्रान्तरम्,

अष्टाविंशपटले ।

श्रीशिवस्य चिन्तामणिसंज्ञकमन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः अङ्गन्यासश्च,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
 रोगोपशमनमन्त्रः,
 रोगोपशान्त्यादौ विविधप्रकाराः,
 सर्व्वरक्षाकरविधानम्,
 सर्व्वरक्षाकरयन्त्रम्,
 सर्व्वरक्षाकरमन्त्रः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं त्रिलक्षजपः,
 चण्डगायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 चण्डमन्त्रोद्धारः,
 अनेन दिविधफलाप्तिः,

एकोनविंशपटले ।

गायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 सप्त व्याहृतयः,
 व्याहृतिपदयोगार्थः,
 गायत्रीप्रणवयोरैक्यम्,
 गायत्रीवर्णानां धौगिकार्थः,

ओंकारगायत्रीब्रह्मणामेकता,
गायत्रीजपप्रकारः,
निरुच्छासप्राणायामः,
गायत्रीजपक्रमः,

त्रिंशपटले ।

त्रिष्टुप्विद्याया विधिः,
न्यासक्रमः,
कात्यायनीध्यानम्,
पूजाप्रयोगः,
तत्र नव शक्तयः,
चतुश्चत्वारिंशच्छक्तयः,
होमविधिः,
अस्त्रकथनम्,
मन्त्राक्षरैर्देवताङ्गकल्पना,
होमद्रव्याणि,
नक्षत्राणां चरादिसंज्ञा
मानुषादिसंज्ञा च,
वारनियमः,
विविधकार्यसिद्धिः,
वलिप्रदानम्,

एकत्रिंशपटले ।

महितमन्त्रस्यानुष्टुभो विधानम्,
ऋथादिन्यासः,
षडङ्गन्यासे मन्त्रवर्णानां नियमः,

न्यासस्थानानि,
ध्यानम्,
अस्याष्टावरणम्,
द्वात्रिंशच्छक्तयः,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
दश होमद्रव्याणि,
दशद्रव्याणां समस्तैर्होमः,
व्यस्तहोमेन पृथक् पृथक्
कामनासिद्धिः,
होमद्रव्यभेदात् विविधकामनासिद्धिः,
शताक्षरमन्त्रोद्धारः,
ध्यानान्तरम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमविधिः,
संवादसूक्तविहितध्यानम्,
अत्र होमविशेषः,
वरुणमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,

द्वात्रिंशपटले ।

यन्त्ररचनाभिर्विविधकार्येणाणि,
पार्वत्या एकषष्ट्यक्षरमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,
होममन्त्रः,

अन्नप्रदायकमन्त्रः,
 अस्य होमविधिः,
 बृहस्पतिमन्त्रोद्धारः,
 होममन्त्रः,
 शुक्रमन्त्रः,
 व्यासमन्त्रोद्धारः,
 व्यासध्यानम्,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य पुरश्चरणं षोडशसहस्रजपः,
 परमेश्वरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य पुरश्चरणं अयुतजपः,
 पार्वत्या ध्यानम्,

त्रयस्त्रिंशपटले ।

अनपत्यताकारणानि,
 अपत्यहीनानां स्वेषां पितृणाञ्च अधः-
 पतनम्,
 अपत्योत्पत्तिकरो यागविधिः,
 सङ्कोचकमन्त्रेण पञ्चगव्यप्राशनम्,
 सङ्कोचकमन्त्रः,
 गुरुलक्षणम्,
 ग्राह्यशिष्यलक्षणम्,
 वर्ज्यशिष्यलक्षणम्,
 वर्ज्यशिष्यग्रहणे दोषश्रुतिः,
 गुर्वभिमतद्रव्याणि शिष्यैस्ताज्यानि,
 गुरुगृहे शिष्याणां वर्ज्यकर्माणि,

तन्त्रेऽस्मिन् पञ्च भेदाः,
 ब्रह्मनमस्कारः,

चतुस्त्रिंशपटले ।

लवणमन्त्रोद्धारः,
 अग्निध्यानम्,
 रात्रिध्यानम्,
 दुर्गाध्यानम्,
 भद्रकालीध्यानम्,
 कार्यभेदे देवताभेदः,
 विविधकार्यार्थिणि,
 अग्नेः प्रार्थनामन्त्रः,
 वलिप्रदानमन्त्रः,

पञ्चत्रिंशपटले ।

प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 अङ्गन्यासः,
 न्यासस्थानानि,
 प्राणशक्तिरूपाया देव्या ध्यानम्,
 पुरश्चरणं लक्षजपः,
 अनेन विविधकार्यसिद्धिः,

षट्त्रिंशपटले ।

त्रैलोक्यमोहनमन्त्रोद्धारः,
 रमापतिचिन्तनम्,
 ऋष्यादिन्यासः,

षडङ्गमन्त्राः,
 सुदर्शनमन्त्रः,
 शङ्खमन्त्रः,
 गदामन्त्रः,
 मुषलमन्त्रः,
 अङ्गुशमन्त्रः,
 पाशमन्त्रः,
 गरुडमन्त्रः,

त्रैलोक्यमोहनगायत्री,
 हरेः पूजामन्त्रः,
 देवीमन्त्रः,
 शक्त्यादीनां मन्त्रः,
 त्रैलोक्यमोहनध्यानम्,
 पञ्चायुतजपः,
 होमविधिः,
 होमौघद्रव्यभेदेन विविधकार्याणि,

सूचीपत्रं सम्पूर्णम् ।
